תנ״ך · אחרונים · חיד״א · חומת אנך

חומת אנך על תורה

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חומת אנך על תורה

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חומת-אנך-על-תורה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

בראשית 6
פרק א 6
פרק ב 7
פרק ג 8
פרק ד 9
פרק ה 10
פרק ו 11
פרק ז 13
פרק ח 13
פרק ט 15
פרק י 16
פרק יא 16
פרק יב 17
פרק יג 20
פרק יד 21
פרק טו 21
פרק טז 22
פרק יז 22
פרק יח 23
פרק יט 26
פרק כ 27
פרק כב 28
פרק כג 29
פרק כד 32
פרק כה 35
פרק כו 38
פרק כז 41
פרק כח 41
פרק כט 43
פרק ל 44
פרק לא 46
פרק לב 48
פרק לג 50
פרק לד 50
פרק לה 55
פרק לו 55
פרק לז 56
פרק לח 62
פרק לט 63
פרק מ 63
פרק מא 64
פרק מב 68
פרק מג 69
פרק מד 70
פרק מה 71
פרק מו 72
פרק מז 74
פרק מח 75
פרק מט 76
פרק נ 80
שמות 80
פרק א 80
פרק ב 83
פרק ג 85
פרק ד 88
פרק ה 88
פרק ו 88
פרק ז 94
פרק ח 94
פרק ט 95
פרק י 95
פרק יב 98

פרק יג 100
פרק יד 102
פרק טו 103
פרק טז 106
פרק יז 107
פרק יח 107
פרק יט 110
פרק כ 111
פרק כא 112
פרק כב 115
פרק כג 116
פרק כד 117
פרק כה 117
פרק כו 120
פרק כז 120
פרק כח 122
פרק כט 124
פרק ל 124
פרק לא 127
פרק לב 127
פרק לד 128
פרק לה 129
פרק לח 132
פרק מ 133
ויקרא 133
פרק א 133
פרק ב 135
פרק ג 137
פרק ד 137
פרק ה 138
פרק ו 139
פרק ז 140
פרק ח 141
פרק ט 141
פרק י 142
פרק יא 143
פרק יב 144
פרק יג 145
פרק יד 146
פרק טו 148
פרק טז 149
פרק יז 150
פרק יח 150
פרק יט 151
פרק כא 154
פרק כב 155
פרק כג 155
פרק כד 157
פרק כה 157
פרק כו 159
פרק כז 160
במדבר 161
פרק א 161
פרק ב 162
פרק ד 163
פרק ה 163
פרק ו 164
פרק ח 164
פרק ט 166
פרק יא 166
פרק יג 168
פרק יד 170
פרק טו 171
פרק טז 172

פרק יז 174
פרק יט 175
פרק כ 175
פרק כא 176
פרק כב 177
פרק כג 178
פרק כד 179
פרק כה 180
פרק כו 182
פרק כז 182
פרק כח 183
פרק ל 184
פרק לא 185
פרק לב 185
פרק לג 186
פרק לד 186
פרק לה 187
דברים 187
פרק א 187
פרק ב 188
פרק ג 188
פרק ד 189
פרק ו 190
פרק ז 190
פרק ח 192
פרק י 192
פרק יא 193
פרק יג 194
פרק יד 194
פרק טו 195
פרק טז 195
פרק יז 198
פרק יח 198
פרק יט 199
פרק כא 199
פרק כב 201
פרק כג 202
פרק כה 202
פרק כו 203
פרק כח 204
פרק כט 205
פרק ל 206
פרק לא 206
פרק לב 208
פרק לג 210

בראשית

פרק א

פסוק א

בראשית. נוטריקון בראשית בר מלשון יהי פסת בר כי בזכות התורה נותן לחם לכל בשר. רבינו אפרים בפרישתו על התורה כ"י ואפשר לרמוז דר"ת בראשית ברא אלהים גימטריא ה' וס"ת אמת ויען כל לימוד התורה וקיום המצות הכל הוא ליחד קב"ה ושכינתיה וזה רמז כאן בתחילת התורה כי הכל ליחד ה' שהיא השכינה עם אמת שהוא קב"ה וזה כל פרי הלימוד והמצות. וכתב עוד רבינו אפרים זכרונו לברכה בראשית גימטריא תרי"ג ש' רמז לשבת שהיא שקולה ככל המצות עכ"ד. ואפשר לומר בסגנון זה כי בראשית גימטריא תרי"ג אש עם הכולל אש רמז לתורה שנקראת אש כלומר צריך ללמוד התורה שנקראת אש וקיום תרי"ג מצות וע"י התורה אש מבטל יצר גימטריא ש' ועי"ז יקיים תרי"ג מצות. וידוע דיש בתיבת בראשית תש"ך צירופים. ואפשר זה רמז פסוק ראש דברך אמת כי הנה ס"ת בראשית ברא אלהים הוא אמת וס"ת ראש דברך אמת הוא תש"ך רמז כי תש"ך צירופים יש בתיבת בראשית:

פסוק ב

והארץ היתה תהו ובהו. בספר לקוטי תורה לגורי האר"י זצ"ל כתב דזהו סוד שבירת הכלים ע"ש ולפ"ז אפשר לרמוז וחשך על פני תהום ס"ת כלים רמז סוד זה ויושלם הבירור והתקון עד שיבא משיח וז"ש ורוח אלהים מרחפת זו רוחו של משיח כמשז"ל ובזכות התורה וזהו על פני המים אין מים אלא תורה ואכמ"ל :

פסוק טז

את שני המאורות הגדולים. דע כי ג' שמות לחמה וכן ג' שמות ללבנה והם כנגד בי"ע שמש ירח בבריאה חמה ולבנה ביצירה. ולכן בברוך שאמר שהוא ביצירה יש בו פ"ז תיבות גימטריא לבנה שהוא ביצירה. חרס סהר בעשיה. גם שמש חמה חרס ס"ת שס"ה כמנין ימות החמה. ספר קדמון כ"י:

פסוק כט

אשר בו פרי עץ. כתב רבינו בעל הטורים ז"ל בפרפראותיו שנים במסרה אשר בו פרי עץ. פרי עץ הדר רמז למ"ד אילן שאכל אדה"ר אתרוג היה עכ"ל. ואפשר לרמוז כמ"ש חכמי המדע דכשנברא אדה"ר כבר היו מתוקנים בחינת החי והמדבר אך היה צריך לתקן בחינת הדומם והצומח ולכן נצטווה בעץ הדעת לתקן הצומח ובבחינה זו היה יצה"ר עכ"ד. וזה רמז ס"ת פרי עץ הדר יצר כי שם היה היצה"ר ולא שמר המצוה ולכן מת נרמז

בס"ת כפות תמרים מת. ובאבות דר' נתן פ"א אמרו דהאילן היה צווח אל תבואני רגל גאוה ויד רשעים אל תנידני ורמז רבינו האר"י זצ"ל דר"ת אתרוג ראת:

פרק ב

פסוק א

ויכולו השמים והארץ וכל צבאם. אמרו רז"ל כל מעשה בראשית בצביונם נבראו בדעתם בקומתם נבראו ר"ת צדק והם נר"ן צביונם נפש דעתם רוח קומתם נשמה ובמדרש אל תקרי צבאם אלא צביונם כי אלף יש לה ציור יוד ויו ריש ואם תהפוך הריש של יוד נעשה נון נמצא אלף במקום נון וזהו אל תקרי צבאם אלא צביונם כי במקום אלף של צבאם נעשה נון צביונם. ספר כתיבת יד:

פסוק ב

וישבות. כתב רבינו אפרים ז"ל וישבת אותיות ותשבי גימטריא התשובה לרמוז שבזכות התשובה והשבת ישראל נגאלים שיבא תשבי עם משיח עכ"ל. וכבר כתבתי אני הדל בזה בנחל קדומים בס"ד. ועתה אומר אני בעניותי בסגנון אחר ונקדים מ"ש בספר ארץ החיים מזמור צ"ב. מזמור שיר ליום השבת וכו' בגמרא מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומקשה בגמרא והי' הולך לפניהם יומם ומתרץ שאני קב"ה דכ"ע דיליה ובמדרש איך מוריד הקב"ה גשמים בשבת ומתרץ כ"ע דיליה א"כ מכח השבת שהקב"ה שומר ומוריד גשמים צ"ל הטעם דכ"ע דיליה ויכול למחול ולקבל בתשובה לז"א במדרש שאמר אדה"ר כך היא כחה של תשובה מיד אמר מזמור שיר ליום השבת עכ"ל. ואני עני ארחיב הדיבר קצת דהנה כתבו המפרשים דטעם התשובה הוא שאנו בנים ואב שמחל על כבודו כבודו מחול. ומצאה החקירה מקום לנוח דלפי מ"ש הפוסקים דאב שמחל על בזיונו אינו מחול. א"כ מי שפשע ודבר ה' בזה ח"ו אפילו לפי הדין דאב אין בזיונו מחול יש מקום לומר דאין תשובה מועלת. אך י"ל דכיון דכ"ע דיליה מצי מחיל הכל אפילו פשע ובזיון מצד דהוא מלך העולם ע"ד והי' הולך לפניהם יומם. ובזה ניחא רמז רבינו אפרים ז"ל האמור דמהשבת מוכח דכ"ע דיליה דאי לא איך מוריד גשמים וא"כ יש תשובה וזה רמז וישבת גימטריא התשובה דמהשבת אות היא דהתשובה מועלת לכל אף אם ח"ו דבר ה' בזה. ובהכי תנוח דעתנו במאמרם ז"ל וישם ה' לקין אות שבת מסר לו דמהשבת מוכח דכ"ע דיליה שמוריד גשמים ומצי מחיל. והן קדם אדה"ר היה סובר כי אין לו תשובה יען כי חטא בע"ז ג"ע ש"ד כמ"ש חכמי המדע והוי ח"ו בזיון ואב אין בזיונו מחול. ויהי כאשר האד"ם יראה לעינים דקין גנב דעת העליונה וחטא בש"ד ומסר לו השבת דמהשבת מוכח דכ"ע דיליה ומצי מחיל על כל דבר פשע אמטו

להכי שר לו לאמר מזמור שיר ליום השבת. וזה טעם מאי דאתמר במדרשא דברקיע שביעי שבח יתנו לתשובה ואומרים מזמור שיר ליום השבת. דהשבת מכרזת ואומרת דכ"ע דיליה ושרי ושביק לכל עון ולכן ברקיע שביעי השמים מספרים כבוד התשובה ואומרים מזמור שיר ליום השבת דמהשבת יודע כי הוא היוצר הוא הבורא וכ"ע דיליה ושובת ומוריד גשמים ומהשתא תיהוי תיובתא לכל עון ופשע. וזה טעם מאי דאמור רבנן דשומר שבת אפילו עע"ז כאנוש מוחלין לו דעע"ז אין בזיון גדול מזה ואולם כששומר שבת ומודה כי הוא יתברך בורא הכל ושבת ולזה הוא שובת א"כ כ"ע דיליה ונסלח לו. וזה כונת הכתוב בטרם הרים יולדו ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל תשב אנוש עד דכא. ואמרו רז"ל בטרם הרים יולדו שברא התשובה קודם שנברא העולם. וכי תימא איך תועיל התשובה לבזיון לז"א ותחולל ארץ ותבל ומעולם עד עולם אתה אל וכ"ע דיליה לכן תשב אנוש תשב אותיות שבת אנוש אפילו עע"ז כאנוש יש תשובה עד דכ"א ר"ת דם כפירה אשה כמ"ש הקדמונים אפילו לג' עבירות ע"ז ג"ע ש"ד יש תשובה דכ"ע דיליה :

פסוק ה

וכל שיח. סין סבולת כל שהוא אילן או עשב או לשון דבור כלן בסין סבולת. דברי אמת כ"י להרב מהר"ר שלמה עדני ז"ל:

פסוק כה

ויהיו שניהם ערומים. כל לשון ערטילאין דגושין וכל לשון חכימין רפין. כי עירום בחולם הריש. ואשר הוא ענין חכמה הוא בשוריק וכשהוא בלשון נקבה גם ערטילאות הוא בשורק ובדגש כמו פן אפשיטנה ערומה וההי"נ לשון רבות ערומות בדגש ולשון חכימות ערומות בשורק וברפא. דברי אמת כ"י להרב מהר"ר שלמה עדני ז"ל:

פרק ג

פסוק ד

ויאמר הנחש אל האשה. וא"ת איך ידעה האשה בלשון הנחש י"ל חוה היתה יודעת בכל לשון ולזה נקראת חוה תרגום של ויגד וחוי ולכן נקראת אם כל חי א"נ שדיבר בלשון הקדש כי בתחילת הבריאה היו מדברים כלם בלשון הקדש כמו שאמרו רז"ל על פסוק ויהי כל הארץ שפה אחת וחיה ועוף בכלל. א"נ שטן היה מדבר עמה כמו שאמרו רז"ל שרכב על הנחש. רבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י:

פסוק יב

האשה אשר נתת עמדי. ועע"ז מאהבת אדם מותר כמ"ש הראב"ד פ"ג דע"ז אך השי"ת קדם וסלקו דאין זה בציווי פרטי וז"ש אשר צויתיך לא תאכל ממנו והוא לא הבין עומק דברי ה'. ועיין בראש דוד באורך:

פסוק יג

הנחש השיאני. פירשו ז"ל דהטיל בה זוהמא והוא לשון נישואין. ועוד רמזו שהפגם היה בשני דלתין ד' משדי ודי מאדני ונשאר מהשני שמות אותיות שי אני וז"ש הנחש השיאני:

פסוק טו

ואיבה אשית. פירשו ז"ל דבמקום שחשבת שימות אדם ותשא חוה כמשז"ל ודעתך על ביאה יהיה במקום ביאה איבה.

הוא ישופך ראש. פירש הרב מהרח"ו בכ"י כי האדם בתחילת פתוי היצר אפילו על דבר קל יתגבר עליו ולא יתן לו שום אחיזה כלל ובזה לא יוכל עמו היצר שהוא הנחש כלל וז"ש הוא ישופך ראש שיתגבר עליך הלא מראש. ואתה תשופנו עקב בעבירות שאדם דש בעקביו ואפשר הוא ישופך בתורה שנקראת ראש כמשז"ל ואמר הקב"ה בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין:

פסוק יז

כי שמעת לקול אשתך וכו'. אפשר במה שכתבו הרב תורת חיים והרב כלי יקר ז"ל דאדה"ר הזהיר לחוה על הנגיעה לגדר וכך ראוי לעשות גדר ומשמרת למצות ה'. אך היה לאדה"ר לומר לחוה דהמצוה היא האכילה וצריך לעשות גדר שלא לנגוע. אך אדה"ר אמר סתם דאכילה ונגיעה אסור ובחדא מחתא מחתינהו. וחוה סברה דגם נגיעה היא מצות ה' וזה גרם דדחפה הנחש ומזה באה לטעות. ונמצא דאדה"ר הוא היא גרמא דלא פירש הצווי שהוא האכילה לבד ומשום גדר צריך להתרחק מנגיעה. וזהו התוכחה כי שמעת וכו' אשר צויתיך לאמר לחוה לא תאכל ממנו ואתה אסרת הנגיעה בסתם וסברה דהנגיעה גם כן ציווי ועי"ז טעתה ואכלה והאכילתו ונמשך זה דלא ביררת הציווי והגדר. ובמ"א כתבתי דהרבנים כתבו כן מדנפשייהו וכן מוכח מאבות דרבי נתן:

פרק ד

פסוק ז

לפתח חטאת רובץ. [רובץ] גימטריא רצח כי היצה"ר רוצח לאדם. ואם זכה האדם ירצח ליצה"ר כמ"ש דוד הע"ה ולבי חלל בקרבי. א"נ רובץ גימטריא רחץ דאם זכה עושה היצה"ר טוב וזהו ואליך תשוקתו שתתקנהו ויהיה טוב:

פסוק טו

וישם ה' לקין אות. הרב מהר"ש אלקבץ ז"ל והרב שפתי כהן ז"ל על התורה כתבו דהוא אות יו"ד. ולפ"ז אפשר וישם הוא צירוף יו"ד שמו והוא כמש"ה והחכמה תחיה בעליה כי יו"ד היא חכמה. אמנם רבינו האר"י ז"ל כתב שהוא אות ויו"ו. וכן הוא בתקוני הזהר וידוע דאות ויו"ו רומז לחיים כמ"ש בזהר הקדוש. ואפשר כי אות ר"ת אות ויו"ו תחיה. ורז"ל אמרו אות שבת מסר לו ודרוש אות שהוא שבת כמ"ש אות היא ביני וביניכם ועיין בתנחומא ובספר נצח ישראל כ"י מכמה"ר יהודה מהלאל ז"ל כתב ששמע מפי חכם גדול שמסר לו שם הויה בזה האופן שכשהוא הולך וחיה רעה או איזה דבר רע נגדו יחזיק פניו לקראתם ויכוין אזנו שהוא יו"ד וריסי עיניו עם לחיו שהוא ה"א וחוטמו שהוא ויו"ו וריסי האחרת עם לחיו ה"א האחרת בכונה גדולה ולא יכהו כל מוצאו וכן יכוין כל אדם בלכתו בדרך בכונה וינצל:

פסוק יט

ויקח לו למך שתי נשים. ראיתי בספר רבינו אפרים ז"ל מלקוטי גאוני קמאי אשכנז ז"ל ענין מחודש ובודאי דהוא ממדרש רז"ל שהיה להם כמה מדרשים וחסרים לנו כידוע וז"ל ויקח לו למך בי נשים הלך לזרע שת ורצה לקחת לו משם אשה ולא רצו ליתן לו כי בני שת לא היו מתחתנים עם בני קין כי קין וזרעו היו רצחנים וגזלנים ונגזר עליהם כליה והיה למך גבור ושר. ועדה וצלה אחת נשואה לאב ואחת נשואה לבן ורצה למך לקחתם בחזקה ובא האב ופצע ללמך וקם עליו למך והרגו ורצה הבן לעזור לאביו ועשה בו חבורה והרגו למך ולקח הנשים ואמר למך לנשיו לפי שהרג בעליהן ולא רצו להיות עמו בחיבה ולהודות לו ש[י]היו נשיו והיו רוצות לברוח ואמר להם למך דעו לכן כי כל מי שישא אתכם אהרגנו כמו שהרגתי איש לפצעי וילד לחבורתי שעשו לי. ולפי שהיו ללמך שונאים למד לבניו ללטוש חרבות וכלי זין וכו' על כן תודו לדברי שאתם נשי ונהיה בשלום עכ"ל:

פרק ה

פסוק א

בדמות אלהים עשה אותו. ס"ת תמהו שהמלאכים המה ראו כן תמהו לראות האדם כמ"ש רז"ל רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכ"י:

פסוק כד

ואיננו כי לקח אותו אלהים. בגימטריא והוא חנוך בן ירד זה מטטרו"ן המלאך. הנה בשמים עדי בגימטריא חנוך. ושהדי ע"ה בגימטריא זה מטטרו"ן. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכ"י:

פרק ו

פסוק ח

ונח מצא חן בעיני ה'. אפשר לרמוז ונח מי שנח לבריות שהוא עניו רוח המקום נוחה הימנו וז"ש מצא חן בעיני ה' על דרך הרב ספר חרדים זכרונו לברכה והבאתיו בנחל קדומים בסייעתא דשמיא. והנה אמרו משם הרב מהר"ר אברהם הלוי ברוכים זכרונו לברכה דמי שהוא עניו אין שולט בו יגער ולכן דוד המלך ע"ה אמר לא גבה לבי במזמור קל"א עכ"ד ובזה אפשר סמיכות והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו ה' לא גבה לבי הכונה והוא יפדה את ישראל מכל עונותיו וכי תימא באיזה אופן לזה סמך ה' לא גבה לבי דמי שהוא עניו נמחלים כל עונותיו. וזהו שסיים במזמור קל"א יחל ישראל אל ה' מעתה ועד עולם דמאחר דמי שהוא עניו אין שולט יגער יחל ישראל אל ה' שימחול עונותיהם כשיהיו ענוים וזה רמז ונח מצא חן, מצ"א גימטריא קל"א דמי שהוא נח שהוא עניו אין שולט בו יגער וגם נמחלים עונותיו לכן מצא חן בעיני ה'. וכתב בספר ארץ החיים דמי שהוא עניו אם נגזר שימותו בניו מתבטלת הגזרה ויחיו בניו ואפשר דזהו הסמיכות אלה תולדות נח שמקיימין תולדות העניו שהוא נח לבריות:

פסוק ט

אלה תולדות נח. אתמר בי מדרשא במדבר רבה מזרק אחד כסף זה נח שנזרק מדור המבול כסף על שם המצוה נקרא כסף שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. וכבר בעניותי כתבתי במאמר זה. ועתה אומר בסגנון אחר בס"ד. במ"ש בתנחומא פרשת ראה הרבה כשרים היו בדור המבול כגון נח ונמחו עם הדור וכתבנו בעניותנו במ"א שהטעם שנמחו אותם הכשרים היינו משום שלא מיחו כמו שנגזר על הצדיקים בימי יחזקאל דכתיב וממקדשי תחלו. משא"כ נח שמיחה בהם כמ"ש רז"ל בב"ר על פסוק שנאו בשער מוכיח ודובר תמים יתעבו. כי הוא היה מוכיחם ובני דורו היו מתעבים אותו ולזה ניצול. וז"ש מזרק אחד זה נח שנזרק מדור המבול כלומר שדור המבול שנאוהו ותעבוהו על תוכחתו כדבר הנזרק ונמאס ועל כן הוא לבדו ניצול וזה רמז אחד כלומר משום שהיה נמאס ככלי אין חפץ בו. לזה אחד הוא לבדו ניצול משא"כ הכשרים אחרים שלא מיחו. כסף על שם המצוה וכו' אפשר כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל כי כשנברא אדה"ר תכף הבהמות היו מתוקנות במה שקרא להן שמות ולכן נאסר בשר לאדה"ר וכשחטא לא היה בו ולעשרה דורות כח לברר מרוב הפגם עד שבא נח ובצדקתו היה לו כח לברר והותר לו הבשר. וז"ש כסף על שם המצוה אך בשר דהיה בו כח לברר והותר לו הבשר ונצטוה אך בשר וכו' וענתה בו צדקתו:

נח איש צדיק. ס"ת חשק כ"כ רבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י. ואפשר לומר בסגנון זה דהס"ת הוא שחק וידוע דהצדיק חושק נכסוף נכסוף לעשות החומר צורה זה חומ"ר בקדש וכל ישעו לצחצח הנשמה המשולה לשמים כמשז"ל יקרא אל השמים מעל זו הנשמה והשביע בצחצחות וזה רמז הס"ת שחק כי כל מעייניו בשמים שהיא הנשמה נבעו מצפוניו ועזו בשחקים:

את האלהים התהלך נח. לפי פשוטו אפשר דהיה מקיים שויתי ה' לנגדי תמיד כמ"ש הרמב"ם ז"ל במורה והביאו מור"ם ז"ל בהגהה דהוא כלל גדול בתורה ובמעלת הצדיקים כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כמו כשהוא לפני מלך גדול וכו' ע"ש וז"ש את האלהים התהלך נח כי תמיד היה מציייר בדעתו שהוא עומד לפני ה'. ועוד שהיה לפניו מדת הדין וחרד על הכל וזהו את האלהים מדת הדין התהלך נח. ובספר נצח ישראל כ"י כתב את האלהים התהלך נח ס"ת חכם למפרע כדכתיב והחכמה תחיה בעליה וכתיב והחכמה תעוז לחכם ונדרש על נח עכ"ל. ואפשר דרמז בזה שהוא למפרע תיבת חכם דארז"ל שלמד נח תורה ודרשו רז"ל ויבן נח שנתבונן. ורמז שהיה מקיים הפוך בה והפוך בה דכלא בה. וזה טעם דהעניו מכוין להלכה וכמו שאמרו דהלכה כבית הלל שהיו ענותנין דהעניו אינו מאמין בסברתו וחוזר חוזר אור חוזר ואור מקיף עד שיקיף לדון את שתקיף ועי"ז מכוין אל האמת. ועוד טעם אחר דהעניו נעשה מרכבה לשכינה והלכה רומז לשכינה ולכך מכוין ההלכה. ושתים זו איתנהו בנח תמים שהיה עניו כמ"ש רש"י פ"ק דע"ז דף ה' וע"ז את האלהים התהלך נח דהיה בו השראת שכינה כמ"ש אני את דכא. וזה גרם שהיה חכם בס"ת האלהים התהלך נח והוא למפרע לרמוז שע"י ענותנותו לא היה מאמין בעצמו שכיוין אל האמת וע"ז היה חכם באמת דמכוין לאמיתה של תורה וכן רמוז בפסוק ויבן נח שהיה מתבונן ומצדד כמה צדדין ומתון בדין:

פסוק יא

ותמלא הארץ חמס. ותמלא הארץ אותם. ב' במסורה. פירוש ותמלא הארץ אותם שהארץ עצמה היתה מלאה שהיו יולדות בשדה ששה בכרס אחד והיו נבלעים תחת הארץ ואח"כ מבצבצים ועולים הכא נמי הארץ עצמה היתה מלאה חמס שאחד מפקיד כיסו אצל חבירו ואפרסמון והיה הנפקד מניחם תחת הקרקע עם אוצרותיו ומפקיד בא בלילה ולריח אפרסמון לוקח הכל. נצח ישראל כ"י:

פרק ז

פסוק א

אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה. פירש"י לא נאמר כאן תמים מכאן שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכלו שלא בפניו. ובספר מנחת יהודה כתב שהקשה רבינו מרדכי בר נתן על רש"י ז"ל דא"כ מאי קאמר פ"ק דבתרא גדול הנאמר באיוב יותר מהנאמר באברהם הא באברהם בפניו היה ע"ש ויש להעיר על הרבנים ז"ל דמאי אית להו עם רש"י ז"ל הלא דבריו הם תלמוד ערוך בעירובין דף י"ח והוי"ל למירמי סוגיי להדדי. והרב עיון יעקב פ"ק דבתרא הקשה קושיא זו על השני סוגיות. ומה שתירץ דבמקום אחר לא אמר כלו אינו מחוור כאשר יראה המעיין. ומ"ש עוד דמהרש"א כתב שלא יתגאה ואברהם היה עניו ולגביה לא נאמר זה ע"ש אשתמיט להרבנים ז"ל מ"ש רז"ל על פסוק אמרו לאלהים מה נורא מעשיך דאומרים מקצת שבחו של מי שאמר והיה העולם בפניו כלומר כשמדבר לנכח. הרי דלכב יכול אפילו אומרים מקצת שבחו ויש לישב קצת. ובמ"א כתבתי בעניותי דמאמר זה נעלם מכמה גדולים:

פסוק ד

אנכי ממטיר על הארץ מ' יום ומ' לילה. אפשר לומר דרך דרש ורמז שהם חטאו בע"ז זנות גזל ר"ת גזע ובעונות אלו אבד גזעם גם גזע גימטריא פ' ולזה היה המבול מ' יום ומ' לילה שהם פ' והוא כמנין אף עם הכולל כי אף ה' חרה בהם וישאר א"ך נ"ח עם הכולל גימטריא פ' לפי שלא חטא לא הוא ולא אשר אתו בגי' אלה ריחם ה' עליהם בשם אהי"ה גימטריא אך להושיעם מצרתם עד"ש אהיה עמם בצרה. ובזכות שנשמרו מגי' אלה אהיה הגין לנח. וגימטריא אהיה נח פ'. ור"ת וישאר אך נח גימטריא אל הוי"ה לרחם עליהם בחסד ורחמים:

פסוק ו

והמבול היה מים. היה לו לומר והמים היה מבול אלא מלמד שגם העצים והאבנים נובלים היו מים והיו מי מבול. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל כ"י:

פרק ח

פסוק א

ויעבר אלהים רוח. ס"ת רמח גימטריא אברהם כלומר זכר הקב"ה זכות אברהם שהיה ראוי לצאת משם בן נח ועתיד לירד לכבשן האש על קדושת שמו. רבינו אפרים ז"ל בכ"י. ולי הדל אפשר לרמוז עוד כי ר"ת ויעבר אלהים רוח עם הכולל גימטריא יצחק גם תיבות ויעבר אלהים רוח גימטריא ליעקב למשה עם הכולל שם רמז דבזכות אבותינו הקדושים אברהם יצחק יעקב ומשה רבינו ע"ה ניצולו ונתקיים העולם. ומלבד זכות

משה רבינו ע"ה כי רב הוא עוד יש ליתן טעם ויתישבו איזה רמזים בס"ד הנה בספר נצח ישראל כ"י כתב פרשת בראשית בפסוק האדם נפש חיה ס"ת משה ר"ת נפש חיה נח. ובפרשתנו נח איש צדיק תמים היה ס"ת איש תמים היה משה וצדיק אינו בכלל כי משה רבינו עליו השלום היה יותר מצדיק וחסיד. ואמרו בזהר הקדוש דהיה פקפוק על נח שלא התפלל על דורו כלל. ומשה רבינו ע"ה תקן שמסר עצמו ואמר מחני נא. ויתישב הכל במ"ש הרב מגלה עמוקות ז"ל בסיום פרשת תרומה ותחילת תצוה נחשת ואתה רמז דמשה רבינו ע"ה גלגול נח שת וז"ש נחשת ואתה ר"ל נח שת ואתה זהת"ד וא"כ משה רבינו ע"ה דהיה גלגול נח תקן מה שלא התפלל נח ומסר עצמו ואמר מחני נא. והוא צירוף מנח אני. וא"ש רמז האדם נפש חיה דר"ת נח דבזכותו היה לעולם שארית ועל מה שלא התפלל תקן משה בסוף ולכן רמוז משה בס"ת. וא"ש נח איש תמים היה ס"ת משה דנח בא בסוף במשה. ורמוז בקראין ויעבר אלהים רוח משה בצירוף האבות דמה שלא התפלל נח תקן משה ולכן ניצול הוא ואשר אתו:

פסוק ז

וישלח את העורב. דע כי שר עשו נקרא עורב ושר ישמעאל נקרא רהב והוא זרזיר כי רהב גימטריא זר וזהו מ"ש רז"ל וילך עשו אל ישמעאל הלך זרזיר אצל עורב כי עשו וישמעאל הם זרזיר ועורב. ונח שלח את העורב רמז שעשו יטול המלכות ואח"כ ישראל שהם יונה. ספר כ"י:

פסוק יד

יבשה הארץ. גימטריא תרי"ג בזכות תרי"ג שקבלו ישראל יבשה הארץ. נצח ישראל כ"י:

פסוק כ

ויבן נח מזבח. תרגם בתרגום המיוחס ליונתן וז"ל ובנא נח מדבחא קדם ה' הוא מדבחא דבנה אדם וכו' ועלוי אקריבו קין והבל וכו' ובנייה נח ונסב מכל בעירא דכיא ומן כל עוף דכי ואקריב עלוי ארבע על ההוא מדבחא עכ"ד ושאלוני מה פירוש ואסיק ארבע אם כונתו דהקריב ארבעה משבעה טהורים מי גילה לו ומה טעם ארבע לא פחות ולא יותר ואני בעניי השבתי דהדבר מפורש בפרקי ר' אליעזר פרק כ"ג וז"ל הביא נח ממין בהמה טהורה שור וכשב ועז וממין עוף טהור תורים ובני יונה ובנה המזבח הראשון שהקריבו עליו עולות (אדם) והבל והקריב עולות ארבע וכו' עכ"ל. אתה הראת לדעת דדעת פרקי ר' אליעזר דלא הקריב נח אלא ד' הכשרים בלבד על פי התורה שהם שור כשב עז תורים וחשיב תורים ובני יונה לאחד. והנה בזבחים דף קט"ו מפורש דלבני נח כשרים כל מין טהור להקרבה כגון חיות טהורות ואווזין וכיוצא ויליף מנח דכתיב מכל הבהמה הטהורה ולא נאסר לנח אלא מחוסר אבר כמבואר שם וכן פירש הרמב"ן ז"ל בפירושו.

אמנם דעת פרקי ר' אליעזר דלא הקריב נח אלא מה שכשר לישראל לקרבנות ויתכן דלא פליגי לענין דינא עם הש"ס וגם פרקי ר' אליעזר סובר דלב"נ כשרים כל מיני הטהורים אבל הוא דוקא בבמות. אמנם הקריב על מזבח שקרבו אדה"ר וקין והבל שהוא בירושלם כמשז"ל ובבית המקדש לא הותרו להקרבה אלא מינים שהותרו לישראל וכמ"ש הרב צמח דוד דף ל"ד ע"ד והביא מה שכתבו התוספות בע"ז דף ה' ע"ש. ומאחר עלות כל האמור הרי הוא כמבואר דדעת התרגום המיוחס ליונתן הנזכר כדעת פרקי ר' אליעזר. והרב צמח דוד ז"ל לא זכר דברי התרגום ופרקי ר' אליעזר הנזכר, ועמ"ש אני הדל בענין זה בראש דוד ובקונטרס פני דוד ע"ש:

פרק ט

פסוק ד

אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו. כלומר בשר שאדם משים נפשו בכפו להרויחו כמו בגזל וגניבה לא תאכלו כי בני נח נצטוו על הגזל וכן מצינו בדוד הע"ה שאמר הדם האנשים ההולכים בנפשותם ולא אבה לשתותם. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק יג

את קשתי נתתי בענן. שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם. מדת בשר ודם קשת סימן מלחמה והקב"ה נתן הקשת לאות שלום. רבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י. ואפשר דלעולם הקשת סימן מלחמה דלפי מעשיהם היה הדין נותן לגזור ח"ו איזה גזרה וגברו רחמיו יתברך לבטל גזרה רעה. אמנם הוא סימן לעורר שישובו בתשובה דהדין מחייב מלחמה ולכן בדורו של רשב"י לא נראת הקשת דזכותיה מצלא ומגנא והוא אות בעולם וזה דרך דרש ורמז. ומדברי הזהר דף רכ"ה מפשטן של דברים נראה דבימי רשב"י נראה הקשת בבבל וכפ"ז צ"ל דמה שלא נראה הקשת בימי רשב"י היינו באקלים שלו וכ"כ הרב אספקלריא המאירה אמנם לפק"ד אין האמת כן וצריך לידחק בלשון הזהר כמ"ש בעניותי בפתח עינים בקונטריס אחרון הנקרא שומר הפתח דף צ"ח ע"ג:

פסוק כ

ויחל נח איש האדמה וכו'. נראה לפי הפשט שתכף אחר יציאתו מן התיבה התחיל ליטע כרם דאין ויחל יוצא מידי פשוטו שהוא התחלה כמ"ש הרב יפה תואר דף רכ"ג ע"ד. ואם כן איך קלל כנען והיכן היה בעולם. ומה גם דמפירש"י ז"ל נראה דכנען בן רביעי לחם כמו שהוא פשט הכתובים. ועוד קצת מפרשים הרמ"א והרב כלי יקר ודעמייהו כתבו דחם למד מכנען ג"ע. וראיתי להרב יפה תואר דף רכ"ה ע"ד שכתב דעבר מיציאתו מן התיבה עד מעשה זה של נטיעת הכרם זמן רב שהוליד חם ד' בנים וכנען הקטון כבר היה גדול דחטא ונתקלל עכ"ד. ופשט הכתוב ויחל נח נראה שהיה תכף ליציאתו מן

התיבה. אמנם ראיתי להרמב"ן ורבינו בחיי ז"ל שכתבו דכנען היה הבכור לחם ומנאו רביעי לפי שנתקלל. והרב החזקוני ז"ל כתב דהורתו של כנען בתיבה ונולד בצאתם מן התיבה ע"ש ולפי שיטה זו יש קצת ישוב דאחר ימים שיש בהם ירחים שהיו מבולבלים מאד בצאתם מן התיבה נתישב נח ויטע כרם וכנען אז בחדשים גדל כי היה סמוך לזמן המבול שהיו גדולים בצאתם מרחם. אמנם מרז"ל ורש"י ז"ל נראה דכנען בן רביעי לחם:

פרק י

פסוק ו

ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען. הם ד' קליפות והם נגה אש רוח ועשן ועליהם אמר דוד הע"ה יגמר נ"א ר"ע רשעים ר"ת נגה אש רוח עשן. נוגה אש גימטריא השטן. רוח עשן גימטריא סטרי מסאבי. ספר כ"י ועיין בספר מגלה עמוקות אופן רכ"א:

פרק יא

פסוק א

שפה אחת. גימטריא לשון הקדש. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל וכ"כ רבינו בעל הטורים ז"ל גם שפה עם הכולל גימטריא לשון:

פסוק ג

הבה נרדה. אמר לע' שרים אשר ברקיע לע' האומות. ויפץ ה' אותם משם מה שלא הזכיר שבלבל לשונם כמו כן לפי שע"י שבעים שרים נענשו כי צוה לכל אחד לשון אחד. רבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י:

פסוק י

אלה תולדות שם. לא כתיב תולדות בחם ויפת כי מפני תולדות שם נבראו שמים וארץ רבינו מהר"א גרמיזא ז"ל בכתיבת יד:

פסוק כז

אלה תולדות תרח. תרח דכפל שמו כמו הצדיקים מלמד שעשה תשובה. רבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י וזכה בשביל שהוליד את אברהם:

פסוק לב

וימת תרח בחרן. פירש"י ז"ל נון הפוכה לומר לך עד אברם חרון אף של מקום עכ"ל ויש שואלים דכיון דנכתב וימת תרח הרבה קודם שמת נימא דהנון הפוכה לומר שאין כאן מקום פסוק זה כמו שדרשו רז"ל בנונין הפוכות דכתיבי גבי ויהי בנסוע הארון דעשאן סימן דאין כאן מקומו אלא כדי להפסיק בין פורענות לפורענות. ולי הדל אין כאן שאלה דהתם הנונין אינן מגוף הפסוק אלא לסימנא אתו. אבל הכא הנון של חרון מגופיה דקרא ובעי למדרש לעצם הענין והכתוב. וה"נ אתא להפסיק דהיה חרון אף עד עתה ופסק חרון

אף. ועוד יש מי ששאל דכל פסוק זה יתר ואעיקרא למה טרח וכתב קרא וימת תרח בחרן ואי משום להודיע דעד אברהם היה חרון אף של מקום אעיקרא ממילא רוחא והדבר מפורסם האי"ר ממזרח צדק וכתיב בהבראם באברהם. וי"ל דעיקר הכתוב בא להודיע שהקב"ה פטרו לאברהם מכבוד אב ואם כאלו כבר מת כמ"ש רז"ל שא"ל הקב"ה לך אני פוטר מכבוד או"א. ואגב הודיענו בהפוך הנון דע"כ היה חרון אף ומלבד דפסק חרון אף היה נחת כרמוז בס"ת וימת תרח בחרן שהוא נחת. ועוד אפשר לומר דתרח עשה תשובה והוי"א דכשמת כבר נתקן ונתכפר לו לזה רמז וימת תרח ועדיין היה חרון אף עליו עד שנתנסה אברהם אע"ה בעשר נסיונות והיו לכפר על תרח ועד אחרן שבא באיוב ונתקן. והנון הפוכה לרמוז דלעתיד יפסק חרון אף ויתקן:

פרק יב

פסוק ב

ואעשך לגוי גדול. בפסחים דף קי"ז ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך ז"ש אלהי יעקב יכול וכו' והביאה רש"י ז"ל. ושמעתי משם רבני אשכנז כי הנה יש י"ג אותיות בשמות האבות אברהם יצחק יעקב והם כנגד י"ג מדות רחמים. וז"ש ואגדלה שמך שתקרא אברהם וז"ש שאומרים אלהי יעקב כלומר שאם היו אומרים אלהי ישראל א"כ היה צריך דיקרא אברם ולא יגדיל שמו אברהם. משום אברם יצחק ישראל הם י"ג אותיות אך אם אומרים אלהי יעקב צריך להגדיל שמו ולקרותו אברהם ואז הם י"ג אותיות אברהם יצחק יעקב וא"ש ואגדלה שמך ז"ש אלהי יעקב דבאמור אלהי יעקב צריך להגדיל השם ולקרותו אברהם עכ"ד ועם שיש הרבה להשיב מ"מ הוא חריף. ואפשר לומר בפשיטות כי יעקב אע"ה נקרא ישראל שהקב"ה קראו אל וז"ש ואגדלה שמך ז"ש אלהי יעקב. דאם היו אומרים אלהי ישראל היה ח"ו איזה גריעות באברהם אע"ה שלא זכה שיקרא אל כיעקב. ולזה אמר ואגדלה שמך שאומרים אלהי יעקב כלומר בזה יתגדל שמו של אברהם שאומרים אלהי יעקב שיצא מחלציו אבל אם אומרים אלהי ישראל רמוז שנקרא אל מה שלא זכה אברהם והיה בצד מה גריעות לאברהם אע"ה:

פסוק ג

ואברכה מברכיך. הרב כלי יקר פירש דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ומחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה ולכן ואברכה ברישא לרמוז שקודם שיברכוך הם יתברכו אבל בקללה אין המחשבה מצטרפת ולכך כתיב אחר ומקללך עכ"ד ובקונטריס פני דוד על הסדר אנכי העירותיהו דבגוים מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה וישבתי

לזה ע"ש ואכתי פש גבן חלוקת מחשבה טובה דבגוים אינו מצרפה למעשה ואפשר ליישב דהכא אינו בסוג מחשבה מצרפה למעשה אלא משום טובת אברהם אע"ה דכשהמברך מבורך מה' ברכתו מהניא ומועלת ולז"א ואברכה מברכיך על דרך שהיה כותב ר"ת בכתביו יברכוך טובים כמ"ש הרא"ש ז"ל בתוספותיו למגילה על דף כ"ה וכן הוא בספר הישר דר"ת כ"י והכוונה יברכוך המבורכים וזהו טובים שיש להם טובה ור"ת אגב ארחיה ללמד יצא דאין הקפידא אלא כשמדבר לפני ה' כמ"ש אני עני בפתח עינים שם ושם כתבתי שכונת ר"ת יברכוך אנשים צדיקים ולפי דרכנו אפשר לומר שהכונה יברכוך מי שיש להם טובה ומבורכים דברכתם תעשה פירות וז"ש ואברכה מברכיך. ומקללך אאור ולא יועילו כלום בקללתם כי אתה מבורך ונברכו בך כל משפחות האדמה:

פסוק ה

ואת הנפש אשר עשו בחרן. אמרו רז"ל אפילו מתכנסין כל בריות שבעולם אינם יכולים לבראת שום בריה אפילו יתוש אלא שגיירום. יש מי ששאל דהיו יכולים לבראת בני אדם על ידי ספר יצירה וכו' וכמ"ש בסנהדרין רבא ברא גברא. וכתב הרב של"ה ז"ל דהשבטים היו בוראין צאן ע"י ספר יצירה וכו' ואני הדל אומר שגם העושה בספר יצירה הוא אינו עושה רק מצרף אותיות ומכוין כונות ומן השמים עושים וקרא דדייק טובא הול"ל ואת הנפש אשר נעשו בחרן ולא יאמר עשו כי הם אינם יכולים לעשות שום דבר רק בצירוף וכונות נעשו. ועוד דייק ואת הנפש אשר עשו דמשמע דעשו הנפש ולא הגוף ולז"א שגיירום ותקנו נפשם:

פסוק ו

עד מקום שכם עד אלון מורה. פירש"י להתפלל על בני יעקב כשיבואו להלחם בשכם אפשר לומר במ"ש רבינו האר"י זצ"ל דדינה היתה גלגול אמתלאי בת כרנבו אמו של אברהם אע"ה שבא עליה תרח בנדתה ותקונה היה על ידי שכם שבא עליה ולקח כל הזוהמא בסוד ותהי נדתה עליו ודבקתו הרעה ונתקנה אמתלאי ואפשר דעל זה התפלל דבשכם יהיה תקון אמו וכן תיבות עד מקום שכם בגימטריא לתק"ן א"ם וכיוין על השבטים שהרגוהו להצילם א"נ יש לרמוז כפי הפשט שהתפלל על השבטים שהרגו לשכם ויקשה על השבטים דאיך הורו הלכה בפני רבם יעקב אביהם והתירוץ לזה דבדין פשוט ליכא משום מורה הלכה וכמ"ש הרב בני חיי בשיטתו לעירובין דזש"ה וכן לא יעשה כלומר דהוא דבר פשוט ואפשר זה רמז עד אלון מורה ות"א עד מישר מורה ר"ל דזו הוראה במישור פשוט וישר ויוכל להיות מורה ואין כאן מורה הלכה בפני רבו דהוא פשוט במישור. א"נ אפשר שהתפלל על יוסף הצדיק ע"ה שלא יהרגהו אחיו בשכם וינצל וימלוך וימצאהו אביו כשהיה קורא שמע כמשז"ל דכאשר בא יוסף לקראת אביו

יעקב אע"ה בו בפרק היה קורא יעקב אע"ה שמע ולכך לא נשקו. וזה רמז עד מקום שכם מקום הסמוך לשכם דותן שינצל יוסף. ור"ת עד מקום שכם שמע כי נתקבלה תפלתו ובא אביו אצלו והיה קורא שמע. ולכך דמם בס"ת עד מקום שכם. והיה במצרים עד אלון מורה משה רע"ה מישר מור"ה שנטלו משם. ועד"ה ויעבור ע"ב ר"ו אברהם המשכת החסדים בארץ מלכות עד ת"ת מקו' מ' שכם גימטריא שין של תפילין עד ת"ת אלון גימטריא אני ה' מורה גימטריא ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן אהי"ה עם ב' כוללים וא"ש ההי"ב:

פסוק יא

הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. כתב מהר"ם ריקאנטי ז"ל שידע שהיא עקרה ולא בא עליה ואני בעניי כתבתי בקונטריס פני דוד שהוא חידוש ושם אעשה לו עזר מדברי רבינו האר"י זצ"ל. ועתה ראיתי לשון תנחומא וז"ל הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את מכאן אתה למד שלא היה יודע אותה קודם לכן כדרך הנשים עכ"ל וזה הלשון משמע כדברי מהר"ם ריקאנטי ז"ל:

פסוק יג

אמרי נא אחותי. ר"ת גימטריא ב"ן שהיא השכינה כלומר השכינה עמך וס"ת גימטריא אהי"ה. את למען ייטב לי ר"ת גימטריא עם הכולל ע"ב חסד בעבורך גימטריא אלהים דיודין למתק הדינין ומשם יבא לי טובה כי אני בוטח בשמו יתברך. וזה רמז שנא מתנות יחיה ר"ת שמי כי הוא בוטח בשמי ואטה אליו חסד כס"ת אתה בסוד אתה כהן לעולם כמ"ש בזוהר הקדוש. ור"ת אתה כהן לעולם עם הכולל בן להשפיע חסד למלכות:

פסוק טז

ולאברם הטיב בעבורה. בשמות רבה ריש בשלח וינגע ה' את פרעה על דבר שרי אשת אברם טובים השנים מן האחד ואומר ולאברם הטיב בעבורה אפשר דקשיא ליה דהול"ל על דבר שרי לחוד ותירץ דאה"נ דזכותה סגי אבל כ"ש בהצטרף זכות אברהם וז"ש על דבר שרי אשת אברם דהוו תרי זכות אברהם ושרה. ואומר ולאברם הטיב בעבורה שהוא פרעה כמו שפירש"י ז"ל ודעתו בשביל שרה דוקא אבל הול"ל ותוקח האשה בית פרעה וייטיב בעבורה לאברם אמנם הכתוב רמז והקדים ולאברם לומר דזכותו אהני עם זכות שרה וז"ש ולאברם הטיב בעבורה:

פסוק יח

למה לא הגדת לי כי אשתך היא. פירוש הגדת לי בסוד. למה אמרת אחותי היא ואקח אותה לי לאשה כלומר דמה שאמרת אחותי היא מורה שיקפצו עליה דכל הנושא אשה יבדוק באחיה ואתה אדם גדול ויש לך שם וחזותך מוכיח ולכן ואקח אותה לי לאשה:

פרק יג

פסוק ב

ואברם כבד מאד. אפשר לרמוז כבד גימטריא הוי"ה מאד גימטריא שם מ"ה במקנה בסוד קנה חכמה בכסף ובזהב חסדים וגבורות שהיה כל מעייניו ליחד הדודים נבעו מצפוניו למתק הדינים והיו לאחדים:

פסוק י

וישא לוט את עיניו וירא וכו' לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה. יש להעיר אמאי הוצרך הכתוב לומר לפני שחת וכו' וכי צריכא למימר היש ס"ד לומר שהיה אחר השחתה ועוד סדרן של כתובים ופרשה פתוחה פרשת וירא מכרזת ואומרת. ואפשר כי הנה אמרו רז"ל בנזיר והוריות על פסוק זה שכל הפסוק נאמר לדבר עבירה וכל קבל דנא אמרו בזהר הקדוש פרשת וירא דף ק"ה ע"א על פסוק אשר ישב בהן לוט דבזכותו היו מיושבים. וא"כ אפשר לדרוש לזכותו כי האמת בלוט בפנימיותו היה קדושה נשמת דוד הע"ה והמשיח. גם רבינו האר"י ז"ל כתב דנשמת רבא גנוזה בו והוא ר"ת רכושו בן אחי. ואפשר דלכן נקרא לוט דהוא לשון קללה דחיצוניותו היה רע. אבל בפנימיותו היה קדושה. ולכן נרמז ברמז כי לוט גימטריא אדם בסוד אדם דוד משיח. גם היה בו בחינת משה רבינו ע"ה שהוא הבל כמשז"ל. ולכן אפשר דלוט היה סובר דהשבועה שנשבע כ"י שלא יביא מבול היינו אף על אומה אחת ועל כן אף דידע שסדום רעים וחטאים עם כל זה בחר לוט לדור עמהם דלגבי דידהו הוא צדיק וכמשז"ל במה שאמר לוט עצמו פן תדבקני וכו' דעד האידנא הייתי בסדום ולגבי דידהו צדיק הייתי וכמו שאמרה הצרפית לאליהו הנביא זכור לטוב. ואם כן הגם דוישא עיניו וירא לשון עבירה עכ"ז בחר לוט להיות אצלם שיהא נחשב צדיק לגבי דידהו. והוה ס"ד דלא אפשר דהקב"ה ישחיתם דסבר דגם אומה אחת בכלל השבועה. וזש"ה לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה דעדיין לא ידע דעל אומה אחת מביא מבול וכיוצא ולכך בחר להיות אצלם. ואחר זמן ראיתי בספר צמח דוד להרב הגדול מהר"ר יוסף דוד ז"ל דף צ"ג ע"ד שכתב משם רבינו האר"י זצ"ל דהטוב שבאדה"ר נתגלגל באבותנו הקדושים אברהם יצחק ויעקב ע"ה והרע של אדה"ר נתגלגל בישמעאל לוט עשו ובזה רמז הרב הנזכר פסוק מוקש אדם ילע קדש ילע ר"ת ישמעאל לוט עשו שהם מוקש אד"ם הרע של אדם הראשון ע"ש באורך. ולפ"ז מה טוב הרמז האמור כי לוט גימטריא אדם והוא לשון קללה כי הוא הרע של אדם. גם ישמעאל עשו לוט ס"ת הוא לוט. ובא וראה מפלאות תמים דעים כי מלוט שהיה הרע של אדם יצא דוד הע"ה כי הוא טוב בחינת אדה"ר וזה רמז מוקש אדם ילע כמו שרמז הרב הנזכר מוקש אדם הרע של אדם ישמעאל לוט עשו. ובתוכו יש קדש אפילו ברע

כמו שהיה בלוט כאמור. וכמש"ה מי יתן טהור מטמא לא אחד גימטריא אדם עם הכולל וגימטריא לוט עם הכולל. גם ישמעאל עם הכולל והמלה גימטריא חלק רע אדם. וכן עשו עם הכולל והמלה גימטריא זהו הרע מאדם ודוק כי קצרתי:

פסוק טז

גם זרעך ימנה. ס"ת מכה דאם ימנו יהיה מכה בהם. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י ואפשר לרמוז באופן אחר שרמז שאם ימנו יהיה בהם נגף וימותו וזה גם לשון גוממו עם השופי כמו שדרשו רז"ל באסתר רבתי על פסוק גם ושתי המלכה שנהרגה ע"ש:

פרק יד

פסוק ב

ומלך בלע היא צוער. צריך לדעת למה לא הזכיר שם המלך כמו דהזכיר האחרים והמפרשים כתבו על שצוער ניצולה. ויש מי שכתב שהיו אנשים בה מעט לכך לא נזכר שם המלך ולדבריו א"ש דהכתוב עצמו מפרשה ומלך בלע ולא נזכר שם המלך מטעם היות צוער שהיתה קטנה וכמ"ש הלא מצער כפי פשט הכתוב. אך לכאורה אין זה מספיק כיון דעכ"פ הי"ל מלך הו"ל להזכיר שמו. ואין לומר דמשום כבוד המלכים האחרים לא הוזכר שם מלך צוער מכמה טעמים. והיותר נראה דשם המלך גם הוא בלע בשם העיר. וכן ראיתי בספר הישר שכתב ובלע מלך צוער:

פסוק ז

וישובו ויבואו וכו'. אפשר לרמוז דעל ישראל רומז וישובו כאשר ישובו ישראל בתשובה אז נאמר ואשיבה שופטיך כבראשונה וז"ש ויבואו אל עין משפט ואז יהיה עילוי לשכינה שיבא לה הארה מחכמה סוד קדש וז"ש הי"א קד"ש ואז ויכו את שדה העמלקי שימחה זכר עמלק וגם את האמורי היושב בחצצן גימטריא עמלק כלומר כל הנמצא עם עמלק מר לו וזה רמז תמר. ומה שתרגם אנקלוס עין משפט פלוג דינא עמ"ש בשו"ת הרדב"ז דפוס ויניציא סימן צ"ט:

פרק טו

פסוק א

היה דבר ה' אל אברהם במחזה. רמז כי הנבואה היתה מאברהם עד חגי זכריה מלאכי ורמוזים בר"ת מחז"ה וה' הנוספת רומזת על הנבואה. ספר קדמון כ"י. ולי הדל אפשר לרמוז במ"ש פ"ק דמגילה מ"ח נביאים וז' נביאות היו בישראל וזהו שהוצרכה נבואתם לדורות אבל כמה וכמה נביאים היו שלא היתה נבואתם לדורות וזה רמז היה דבר ה' נבואה לאברהם ונמשכה במ"ח נביאים וז' נביאות וזה שכתוב במח"ז. ה' רומזת לנבואה. וזהו לאמר שהוצרכה נבואתם לאמר לדורות:

פסוק י

ואת הצפור לא בתר. פירש"י ז"ל אלו ישראל שנמשלו ליונה וא"ה לבהמות. הקשה רבינו ישעיה ז"ל דבישראל נמי כתיב ואתנה צאני צאן מרעיתי עכ"ד ואפשר דשאני התם ודכוותיה דכביכול הוא הרועה שלנו ואנחנו צאן מרעיתו וזה חשיבות ישראל. ואם אל סודו תדרוש קח לך בשמים ראש כי צא גימטריא הויה אדני ן' ש"ב ובמ"א הארכתי בס"ד:

פסוק יב

והנה אימה חשכה גדולה. דרשו רז"ל על ד' גליות וכתב רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י גדולה קרי ביה ד' גולה שהם ד' גליות עכ"ד ואפשר לומר ד' גולה היא השכינה הנקראת ד' שהשכינה עמהם וכ"י היא גולה עמהם נופלת כמש"ה סוכת דוד הנופלת עליו בעבור ישראל ואתא לנחומיה לאאע"ה שהשכינה עמם ועמה יפקון כמ"ש בזהר הקדוש:

פרק טז

פסוק ב

הנה נא עצרני ה' מלדת וכו'. יש לרמוז מ"ש רז"ל לעולם אל יפתח אדם פיו וכו' ואדרבא לעולם יפתח פיו לטובה כמ"ש אברהם אע"ה ונשובה אליכם. ולזה אמרה שרה אע"ה הנה נא עצרני פירוש עתה עצרני אבל לימים עוד אלד ולפי שעה בא נא אל שפחתי וכו' גם אמרה עצרני ה' מדת רחמים כמ"ש כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד ונחום איש גמזו היה אומר גם זו לטוב. וכן שרה זאת אומרת הנה עצרני ה' מדת רחמים דודאי גם זו לטוב הוא והוא רחמים:

פרק יז

פסוק טו

ויאמר אלהים אל אברהם שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה. פירש"י ז"ל לא תקרא שרי דמשמע שרה לי ולא לאחרים כי שרה שמה שתהא שרה על כל. ואפשר לומר בסגנון אחר על פי מ"ש הרמ"ע ז"ל והביאו הרב עמודיה שבעה ז"ל דאברהם ושרה היו שוים כשמש וכירח ואי אפשר שיולידו מיעט שרה כלבנה שמיעטה והרבה צבאותיה כן מיעט לשרה ונתן לה יצחק וז"ש פקד את שרה מלשון חסרון ועי"ז זכתה לילד זהת"ד בקצור. ואפשר לא תקרא שמה שרי דנראה כאלו שרה עליך דתקונה הוא שתתמעט ואתה תהיה גדול ממנה ולכן לא יכון שם שרי דהיא שרה עליך. אלא שרה שמה לכל ולא עליך:

פסוק כ

שנים עשר נשיאים. אפשר לרמוז ר"ת עשן כמו שפירש רש"י ז"ל נשיאים שיכלו כעננים וזהו ר"ת עשן כמ"ש כעשן תכלה:

פסוק כג

ויקח אברהם את ישמעאל בנו וכו' וימל את בשר ערלתם וכו' ואברהם בן צ"ט שנה בהמולו בשר ערלתו וכו' בעצם היום הזה נמול אברהם וכו'. כל אדם חזו שלא נכתב דמל אברהם את עצמו רק תחילת דיבר כתיב ויקח אברהם את ישמעאל וכו'. ואח"כ כתב זמן מילתו ואברהם בן צ"ט שנה וכו' ואח"כ בעצם היום הזה נימול אברהם. והו"ל לומר בראש אמי"ר שאברהם מל עצמו ואחר כך ויקח אברהם את ישמעאל בנו וכו' והוה ניחא דאחר שהוא נמול מל אותם וכדכתיב המל ימול וארז"ל המל שנימול הוא ימול לאחרים. אמנם אמרו רז"ל שהיה מתירא אברהם וכ"י אחז הסכין הקב"ה עמו הוי וכרות עמו הברית. ויש מדרש שהיה מצטער אברהם אע"ה ובא עקרב ועקצו ונימול ורמז הרב מהר"ר אברהם היכיני ז"ל בעצם היום הזה נימול אברהם בעצ"ם ר"ת בעקיצת עקרב צדיק מל. ובזה א"ש דלא כתיב בהדיא בתחילה ואברהם מל עצמו כיון שכ"י היה ע"י יתברך או להבדיל היה ע"י עקיצת עקרב. ולכל הדברות ניחא דסתם הכתוב מעשה מילת אברהם אע"ה והתחיל לומר ויקח אברהם את ישמעאל ומסתמא כבר היה נימול דבעינן המל ימול. ואחרי כן כתיב בהמולו בן צ"ט שנה. וכתיב בעצם היום הזה נימול לרמוז שלא היה מילה כפשטה אלא באיזה אופן. ויומתק מאד רמז הנזכר כי בתיבת בעצם שם רמז בעקיצת עקרב צדיק מל. אחר זמן ראתה עיני דמפורש להדיא דמשום הכי אמר הכתוב נמול אברהם ולא כתיב מל אברהם שעקצו עקרב ומצא עצמו מהול ע"ש:

פרק יח

פסוק א

וירא אליו ה'. ס"ת אוה. יושב פתח האהל ר"ת יפה כמו שאמר הכתוב ויתאו המלך יפיך רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכ"י. ואפשר אליו גימטריא אליה עם הכולל רמז שיבא אליהו הנביא זכור לטוב בכל מילה. עוד אפשר דע"י המילה מתגלים החסדים וזה רמז וירא גימטריא גבורה עם הכולל אליו ה' מדת רחמים רומז לחסדים ומתמתקים הדינים. ור"ת וירא אליו ה' גימטריא טוב שהוא יסוד. והנה אמרו במדרש רבה על פסוק זה ואחר עורי נקפו זאת אמר אברהם אחר שמלתי הרבה גרים באו לידבק בזאת הברית ומבשרי אחזה אלוה אלולי שעשיתי כן מהיכן היה הקב"ה נגלה עלי וירא אליו ה' עכ"ל. והנה אני הדל פירשתי בספרי הקטן ראש דוד בדין תדיר ומקודש שהוא היה סבור שע"י שנימול יבטל מצוה תדירית דהכנסת אורחים ועכ"ז מל שהוא מקודש וכדעת הרמב"ם

שאיזה שירצה יקדים ע"ש. ועתה אני בעניי מוסיף דגם לרבינו עובדיה ז"ל דסבר בעלמא דתדיר עדיף הכא מודה דיש לדחות התדיר שהם האורחים מפני המילה מתרי טעמי תריצי חדא דהמילה נצטוה מפי ה' ומצות הכנסת אורחים היה עושה מעצמו בלי ציווי פרטי רק שהוא מצד עצמו קבל לעשות כל המצות ואין ספק דציווי ה' אשר ציוהו קדים ודוחה מצוה שלא נצטוה. ותו דלא דמיא מצות מילה לשום מצוה שהיא שקולה ככל התורה ונכרתו עליה י"ג בריתות ואינו שלם ובלעדה לא יכונו כל המצות. ויש להסמיך זה במאמר הנזכר ובכתוב דאמר אאע"ה אחר שמלתי הרבה גרים באו וכו' שהוא היה סבור שלא יבואו ולא יבא שום אורח אצלו כמ"ש במדרש לקמן ובסוף פרשת לך לך והיה חידוש אצלו שבאו אחר המילה וז"ש ואחר עורי נקפו זאת וכי תימא ולמאי דס"ד שלא היו באים איך הניח מצוה תדירית לז"א ומבשרי אחזה אלוה אלולי שעשיתי זאת מהיכן היה הקב"ה נגלה עלי וירא אליו ה' ובזה כלולים כל הטעמים א' שזה מקודש ואין זה כמקודש דעלמא כי קודם המילה אינו כדאי לחזות בנועם ה' ואינה כשאר המצות שהיא עיקר קבלת האלהות וירא אליו ה' והיינו שקיים מצותו ולזה וירא אליו ה' וא"כ מה שציוה הוא יתברך קודם. ועוד המצוה עצמה גדולה מכל המצות והראיה והוא יושב וקודם זה היה נופל ועוד שמצוה זו היא פתח האהל ר"ל התורה ע"ד אדם כי ימות באהל והיא יסוד הדת ומצלת מגיהנם וזהו כחום היום ואפילו שתתבטל מצות אורחים אין לחוש:

פסוק ב

וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים וכו'. פירש הרב גנת ורדים ז"ל א"ח כלל ב' סימן ט"ו שאברהם אע"ה לא היה מסתכל חוץ מד' אמות וברוח הקדש לצורך מצוה כתיב וישא עיניו וירא והנה איל והכא וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים ולכן הקב"ה אמר לו שא נא עיניך וכו' עכ"ד. ואפשר לרמוז במ"ש רז"ל אין והנה אלא לשון שמחה והכא אברהם אע"ה היה סובר שאחר שנימול לא יבואו אורחים אצלו כמשז"ל ועתה וישא עיניו וירא והנה שמח שמחה רבה שאחר שנימול גם כן זוכה לקיים מצות הכנסת אורחים וכתב רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל והנה שלשה גימטריא אלו מיכאל גבריאל ורפאל:

וירץ לקראתם מפתח. ס"ת צמח א"ל הקב"ה אתה רצת לקראת מלאכים חייך אני פורע לך בזמן המשיח שנאמר רץ לקראת רץ ירוץ ומתי יהיה זה כשיבא המשיח שנקרא צמח רבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י:

פסוק ה

כן תעשה כאשר. גימטריא זהו אין מסרבין לגדול. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכ"י:

פסוק ט

ויאמרו אליו איה שרה אשתך. פירש רש"י ז"ל נקוד על איו שבאליו ותניא רשב"א אומר הכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכאן הנקודה רבה על הכתב אתה דורש הנקודה דאף לשרה שאלו איו אברהם וכו' עכ"ל והקשו הראשונים שהכא ינקד הלמ"ד ואני דורש הכתב איו. ואפשר לישב דרך דרש במה שסיים רש"י ז"ל למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. והשתא אם נקד הלמד ונשאר הכתב איו היינו דורשים דלאשה שרה אמנו שאלו איו אברהם. אבל אין ללמוד לעלמא לכך ננקד איו ונשאר למ"ד רמז ללמד לעלמא כמשמעות אות למד. א"נ להפך שאם היה ננקד למד ה"א שבא ללמד לעלמא אבל הכא ה"א מה"ש לא ידעו היכן שרה ולא שאלו. להכי ננקד אי"ו ואנו דורשים איו. וממה שלא ננקד הלמד רמז דיש ב' לימודים א' לגופיה דמה"ש ידעו היכן שרה ושאלו וגם לעלמא ושמעינן תרתי ועמ"ש הרב נמקי יוסף פרק הפועלים. ומ"ש אני הדל בפירוש מס' סופרים:

פסוק טז

הלך עמם לשלחם. גימטריא תרי"ג כי העושה לויה כאלו מקיים כל התורה כמו שאמרו רז"ל ושיעור לויה מיל והוא ר"ת לשלחם לויה שעושין לאורח חכם מיל. נצח ישראל כ"י:

פסוק יט

כי ידעתיו למען אשר יצוה וכו' למען הביא וכו'. שאלוני דא"כ היה ע"מ לקבל פרס והשבתי דרש"י ז"ל במת"ק ודש"ן עדיו פירש כך הוא מצוה לבניו ושמרו דרך ה' כדי שיביא וכו' והכונה דיפתה את בניו ואומר להם שמרו כדי שיביא וכו' כמו שמפתים לתינוקות ע"ד מש"ה אם בחוקותי וכו' ונתתי גשמכם וכמ"ש הרמב"ם ז"ל דלא נכתבו יעודים הרוחניים בתורה אלא הגשמיים כמו שאומרים לתנוקות וככה יעשה אברהם לקרב זרעו לעבודתו יתברך. שוב ראיתי מי שפירש כי לגדולים יש לומר שישמרו דרך ה' לעשות נחת רוח לפניו דוקא ולקטנים צ"ל שיעבדו ה' לזכות לטובות העה"ז וזה כונת הכתוב כי אעי"ה לגדולים יצוה לשמור דרך ה' שלא על מנת לקבל פרס ולקטנים הוא אומר למען הביא שהם טובות העה"ז ולזה כתיב למען שני פעמים עכ"ד ועד"ה ושמרו דר"ך ה' יחוד קבה"ו לעשות צדקה לתקן המלכות לחברה עם יסוד ות"ת וזהו ומשפ"ט:

אשר יצוה את בניו. ס"ת תורה כ"כ רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל ורבינו בעל הטורים ז"ל ולי הדל אפשר לרמוז אשר יצוה גימטריא יראת גם גימטריא גמילות חסדים והם גימטריא תורה והם ג' דברים שהעולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח והעבודה בכלל הוא יראת ה' תדיר. ושמרו דרך ה' לעשות שמירה וסייגים לתורה:

פסוק כ

זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאד. מהזעקה. ורבינו אפרים ז"ל כתב כי רבה אותיות כריבה שריבה א' היתה נותנת לחם לעני ועשו בה שפטים גדולים כמו שאמרו רז"ל:

פסוק כז

ואנכי עפר ואפר. פירשו כת הקודמין שכונתו לפי רוב הענוה שהוא כמו עפר ואפר מעורבין שאינו מועיל כי כל א' בפני עצמו יש בו תועלת אבל אם נתערבו לא יועילו:

פרק יט

פסוק יד

ויהי כמצחק בעיני חתניו. אמרו במדרש רבה אדרוכלין במדינה פירוש כלי זמר והמדינה נהפכת ע"ש ואפשר דהכונה דכשיש שמחה גברה מדת רחמים והעולם שקט וזהו תמיהת חתניו דכלי זמר במדינה ששון ושמחה אשר זה מורה כי גדול יתר מאד מדת רחמים ואיך יתכן שהעיר נהפכת. והם לא ידעו כי הרשעים מהפכים מדת רחמים למדת הדין וכמו שאז"ל וה' המטיר על סדום שהרשעים מהפכים מדת רחמים למדה"ד כי בעוד שהרחמים גוברים ברגע קטן נהפך למדת הדין. וזה רמז הפיכת סדום כי היתה הארץ רחבת ידים מלאה כל טוב ובפשע ארץ רבים צרי"ה הפוכה כמו רגע לדין קשה ולאות לבני מרי נהפכה העיר כלומר חזו השתא מעשה רשעים שמהפכים מדת רחמים לדין:

פסוק כד

וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מן השמים. שמעתי במ"ש פ"ב דחגיגה מכון שבו אוצרות שלג וכו' והני ברקיעא איתנהו בארעא איתנהו דכתיב הללו את ה' מן הארץ תנינים וכל תהומות אש וברד שלג וקטור וכו' אמר רב יהודה אמר רב עד שלא בא דוד היו ברקיע וכשבא דוד בקש עליהם רחמים והורידן לארץ וכו' ע"ש וא"כ בסדום היו עדיין בשמים. וז"ש גפרית ואש מאת ה' מן השמים דבו בפרק היו בשמים:

פסוק לא

ותאמר הבכירה אל הצעירה. פירש הראב"ע ז"ל אולי היה לו אשה אחרת ומתה. כונתו דמפסוק וידבר אל חתניו לוקחי בנותיו ידענו שהיה לו בנות נשואות בעיר ובודאי היו גדולות משתים זו. וא"כ הכתוב הי"ל לומר ותאמר הגדולה אל הצעירה ואז ידענו דאלו השתים האחת גדולה ואחת צעירה מלבד הגדולות מהן אשר היו בעיר ומאי קאמר הבכירה. לז"א מאשה אחרת ומתה בתחילה והיא היתה אם הבנות אשר בעיר. ואמר אולי דאפשר דבדרך השאלה קראה בכירה ולמה שצידד הראב"ע ז"ל דמתה אשתו ראשונה ניחא דמסתמא כשהיה אצל אברהם אשתו ראתה בבית אברהם רובי חסדיו

ומוכח דאשתו זאת היתה כסדומיים מענין המלח וממה שאמרו רז"ל והמפרשים. ואם היא שניה לקחה בסדום ומינייהו הות. ויש לצדד. ואין הפנאי מסכים לחפש במדרשים ובמפרשים:

פרק כ

פסוק ב

וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את שרה ויבא אלהים אל אבימלך וכו' ואבימלך לא קרב אליה ויאמר אדוני הגוי גם צדיק וכו'. לכאורה יש לדקדק שבאמצע דברי השר שלו ותשובתו כתוב ואבימלך לא קרב אליה והוי כמו הפסק והול"ל ויקח את שרה ולא קרב אליה ויבא אלהים וכו' והיא בעולת בעל ויאמר אדני הגוי גם צדיק וכו' ואמאי הכניס בין הדבקים ואבימלך לא קרב אליה. ונראה פשוט דאיחר הכתוב לומר ואבימלך לא קרב אליה ללמד כי לא מצדקתו אלא הוא מכח השר כמו שאמר לו ואחשוך גם אנכי אותך מחטוא לי על כן לא נתתיך לנגוע אליה וכמו שפירש"י ז"ל דאין כאן נקיון כפים ונתחייב על הלקיחה כמ"ש פרק החובל שהיה לו ללמוד אכסנאי שבא לעיר וכו' ולז"א ועתה השב אשת האיש ואין ועתה אלא תשובה אך הגוי אינו נמחל בתשובה כמ"ש הרמ"ע ז"ל ואינו כמו ישראל דאם שב והשיב הגזלה נמחל לו ואתה לא כן ולכן ויתפלל בעדך ותפלתו אהניא ותחיה:

הגוי גם צדיק תהרוג. פירשו רבני אשכנז ז"ל וכמדומה בספר ברית שלום במ"ש התוספות בריש כתובות וכמה דוכתי משם ר"ת דביאת גוי לא חשיבא ביאה והיא כביאת בהמה ומותרת וז"ש הגוי וביאתו כבהמה שאינה אוסרת עכ"ד ואפשר לפרש דהנה גם לסברא זו היינו דאהניא שהיא מותרת לבעלה ישראל. אמנם גם לר"ת הגוים נאסרו בעריות וגוי הבא על אשת איש חייב מיתה. גם אמרו מחשבה רעה בגוים מצטרפת למעשה. אך מסתברא דבמחשבה אינו חייב מיתה וז"ש הגוי דביאתן כבהמה ולא נאסרה וכי תימא מ"מ הגוי חייב מיתה לז"א גם צדיק דלא באתי עליה וכי תימא דמחשבת גוי כמעשה לז"א תהרוג נהי דמחשבה רעה בגוי איסור ונענש אבל אינו חייב וז"ש תהרוג. ועוד לא חטאתי אף במחשבה כי הוא אמר אחותי היא. אמנם אני הדל כתבתי במ"א דיש לפקפק דאין זה כונת ר"ת ואכמ"ל:

פרק כב

פסוק ה

ואני והנער נלכה עד כה ונשתחוה וכו'. אפשר דאברהם אע"ה הגם שהיה מדבר אל נעריו לצורך העה"ז בקרבו ישים אורב"ו מילין לצד עילאה ימלל. וכאן רמז דכל כונתו וכונת יצחק ליחד קב"ה ושכינתיה וזהו ואני והנער נלכה ע"ד תפארת כ"ה מלכות כידוע:

פסוק ח

אלהים יראה לו השה. ראיתי בספר לקוטי תורה כ"י לגורי האר"י ז"ל שפירש שהתפלל אברהם אע"ה שיבא שה וישחטהו תחת יצחק ע"ש באורך ובהא אשכחנא פתרי פורתא לקטרוג שר אמון מנא על שלא נשחט יצחק כמ"ש הרמ"ק ז"ל והבאתיו במדבר קדמות מערכת קו"ף ע"ש וכן ראיתי בספר כ"י משם מדרש ולכאורה יפלא כי ה' לו ציוה אל תשלח ידך אל הנער וכו' ומה שמץ קטרוג שייך. ועל פי האמור יש קצת מקום לישב:

פסוק ט

ויעקוד את יצחק בנו. אני בעניי בנחל קדומים רמזתי מ"ש רבינו האר"י זצ"ל על פסוק איוב בשחין רע מכף ר"ת אברם כי בעת העקידה שלא יקטרג נתן לו איוב וזהו ר"ת אברם כי היה תמורת אברהם ורמזתי אני עני כי ויעקוד את יצחק בנו ר"ת איוב. ועתה ארחיב הדבר קצת כי הנסיונות שנתנסה אברהם אע"ה היה למרק עונות תרח ואמרו רז"ל שהי"ל להביא עוד נסיונות על אברהם וסבל יסורין איוב כי בא תרח בגלגול איוב והי"ל יסורין גדולים לכפר עונותיו וכמ"ש אני הדל במקומות שונים. ובזה יומתק רמז רבינו האר"י זצ"ל איוב בשחין רע מכף ר"ת אברם כי רבת שבעה לה נפשו אברהם ע"ה לסבול על אביו. ועתה שבא בגלגול איוב הוא יסבול ואפשר לרמוז כי בשחין רע גימטריא הוא היה תרח. ולכך כשעקד אברהם אע"ה את יצחק אע"ה ונשלמו עשר נסיונות שם רמז ויעקוד את יצחק בנו ר"ת איוב כי עתה נצול אברהם ונשלמו נסיונות כי כבר בא תרח בגלגול איוב והוא יסבול. ואפשר עוד לרמוז ויעקוד ואחר זה את יצחק גימטריא תרח עם הכולל כלומר עד העקידה סבל אברהם בעד אביו ואחר זה בא תרח עצמו:

פסוק יד

המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום. ר"ת בגימטריא אליה רמז מ"ש רז"ל דאליהו מקריב תמידין בכל יום בבית המקדש ופירשתי בעניותי פסוק והשימותי את מקדשכם אפילו כשהן שוממין יש קדושה ונ"ט כי לא אריח בריח ניחוחכם אבל אני מריח ריח תמידין שמקריב אליהו הנביא זכור לטוב. ועתה אני מוסיף כי ר"ת בריח ניחוחכם בגימטריא אליהו. וזה רמז ר"ת המקום ההוא ה' יראה אשר יאמר היום גימטריא אליה.

וז"ש בהר ה' יראה בחרבן שנקרא הר שם מקריב אליהו זכור לטוב תמידין בכל יום כמדובר:

פסוק טו

ויקרא מלאך ה' אל אברהם שנית מן השמים. ר"ת משה. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכ"י. ואפשר כי יצחק אע"ה היה הבל ולכן היה בן ל"ז שנה כשנעקד כי הבל גימטריא ל"ז והוא ר"ת השה לעולה בני הבל כמו שכתבו גורי האר"י זצ"ל וכן יש לרמוז כי ר"ת אליך כעת חיה ולשרה בן גימטריא ל"ז רמז שהוא הבל וגם שרה תחיה עמו ל"ז שנה. וגם דאחר ל"ז שנה יהיה לו נשמה דדכורא וזהו שוב אשוב אליך דייקא מסטרא דדכורא כמו שפירשו המפרשים ז"ל. והנה משה היה הבל כמש"ה שגם זה הבל כמ"ש בזהר הקדוש דלהסתיר הדבר חיסר ב' מן בשגם וכמ"ש רבינו האר"י זצ"ל בכמה מקומות. ואפשר דלכן נרמז משה כאן שהוא בחינת יצחק הבל:

פרק כג

פסוק א

ויהיו חיי שרה. אפשר לרמוז כי ויהיו חיי שרה גימטריא השוו לטובה כמ"ש רבותינו והביאו רש"י ז"ל:

פסוק ב

בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען. אפשר לומר דחברון היא טרשין שבארץ ישראל ולכך הקצוה לקברות כמו שפירש"י ז"ל פרשת שלח. ושנינו האיר פני כל המזרח עד שהוא בחברון ופירשו בירושלמי דהיה אומר כך להזכיר זכות אבות. ונמצא כי לפי מהות חברון לא סלקא בשמה כי היא פסולת א"י אבל מאחר ששם קברי אבות אפילו בבית המקדש שהוא המקום המובחר והמעולה שבא"י היו מזכירין בכל יום חברון להזכיר זכות אבות וז"ש בקרית ארבע שנקראת כן שבה קבורת אדם וחוה וג' אבות ואמהות. וזה טעם שיש לה שם לחברון בארץ כנען דאי לאו הכי לא אתיא זכירה לחברון שהיא הפסולת אבל מסיבת שהיא קרית ארבע יש שם ושבח לחברון וז"ש בקרית ארבע מסיבה זו היא חברון בארץ כנען יש לה שם ונזכרת בארץ כנען. והיינו דכתיב נמי בסוף אל מערת שדה המכפלה על פני ממרא ולכן היא חברון מיוחדת ונזכרת בארץ כנען. ואפשר לרמוז ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען ויבא אברהם לספוד דנודע דאברהם ושרה היו גלגול אדם וחוה וז"ש ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון ר"ת ח'וה ב'נפש ר'וח ו'נ'שמה. ור"ת אשוב"ה ששבה אל מקומה. וס"ת ויב'א אברה'ם לספו'ד אדם ותיבת ויבא גימטריא חוה. והרמז מחובר עם הפשט מחמת שהיא חוה והוא אדם ויבא אברהם

לספוד לשרה. ומאחר שכבר נתקנה לכן רמז ולבכותה כף זעירא שלפי האמת יומא דהלולא דילה והוא בכושרות בכי ושירות:

פסוק ד

גר ותושב אנכי עמכם תנו לי וכו'. יש לחקור מה טעם הוצרך אברהם אע"ה לעשות כל הענין לפני בני חת ועל ידם. ובזהר הקדוש נתנו טעם כדי שלא ירגישו עפרון ואחרים על טוהר זהר מערת המכפלה ובהמצאה עשה הכל ולמדנו דרך ארץ להשיג האדם מבוקשו. ואפשר לומר דגם על פי הדין עשה אברהם אע"ה להיות עיקר משאו ומתנו עם בני חת כנראה מהכתובים לבסוף כתיב נמי ויקם השדה והמערה אשר בו לאחוזת קבר מאת בני חת ולעיל כתיב לאברהם למקנה לעיני בני חת בכל באי שער עירו כי הנה כתב רבינו אפרים ז"ל בפירושו על התורה כ"י דאחר דאברהם סבר וקביל לשקול לעפרון ת' שקל כסף היה רוצה עפרון לחזור בו ולא הניחוהו בני חת והיינו דכתיב את הכסף אשר דיבר באזני בני חת שהוא היה רוצה לחזור ולהוסיף דמים יותר עד שכפאוהו בני חת שלא יקח יותר מאשר דבר בפניהם וזהו אשר דיבר ולא יותר עכ"ד רבינו אפרים ז"ל. ואפשר דאברהם אע"ה ידע דעפרון איש כזב ומרמה הפכפך ואינו עומד בדיבורו ועינו לא תשבע. לכן דבריו היו עם אדוני הארץ בני חת כי דבר שהצבור אומרים אינו צריך קנין כמ"ש הרא"ש ז"ל בתשובה כלל ו' והביאו מור"ם בח"מ סימן קס"ג בסוף כי כל דברי הקהל אינם צריכים קנין ע"ש וגם כתבו הגהות מיימוניות והביאו מור"ם בח"מ סימן כ"ב דין א' כי כל דבר שמקבל האדם לפני ראשי העיר לא יוכל לחזור בו ע"ש זאת היתה לו לאברהם אע"ה להיות כל דבריו עם בני חת ראשי העיר והיינו דאהניא ליה שכפו לעפרון שלא יקח יותר וכן כתיב בסוף ויקם השדה מאת בני חת כי הם היו סיבה לגמר הקנין. ועפרון הלך חשכים דבתחילה רצה לתת הכל במתנה ואמר ארץ ת' שקל כסף ביני ובינך מה היא כלומר אף על גב דהיא מתנה מרובה והחוזר אין בו משום מחוסרי אמנה מ"מ כתב מהר"י וויל סימן פ"ב והביאו הרב כנה"ג ח"מ סימן ר"ד אות כ"ג דאי גברא אמיד הוי מתנה מועטת לגביה ואינו יכול לחזור ע"ש. וזה עפרון מראה טלפים באומרו ארץ ת' שקל כסף ביני ובינך מה היא כלומר אף שהיא מתנה מרובה לאחרים. ביני ובינך עשירים וגדולים מה היא דלגבי דידן פחת"ת היא. וישמע אברהם לעפרון שעיקר כונתו לומר ששוה ת' והיא מתנה מרובה וישקול אברהם לעפרון את הכסף וכו' עובר לסוחר מלא (בכמה דוכתי כתבנו מיסוד האר"י ז"ל על דרך זה) גימטריא רוצח והענין שכתב הרב ש"כ ז"ל עה"ת עפרון בן צוחר אותיות רוצח שהיה נראה לעפרון מזיק שם. וזה רמז כי עתה שקנאה אברהם עבר רוצח דלא נראה עוד כי

נראה לעפרון כדי שימכרנה לאברהם. א"נ רמז כמ"ש רז"ל דיען לא עמד בדיבורו נכתב עפרון חסר ו' עפרן והוינן בה דמה איכפת לעפרון אם הכתוב יחסר לו ויי"ו. ופירשנו בעניותנו דאות וי"ו הוא חיים כמ"ש בזהר הקדוש והכתוב חיסר וי"ו רמז דנחסרו חייו. וזה רמז עובר לסוחר כי על אשר אמר הרבה ולא עשה ולא עוד אלא שרצה קנטרין גדולים דבר זה היה רוצח לעפרון דנחסרו חייו וז"ש עובר לסוחר. יען הוא היה עובר על דבריו מן הקצה לקצה במקום מתנה למוכרה יותר ויותר משיוויה ובקנטרין גדולים זה גרם לסוחר אותיות לחסרו ובגימטריא רוצח כי הוא רוצח לעצמו. ואברהם אע"ה ברוח קדשו רמזה בתחילת דיבר ופגעו לי בעפרון לשון לך פגע בו שבסוף יהיה לרעתו ולחסרו כמדובר:

פסוק ו

נשיא אלהים אתה בתוכנו. כלומר לא לפנים רק כן הוא כתוכנו ולבנו. הרב הגדול מהר"ר וידאל הצרפתי הראשון בפירושו כ"י:

פסוק יב

וישתחו אברהם לפני עם הארץ. פירוש כי ימנעו אנשים לתת כבוד ליחיד בפני קהל ועדה אבל אברהם אע"ה ברוב ענותנותו וישתחו אברהם לעפרון לפני עם הארץ. הרב מהר"ר וידאל הנזכר ז"ל בפירוש כ"י:

פסוק טז

עבר לסחר. אפשר לרמוז דקודם אותיות סחר הם אותיות נזק. ועובר לשון קודם כמו עובר לעשייתן. וכן לעפרון דהיה רע עין היה לו נזק וכמו שרז"ל דרשו עליו הכתוב ולא ידע כי חסר יבואנו דאותיות סחר נעשה חסר. וזו תוכחת מוסר לכל סחר דישים נגד עיניו כי לפני סחר נזק. ואותיות חסר. דיש כמה לאוין לא תגנוב. לא תונו. לא תעשוק. לא תגזול. לא תשקרו. ואם יזהר בכל אז יהיה סוחר"ר טוב ומבקש רצון ה'. ואם יעבור נזק לפניו גם חסר. ועוד יש לרמוז משז"ל מלח ממון חסר וזה רמז אם חסר לצדקה יהיה סחר ויצליח. ועוד יש לצדד ברמזים אלו:

פסוק יט

אל מערת שדה המכפלה. כתב רבינו אליעזר מגרמיזא ז"ל בכתיבת יד מערת שדה המכפלה ר"ת משה והמשכיל יבין עכ"ל. ואפשר לרמוז מ"ש בילקוט ראובני פרשת וזאת הברכה משם ספר התמונה דמשה רבינו ע"ה וצפורה נקברו במערת המכפלה אצל אבות העולם ע"ש ועפ"ז א"ש ר"ת מערת שדה המכפלה משה. גם אל משה שהוא ר"ת מערת שדה המכפלה גימטריא צפרה עם הכולל ומשז"ל קרית ארבע זוגות שנקברו שם

היינו בעת פטירתם. אך בזהר הקדוש פרשת ויחי דף ר"ן אומר דלא קבלה מערתא ב"נ אחרא ע"ש ואפשר לדחוק קצת:

פרק כד

פסוק א

ואברהם זקן וכו'. אפשר במ"ש בכמה מקומות מיסוד רז"ל והמפרשים דוי"ו בראש תיבה מולדת תיבה כמותה. וה"נ הכא אברהם ואברהם ובמדרש הנעלם דרשו אברהם על נשמה וזה רמז שזיכך גופו כנשמה וזהו אברהם הנשמה ואברהם הגוף הנשמה שזיככו תרין דאינון חד זקן שקנה חכמה בא בימים שתקן ימיו וה' ברך את אברהם את הגוף אברהם הנשמה בכל:

וה' ברך את אברהם בכל. אפשר במה שכתב רז"ל את פריו את הטפל לפריו. ואמרו כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך. וז"ש וה' ברך אפילו הנטפל לאברהם וז"ש את אברהם והחידוש הוא דנתברך הטפל אפילו ממדת הדין כמ"ש רז"ל בעלמא וה' הוא ובית דינו:

בכל. אמרו בב"ר ר' יודן אמר שנתן לו נקבה א"ל ר' נחמיה בתו של מלך אין כתוב בה ברכה אלא בכל שלא נתן לו נקבה. ואפשר לפרש במה שידוע מ"ש פרק חלק בת לאביה מטמונת שוא וכו' ואמרו דכשנולדה בת אנח"ה עושה בשמים ובארץ. גם אמרו נקבה גימטריא נזק הבת גימטריא ארור. וז"ש ר' נחמיה עיקר בתו של מלך כלומר אפילו נולדה בת למלך לא פלוג ואין כתוב בה ברכה אלא אני אומר שלא נתן לו בת דהעדר הנזק והקללה היא הברכה. א"נ דר' יודן סבר דנתן לו נקבה דלעולם הנקבה נזק והיינו רבותא דאברהם דלו הנקבה היא ברכה. ור' נחמיה א"ל עיקר ביתו ר"ל עיקר הבית שהוא יצחק עד עתה אין כתוב בה בבית ברכה אלא שלא נתן לו נקבה:

פסוק ה

ויאמר אליו העבד. בב"ר הה"ד כנען בידו מאזני מרמה לעשוק אהב זה אליעזר בידו מאזני מרמה שהיה יושב ושוקל את בתו ראויה היא או אינה ראויה לעשוק אהב לעשוק אוהבו של עולם זה יצחק אמר אולי לא תאבה ואתן לו בתי א"ל אתה ארור ובני ברוך ואין ארור מתדבק בברוך עכ"ל. וצריך לדעת מה היה שוקל אליעזר במאזנים לעלות אם בתו ראויה. ואפשר במ"ש רבינו האר"י ז"ל דנשמת אליעזר היתה קדושה שנתנה בקליפה הארורה ואח"כ יצאת אותה נשמה מהקליפה הנקראת ארור ויצא מכלל ארור כמ"ש בא ברוך ה' ואח"כ נתגלגל בכלב והוברר יותר ואח"כ הוברר יותר ונתגלגל בבניהו בן יהוידע ע"ש באורך בספר לקוטי תורה הנדפס ואליעזר ידע שנשמתו קדושה וגם ראה שאברהם אע"ה למדו תורה וכמ"ש שדולה ומשקה מתורת רבו וכיוצא ומכל זה עלה

ונסתפ"ק שבתו היה מקום לומר שהיא ראויה ועל זה אמר הכתוב כנען בידו מאזני מרמה דאלו המאזנים הם מרמה דנהי דנשמתו קדושה והוא הולך ומתתקן לאט לאט ורבו החשיבו כמשוחרר. מ"מ אביו ואמו ואשתו כנעניים ואף על גב שהוא יצא מארור ויהיה בכלל ברוך הא הוא נולד מכנעניים ואשתו כנענית ובתו נולדה כשהוא ארור. ואי נמי שקל את שקלו במרמה לעשוק אהב שהרע שבו סט"א זה דרכה לעשוק מהקדושה וזה פריה לגנוב ניצוצות הקדושה וגם עתה רצתה לעשוק יצחק עולה תמימה. וזה כונת המאמר ויאמר אליו העבד תיבת אליו יתירה ועל זה מייתי קרא ואמר הה"ד כנען וכו' וזה שאמר ויאמר אליו כלומר שנשמתו היא קדושה ועתיד לצאת מארור אמר אולי לא תאבה לתת לו בתו וא"ל אתה ארור כלומר הוייתך ארור ואשתך ארורה ובתך ארורה ואין ארור מתדבק בברוך. ואברהם אע"ה רמזה לו השמר לך פן תשיב את בני שמה דתיבת לך יתירה אך רמז לו שישמור עצמו ויבטל מחשבתו דלא כיוין יפה וז"ש השמר לך מאומדנות שקר. ועל אשר דיבר בפיו בפירוש אולי לא תאבה אמר לו פן תשיב וכו'. ומ"מ בדבר אליעזר עם לבן ובתואל להפחידם רמז להם שהוא יצא מכלל ארור ויכול לתת בתו ועל כן התם כתיב אלי לא תאבה אלי כתיב חסר כמ"ש רש"י ז"ל שם:

פסוק ז

ה' אלקי השמים אשר לקחני וכו' ואשר דבר לי ואשר נשבע לי לאמר וכו'. אפשר לומר במ"ש הרא"ם ז"ל פרשת וישלח דהבטחה שאין בחילופה הכזבת הנביא אם יחטא אינה מתקיימת והנה אם ה' אמר ההבטחה בפירוש אף אם יחטאו ודאי מתקיימת אף דאין בחילופה הכזבת הנביא. וכתב מהריב"ל ז"ל דאם קנה הקרקע בכסף ונשבע לקיים המקח השבועה משוי ליה כפריש אי בעינא בכספא איקני דקנה וה"ה הכא אם נשבע הו"ל כפריש אף אם יחטאו וז"ש ואשר דיבר לי וכ"ת אין בחילופה הכזבת הנביא ואם יחטאו אינה מתקיימת לזה אמר ואשר נשבע לי דהשבועה משוי ליה כמפרש:

פסוק י

וכל טוב אדוניו בידו. פירש רבינו אפרים ז"ל עשרה גמלים כנגד עשרה נסיונות א"ל אברהם קח עשרה גמלים ויזכור לי הקב"ה עשרה נסיונות וז"ש וכל טוב אדוניו בידו הון אדוניו לא נאמר אלא טוב לרמוז אל עשר נסיונות עכ"ד ובמטו מיניה דמר הדבר קשה דאברהם אע"ה יאמר דיזכור לו הקב"ה עשר נסיונות דאמרו רז"ל דאברהם לא רצה להתחנן להקב"ה על לוט הגם שמסר עצמו עליו כדי שלא ינוכה משכרו והיה ירא על זה כשנצח המלכים וא"ל אל תירא ועל הכל שהיה עושה שלא על מנת לקבל פרס ולכך נ"ל דלשון שלא יגרע משכרו לאו דוקא ואיך יאמר לאליעזר שיזכור לו עשרה נסיונות. אך אפשר דאליעזר מעצמו כיוין בכח עשר נסיונות דודאי הפליא לעשות אברהם אע"ה. ואם

כך אמרו רז"ל באיזה מדרש אפשר דהכונה שאמר אברהם אע"ה דנתנסה עשר נסיונות והקב"ה הבטיחו שלא לנסותו יותר אי לזאת תזדמן בת זוג יצחק בלי צער. ולכל הדברות כבר אמרנו דיכולים אנו לומר דאליעזר כיוין לזה ואפשר לרמוז וכל טוב אדוניו בידו"ו אותיות ביו"ד רמז על עשר נסיונות. ועוד רמז בידו גימטריא כ"ב לומר זכות התורה שלמד ושלימד שהתורה נבנית מכ"ב אותיות. וז"ש וכל טוב אדוניו אין טוב אלא תורה שאדוניו קבל התורה מעצמו וקיים אפילו ערובי תבשילין בידו גימטריא כ"ב אותיות שבתורה. אי נמי אפשר לרמוז מ"ש במקום אחר בסגנון חדש ונאמר בקצרה. ויאמר אל עבדו לעשותו שליח לקדושין כמ"ש התוספות פ"ק דכתובות והשביעו ושתים זו קשים דהוא עבדו לז"א זקן ביתו שקנה חכמה ולמדו תורה ושחררו ולכך שלחו שליח קדושין והשביעו. ויקח העבד וכו' ולא יקשה דאיך נשבע ונעשה שליח קדושין לז"א וכל טוב אדוניו אין טוב אלא תורה ומוכרח דשחררו וזה רמז ויאמר עבד אברהם ולא שעתה אני עבד. אנכי שרומז לתורה דכתיב אנכי ה' אלהיך כלומר שחרר אותי ולמדני תורה וישביעני וגוים ליתנהו בבל יחל אלא שאני משוחרר:

פסוק טז

בתולה ואיש לא ידעה. פירש הראב"ע ז"ל רחוק שידבר הכתוב על חוץ הדרך רק פירושו שיתכן שתהיה נערה בתולה וישכב עמה איש וגם תהר וכו' ע"ש וכונתו כדאמר שמואל פ"ב דחגיגה דף ט"ו יכול וכו' בהטיה. והגם דאמרו שם דשמואל לא שכיחא היינו שתתעבר כמ"ש התוספות אבל בלא עבור אמרו פ"ק דכתובות רוב בקיאין בהטיה. וזה כונת הראב"ע ז"ל ואיש לא ידעה דרוב בקיאין בהטיה. ומ"ש וגם תהר היינו שמודיע דיש מציאות. אבל פירוש הפסוק היינו דרוב בקיאין בהטיה. אמנם מה שפירש"י ז"ל הם דברי רז"ל בב"ר ודבריו חיים וקיימים:

פסוק לג

ויאמר לא אוכל. כתב רבינו אפרים ז"ל תימא איך עבר על מ"ש רז"ל כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה נ"ל כדי לצאת מידי שמים מיד ולפטור עצמו מהשבועה עכ"ל ולי הדל הגם דנימא דאברהם אע"ה למדו גם מדה טובה זו. מ"מ שאני הכא דכל עצמו לא בא אלא על נשואי רבקה ואם לא ירצו ילך תכף מביתם ואין זה כאורח דעלמא. ובתרגום המיוחס ליונתן כתוב שהיה סם המות בקערה שלפניו ולכך לא אכל וכן אמרו רז"ל במדרשים ובא מלאך והפך הקערה של בתואל והניחה לפני אליעזר ושל אליעזר לפני בתואל ואכל ומת. ולפי הדברים האלה הנאמרים באמת מרז"ל מעיקרא קושיא ליתא:

פסוק ס

את היי לאלפי רבב"ה. ר"ת רבקה בת בתואל הארמי ולכך תזכי בזה. ספר קדמון כ"י. ובזה יומתק יותר מה שאמרו רז"ל שהיתה עקרה כדי שלא יאמרו ברכתנו עשתה פירות שרמזו בברכתם שתזכה לברכה בעבור שהיתה בת בתואל הארמי. ומוכרח להראות לעולם כי שקר ענו כי היותה בת בתואל היה סיבה שהיא עקרה:

פסוק סא

רבקה וילך. גימטריא והאפס"ר בידי"ו שהוליכה בדרך שמוליכין השרות. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י:

פרק כה

פסוק א

אשה ושמה קטורה. בגימטריא זו היא הגר (ה)מצרית. רבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י:

פסוק ב

ותלד לו את זמרן וכו'. ימים רבים הוקשה לי לפי מה שאמרו רז"ל שהסיגים שהיו באאע"ה מכח תרח ואמתלאי הלכו להגר ונשאר זך ונקי ואז הוליד את יצחק נקי ובר וקדוש. אם כן אחר כל זה איך הוליד כל אלה מקטורה ועמ"ש בזה קצת בפתח עינים בסנהדרין על דף צ"א. ואחר זמן מצאתי בספר לקוטי תורה הגדול לגורי האר"י זצ"ל כ"י שעמד בחקירה זו ותירץ דבני קטורה הם גבורות מפני שעתידין להיות לישראל עבדים לעתיד לבא עכ"ל והם מפלאות תמים דעים:

פסוק ז

ימי שני חיי. ס"ת ג' יודין שם של ברכת כהנים לפי שא"ל הקב"ה ואתה תבא אל אבותיך בשלום לכך רמז בסוף ימיו שם של יברכך שמסיים בשלום ושמו של הקב"ה נקרא שלום ואמרו בעלי הסוד שלום גימטריא הוי"ה שמי. רבינו אפרים ז"ל ועד"ה מה טוב ומה נעים כי שלום גימטריא הוי"ה שמי בסוד ויעש דוד שם ויוד על שם המחשבה כמ"ש בזהר הקדוש אחותי בת אבי וכו':

פסוק יט

ואלה תולדות יצחק בן אברהם. מה כתיב למעלה בישמעאל על פני כל אחיו נפל אפשר במ"ש גורי האר"י זצ"ל דגרים באים מעשו ולא מישמעאל וז"ש נפל דאין גר בא ממנו. אך ואלה תולדות יעקב ועשו דגם מעשו באים גרים. ותולדות חסר כי הם מיעוטא דמיעוטא: **אברהם הוליד את יצחק**. פירש"י לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה וכו' מה עשה הקב"ה צר קלסתר של יצחק דומה לאברהם והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק וז"ש כאן יצחק בן אברהם שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק

עכ"ל ומקשים דהממזר דומה לצורת הבעל דהאשה יראה וחושבת בבעלה. ומתרצים דהיינו דוקא בנואף דעלמא אבל כשהמלך הוא הנואף האשה אינה מתפחדת ואינה מהרהרת בבעלה. ועוד מתרצים דיצחק כשנולד לא היה דומה לאברהם ואחר שנולד שהיו אומרים מאבימלך אחר כך צר קלסתר עכ"ד. ולתירוץ שני קשה דאמאי הוצרך לשנות קלסתר פניו שידמה לאברהם והלא מה שאינו דומה לאברהם תסגי דאם היה ממזר היה דומה לאברהם. ומוכרח לצרף תירוץ ראשון דהנואף היה מלך ויאמרו דלכך לא נדמה לאביו ולכן הוצרך לשנות אח"כ. וזה מדוקדק בדברי רש"י ז"ל שהיו אומרים מאבימלך נתעברה שרה כלומר ולהיותו מלך אינו דומה לכך אח"כ צר קלסתר. ואפשר לפרש הכתוב באופן זה ואלה תולדות יצחק בן אברהם. ואחר שהיה בעולם יצחק הוסיף אברהם הוליד את יצחק את ריבה זיו קלסתר פניו דומה לו. וזה רמז רבינו בעל הטורים הוליד גימטריא דומה דאח"כ נעשה דומה לו. ורז"ל במדרש תנחומא לא נברא העולם אלא בשביל יצחק וכו' ע"ש ואפשר לומר במ"ש רז"ל בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית. ובשביל יצחק ניצולו ישראל ממצרים שנקרא ישחק ונתרצה שיקרא יצחק. וגם היה מתפלל בפי החירות על ישראל גם נחמו נחמו גימטריא יצחק ולעת"ל יליץ טוב על ישראל כמשז"ל ע"פ כי אתה אבינו וכל אלו הקדמות מרז"ל כמ"ש במ"א ונמצא דבשביל יצחק נתקיימו ישראל וא"ש שלא נברא העולם אלא בשביל יצחק שבזכותו נתקיימו ישראל וזה רמז הפסוק ואלה תולדות רוצה לומר אלה תולדות השמים והארץ יצחק דבעבור יצחק נברא העולם ובהא א"ש מ"ש דורשי רשומות בהבראם בבר מאה דהיינו יצחק דנולד כשהיה אעא"ה בר מאה דבשביל יצחק נברא העולם כמדובר:

פסוק כא

ויעתר לו ה'. פירש"י לו ולא לה לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק וכו' לפיכך לו ולא לה עכ"ל כאשר ירדוף הקורא יסבו"ר ולא ידע אמאי אצטריך רש"י לומר לפיכך לו ולא לה ואני בעניי כתבתי בזה על פני"י ועל שפ"ת הנח"ל. איכו השתא אמינא מילתא כמ"ש הר"ן ז"ל הובא בעין יעקב פ"ק דיומא דיש הפרש בין תיבת לו לתיבת אליו דתיבת לו אף שהוא יחוד הוי"ו נחה ואינה נרגשת אך תיבת אליו הוא יחוד יותר עצמי דהוי"ו נרגשת ומורה יחוד פרטי יותר מתיבת לו עש"ב ואפשר דז"ש רש"י ז"ל לו ולא לה דתיבת לו הוא יחוד ומיעוט וצריך לדרוש לו ולא לה. אמנם מה שמיעט רבקה אינו מצד עצמותה דצדקת היא אלא לפי שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק. וכי תימא מאן לימא לן דאינו מיעוט לגמרי לרבקה מצד עצמה שאינה ראויה להתקבל תפלתה לכך סיים רש"י ז"ל ואמר לפיכך לו ולא לה כלומר דאי הוי מיעוט גמור הול"ל ויעתר אליו ה' דאליו היה

יחוד פרטי ועצמי. והשתא דכתיב לו שאינו יחוד עצמי אני אומר שאינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לפיכך לו ולא אליו:

ותהר רבקה אשתו. יש לדקדק דהול"ל ותהר אשתו כמ"ש לנכח אשתו. ויש מי שפירש דהחידוש הוא שלא שינה שמה כמו שרה דהיה שמה שרי ואח"כ נקראת שרה דבשלמא יצחק לא נשתנה שמו לפי שה' אמר וקראת שמו יצחק וכמו שאמרו בירושלמי. אך רבקה היה לו לשנות שמה. והיינו רבותא דהגם שלא נשתנה שמה נתקבלה תפלתו ותהר רבקה בשמה בלי שינוי והנה היא הרה:

פסוק כב

ותאמר אם כן למה זה אנכי. פירשו כת הקודמין דחשבה רבקה דאברהם אע"ה דהיה לו איזה סיגים מאב ואם הוצרך ליקח שפחה ולהוליד ישמעאל. ואח"כ הוליד משרה יצחק קדוש מרחם ולהכי לא נשא יצחק שפחה דאין בו פסולת. ועתה כשראתה שחיה רעה שרוי בתוך מעיה וכשעובר על פתח ע"ז מפרכס לצאת וז"ש ויתרוצצו הבנים. ותאמר אם כן שהיה פסולת ביצחק למה זה אנכי ולא לקח שפחה הי"ל ליקח שפחה להפריד הסיגים כמו שעשה אברהם בהגר עכ"ד ואני הדל נ"ל לסיים הכתוב וגם ליישב מ"ש רז"ל שני גוים בבטנך אלו אנטונינוס ורבי ויש לדקדק מ"ש דנקט הני והלא כל חמדת ישראל יצא מרבקה. אמנם כתבו גורי האר"י ז"ל דמישמעאל אינם באים גרים ומעשו באים גרים זהת"ד בקצור נמרץ ואפשר דלהיות עשו במעיה של רבקה אהניא ליה שיצאו גרים ממנו משא"כ ישמעאל שהיה בהגר וז"ש שני גוים בבטנך אלו אנטונינוס שהיה טוב שבעשו ונתגייר ורבי יעקב אע"ה והכונה הלא יש יתרון גדול במה שעשו בבטנך שיבואו גרים מעשו והראיה אנטונינוס ובמ"א כתבתי באורך בס"ד. והנה פירשו למה ז"ה גימטריא י"ב שהיה לה להוליד י"ב שבטים ולא רצתה מרוב צערה עכ"ד. ואפשר דז"ש שני גוים בבטנך גיים כתיב כמשז"ל ולדרכנו אפשר דכלפי שאמרה למה ז"ה אנכי שאינה רוצה להוליד י"ב רמזו לה דעשו שחת רחמיו ובצאתו יחתוך מתרין שלה שלא תתעבר כמשז"ל וז"ש גיים בבטנך לשון חיתוך כמו גיים גיד הנשה ועיין בערוך:

פסוק כד

והנה תומים בבטנה. כי הבינה שני גוים בשני עיבורים. עתה ראתה דבר חדש שהיו תאומים ולא אמר תאומים לכבוד יעקב ולא זיווגו עם עשו. וכמו שפירש רש"י ז"ל שלא נכתב תאומים ללמד שאחד דוקא צדיק. ועוד פירש רש"י ז"ל ויקרא שמו יעקב הקב"ה. ובזה אפשר לתת טעם דאף אח"כ שנקרא ישראל עדיין נשאר לו שם יעקב ונקרא לפעמים יעקב ולפעמים ישראל ואינו כמו אברהם דאינו נקרא עוד אברם והקורא אברם עובר בעשה וכו'. דהכא הקב"ה קרא שמו יעקב ולכן נשאר לו שם יעקב. מעין דוגמא

למ״ש בירושלמי סוף פ״ק דברכות למה נשתנה שמו של אברהם ושמו של יעקב. ושמו של יצחק לא נשתנה דהקב״ה קראו יצחק ע״ש והירושלמי לא ס״ל כמו שפירש״י והוא מרז״ל דהקב״ה קראו יעקב כמ״ש מהר״ר אליהו ז״ל בפירושו ולפי המדרש דהקב״ה קראו יעקב אפשר דמשו״ה לא נעקר שם יעקב כמו אברם. א״נ אפשר במ״ש בזהר הקדוש דף קמ״ה דיעקב רומז למלכות ע״ש ובהגה״ה בדפוס ליוורנו ולכך לא נעקר שם יעקב. א״נ דשם יעקב מורה על שהותרו לו רחל ולאה דרחל רמז למלכות ורמוז ביוד מיעקב שהיא ספירה עשירית. עקב רומז ללאה בסוד עקב ענוה כמו שפירש רבינו האריז״ל ולכך לא נעקר שם יעקב ובדרושים הארכתי לרמוז בכמה כתובים בהקדמות אלו א״נ כמ״ש רבינו מהר״ם אלשיך ז״ל כי יעקב ישראל הם שני נשמות עליונות ונשמת יעקב נשארה אף אחר פטירתו ומשו״ה נשאר שם יעקב ודו״ק כי קצרתי מאד.

פסוק כה

ויצא הראשון. אף כי בבכורה אין צד מכירה עם כל זה יעקב הוא היה ראשון ליצירה וליציאה גם כן דוגמת פרץ וזרח שהוציא ידו הראשון זרח ויהי כמשיב ידו יצא פרץ ואח״כ יצא אחיו זרח. כן פה כי הוא הלשון עצמו ואחרי כן שם וכאן וא״כ ליצירה וליציאה היה יעקב קודם רק שעשו לאדמימותו וזריזותו יצא ראשון ואחר כך אחיו אף כי היה רוצה לצאת קודם וזהו מכרה כיום שיצאת שנראה שקדמת ראשון כי לאמת לא כן וזהו וימכור את בכורתו ליעקב כלומר בכורת יעקב ליעקב ע״ד מימינו בכסף שתינו. הרב הגדול מהר״ר וידאל צרפתי ז״ל בפירושו כ״י. ויש להשיב על דברי הרב ז״ל:

פסוק כח

ורבקה אוהבת את יעקב. פירוש כי היא היתה חוה ויעקב אדה״ר ועשו היה הנחש שהטעה אותה וכמ״ש רבינו מהרח״ו ז״ל. והבאתיו בספרי הקטן ראש דוד. ואפשר לרמוז ורבקה אהבת את יעקב אהב״ת ר״ת אדם הראשון בעלה תחילה נמשך לזה יומתק מ״ש הרב רבינו יעקב בעל הטורים ז״ל בפרפראותיו הלעיטני נא מן ר״ת המן כי גם הוא נמכר למרדכי על פת לחם כמשז״ל ומרדכי נצוץ יעקב אע״ה והמן הוא הנחש כמ״ש גורי האר״י זצ״ל. וכאשר אני בעניי הארכתי בדרושים בס״ד. ורבקה לא שנאה עשו כי עתידים גרים לצאת ממנו וכמו שא״ל ה׳ שני גוים אנטונינוס ורבי שהטוב שבעשו יתוקן באנטונינוס ויבואו כמה גרים מעשו כמש״ל בס״ד:

פרק כו

פסוק ה

עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקתי ותורותי. אפשר לרמוז דרך אסמכתא. והענין שהראשונים חקרו מדוע בושש אברהם אע״ה לימול והלא היה

מקיים כל התורה והרב משפטי שמואל ז"ל בתשובה סימן י"ג תירץ דכל המצות היה יכול לקיימם כמה פעמים ולכן קיימם עד שלא נצטוה שאם יצוהו הוא יתברך עליהם יכול לקיימם אחר שיצטוה ויהיה במדרגת גדול המצווה ועושה אבל אם ימול עצמו שוב אי אפשר לזכות לסוג מצווה ועושה כי המילה עשויה. ובספרי הקטן ראש דוד פרשת לך לך חקרתי דלפי מ"ש הרב פרשת דרכים ז"ל דמעת שקבל אברהם אע"ה לקיים התורה ח"ו היה נענש אם יעבור על דבר א' והיה דינו כמצווה ועושה לפי מ"ש התוספות דטעם גדול המצווה דיצרו תוקפו. וכתבתי שם דלפי מ"ש הריטב"א ז"ל פ"ק דקדושין דגדול המצווה ה"ט שזכה לקיים גזרת מלך ועל זה נקרא גדול. ניחא ע"ש באורך. ואפשר שזה ירמוז עקב אשר שמע אברהם אחר שנקרא אברהם שמע בקולי מצות דמילה ולא עשאה מקודם. ואם יקשה בעיניך דלפי טעם מצווה ועושה דיצרו תוקפו כבר אברהם אע"ה היה בסוג זה וא"כ הי"ל לימול מקודם. לז"א אע"ג דכבר וישמור משמרתי. מ"מ מצותי דגדול המצווה שמקיים גזרת המלך כמ"ש הריטב"א ז"ל ולזה לא מל עד אשר שמע בקולי שצויתיו. ואם נפשך לומר הא אמרו בירושלמי כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט ואברהם אע"ה איך מקיים התורה. לז"א חוקותי כלומר זה שהוא הדיוט הוא כשאינו מצווה אבל אם הוא מצווה שנצטוו אחרים עושה מצוה ולזה אברהם אע"ה מקיים מצות ועוסק בתורה אף שלא נצטוה כיון שהם מצות ה' ותורת ה' ובזה לא נאמר כל הפטור הדיוט כמ"ש הרמב"ן ז"ל והריטב"א ז"ל פ"ק דקדושין וז"ש חוקותי ותורותי. ודברי הריטב"א הנז"ל נעלמו מהרב שלטי הגבורים ז"ל (שהוא הדפיסם) ומהרב יד אהרן ז"ל כמ"ש בעניותי במקומו בס"ד. וכבר כתבתי דנעלם מהרם משפטי שמואל ז"ל ומהמפרשים דברי רז"ל בב"ר ובתנחומא ובשוחר טוב סימן טוב דטעם אברהם אע"ה שלא מל עד זקנותו כדי שיוכלו הגרים להתגייר בזקנותם ויש לרמוז דס"ת עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי בגימטריא יעיר גרים עם הכולל:

פסוק ז

ויאמר אחותי היא כי ירא לאמר אשתי פן יהרגוני וכו'. יש להעיר דהוה ליה לכתוב לומר פן יהרגוהו דכוליה קרא כתיב בסגנון זה ויאמר כי ירא לאמר מדבר בעד יצחק. ואפשר דכתיב הכי לרמוז דעשה כן לפי שאברהם אע"ה עשה כן ואמר רק אין יראת אלקים והרגוני ונשא ק"ו מאביו ולכן נקט בלשון שאמר אביו והרגוני. וז"ש כי ירא לאמר אשתי פן יתקיים בו יהרגוני שאמר אביו אנשי המקום שאין להם יראת אלהים. ומיהו אמר פן אעפ"י שאמר אביו והרגוני ודאי כי שרה היתה יפה מאד מאד ורבקה אינה כמותה אלא טובת מראה לבד לז"א פן:

פסוק כ

ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק וכו'. אפשר לרמוז בפסוקים אלו בתוכחות מוסר בסגנון אחר ממה שרמזתי בקונטרס פני דוד בס"ד. ונקדים מ"ש פרק היה נוטל דעבירה מכבה מצוה ואינה מכבה תורה וזה היה טעות אחיתופל. ויש לחקור דכפי מ"ש רבינו האר"י זצ"ל ויסודתו בהררי קדש דברי הזהר הקדוש כל התורה שלומד בעודו רשע הולכת לסט"א. וקרא הכי כתיב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך ואיך אמרו דעבירה אינה מכבה תורה. ונראה לומר דיש הפרש בין כשעבר עבירה או עבירות והוא בדעתו להיות צדיק רק דיצריה אנסיה בשוגג או במזיד לעבור העבירות אבל קיים זה מ"ש פרק הרואה בכל דרכיך דעהו אפילו לדבר עבירה דכיון שהוא רוצה להיות ירא שמים ולפי שעתא טרדא מהיצה"ר הוא מבקש צד מצוה אפילו בעבירה ההיא והגם שהוא טועה מ"מ הוא בדעתו רוצה להיות ירא שמים ובענין זה אמרו עבירה אינה מכבה תורה. אבל כשעובר עבירה ופורק עול ודעתו להיות רשע אז הסט"א לוקח התורה שלומד ועליו כתיב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ומשו"ה בכל דרכיך דעהו אפילו לדבר עבירה כלומר אפילו שעובר עבירה ואנוס הוא מיצרו לא יפרוק עול ואדרבא יבקש איזה צד מצוה בעבירה ובכגון זו עבירה אינו מכבה תורה. ואפשר שז"ש דוד הע"ה יבשו זדים כי שקר עותוני אני אשיח בפקודיך כי הם סברו דעבירה מכבה תורה וכיון שעבר עבירה אסור לו ללמוד כמש"ה מה לך לספר חקי אבל הם טועים כי שקר עותוני לומר דעבירה מכבה תורה דזה לא נאמר אלא ברשע שפרק עולו יתברך. אבל אני אשיח בפקודיך כי אני נושא בעולו יתברך [ואשיח מסיבה שהם פקודיך והוא תורה לשמה]. וזה רמז הפסוק ויריבו רועי גרר הם המקטרגים מהסט"א שגוררים האדם לגהנם עם רועי יצחק מליצי יושר ונקראים רועי יצחק על שם הצדיק שנקרא יצחק לעת"ל על שם ותשחק ליום אחרון כמ"ש במדרש הנעלם. לאמר לנו המים התורה שלמד הרשע היא שלנו וז"ש לנו המים התורה שנמשלה למים. והמליצים היו אומרים דעבירה אינה מכבה תורה. ורועי גרר היו טוענים דכתיב ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ואם כן לנו המים וזכו בדין ויקרא שם הבאר מים חיים היא התורה עשק שעשקוה. ונתן טעם כי עשקוה מסיבת כי התעשקו עמו כלומר דמה שאמרו עבירה אינה מכבה תורה היינו כשלא פרק עול אבל זה כי התעשקו עמו ופרק עול ונתחבר עם הסט"א לכך זכו בדין. ויחפור באר אחרת שהתחיל הרשע להרהר בתשובה אבל לא נפרד מהסט"א ולא שב כהוגן ויריבו גם עליה שעדיין מלוכלך בעבירה ויקרא שמה שטנה אותיות השטן כי הוא חלקו. ויעתק משם שנפרד מהסט"א משם גימטריא שף כלומר שף מדוכתיה

ועשה תשובה ולמד ולא רבו על באר מים חיים התורה. ויקרא שמה רחובות לשון רבים ששב מאהבה וזדונות נעשו כזכיות וזהו רחובות. ויאמר כי עת"ה היא התשובה כמשז"ל אין ועתה אלא תשובה ע"ז הרחיב ה' לנו דגם עבירות נעשה זכיות. ופרינו כל הפירות מתורה ומצות הם בארץ החיים הכל לג"ע שאין היד שולטת אוכל מפירותיהם מקצת הפירות בעה"ז כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל והניחו יתרם עם הקרן קיימת לעוה"ב. עוד אפשר לרמוז כי בכח התשובה ועסק התורה נהפך הדין לרחמים כי אלהים במילוי יודין גימטריא ברחמים. וז"ש כי עתה הרחיב ה' לנו גימטריא אלהים שהוא דין וה' מדת רחמים הרחיב לנו גימטריא אלהים שיהיה במילוי יודין שהוא גימטריא ברחמים:

פרק כז

פסוק טו

ותקח רבקה את בגדי עשו החמודות. אמרו רז"ל שהיו מעור לויתן ופירשו רבני אשכנז ז"ל דז"ש את בגדי עשו וכ"ת בגדי ע"ה טמאין לז"א החמודות שחמד מנמרוד שהם מאדה"ר מעור הדג ועור הדג אינו מטמא כמ"ש אני הדל על שפת הנח"ל בס"ד ומה טוב לפ"ז מה שתרגם אנקלוס ית לבושי עשו ברא רבא דכייתא שפירוש טהורות:

פסוק יט

אנכי עשו בכורך. אפשר דשרש נשמתו למעלה והוא למטה הם יעקוב יעקוב גימטריא עשו כמ"ש בזהר הקדוש בתוספתא פרשת נח כי כל הצדיקים נכפל שמותם על שרש נשמתם למעלה והענף שיורד למטה. וז"ש אנכי ר"ל עם שרשי למעלה שהם באחדות הם שני יעקוב יעקוב גימטריא עשו בכור"ך גימטריא רמח שאני מקיים רמ"ח מ"ע:

פרק כח

פסוק ה

וילך פדנה ארם וכו' אחי רבקה אם יעקב ועשו. אפשר דרמז הכתוב מדת הקב"ה דמהמכה עצמה בורא הרפואה כמ"ש רז"ל ע"פ וממכותיך ארפאך. והנה עשו נולד רשע כלבן אחי אמו ועת צרה היא ליעקב וממנה מהצרה עצמה יושע. דלבן היה סיבה שניצול על ידו שהלך אצלו ונשא בנותיו וזה רמז וילך וכו' אל לבן אחי רבקה שלבן סיבה אם יעקב ועשו. ועי"ז נמלט מעשו ונצול:

פסוק י

ויצא יעקב. פירש"י מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם וכו' בספר תוצאות חיים חדש פירש שכאן הזכיר באר שבע שהרושם אינו ניכר בעיר אלא החסרון אצל אותו הצדיק הנשאר שהיה משתעשע עמו ולכן נזכר שם העיר אבל ברות שלא נשאר בעיר שום צדיק אין צריך להזכיר המקום והאריך בזה וכתב כי נכון הוא מאד עיין בדבריו

באורך. ואני בעניי אומר דאדרבא לשון רש"י לפירושו אינו מתישב שכתב פנה הודה פנה זיוה וכו' וגם סיים וכן ותצא מן המקום. ופשט וכן הוא השואה הגם שיש אריכות דברים בזה. ותו הרי מפורש בב"ר דדרשו פסוק זה ופסוק ותצא מן המקום ופריך שם בב"ר ניחא תמן שלא היתה שם אלא אותה צדקת בלבד אלא הכא הוה יצחק ורבקה ר' עזריה בשם ר' סימון אמר לא דומה זכותו של צדיק א' לזכות שני צדיקים ופירש הרב יפ"ת ז"ל דאינו דומה זכותו של א' בעצמו אל זכותו כשהם שנים יחד שכל א' מוסיף בשלמות בצרופו אל השני כמו שבסמים הסגוליים תתחדש בהרכבתם סגולה אשר לא היתה בפשיטותם לכן בצאת יעקב אמר פנה הודה לפי דאף בזכות יצחק הנשאר נעשה רושם וחסרון עכ"ל. ולפ"ז מ"ש ויצא יעקב מבאר שבע הוא ללמד דגם דהיה מבאר שבע והיה שם יצחק ורבקה אפ"ה יציאת יעקב עושה רושם ופנה הודה של עיר פנה זיוה וכו' דאינו דומה זכות ב' צדיקים ועוד כי עתה הן נגרע משלמות יצחק ורבקה גם כן כמ"ש הרב יפ"ת ז"ל אך ברות שלא נשאר שם צדיק א"צ להזכיר שם המקום:

פסוק יג

והנה ה' נצב עליו. כתוב בספר אמרי נועם מן וה' נצב עליו עד ויקץ יעקב משנתו יש כל אותיות אלפא ביתא ונעלם אותיות שטן אף בורח מתפלות ישראל וכתיב אף אלהים כי הולך הוא לשטן לו הרי השטן אף אינו עם הצבור לכן ויקץ יעקב משנתו ויאמר ס"ת צבור אכן יש ה' במקום הזה במקום הצבור השכינה עמהם עכ"ל וצריך להבין כי יש כמה אותיות ש' בפסוקים אלה וגם ש' שמאלית איכא דכתיב עד אשר אם עשיתי. גם הרבה אלפין יש ונראה דכונתו דלא יש ס' וט"ס נפל בדבריו וצ"ל ונעלם אותיות סטן ף' כי סטן אף בורח כצ"ל ואתיא כי הא דאמור רבנן דלא יש ס' בברכת כהנים וכיוצא. וגם כתבו ז"ל דלא יש ף' בברכת המזון לרמוז כי אינו שולט אף כי אות פ' מורה על האף. ורמז בפסוק אף אלהים כי הולך הוא הכונה האף הוא כשהוא ביחיד כמ"ש כי הולך הוא יחיד וכן לשטן לו דייקא כשהוא ביחיד ובצבור שהשכינה שם אינו שולט. ובהכי ניחא מ"ש גורי הארי ז"ל כי ענוה מספר ס"מ דאינו שולט במי שהוא עניו ואמר הרב עיר וקדיש מהר"ר אברהם הלוי ברוכים ז"ל דמזמור לא גבה לבי הוא מזמור קל"א גימטריא ס"מ דאינו שולט בו עכ"ד [ודע שבכתבי גורי האריז"ל ראיתי שכתבו כן משם האריז"ל עצמו] דכיון דהעניו הוא מרכבה לשכינה כדכתיב אני את דכא וכמ"ש פ"ק דסוטה כשיש שכינה אינו שולט. וזהו שאמרו וה' עמו שכינה עמו והוא חוטא דכשיש שכינה אינו שולט יגער. וזה רמז הכתוב והנה ה' נצב עליו ר"ת עניו. שם רמז דלהיותו עניו היה מרכבה לשכינה ואינו שולט שטן ואף. ומה טוב ומה נעים מ"ש ריב"ל גדולים

נמוכי הרוח לפני הקב"ה וכו' מי שדעתו שפלה עליו כאלו הקריב כל הקרבנות כלם ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת דכיון דהעניו מרכבה לשכינה נעשה בית המקדש ומקום המזבח שמקריב כל הקרבנות הוי כצבור ששכינה עמהם ואינו שולט שטן ואף וז"ש ולע"א שאין תפלתו נמאסת תפלתו דייקא ביחיד דכתפלת צבור דמי דמאי דעדיפא תפלת הצבור היינו ששכינה עמהם ואינו שולט סטן ואף וכן העניו שכינה עמו וגופו בית המקדש ומקום המזבח כמדובר. והשתא יבא על נכון מ"ש ז"ל דאם נגזר על העניו מיתה או מיתת בנים וכיוצא על ידי הענוה מתבטלות הגזרות כמ"ש בספר ארץ החיים מזמור קי"ו והטעם דכשהשכינה עמו לא יש שטן אף וממילא מתבטלות גזרות רעות ועוד דהוי כאלו הקריב כל הקרבנות והוי מזבח כפרה וזה רמז והנה ה' נצב עליו כאמור וס"ת גימטריא חי דעל ידי הענוה מתבטלות כל גזרות רעות וחי:

פסוק טו

והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכו'. לפי פשוטו מובן במ"ש וה' עמו אפשר שכינה עמו והוא חוטא וז"ש והנה אנכי שהיא השכינה כמ"ש בזהר הקדוש עמך ומזה תדע ושמרתיך בכל אשר תלך דכיון דהשכינה עמך ממילא תהיה שמור בגוף ונפש שלא תבא לידי חטא. וכן אמר אם יהיה אלהים עמדי שתהיה השכינה שרומז שם אלהים עמדי. ויש לרמוז כי תיבת עמך עם הכולל גימטריא ענוה רמז לו דע"י הענוה השכינה אצלך כמ"ש אני את דכא וכמ"ש לעיל ושמרתיך וכו' כמדובר. ורז"ל אמרו שהתפלל על ע"ז ג"ע ש"ד וכן פירש בתרגום המיוחס ליונתן. ואפשר כי יען יעקב אע"ה הוא גלגול אדה"ר ואברהם אע"ה תקן ע"ז ויצחק אע"ה ש"ד והוא מתקן ג"ע היה ירא וחרד שלא יחטא בא' מג' אלה ויחזור הפגם לאדה"ר וגם מה שתקנו אבותיו יחזור להתקלקל ח"ו זאת היתה לו להתפלל עליהם:

פרק כט

פסוק יח

ויאהב יעקב את רחל. שראה שהיתה נאותה לו כי ראה כי שם יעקב ורחל במאזנים ישאו יחד כי יכלו ז' ז' במספרם לא כן לאה לזה אהב את רחל. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק כד

ויתן לבן לה את זלפה שפחתו ללאה בתו שפחה. איחר הכתוב בתיבת זלפה אחר דכתיב ויבא אליה וגם הכתוב שינה ממה שכתוב בבלהה. להודיענו טעם ויבא אליה שחשב שהיא רחל גם ממה שרצה שנתן לה השפחה קטנה ודן שהיא רחל הקטנה ולכך נתן לה

שפחה קטנה. ולכן כתיב בהעלם ויתן לבן לה את זלפה שפחתו להטעותו שהיא רחל אבל האמת ללאה בתו שפחה:

פסוק כה

הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רימיתני וכו'. אני עני הבאתי בקונטריס פני דוד מה שפירש הרב עיר וקדיש מהר"ן שפירא ז"ל בעל מצת שמורים וכו' דלאה ע"ג רחל ודרכנו לעלות לקדושה ממטה למעלה וסט"א להפך וז"ש למה רימיתני העליתני לקחת לאה העליונה והשיבו לא יעשה כן וכו' דהסט"א מלמעלה למטה עכ"ד ואפשר להרחיב עוד במ"ש רבינו האר"י זצ"ל בפרשת עקב ענוה יראת ה' דעקביים וכו' וכתב עוד דלאה לוקחת ג"ם אורות ורחל א"ת וב' גימטריא מדת ע"ש באורך ובזה אפשר לתת טוב טעם ליעקב אע"ה שלקח לאה ורחל שתי אחיות דהכא שאני שהם נכללים כאחד כמ"ש עקב ענוה יראת ה'. וזה רמז יעקב אע"ה הלא ברחל הלא אותיות לאה ברחל שכן הם כלולות ורמז לו שרוצה ליקח רחל שאינן כשתי אחיות דעלמא. והשיבו מלא שבוע זאת ונתנה לך ג"ם א"ת שהן לאה ורחל כלולות וזהו ג"ם א"ת זאת נחשבות אחת. וז"ש ויבא ג"ם אל רח"ל ג"ם שהיא לאה מעורבת ברחל ויאהב ג"ם א"ת רחל מלאה כלומר גם את לאה רחל כלולות וז"ש רחל מלאה שגם רחל יש בה מלאה. וא"ש ההי"ב:

פרק ל

פסוק א

ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחותה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים וכו'. יש לדקדק מ"ש כי לא ילדה ליעקב תיבת ליעקב נראית יתירה. ותו להבין בעצם מ"ש ותרא רחל וכו'. ואפשר כי רחל הפליאה לעשות במה שמסרה הסימנים ללאה כדי שלא תתביש והיא בתוקף אהבה ליעקב ולא ידעה אם יתרצה אביה להשיאה גם היא ליעקב ואם יעקב יתרצה לקחתה גם היא ועם כל זה מסרה הסימנים והיה פשוט אצלה שעשתה מצוה גדולה. אך עתה נקפה לבה שמא נענשה בעבור שציערה ליעקב כי בבקר כשידע שהיא לאה גדל צערו מאד וזו היא סיבה שלא ילדה וז"ש ותרא רחל בעין השכל כי לא ילדה בעבור יעקב וז"ש ליעקב בשבילו שציערתו. ותקנא רחל באחותה שהיא דהטעיתה ליעקב ממש יש לה בנים. והיא שהיתה גרמא לקתה. ומזה חשבה דהכל תלוי ביעקב דמחל ללאה ולה לא מחל ולכך נענשה. ולזה ותאמר ליעקב הבה לי בנים שתמחול לי. ואם אין מתה אנכי שעוני לא נמחק והרשע בחייו קרוי מת. ויחר אף יעקב ברחל שחשדו שלא מחל ולכך נענשה ואיך חשבה כזאת מאחר שידעה תוקף אהבתו אותה ואיך ס"ד וחשבה שהיה מראה לה אהבה ובקרבו ישים אורבו שלא למחול

(עונו) [עונה] הא ודאי חושדת בכשרים דאמנם בכל חטא אשר יחטא איש לחבירו חוטא בשתים א' להי' יתברך כי הוא ציוה להיות ישר ונאמן ולאהוב ריעו כנפשו וחטא להי' במה שציער לחברו. והשני מה שחטא לחבירו ממש וציערו והיינו דקאמר יעקב התחת אלהים אנכי. אשר מנע ממך כלומר אני ודאי מחלתי לך מה שציערתני אך חלק גבורה שחטאת לו עדיין נשאר והוא מנע ממך וכו'. ותאמר הנה אמתי בלהה וכו' וזה אני מקבלת לעינוי לכפר מה שחטאתי להי'. ואדרבא אלהים חשבה לטובה ויזכור אלהים את רחל שמסרה סימנים ללאה כמשז"ל וישמע אליה אלהים מדת הדין אף שהיתה צדקת בת רשע נשמעה תפלתה אף לגבי מדת הדין. ותאמר אסף אלהים את חרפתי שהיו אומרים שאני נשאתי באיסור ליעקב דב"נ בביאה תליא מילתא ויש איסור שתי אחיות באחרונה ולכך אני עקרה. ועתה נתגלה דאין כאן איסור שתי אחיות. ואפשר לומר בסגנון אחר בפסוק הנזכר ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב בעבור שלקח שתי אחיות. ותקנא רחל באחותה דלפי האמת קדושי רחל קדמו ונהפכה השיטה דלאה מותרת והיא אסורה. ותאמר ליעקב הבה לי בנים כי אני סמכתי עליך שאתה עושה כדין ונשאתי לך ועתה אני רואה דיש איסור בנשואין שלי ולכן התפלל שיהיו לי בנים לישב דעתי שלא יש איסור. ויחר אף יעקב ברחל שחשדו דעביד איסורא דשתי אחיות. ויאמר התחת אלהים אנכי והוא התיר לי וע"פ הדיבר אני נשאת"י ואני אש"א בלהה וזלפה אחיות אשר מנע ממך שחטאת ולא ממני כי לא חטאתי:

הבה לי בנים. אפשר דרך הלציי דהאמהות היו נביאות וידעו דד' נשים ישא ויוליד י"ב שבטים ולאה זכתה והיו לה ד' בנים ואני מתרצה להיות לי שני בנים והבי אחרות שלשה שלשה וזה רמז הב"ה גימטריא י"ב כלומר מהי"ב בנים אני מתרצה בשנים וזהו בנים. ויחר אף יעקב שהיא עקרה ורוצה שנים ואין לדבר כן לפני ה':

פסוק כא

ואחר ילדה בת. אמרו בתנחומא אתה מוצא בלאה אחר שילדה ששה בנים וכו' ונתעברה מן השביעי וכו' אם זה זכר לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות מיד שמע הקב"ה תפלתה ונהפך העובר שבמעיה לנקבה שנאמר ואחר ילדה בת ואחרת אין כתיב כאן אלא ואחר עכ"ל וראיתי בספר זרע אהרן הנדפס מחדש בסדר היום שכתב וז"ל וכדאיתא בתנחומא מדכתיב ואחר בלשון זכר ולא כתיב ואחרת בלשון נקבה דרשו שהיתה לאה הרה ללדת עוד בן אחר וכו' עכ"ל ועמו הסליחה דאיך יאמר ואחרת ילדה בת ואין לו שחר גם ואחר ילדה ואחר אינו לשון זכר. ואמרו לי שבדפוס אחר מתנחומא כתוב ואחרת אין כתיב כאן ונסחא מוטעית היא כמבואר ולי הדל נראה דכונת מאמר תנחומא

הוא ואחריו אין כתיב כאן אלא ואחר. ופירושו דהול"ל ואחריו כלומר ואחריו של זבולון ילדה בת. ומדכתיב ואחר למדנו שרמז שהיה איזה ענין בינתים והיינו שהיתה מעוברת זכר ונהפכה לנקבה. ושם בספר הנזכר הביא מאמר מדרש רבה שאמרו דאין להתפלל שיהיה זכר ביושבת על המשבר איתביה הכתיב ואחר ילדה בת א"ל עיקר בריתה זכר ומתפלתה של רחל שאמרה יוסף ה' לי בן אחר וכו'. והאמת שהוא תמוה. ומה שפירש בספר הנזכר יש להשיב הרבה על דבריו ואין להאריך. והיותר נראה בפירוש המאמר הוא דידענו כמה מתאוה לאה לבנים זכרים ואם איתא דיכולה להתפלל עד שעה שיושבת על המשבר איך לא התפללה שיהא זכר ובודאי דלאה תפלתה נשמעת אלא דאינה מועלת התפלה אלא עד מ' יום ולאה במ' יום לא הוה דעתה ואחר ארבעים אין תפלה מועלת. ותירץ דהיה זכר ותפלת רחל נשמעה. והמדרש פליג על גמרין ותנחומא. ואין ספר יפ"ת ושאר מפרשים כעת אצלי:

פסוק כז

נחשתי ויברכני ה' בגללך. אפשר דפיו ענה בו כי הוא מצד נחש המקולל ובא בפיו נחשתי דאתי מסטרא דנחש. ויברכני ה' בגללך שאתה יצאת מהקללות ונתברכת מאביך ויברך ה' אותך לרגל"י גימטריא רחל לאה עם הכולל שבהתחברותם ליעקב באה הברכה:

פסוק לז

ויקח לו יעקב מקל לבנה לח ולוז וערמון. אפשר לרמוז מקל ס"ת אברהם יצחק ישראל לבנה קרי ביה לבנה שהוא ירח הרומז למלכות. גם לבנה גימטריא אני ה' יחוד קבה"ו רמז שבטח בזכות אבות אברהם ויצחק ושהוא עתיד ליקרא ישראל ובטח בה' שא"ל אני ה' שיצילהו ובזה ינצל מלבן ועשו. וכן לח ולוז וערמון גימטריא לבן עשו עם הכולל וכיון ליחד קבה"ו:

פרק לא

פסוק יט

ותגנוב רחל את התרפים אשר לאביה. כלומר שבעת שלקחתם פירשה שאינה רוצה לקנותם ח"ו רק יהיו התרפים לאביה תרו"ף תור"ף והיא פירשה בפה ובלב שאינה ח"ו רוצה לזכות בהם שהם ע"ז והם לאביה:

פסוק כג

וידבק אותו בהר הגלעד. כתוב בתרגום המיוחס ליונתן וארע יתיה דשרי בטוור דגלעד מודי ומצלי קדם אלהיה. ואפשר לרמוז כי תיבות וידבק אותו בהר גימטריא מתפלל וגם מודה להי' עם ב' כוללים:

פסוק מג

הבנות בנותי והבנים בני. כתב רבינו בחיי ז"ל משם רבינו חננאל ז"ל כזב לבן באומרו והבנים בני שהרי כשאמרו בני בנים הרי הם כבנים לא אמרו כן על בני בנות עכ"ל ומקשים שהרי ביבמות דף ס"ב אמרינן אמר ליה רבה לרבה בר מרי בני בנים הרי הם כבנים אלימא מדכתיב הבנות בנותי והבנים בני אלא מעתה והצאן צאני ה"נ אלא דקנית מינאי הכי נמי דקנית מינאי אלא מהכא ואחר בא חצרון אל בת מכיר אבי גלעד ותלד לו את שגוב וכתיב מני מכיר ירדו מחוקקים וכתיב יהודה מחוקקי הרי דמסיק דבני בנות הרי הם כבנים ממכיר. ומעתה גם הבנים בני דבני בנות הם כבנים. ותו דנפקא מינה לענין דינא כדאמרינן התם ואיך פסיק ותני רבינו חננאל דבני בנות אינם כבנים ואע"ג דיש סברא זו במדרש פרשת ויגש מ"מ לא קי"ל הכי ואיך רבינו חננאל אתי דלא כתלמודא דידן ודלא דהלכתא. ואפשר לומר דר"ח ז"ל לא מיירי לדינא ודבריו ז"ל הם בפירושו לתורה. ופירש הכא דלבן שקורי קמשקר דמה שאומרים העולם בני בנים הרי הם כבנים העולם לא כיונו לבני בנות וזה היה רגיל בפי ההמון על דרך מה שאמרו שהתנוקות קורין לאבי אביהם אבא. ולכן באומרו הבנים בני כזב דכשאמרו רז"ל מה שאומרים העולם בני בנים איו כונת העולם על בני בנות. וכן יש לדקדק מהכתוב דכתיב ולבנותי מה אעשה לאלה היום או לבניהן אשר ילדו. ואם כונת לבן באומרו הבנים בני ר"ל שכן אומרים העולם בני בנים וה"ה בני בנות הרי הם כבנים הול"ל מה אעשה לבנותי ולבני. אלא מוכרח דמ"ש הבנים בני רמות רוחא ודבר כזב קאמר ומשו"ה אצטריך לומר אח"כ או לבניהן אשר ילדו. וגם משמעתין מוכח הכי דהגם דאנן ילפינן מקרא דמכיר דבני בנות הם כבנים. מ"מ מאי דקאמר לבן הבנים בני אין זו הכונה. ויש הוכחה לזה מדקאמר מנא הא מילתא דאמור רבנן והול"ל מנא הא מילתא דבני בנים וכו' אלא מוכח דההמון לא אמרי על בני בנות אלא דרבנן לימדונו זה. ותו דאי לקושטא סבר הש"ס דהבנים בני היינו דבני בנות הרי הן כבנים. מעיקרא הכי הול"ל אלימא דכתיב הבנות בנותי והבנים בני דילמא הכי קאמר דקנית מינאי כי היכי דקאמר הצאן צאני דקנית מינאי. ואי הוה נקיט בסגנון זה ידעינן דלקושטא הבנים בני קאמר משום דכך היו אומרים לבני הבנות בנים. אך עתה בהך לישנא דקמן דנקט הש"ס מוכח דגם לפי האמת דבני בנות נקראים בנים לכן לא כיוין לזה ודבריו לעו וכמ"ש ר"ח ז"ל דכזב לו ומילתא בעלמא קאמר:

פרק לב

פסוק ב

ויפגעו בו מלאכי אלהים. רש"י פירש מלאכי א"י והרמב"ן הקשה כי עודנו יעבור מעבר יבוק ועוד צריך לעבור עמון ומואב וארץ אדום ואיך באו מלאכי א"י עתה. ויי"ל כי הדבר יקח שם כפי התכלית וכיון שנפרד מלבן לתכלית לכתו לא"י אפילו הליכתו בדרך יקרא א"י ובאו מלאכי רום ללוותו. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י ואין זה מספיק כפי משז"ל דמלאכי א"י אינן יוצאין לח"ל. אמנם דרך דרש י"ל לפי משז"ל דבהיות יעקב אע"ה במצרים היה אויר א"י עמו וה"נ י"ל הכא ויש להאריך יותר:

פסוק ד

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל. ס"ת גימטריא אלהים אפשר שכיוין לעורר הדינין. ארצה שעיר שד"ה אדו"ם גימטריא שטן אפשר לרמוז מ"ש הרב מהר"ר יהונתן ז"ל בפירוש ההפטרות בהפטרת הסדר כי שני ת' יש ת' תחיה ת' תמות ויעקב אע"ה לקח מהב' תוי"ן אמת ונשאר שטן לעשו וז"ש נולד שטנו של עשו עכ"ד ואפשר זה רמז שד"ה אדו"ם גימטריא שטן עם הכולל:

פסוק יא

קטנתי מכל החסדים. תנא דבי אליהו אין קטנתי אלא מעט ואין מעט אלא צדקה וכו' ע"ש ופירש הרב עיר וקדיש כמהר"ר יהודה חאבילייו ז"ל במ"ש רבינו האר"י ז"ל דבעת צרה יזכיר זכיותיו ולכן יעקב אע"ה הזכיר שעשה צדקה ונתמעט ממונו ע"י הצדקה וז"ש קטנתי שנתמעט ממוני מכל החסדים שעשיתי עכ"ד ואני הדל למדתי מזה דכשמזכיר זכיותיו בעת צרה יהיה בדרך נעלם שאם יזכור זכיותיו בפירוש יקטרגו עליו דהמצות לא היו כתקנן ונמצא מעורר הדין חסרותי"ו בתהלה ולכן יאמר בלשון נסתר וקמי שמיא גליא וכמה וכמה ק"ו מיעקב אע"ה שהלביש דברים דפשטן מורה ענין אחר. ומעין דוגמא למאי דאתמר בתנא דבי אליהו אפשר לומר עוד דרצה יעקב אע"ה לרמוז שהיה לו מדת הענוה שמי שהוא עניו יעשה לו סגולה לבטל גזרות רעות ואין שטן שולט בו והוא צריך לאותו דבר כי עשו נח"ש ינח"ש והוא שטן עצמו כמ"ש בסמוך. ועוד כתב רבינו האר"י ז"ל דמי שהוא עניו שם י"ה עזרו ומגינו ושומרו מכל רע על כן בא דברו של יעקב אע"ה קטנתי רמז בהעלם שהיה מקטין עצמו והיה עניו וסיים מכל החסדים שלא יובנו דבריו אך בוחן לבות וכליות אלהים ידע כונתו דאגב צעריה ויירא ויצר לו מאד הוכרח להזכיר בהעלם שהוא עניו. וכן רמז באומרו הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי וכו' ור"ת אחי מיד עשו כי גימטריא ענוה. וס"ת נא מיד אחי גימטריא י"ה דשם י"ה שומר הענוים. ועוד אפשר לרמוז כיוצא בזה מ"ש במדרש קהלת דג' דברים מבטלים גזרות

רעות תשובה צדקה תורה והראשונים רמזו כי צום קול ממון מספרם שוה ושלשתם גימטריא זאת וז"ש בזאת אני בוטח וכיוצא. ואני בעניי אסמכתיה אקרא עצת ה' היא תקום עצ"ת ר"ת עינוי צדקה תורה. ואפשר להסמיך דיעקב אע"ה רמז בהעלם ג' אלה קטנתי שעינה נפשו. מכל החסדים שעשה צדקה ומכל האמת היא התורה דאגוני מגנא ואצולי מצלא וקמי שמיא גליא עוצם כונתו אך הדברים כפשוטן רוח אחרת אתם. גם כיון ליחד הדודים ובא הרמז בר"ת נא מיד אחי גימטריא הוי"ה אדנ"י וס"ת גימטריא י"ה להמשיך מוחין וא"ש ההי"ב:

פסוק כג

ואת אחד עשר ילדיו. פירש"י ודינה היכן היתה נתנה בתיבה ונעל בפניה שלא יתן עשו עיניו בה ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב ונפלה ביד שכם עכ"ל. מקשים במה שכתב בפשיטות דינה היכן היתה דמהיכן פשיטא ליה שדינה לא היתה שם ודילמא אחד מהשבטים לא היה שם. ואע"ג דהדבר מיושב באומרנו דינה יתיב שהתיבה קולטתה. מ"מ רש"י ז"ל דדייק טובא בלישניה לא הול"ל ודינה היכן היתה רק הכי הול"ל ואת אחד עשר ילדיו שדינה נתנה בתיבה וכו'. ופירשו רבני אשכנז ז"ל דמוכרח דכל השבטים היו שם בלא דינ"ה. שהרי בה"מ לא נבנה אלא בחלק בנימין שכלם השתחוו לעשו וא"כ כל השבטים היו נגלים והשתחוו כלם. וגם אמרו דיוסף הצדיק ע"ה לבנימין אמר אלהים יחנך בני דכלם נאמר בהם הילדים אשר חנן אלהים את עבדך וא"כ מוכח דדינה לא היתה שם. ומיהו עדין צריכין אנו למודע"י שאר דברי רש"י ז"ל ויתבאר לקמן בענין דינה בס"ד:

פסוק כח

מה שמך ויאמר יעקב. אפשר לרמוז כי הנה האיש נקרא אדם ואם זכה יושפע משם מ"ה. ואם לא זכה יהיה אדם ר"ת אפר דם מרה כמ"ש פ"ק דסוטה. וזה רמז לו מה שמך כלומר זכית לבחינת אד"ם גימטריא מה הויה דאלפין כ"י והשפי"ע בצחצחות נפשך ויאמר יעקב לרוב הענוה אמר ששמו יעקב לשון עקבה. ויאמר לא יעקב יאמר אלא ישראל דמורה על היושר והשררה ודבק עם אל. א"נ אפשר לרמוז א"ל מה שמך מה גימטריא אד"ם שתקנת אדה"ר מג"ע ולא חטאת באיסור שתי אחיות כי אם ישראל רמז לו שיקרא אל כב יכול ואין כאן איסור עריות ושריותא נינהו כמ"ש המפרשים וגם אני בעניי כתבתי בדרושים דבריהם ז"ל:

פרק לג

פסוק ט

יש לי רב. אפשר דעשה עצמו חשי"ד כמדתו לכל רוח עועים מראה טלפים כחזיר כי היא בחינתו. וזהו יש לי רב כלומר שאינו כאחרים דכל אשר בידם נראה בעיניהם שהוא מעט. אך אומר בפה ושבע תועבות בלבו יש לי רב מה שיש לו נראה בעיניו רב. וכלפי זה דובר אמת ליעקב קושטא קאי וזרעו למינהו קוש"ט שנים עשר ההוא אמר חנני אלהים וכי יש לי כל כי מה שהוא צרכי יש לי הוא נקרא שלי והיותר על צרכי הוא של הקב"ה על דרך שפירש הרב החסיד מהר"ר יעקב אשכנזי ז"ל במשנת תן לו משלו וכו'. א"נ דעשו גימטריא שלום כי היא להפך כמ"ש תמורת מלחמה שלום. והנה שלום היא יסוד ויש קליפה על הזנות ושמה לר"י כמ"ש הרב עיר וקדיש מהר"ר שמשון מאוסטרפולי ז"ל בסוד ותזני על שמך שאותיות הקודמות לאותיות שמך הם לר"י וביטלה לקליפה זו יעקב אע"ה בפ"ד שנים שלא ראה קרי וכן ר"ת יעקב רחל לאה הוא לר"י שלא שלטה בו זהת"ד. והנה עשו שהוא הפך שלום יסוד היה אחוז בקליפה זו ורמוז בר"ת יש לי רב לר"י שהיא הקליפה הנזכרת וס"ת ביש. ויעקב אע"ה אמר חנני אלהים ובעוצם כונתו מהודא ומשבח שהקב"ה קראו אל דהיינו דקאמר חנני אלהים ורחל ולאה שריותא נינהו כמ"ש בסמוך. וכי יש לי כל שהוא יסוד דתקנתי ג"ע דאדה"ר וקליפת לר"י לא שלטא בי והיא חלקך ודיבר בקצרה ומשתעי בלשון חכמה אך למראה עינים הדברים כפשטן והיתה הפציר"ה לקחת המנחה:

פרק לד

פסוק ה

ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו ובניו היו את מקנהו בשדה וכו'. לכאורה יפלא ענין זה אך בטרם כל נובין ונדון הא דכתיב וישכב אותה ויעניה ורש"י ז"ל בפירושו פירש ויענה שלא כדרכה והכי אתמר בי מדרשא הלא היא ברבת. אמנם בש"ס ביומא דף ע"ז אמרו שעינה מביאות אחרות ופירש"י שנתאוית והוא מנע ולכאורה הדבר קשה כמ"ש הרב מהרימ"ט ז"ל בחידושי קדושין על דף כ"ב דא"כ עשיתו לשכם פרוש ולדינה פרוצה ומי שם פה לומר פרוש שכמ"י ואוקמא אדינ"ה בעיר פרוצ"ה. והנה רש"י ז"ל שם כתב דשמע די"מ שלא כדרכה ודחה פירוש זה דאם כן גם אם תענה את בנותי נימא הכי ועוד מביאות אחרות בביאות אחרות מיבעי ליה. ומהרימ"ט ז"ל שם כתב והיותר נכון שהכונה שבא עליה ביאות אחרות וזה עינוי כמ"ש ואץ ברגלים חוטא לשמש בלא דעתה. וכונת הרב מהרימ"ט ז"ל פשוטה לפניה דהגם דרש"י דקדק דהול"ל בביאות

מ״מ היותר נכון לפרש בביאות ולאו דוקא וזה יותר נכון מפירש״י דקשה דאם כן עשיתו לשכם פרוש ולדינה פרוצה. ויש מי שהקשה על רש״י ז״ל דכתב ויש מפרשים שלא כדרכה והוא בב״ר ואמאי תלאו בי״מ. ותו שהוא דחה פירוש זה והוא ז״ל כתבו בפירוש החומש. ולק״מ דכונת רש״י ז״ל דיש מפרשים כסוגיין הכי ואמטו להכין דחהו בשתי דחיות דאין לפרש פירוש זה בש״ס. ולא נעלם מעיני רבינו ז״ל דבב״ר פירשו הכתוב כך אלא דבש״ס לא אפשר לפרש הכי. ובפירושו כתבו רבינו ז״ל דהוא קרוב לפשוטו של מקרא. ואני בעניי בקונטריס פני דוד לא הקשיתי אלא דביומא כתב פירוש אחר. וכתבתי דבפירושו תפס בב״ר וכלומר דהוא פשטו של מקרא. אבל להקשות על רש״י ז״ל דביומא כתבו משם י״מ והוא ב״ר ושם דחאו לק״מ וכדאמרן. והרב פרי חדש ז״ל בספר מים חיים בנימוקיו ליומא כתב עמ״ש רש״י שם ואני שמעתי וכו׳ שלא כדרכה וז״ל ק״ל על זה מקדושין דף כ״ב מאן לימא לן דלית הנאה לתרווייהו ומהתוספות לקמן יראה דמפרשי כפירוש ואני שמעתי עכ״ל ומה שהקשה מקדושין הא פריק לה מהרימ״ט דאית לה הנאה ועינוי נמי איכא ומאי דמקשה מתספות דף פ״ב שם לא כתבו אלא דשלא כדרכה אקרי עינוי ואין ראיה מזה דמפרשי הא דקאמר הש״ס שעינה מביאות אחרות שלא כדרכה דהיינו מאי דשמע רש״י דמפרשי הכי בש״ס ועל זה הקשה דליכא לפרושי הכי בסוגיין אבל בפירוש הכתוב כבר רז״ל מפרשי הכי בב״ר והביאו הוא ז״ל בפירושו. ולמאי דנראה דסבר הרב פר״ח ז״ל דלרש״י לא מיקרי עינוי הו״ל להקשות עליו מב״ר ומפירושו עצמו בחומש. וטפי הו״ל להרב פר״ח ז״ל לאתויי מתספות בסנהדרין דף נ״ח וביבמות דף ל״ד שכתבו דאם תענה את בנותי שלא כדרכה וכן וישכב אותה ויענה שלא כדרכה והא עדיף ממאי דמייתי מתספות יומא דף פ״ב דשם כתבו סתמא דמיקרי עינוי ותו לא. אמנם גם מהתספות דסנהדרין ויבמות אין ראיה דהם מפרשי מ״ש הש״ס ביומא שעינה מביאות אחרות שלא כדרכה כדשמע רש״י ז״ל דשם בסנהדרין ויבמות כתבו כן דיש פירוש זה בב״ר גבי וישכב אותה ויענה. אבל אפשר דמ״ש ביומא שעינה מביאות אחרות מפרשי לה כרש״י ז״ל. ברם מ״ש התוספות בסנהדרין ויבמות דאם תענה את בנותי שלא כדרכן הדבר קשה דמסוגית יומא דף ע״ז מוכח דפירושו מניעת תשמיש ומהכא יליף דמניעת תשמיש אקרי עינוי. ותו דכעת לא נמצא ברז״ל פירוש זה על אם תענה את בנותי דבב״ר ובילקוט ותנחומא ואגדתא דבראשית לא מפרש הכי. ותו לשון דאמרינן אם תענה שלא כדרכן שכתבו בסנהדרין הוא קשה. וכבר מהרימ״ט ז״ל שם בחידושי קדושין תמה על דברי התוספות דסנהדרין. ועל רש״י ז״ל לא קשיא בפירוש החומש דפירש אם תענה מניעת תשמיש ופירש וישכב אותה ויענה שלא כדרכה. דנקט

בפירוש אם תענה כמו שאמרו בש"ס ביומא. וגבי וישכב אותה ויענה נקט כבראשית רבה. ומכל מקום צריך להבין דרש"י בש"ס דיומא דחה פירוש ששמע כמ"ש שעינה מביאות שלא כדרכה דא"כ נימא אם תענה שלא כדרכה. והרי הוא ז"ל בפירושו פירש אם תענה מניעת תשמיש ופירש ויענה שלא כדרכה. ולימא מר הכי לפירוש ששמע. ואפשר לישב דכונת רש"י ז"ל דמאחר דהש"ס שקיל וטרי בפירוש אם תענה ופריך ואימא מצרות וכו' אם איתא שעינה מביאות הוא שלא כדרכה ה"ל להקשות לש"ס ואימא אם תענה שלא כדרכה ויתרץ על זה כיון דברישא טרח טובא לקיים פירוש מניעת תשמיש. אבל אנן בדידן בפירושא דקרא מצינן לפרושי אם תענה מניעת תשמיש דודאי לבן לא הוה חשיד ליעקב על זה ולפרש ויענה שלא כדרכה. וסבר רש"י דאם פירוש שעינה מביאות אחרות הוא שלא כדרכה לא הוה שתיק הש"ס מלהקשות ולתרץ. ולשיטת התוספות בסנהדרין ויבמות דמפרשי אם תענה שלא כדרכה אפשר לישב דאין זה סותר לימוד הש"ס דמניעת תשמיש אקרי עינוי. דהרי שלא כדרכה איכא הנאה כמ"ש פ"ק דקדושין והעינוי כמ"ש מהרימ"ט שם דהיא מתאוה לביאה כדרכה והוא עושה צרכיו ממקום אחר ע"ש וכיון דהא מיקרי עינוי סברי התוספות דכ"ש דמניעת תשמיש אקרי עינוי ונתקיים לימוד הש"ס. ולפי האמור הנה מקום לישב הפירוש ששמע רש"י ז"ל דמ"ש שעינה מביאות אחרות היינו שלא כדרכה והריטב"א ז"ל בחידושיו שם כתב דפירוש זה יותר נכון מפירש"י ז"ל ע"ש. וכבר כתבנו דרש"י ז"ל הקשה על זה שני קושיות. חדא דלימא דאם תענה הוי שלא כדרכה ותו דבביאות אחרות מיבעי ליה. ועוד יש להרגיש לפירוש זה דלימא הש"ס התם שעינה שלא כדרכה ואמאי נקט לשון זה. ואפשר לישב דכיון דשלא כדרכה איכא הנאה והעינוי הוא שהי"ל לבא כדרכה כמ"ש מהרימ"ט ז"ל. הש"ס אגב ארחיה לימדנו דשלא כדרכה הוא שעינה מביאה כדרכה וז"ש שעינה מביאות אחרות ולא שדינה היתה פרוצה רק דהוא בן בליעל דנחית להכי חשיב עינוי מביאה כדרכה וכך היא המדה בעלמא דשלא כדרכה מיקרי עינוי. ולא מקשה הש"ס דנימא אם תענה שלא כדרכה דלבן לא יחשדהו על זה ונתישבו כל הקושיות. ועמ"ש רבינו ישעיה הראשון בנימוקיו כ"י והבאתיו בפני דוד ע"ש ויש לדקדק בדבריו כאשר יראה המעיין:

ובניו היו את מקנהו בשדה והחריש יעקב וכו'. הלא מראש דברתי דענין זה הוא דבר קשה לפי פשוטו ועתה אפרש שיחותי. הן קדם מילתא דתמיהא היא נפלאת איך אירע מקרה רע כזה לב"ת קדש יעקב אע"ה. ורז"ל אמרו והביאו רש"י ז"ל דהטמין דינה מעשו ונענש דשמא היתה מחזירתו למוטב. ואינו מתישב דראינו דלאה היתה בוכה תמיד שלא

תנשא לעשו והכתוב שבחה וזכתה לינשא ליעקב וכתיב וירא ה' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ואמרו רז"ל כי שנאה מעשה עשו ומשו"ה זכתה לילד תכף. ואמאי נענש יעקב שהטמין דינה שמא תחזירנו למוטב אטו משום שמא יכנס בספק להכניס בתו לסט"א ואדרבא שבח לו שהציל דינה והי"ל לטול שכר על זה ומה גם כי עינו ראה בלאה שנשתבחה על זה והי"ל שכר. ועוד יש לחקור כי כאשר שמע כי טמא בתו לא עשה פרכוס ולא כתיב דנצטער וחרה לו. רק כתיב ויעקב שמע כי טמא את דינה בתו ולא עוד כאלו לא איכפת ליה ח"ו. גם מ"ש השבטים וכן לא יעשה יתר. אמנם יתישב הכל במ"ש רבינו האר"י זצ"ל דדינה היתה גלגול אמתלאי בת כרנבו אשתו של תרח שבא עליה בנדתה וכן דינה אותיות נידה וענין זה של שכם היה תקונה שלקח כל הזוהמא בסוד ותהי נדתה עליו ונשארה נקיה. והשתא ניחא דיעקב אע"ה דידע סוד הענין ושהוא תקון דינה כששמע לא נתפעל מזה. והשמועה כי טמא את דינה אך הוא ידע דאדרבא הוא נטמא ששאב כל זוהמתה. ובזה ניחא שארז"ל דבצד מה נענש דהטמין דינה שלא יקחנה עשו דכיון שהוא ידע שתקון דינה הוא שרשע ישאב כל זוהמתא לא הי"ל להטמינה מעשו שאם ישאנה הוא יקח כל זוהמתה וזהו תקונה. ואח"כ אפשר שתחזירנו למוטב. ולכך נענש שבא עליה שכם בזנות. ואפשר שהכתוב רמז לנו בהעלם נמרץ כל זה דכתיב ויקרא לו אל אלהי ישראל ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ ויש להבין הסמיכות. ואפשר דהגדיל הכתוב שבח יעקב אע"ה באומרו ויקרא לו אל אלהי ישראל ואמרו רז"ל שהקב"ה קראו אל כ"י וסמך לזה ותצא דינה להעיר דודאי ליעקב אע"ה ברב גודלו שכ"י קראו אל לא יאונה לצדיק כל און ובודאי כך היה צריך והם מפלאות תמים דעים. ואמר ותצא דינה שבזה יצאה מזוהמתה וזו היא תקונה וראה כי דינה בת לאה הצדקת אלהים חשב"ה ויפתח את רחמה בשביל ששנאה מעשיו של עשו. וגם מצד לאה איך תארע תקלה זו. ועוד שדינה היתה בבטן רחל ובאה בלאה כמ"ש בתרגום המיוחס ליונתן וזה רמז אשר ילדה ליעקב שהלידה לבד מלאה כי רחל נתעברה מדינה ואירע לדינה נס מופלא כזה. ואיך אירע לה זה ונמצא במוטב תלתא יעקב אע"ה דכ"י נקרא אל ולאה הצדקת בשמים ממעל לחש"ב. ודינה גופה אירע בה נס מופלא. וא"כ ודאי זה היה תקונה ורמז אשר ילדה ליעקב ס"ת ברה שעי"ז נתבררה מחלאתה לראות בגימטריא זו גלגול אמתלאי נידה עם הכולל. וכאשר שמע יעקב בניו היו בשדה והחריש יעקב שלא לגלות הסוד עד בואם. ואז גלה סודו ומ"מ בניו חרה להם על סגנון הדבר דהיה יכול לישא אותה ולא יהיה בדרך זה וז"ש כי נבלה עשה וא"ת זהו תקונה. וכן לא יעשה באופן זה דרך זנות. והשתא לפי מה שפירש"י שכתבתי בסמוך

שעינה מביאות אחרות שהיתה מתאוה ולא בא עליה. הא קשיא קושית הרב מהרימ"ט ז"ל דעשית לשכם פרוש ולדינא פרוצה. ועוד יקשה דמהכתוב ומרז"ל יודע תוקף חיבת שכם בדביקה וחשיקה וחפיצה ואיך כבש יצרו. אמנם בהיות שכבר נטל כל הזוהמא ואע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי היותו כבד עון משוקץ ומטונף להכי לא בא עוד בו בפרק וכבר דימה שהיא שלו ולא כיוין לענותה. כל קבל דנא דינה הרגישה בנפשה שפירשה מזוהמא והא פירוק"א ותצא דינה מתוקף טומאתה אמטו להכי נפשה אוותה שיבא עליה עוד לקחת כל סיגי חלאתה. אמנם כיון שהיה זה לטובתה ולתקון נפשה וכבר נשא הצעיר עליו כל הזוהמא לא נתנו אלהים לבוא אליה עוד כי לא היתה צריכה עוד לביאתו. הגם שלבו בוער באש אהבתה ולפירש מהרימ"ט ז"ל דמפרש שעינה שבא עליה יש לומר דודאי עינוי גדול היה לה לפי פירוש זה דבשלמא בביאה ראשונה היתה צריכה לצורך תקונה והא אסתגר בקמיתא והשאר הי"ל עינוי גדול. ורבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י כתב שכם בן חמור ר"ת שבח ע"ש ולדרכינו זה שבח דינה הצדקת:

פסוק ח

תנו נא אותה לו לאשה. שכם וחמור לא העזו פנים לומר כי נבעלה כבר באונס אלא תנו נא אותה לו לאשה. ומ"ש במרמה וידברו נמשך לשתי הכתות ולזה לא אמר ויענו בני יעקב במרמה רק פירושו ענו בני יעקב את שכם ואת חמור המדברים במרמה שדיברו דבריהם כאלו לא נטמאה אף הם ענו ואמרו לא נוכל לתת לאחותנו לאיש אשר לו ערלה כאלו אין בה דבר רק זה וכאלו לא חלו בה ידים. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירוש כ"י:

פסוק טו

אך בזאת נאות. התנו עמהם שלא יעבדו ע"ז. והם לא עשו כן אלא עשו בסתר וכשידעו בני יעקב כן עמדו והרגום וזהו בהיותם כואבים שנתחרטו על מה שעשו וז"ש להם יעקב הסירו את אלהי הנכר ויטמון אותם ולא שרפום שאם ירדפו אחריהם ויאמרו למה הרגתם אותם והלא קבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז יראו להם שלא בטלום. רבינו מהר"ר אליעזר מגרמיזא ז"ל בכ"י:

פסוק כד

וישמעו אל חמור וכו'. כלומר שמעו הדברים ולא ערב להם וימלו כל זכר בגימטריא בעל כרחם. רבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י:

פרק לה

פסוק ד

ואת הנזמים אשר באזניהם. פירוש באזניהם של הצלמים לכך ויטמון אותם יעקב כי ע"ז ומשמשיה אסורים בהנאה רבינו אפרים ז"ל:

פסוק ח

מנקת רבקה. ג'מטריא אף רבקה מתה בו ביום רבינו אפרים ז"ל:

פסוק יח

ותקרא שמו בן אוני ואביו קרא לו בנימין. אפשר בצרת נפשה סברה שנשאת ח"ו באיסור ליעקב וע"כ קראתו בן אוני בן צערי. ואביו קרא לו בנימין בן ימין שנולד בארץ כמו שפירש רש"י ז"ל וכונתו כי ח"ו לא היה אסור שהיה ח"ל ועתה באנו אל הארץ שנולד בנימין ולכן מתה כי בארץ יש אסור כשיטת הרמב"ן ז"ל. [ואפשר לומר באופן אחר דרחל אמנו ע"ה סברה כשיטת הרמב"ן ז"ל דמה שנשא אותה יעקב היה מטעם שהיו בח"ל ועתה שבאת לא"י היא מתה ולכן קראתו בן אוני בן צערי שהיא מתה עתה בלדתה שהיא בא"י. ויעקב אע"ה סבר דיש להם דין ישראל וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי ולא מתה בשביל שבאה לא"י ולכן קראו בן ימין שנולד בא"י כי א"י אין סיבה להצטער אלא לזכור שזכתה לזה והיינו רבותא ודו"ק]:

פרק לו

פסוק א

תלדת עשו. חסר ב' ווין כלומר שהיה חסר ווי העמודים ומאס העולם שנברא בו' ימים ואין לו חלק לעה"ב עם י"ב שבטים רבינו אפרים בפירוש כ"י ובספרינו תלדות עשו חסר ויו ראשונה לבד. אך הדרשא תדרש על שני פעמים דכתיב בפרשה בויו אחת וחסר ויו שנית:

פסוק ב

עדה. שהיתה עושה עדי לע"ז. אהלי שהיתה ממציאה מקום לע"ז ואמרה אהלי במה לע"ז. בשמת שהיתה מבשמת בשמים לע"ז. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י ורש"י ז"ל כתב בשמת ולהלן קורא אותה מחלת מצאתי באגדה מדרש ספר שמואל ג' מוחלין להם עונותיהם גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה ולמד הטעם מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיו עכ"ל ויש להעיר קצת על רש"י דמצא במדרש ספר שמואל והוא תלמוד ירושלמי פ"ג דבכורים ועוד דבמדרש שמואל ובירושלמי חשיב חכם במקום גר. ושוב ראיתי שהרב יפה מראה האריך בזה. ומ"ש שם דרש"י כתב סוף פרשת תולדות הוא אגב שטפיה כי הוא בפרשתנו פרשת וישלח. ואפשר לרמוז כי אם כשלקח בשמת

היה חוזר בו ולא יחטא בנשואיו נמחלו עונותיו ולהכי נקראת מחלת בפסוק אך הוא במרדו ורשעו לכן קראה הכתוב בשמת נוטריקון שב מת דאחר שנמחלו עונותיו שב רשע וזהו שב מת כי רשע נקרא מת:

פרק לז

פסוק א

וישב. הוא אותיות שניות מתיבות יוסף דינה עשו לבן. רבינו אפרים בפירושו ז"ל ברמזיו כ"י. ויש לחקור מדוע נקט אותיות אלו. ואפשר דבאותיות אלו שהם רומזים לצרות רמוז בהם ההצלה כי הם אותיות ישוב כי לבסוף היה לו ישוב בהניח ה' לו מכל צרותיו וכיון דבסוף ימיו היה לו ישוב חשוב כאלו כל ימיו היו בישוב כמשז"ל. וירמוז עוד וישב נוטריקון יסורין בתחילה ולבסוף שלוה:

פסוק ב

אלה תולדות יעקב יוסף. כתב רש"י ז"ל תלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף דזיו איקונין שלו דומה לו (ב) ומה שאירע ליעקב אירע ליוסף זה נשטם וזה נשטם וכו' ע"ש (ג) ועוד דבר חכים הוא לו וכל מה שקבל משם ועבר מסר לו (ד) בתחילה היו לו יסורין ועבדות ואח"כ ישוב בצד מה דומה ליעקב אע"ה. וזה רמז ר"ת. אלה תולדות יעקב יוסף אתיי נוטריקון איקונין תורה יסורין ישוב (ה) ואפשר עד"ה דיעקב בחינת ת"ת ויוסף בחינת יסוד וגוף וברית חשבינן חד וא"ש אלה תולדות יעקב יוסף (ו) דכל השבטים בחינת השכינה ויוסף בחינת יסוד דכורא ואתי שפיר אלה תולדות יעקב שהוא דכורא (ז) אמרו רבותינו ז"ל שלא עבד יעקב אצל לבן אלא ברחל והיא עקרת הבית וזה פריה ויוסף בסדר עליון (ח) יש לרמוז כי יעקב בגימטריא ז' הויות כי ת"ת כולל הכל ויוסף גימטריא ו' הויות דיסוד מקבל מה' וא"ש אלה תולדות יעקב יוסף (ט) ועוד י"ל דיוסף כלכלם ולחיותם ברעב ונקראו ישראל על שמו דכתיב בני יעקב ויוסף ובהכי ניחא אלה תולדות יעקב יוסף (י) ויראה עוד במ"ש חכמי המדע דיעקב אע"ה היה גלגול אדה"ר והכי אמרו בזהר הקדוש שופריה דיעקב שופריה דאדה"ר ולא אמר מעין שופריה כי הוא אדה"ר עצמו כמ"ש בהגהת הזהר בדפוס. ויוסף הצדיק היה נפש אדה"ר כמ"ש בספר קרבן שבת מהארי"ז ז"ל ומשו"ה אמר אלה תולדות יעקב יוסף (יא) וירצה כי יעקב תמיד היה ירא ורועד מפחד עשו עד שנולד יוסף כי הוא שטנו של עשו ואפשר שהטעם כי עשו גימטריא שלום והוא יסוד. ויוסף הוא בחינת יסוד שלום ושלום אותיות מושל על עשו שהוא גימטריא שלום והוא פוגם הברית והיינו דקאמר אלה תולדות יעקב יוסף כי הוא שטנו של עשו (יב) ועוד בסגנון אחר כמ"ש הרב עמודיה שבעה משם ספר גלי

רזיא והבאתיו אני עני בקונטריס פני דוד פרשת וישלח כי יש מקטרג למעלה חרב סט״א והוא למטה עשו ונולד להכניעו חרבא דמלכא חרב דקדושה והוא יוסף למטה ולכך כתיב אלה תולדות יעקב יוסף כי הוא כנגד חרב דקדושה להכניע עשו (יג) ויתבאר עוד כי המרכבה הקדושה אברהם יצחק יעקב דוד ובמקום דוד בא יוסף כמ״ש שם בפני דוד משם הרב עמודיה ז׳ והיינו דקאמר אלה תולדות יעקב יוסף כי בזה נשלמה המרכבה הקדושה יוסף במקום דוד הע״ה (יד) והפעם ילוה כי יעקב אע״ה היה ירא ורועש על גלות מצרים ועל ידי מכירת יוסף ניצולו מחלק העבדות כמו שביאר הרב עיר וקדיש מהר״י קוב״ו ז״ל וגם בזכות יוסף הצדיק נקרע הים כמשז״ל וא״כ יוסף הצדיק היה סיבה לקיום כל ישראל תולדות יעקב שאם לא היה יוסף הצדיק ע״ה שקדם לכפר העבדות היו נכנסים בש״ט ו׳ וגם המרו על הים ובזכות יוסף ניצולו שנקרע הים א״כ יפה אמר הכתוב אלה תולדות יעקב יוסף (טו) ועוד יתכן במ״ש הרב עיר וקדיש מהר״ם פאפירש כ״ץ ז״ל והבאתיו אני עני בספרי הקטן ראש דוד פרשת וישלח משם רבינו האר״י זצ״ל כי עשו קין ויעקב הבל וראובן קין ויוסף הבל ע״ש ולכן אמר אלה תולדות יעקב יוסף כי היה ביעקב בחינת הבל וביוסף בחינת הבל וזה רמז אל״ה גימטריא הבל עם הכולל (טז) ועוד יש לרמוז כי יעקב אע״ה היה ירא שמא חטא בענין לאה שחשב בביאה ראשונה שהיא רחל וגם אח״כ בלקיחת שתי אחיות. וכתוב בתרגום המיוחס ליב״ע ואתחלפו עובריא דלאה היתה מעוברת מיוסף ורחל מדינה. ועל ידי תפלת לאה יוסף הלך ברחל ודינה בלאה וכאשר אירע נס מופלא הזה נחה דעתו של יעקב אע״ה דזה מופת כי רחל ולאה תרין דאינון חד וכחד גופא חשיב וכמ״ש אני בעניי בראש דוד שם וז״ש אלה תולדות יעקב יוסף דעל ידי לידת יוסף בנס מופלא נחה דעת יעקב אע״ה ברחל ולאה דחדא חשיבי. וזה רמז אלה אותיות לאה דלא חטא במחשבתו ברחל ולא בשתי אחיות וז״ש אלה תולדות יעקב יוסף דיוסף הי״ל שתי כחות מיעקב אע״ה שבתחילה נוצר בלאה והיה לו כח אביו שהוליד. וכשהלך לרחל הי״ל קצת מאביו שהוליד דינה ונשאר רושם ברחל ורשומו ניכר זריז ונשכר. וגם מרוחא דשבק יעקב ברחל מלבד מה שלקח מלאה מההוא רוחא דשבק בלאה יעקב באופן דביוסף היה לו שתי כחות מרחל ומלאה ושתים מיעקב וז״ש אלה תולדות יעקב שנים היו ביוסף לבדו מה שאינו כן שאר השבטים דכל אחד הוא לבדו (יז) טעם כי הנה בפרקי היכלות קוראים למילויי אותיות תולדות. וכאן רמז כי תולדות ומילוי יעקב יו״ד עי״ן קו״ף בי״ת בגימטריא משיח בן יוסף כי סוד יוסף הוא משיח בן יוסף. ספר קדמון כ״י ועוד האריך:

פסוק ג

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו. אפשר דיעקב אע"ה לתקן בא ג"ע דאדה"ר כמשז"ל ואחר כל מה שטרח אירע ענין לאה דהטעהו לבן וסבר שהיא רחל ויהי בבקר והנה היא לאה וכמו צער בנפשו דבגמר התקון בא לידו איסור ערוה ושמא הפסיד כל מה שתקן. ולכן ברחל שהיה הפקפוק כמ"ש מהרימ"ט ז"ל האלהים עשה שתלד יוסף שהוא נפש אדה"ר להודיע ליעקב אע"ה דלא עשה איסור וכל מה שעשה היה תקון גמור. וזה פריו שבא ביוסף נפש אדה"ר להשלים התקון ויוסף בחינת יסוד. וזו היא סיבה שיעקב אע"ה אהב את יוסף דהוי סהדא רבא עדות ביהוסף כי כבר רצה האלהים את מעשיו. וז"ש וישראל אהב את יוסף מכל בניו ונ"ט כי בן זקנים הוא לו ור"ת בן זקונים הוא לו גימטריא אדם עם הכולל. ועשה לו כתנת פסים שהוא אור לבוש אדה"ר כמ"ש הרב קרבן שבת. וס"ת בן זקונים הוא אותיות אמ"ן יחוד קבה"ו. גם ירמוז שהוא גימטריא צ"א כי נולד יוסף כשהיה יעקב בן צ"א שנה לרמז הנזכר כמשז"ל. והנה שאלוני דפתח הכתוב וישב יעקב ואח"כ אמר וישראל אהב את יוסף והול"ל ויעקב אהב את יוסף. ואפשר דיוסף היה במקום דוד שהוא המרכבה. וכשנגע בכף ירכו נקרא ישראל שיר אל לרמוז דדוד הע"ה יתקן הירך בשירותיו כמש"ה נעימות בימינך נצח ועיין בקונטריס פני דוד פרשת וישלח מ"ש בשם הרב עמודיה שבעה. ובדברים אחדים מ"ש בכמה מקומות דברי הרב עיר וקדיש מהר"א גאלנטי ז"ל בענין הירך ושאול עש"ב ומשו"ה אמר וישראל דשם רמוז דוד הע"ה דבא במקומו יוסף ולז"א וישראל אהב את יוסף. א"נ כמשז"ל שנקרא אל וא"כ מותר בשתי אחיות ומשו"ה אמר וישראל אהב את יוסף דמטעם שנקרא ישראל רחל מותרת ולכן אהב את יוסף מכל בניו:

ועשה לו כתנת פסים. כתב רבינו מהר"ר אליעזר מגרמיזא זצ"ל ברמזיו כ"י כמנין פסי"ם נחסרו מארבע מאות של הגלות עכ"ד. ואפשר במשז"ל פ"ק דשבת לעולם לא ישנה אדם בנו לבין הבנים שבשביל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף נתגלגל הדבר וירדו אבותנו למצרים ופירשו המפרשים ז"ל דהגזרה היתה ועבדום ועינו אותם ת' שנה. והעבדות נתכפר במה שנמכר יוסף לעבד ועי"ז לא ישבו כי אם רד"ו שנה. והשתא אתי שפיר כי בדבר שהיה סיבה לגלות שם נרמז צרות יוסף כמשז"ל פסים ר"ת פוטיפר סוחרים ישמעאלים מדינים. ושם נרמז שזה גרם הצלת ישראל שנחסרו ק"ץ שנה כמנין פסים דבעבדות יוסף נתכפר ועבדום ויצאו בחצי הזמן. א"נ אפשר בסגנון אחר דשם נרמז דבזה היה קץ גאולתם דאם ח"ו היו שוהים עוד במצרים היו נכנסין בנ' ש"ט ולא היה להם תקומה ובמה שנמכר יוסף לעבד נתכפר ועבדום והיה ק"ץ גאולה כי פסים

גימטריא ק"ץ. או ירצה באופן אחר במ"ש בזהר הקדוש דע"י דהשבטים שלטו ביוסף ואח"כ הוא שלט במצריים ע"ז נמצא דהמצריים עבדים ליוסף והם עבדים לשבטים דהם שלטו במלכם יוסף ובזה היתה גאולה. וזה הרמז דע"י כתנת פסים מכרוהו לעבד וזה היה קץ גאולה כמנין פסים גימטריא קץ שהמצריים הם עבדים לשבטים והיה קץ גאולה. או אפשר כמשז"ל דעל ידי דיצחק נתרצה להחליף ש' דיצחק ולקח צד"י שהיה ישחק ונקרא יצחק נחסרו קץ שנה בהפרש שיש בין צ' לש'. וגם כתבו משם רבינו האר"י זצ"ל דיצחק נתעבר ביוסף. ובזה פירשתי אני בעניי רמז וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו פירוש שנתן טעם דישראל אהב את יוסף מכל בניו שהיה בנו ואביו וז"ש כי בן שהוא בנו זקנים גימטריא יצחק עם הכולל דביוסף נתעבר אביו. ולפי דרכנו א"ש ועשה לו כתונת פסים ועשה אותיות הושע כמ"ש רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל לפי דרכו לרמוז יהושע. ולפי האמור א"ש ע"ז כי זקנ"ם גימטריא יצחק שהחליף ש' בצד"י בזה הושע לו היה תשועה שנחסרו קץ שנים כמנין פסים:

פסוק ד

ויראו אחיו כי אותו אהב וכו' וישנאו וכו'. יש להעיר כי על הדבה שהוציא לא שנאוהו כי אחר שהביא דבתם לא כתיב וישנאו רק על שראו שאהבו אביהם שנאוהו. ורש"י ז"ל כתב ועל דבריו על דיבתם רעה ולמה בתחילה לא שנאוהו על הדיבה ואח"כ כשסיפר חלומו שנאוהו ועוד מ"ש ויחלום יוסף חלום לא הזכיר החלום ואמר ויוסיפו עוד שנא אותו. ויש מי שכתב שהיה חלום אחר שסיפר להם חוץ מהשנים המפורשים. ויש להעיר דאמאי לא סיפר החלום ואם היה חלום בעלמא שאינו מורה גדולה וכיוצא למה שנאוהו. ועוד דכתיב ברישא ויגד ואין הגדה אלא חכמה כמשז"ל ובסתום חכמה לא הודיענו מהחלום הזה דבר. והנה שמעתי פירוש על חלומותיו ועל דבריו כמשז"ל דאם יצא קול על אדם שעבר עבירה יש לחוש קצת. אך אם יש לו אויבים אמרינן אויבים הוא דאפקוה לקלא וז"ש ולא יכלו דברו לשלום להורות דהוא שונא ונתבטלה הדבה רעה. ויוסף נתחכם לספר להם חלומו להראות שהם אוהביו דהחלום צריך לספר לאוהביו ובזה מתקיימת הדבה. וישנאו אותו על חלומותיו ועל דבריו שהיא הדבה שרצה לקיימה בהראותו שהוא אוהב ע"כ שמעתי והבאתיו אני הדל בקונטריס פני דוד. ועפ"ז נתישב הכל דאעפ"י שהביא דבתם לא שנאוהו רק השנאה מחמת קנאה שאביהם אהבו יותר מכלם ותקנו הדיבה במה שהראו שהוא שונא ולא יכלו דברו לשלום. ואז יוסף הצדיק ע"ה הגיד להם חלום פשוט דמצד החלום לא היה מקום לשנאתו רק שהבינו שכיוין לומר שהוא אוהב והדבה אינו משנאה וזה רמז ויגד לשון חכמה שבחכמה עשה ולא

נכתב החלום שאינו מעלה ומוריד ויוסיפו עוד שנא אותו כי בזה שהראה שהוא אוהב מתקיימת הדיבה. אך עדיין היה אפשר שלא כיוין לזה ומקרה הוא. אבל כשספר להם חלום האלומות הרגישו כי כוונתו להחזיק הדבה. ואז ויוסיפו עוד שנא אותו על חלומותיו ועל דבריו הדיבה רעה שהביא אל אביהם:

פסוק ז

והנה אנחנו מאלמים אלומים. ב"ר אמר ר' אחא עתידים אתם להעלים עלי דברים לפני אבא לומר חיה רעה אכלתהו ומאן קאים לי משתוקיתא דאימא עכ"ל ולפי פשוטו אפשר לומר כמשז"ל חיה רעה אכלתהו על אשת פוטיפר. והנה רחל אמנו ע"ה בהיותה אהובה ליעקב מאד והיא גם היא אהבתהו מאד וזה לה שבע שנים מיוחדת ליעקב אע"ה ובתוקף תאותה כבשה יצרה ושתקה כשהכניסו לאה במקומה ומסרה הסימנים שלא לביישה וזכות זה עמד ליוסף הצדיק ע"ה בנה שהיה לו כח לכבוש יצרו ונמנע מלחטוא באשת פוטיפר וז"ש עתידים אתם לומר חיה רעה אכלתהו והיינו על אשת פוטיפר ומאן קאים לי לכבוש יצרי מחיה רעה זו משתוקיתא דאימא שכבשה יצרה במותר לה ע"י ז' ה' עזרתה לי שכבשתי יצרי וניצולתי. ועד"ה אפשר כמ"ש הרב עיר וקדיש בראשית חכמה ז"ל דהמרבה בשתיקה עולה למעלה במקום השתיקה שהיא החכמה והיא מחשבה עש"ב וזכ"ה מי יתן תחרישון ותהי לכם לחכמה. וז"ש שתו"ק כך עלה במחשב"ה. ורחל ששתקה והיא העולה למקום המחשבה. בזכותה יוסף טהר מחשבתו וכמ"ש רז"ל לב שלא הרהר בעבירה וכו'. וא"ש מ"ש הרב ש"כ ז"ל ותשב באיתן קשת"ו שתו"ק ע"ש. ועוד אפשר לומר במש"ל דיוסף הי"ל נפש אדה"ר ויש לתת טעם לזה. כי יעקב אע"ה בא לתקן עון ג"ע דאדה"ר. ובעת גמר התקון רחל מסרה הסימנים ונצטער יעקב שמא פגם ח"ו ולהורות צדקת רחל ושלא פגם יעקב אע"ה ילדה יוסף שהוא בחינת יסוד ונפש אדה"ר ונחה דעת יעקב אע"ה. וז"ש משתוקא דאימא קאים לי דכיון דבזכותה הנה באתי בנפש אדה"ר ובחינת יסוד. לא אפשר דה' נתן שכר אמי שאני בחינת יסוד ונפש אדה"ר ואחטא ח"ו ובודאי קאים לי משתוקא דאמי וזה רמז והנה אנחנו מאלמים אלומים לשון מי ישום אלם דגם לאה שתקה ובאנו מלאה ורחל אשר שתק"ו יחדיו אמנם והנה קמה אלומתי שתיקה דאמי היא העולה כמדובר:

פסוק ח

המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו. אפשר דכל דבריהם ברוח הקדש ומלתו על לשונם ונצנצה רוח הקדש בפיהם והכונה המלוך תמלוך בשבילנו דע"י שמכרוהו למצרים ובא לנסיון ועמד בצדקו זכה למלכות כמשז"ל. אך אפשר משול תמשול בנו ממשלה בעלמא כי אתה מולך במצרים ואנחנו מארץ כנען. א"נ אפשר דליהודה ניתן

המלכות וזהו התמיה המלוך תמלוך עלינו הא לא אפשר דהמלכות ליהודה. אבל יתכן אם משול תמשול באחרים יהיה בכחנו וז"ש בנו:

פסוק י

הבא נבא אני ואמך ואחיך וכו'. פירש"י ז"ל הבא נבא והלא אמך כבר מתה והוא לא היה יודע שהדברים מגיעים לבלהה שגדלתו כאמו. ורבותנו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבא נבא וכו' כשם שא"א באמך כך השאר בטל עכ"ל ולכאורה צ"ע כי בתחילה כתב והוא לא היה יודע וכו' ותוך כדי דיבור אמר שאין חלום בלא דברים בטלים. אלמא יש דברים בטלים. וזה סותר מ"ש דקאי על בלהה א"כ ליכא דברים בטלים. ואח"כ כתב ולא נתכוון אלא להוציא מלב בניו וכו' א"כ נימא דידע דקאי לבלהה ואמר כן להוציא מלב בניו. ועוד כי לפי האמת אין חלום בלא דברים בטלים ומאי קאמר להוציא מלב בניו. ואפשר לומר דיעקב אע"ה ודאי דבריו אמת וצדק ולא שהטעה לבניו רק אמר דברים שיש במשמעותן שהכל בטל אבל לא כיוין לזה אלא כי בדבריו אינהו קמטעו נפשיהו אבל הדברים שהוציא מפיו אמת דכתיב תתן אמת ליעקב. והוא סבר דבחלום יש דברים בטלים. אבל אמת ודאי יש גם כן. אך אמר הבא נבא דודאי אמך בטל ואחיו יסברו שהכל בטל. אבל לגבי דידיה צריך שיהיה אמת גם כן ומשו"ה ואביו שמר את הדבר דקושטא איכא זה היה דעת יעקב אע"ה. ומ"ש הבא נבא קושטא קאמר ואם השבטים יסברו דהכל בטל אינהו קמטעו אנפשיהו כמ"ש פרק גיד הנשה. אמנם יש שיטה אחרת דכל עניני החלום אמת רק דהדיבור הוא בשינוי כגון הכא דאמר מתה ור"ל על בלהה שגדלתו כאמו ונמצא דכל העניינים אמת אלא דבחלום ראה ירח שהיא אמו ואינה אמו אלא בלהה שגדלתו כאמו. וזהו שאמרו אין חלום בלא דברים בטלים ר"ל הדיבורים לא העניינים. ואם יעקב אע"ה היה יודע זה לא היה אומר הבא נבא אני ואמך ואחיך דמוכח דסבר דאמו בטל לגמרי ונמצא דח"ו היה מטעה לשבטים ומדתו אמת. אלא דהוא סבר דחלוקת אמו בטלה לגמרי ובזהו יובנו כל דברי רש"י ז"ל ואיזה רמז מזה שמעתי כד הוינא טליא:

פסוק יח

ויראו אותו מרחוק. פירוש ויראו את יוסף לעתיד רחוק מעבודת האל מצד עגלי ירבעם ובטרם יקרב זה יתנכלו. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירוש כ"י וזה שנים רבות שאני הדל כיונתי לדעת עליון יותר בהרחבה בס"ד:

פסוק כ

ונראה מה יהיו חלומותיו. פירש"י ז"ל א"ר יצחק מקרא זה אומר דורשני רוח הקדש אומרת כן הם אומרים נהרגהו והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו נראה דבר מי יקום שלכם או שלי ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו עכ"ל יש להעיר דזה דרך ולשון בני אדם ועוד מ"ש והכתוב מסיים הול"ל ורוח הקדש כמו שאמר בתחילה. ואפשר דהכונה דהן לו יהי שהם אמרו כך בלשון בני אדם הכתוב למה כתבו. ואם ללמדנו דהגם דנגזר טובה על האדם כח הבחירה גדול לבטלו אם יש עליו איזה קטרוג הול"ל ויבטלו חלומותיו ואמאי כתיב לשון בני אדם והיינו דקאמר ר' יצחק מקרא זה אומר דרשני פירוש דאין אנו מקשים עליהם דזהו לשון בני אדם. אבל הקושיא הוא על המקרא שאמרו. והשיב דרוח הקדש אומרת כן. ועל זה יקשה דאמאי אצטריך רוח הקדש לומר כן. אמנם הפירוש הוא שהם אמרו ונראה מה יהיו חלומותיו כמו שנראה פשט הכתוב. אלא דרוה"ק מלתו על לשונם שדברו הפך דעתם שהם כיונו לומר שיתבטלו ופירוש מה יהיו חלומותיו שיהיו להבל כמו ונחנו מה וכמש"ה מה אנוש כמו שפירש רבינו אפרים ז"ל והכתוב כתבו לומר שהם דברי רוח הקדש ונראה מה יהיו לשון מה רב טובך וז"ש והכתוב מסיים פירוש שכתבו הכתוב דרוח הקדש שם בפיהם לשון זה דיש בו הבנה אחרת כלומר נראה דבר מי יקום:

פסוק לג

חיה רעה אכלתהו טרף טורף יוסף. אפשר דנצנצה בו רוח הקדש בפיו והכונה שכיונה רוח הקדש כך הוא חיה רעה אשת פוטיפר שהסט"א נכנסה בה והיינו שהשתדלה מאד בכל עז להכשיל יוסף כי בזה היתה תלויה גאולת ישראל ותקון אדה"ר ואם ח"ו יוסף חוטא נחרב העולם זאת היתה לסט"א להסיתו היס"ת כפול ויתר הגזי"ם לראות שיכשל יוסף ח"ו. וה' לא עזבו ונצול והיה תקון לאדה"ר וישועת ישראל מהגלות. אך זאת החיה מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה ונחשב כאלו חיה רעה אכלתהו אבל האמת טרוף טורף יוסף הי"ל טרדא וטרוף אחר טרוף אף שהיה אח"כ בבית הסוהר כמשז"ל אבל אחר כל הטרוף נשאר יוס"ף צדי"ק באמונתו וניצול בחמלת ה' עליו:

פרק לח

פסוק טז

הבה נא אבא אליך וכו' ותאמר מה תתן לי כי תבא אלי. שמעתי במ"ש פ"ק דקדושין הילך מנה ואתקדש אני לך אם הוא אדם חשוב מקודשת דההיא הנאה דמקבל ממנה חשיב פרוטה גם אמרו שם דבנתיה דר' ינאי לא מקדשי נפשייהו בפחות מתרקבא דדינרי. וז"ש יהודה הבה נא אבא אליך כלומר תני לי מתנה כי אני אדם חשוב ומה שאני

מקבל מתנה ממך בההיא הנאה תהיה מקודשת. ותאמר מה תתן לי אדרבא אני חשובה ואיני מתקדשת בפרוטה ואם כן מה תתן לי כי תבא אלי כי אני מקפדת ע"ד ברתיה דר' ינאי. ויאמר אנכי שאני אדם חשוב ועכ"ז לכבודך אשלח גדי וכו':

פסוק יח

ויבא אליה ותהר לו. אפשר לרמוז כמ"ש משם המגיד דנשמת תמר היתה זכר אלא דניצוצי נקבה היו ביהודה בנשמתו וע"כ ילדה ממנו. ואפשר שז"ש ותהר לו כלומר לו שהיו ניצוצי נקבה בנשמתו לזה ותהר. וזה שאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה. כלומר מאיש זה דיש בו ניצוצי נקבה אנכי הרה ואם לאו לא הייתי יכולה להתעבר. והשיב צדקה ממני:

פרק לט

פסוק ה

ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף. אפשר לרמוז בגל"ל גימטריא אדני היא השכינה שהיתה עמו ושרתה ברכה וזה רמז כי בגל"ל הדבר הזה יברכך ה':

פסוק ו

הלחם אשר הוא אוכל ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה. זה סייע להניח כל אשר לו בידו כי צרכי היפה הם יותר קרובים להיות מצליח עליהם כאלו הוא כנף מניף גם כי הוא אות על יופי המדות כי העין והפנים הם כראי מוצק לדבר הפנימי. הלחם אשר הוא אוכל זו תורה חדשה שהיה עוסק בה ובזה היה יפה מראה ע"ד אוריתא חדתא שמעית. הרב הגדול מהר"ר וידאל הצרפתי ז"ל בפירוש כ"י. ואינו סותר מ"ש רז"ל דצריך חכמה בכלי שאינו יפה דלענין לימוד דוקא אתמר ואם יזכה בתורה ודאי יזכה ליופי המדות. אבל בעלמא היפה מורה על שלימות המדות. ולדעת הרב דפירש הלחם אשר הוא אוכל על יוסף שעוסק בתורה א"ש דקאמר ויהי יוסף יפה תואר וכו' והיינו רבותא שפיר וגמיר:

פרק מ

פסוק ז

וישאל את סריסי פרעה אשר אתו במשמר בית אדוניו. יש להעיר דלכאורה אשר אתו וכו' יתר דבגווייהו קמשתעי. ותו כי אם זכרתני וכו' לא א"ש והול"ל וזכרתני ולשון כי אם צריך פירוש ואפשר דיוסף הצדיק ע"ה רוח ה' נוצצה בו כשראם במשמר דלא באו שם אלא לגלגל עליו הטובה דרך טבע. וכשראם זועפים שאלם כי תמיד היה מהרהר דלא באו אלו שם אלא לבקש מנוח אשר ייטב לו. וזה רמז וישאל וכו' מטעם אשר אתו במשמר ולא באו אלא בשבילו. ולכן אמר לשר המשקים אחר פתרונו והשיבך על כנך.

כ״א זכרתני כלומר לא אירע לך כ״ז כי אם בעבור שתזכרני וזש״ה כי אם זכרתני. ולכך לא השיב לו דאירע לו מ״ש דכל זה היה כדי לזוכרו ובעבורו סבל כל זה:

פסוק י

והיא כפורחת. ארז״ל אלו האמהות. ורמז הרב המגי״ן ז״ל בס״ס קרבן חגיגה כי תיבות כפורחת עלתה בגימטריא הן הנה שרה ורבקה ורחל ולאה בדקדוק:

פרק מא

פסוק א

מקץ שנתים ימים. רבינו מהר״א מגרמיזא ז״ל בפירוש כ״י רמז מקץ שנתים קרי ביה קץ ת׳ שנים דנחסרו קץ שנים מגזרת ת׳ שנים והבאתיו על שפת הנחל. ויש להעיר מאי שיאטיה דרמז זה הכא ואפשר כמשז״ל דע״י שיוסף היה עבד נתכפר העבדות של גזרת ועבדום וענו אותם וכמ״ש במ״א והשתא יכון מאד דעתה דנגמר עבדות יוסף רמז דבזה נתכפר ועבדום ונחסר ק״ץ מת׳:

פסוק ח

ואין פותר אותם לפרעה. פירש רש״י ז״ל פותרים היו אותם אבל לא לפרעה שלא היה קולן נכנס באזניו שלא היה לו נחת רוח בפתרונם וכו׳. בפירוש רבינו אפרים ז״ל יש בכל פרשה מחידושי גאוני קמאי ושם הקשה דהרי אמרו כל החלומות הולכים אחר הפה ואיך לא נתקיים פתרון החרטומים. ולא תירץ. ואפשר דהא דכל החלומות הולכים אחר הפה היינו כשהחולם קבל פתרונו ונתישב הפתרון בדעתו אבל הכא פרעה לא נכנס קולן באזניו ולא נחה דעתו בפתרונם וחשב כזביים לכל דבריהם לכן לא נתקיים פתרונם ואת כלם ישא רוח. א״נ כל החלומות הולכות אחר הפה היינו שפתרו לו ועמד בפתרון זה אבל אם אחד פתר ובא חבירו ודחה פתרונו בענין אחר אז פתרון השני מתקיים וכן מוכח במדרש באיכה רבתי דגוי אחד היה פותר ובא ר׳ ישמעאל ודחה פתרון הגוי ופתר באופן אחר ונתקיים פתרון השני. אך קשה ממ״ש שם במדרש דהתלמידים פתרו שימות בעל האשה וא״ל רבם קטלתון גברא ואמאי לא דחה דבריהם ופתר לטובה. ויש לישב דעבר איזה זמן עד שבא רבם ואפילו זמן מועט. ועוד דפתרונם של תלמידים היה מתישב היטב. אלא שאם היו פותרין לטובה היה מתקיים. ולפי התרוץ הראשון שתרצנו בעניותנו אין אנו צריכים לזה אלא דהתם האשה נתישב אצלה הפתרון והיתה צועקת אני״ה סוער״ה ובכי האי גוונא שוב לא היה אפשר לרבם לדחות דבריהם ולתקן דמאי דהוה הוה:

פסוק לב

וממהר האלהים לעשותו. ה' במסורה. דין. ומלתה אותו אז יקרב לעשותו. כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו. כי לא יכלו לעשותו בעת ההיא. כי שוקד אני על דברי לעשותו. הביאה הרב צמח דוד ז"ל ופירשה לפי דרכו. ואפשר במ"ש רז"ל דשני הרעב והשבע היו כדי שיהא רכוש גדול במצרים לקיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. גם כתבו ז"ל כי הגלות היה ת"ל שנה כמנין ה' פעמים אלהים. גם אמרו ז"ל דלכך נימולו קודם צאתם דעל ידי המילה קדושים יהיו והקדש מפקיע מידי שעבוד. ועוד כתבנו בעניותנו הקדמה אחת בספרי קטן ראש דוד פרשת בחקותי ובדוכתי אחריני דענין בין הבתרים והמילה של אאע"ה דמיה"ם בם לשתי שטרות היוצאות על שדה אחת כי בבין הבתרים נתן לו הארץ על תנאי גלות ת' שנה. ובמילה נתן לו הארץ על תנאי קבלת אלהותו יתברך. ונדמ"ו נאו"ת לשתי שטרות היוצאות על שדה אחת דדינא הוא ביטל שני את הראשון ואי אוסיף ביה דיקלא אי בעי בהאי גבי אי בעי בהאי גבי. ונחלקו הראשונים בפירושה. וישראל במצרים תפסו בשטר בין הבתרים לקנות הארץ על תנאי הגלות ומשו"ה היו עע"ז אבל לא היו יכולים להתקיים כי היו נכנסים בני ש"ט. לכן תפסו השיטה בשטר המילה דהתנאי הוא קבלת האלהות. אמנם אחר שנעשה העגל רצה הקב"ה שיקיימו זה וזה זה תורף הדברים בקצ"ר אמיץ ע"ש באורך. ואפשר להסמיך זה במסורה שלנו. וממהר האלהים לעשותו להביא הרעב והשבע משום גזרת בין הבתרים. וזה הרמז האלהים ה' אלהים גימטריא ת"ל שני הגלות. וכי תימא איך יצאו בחצי הזמן. לז"א ומלתה אותו ואז יקרב לעשותו דנימולו וקבלו אלהותו ותפסו בשטר המילה שהוא קבלת האלהות וזה קיימו תכף כי מלו וקבלו אלהותו יתברך ברגע קטון ויצאו לחירות. וז"ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו דכיון דפיהם ולבם שוו בשיעוריהם לקבל האלהות סגי ומסגי להיות בני חורין. וכי תימא מאחר דגלוי לפניו יתברך דיעשו עגל ויתחייבו גלות הלא טוב שיגמרו הגלות במצרים ואז יגאלם גאולת עולם לז"א כי לא יכלו לעשותו בעת ההיא לגמור הגלות שהיו נכנסים בני ש"ט והיו נאבדים ח"ו לזה נגאלו ואח"כ השלימו הגלות ונחרב הבית בימי ירמיה דכתיב כי שוקד אני על דברי לעשותו:

פסוק לג

ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וכו'. הכל היו תמהי"ם דאין זה שורת דרך ארץ לפני מלך לשית עצות ללא שאלוהו. ופירש הרב הגדול מהר"ר יוסף דוד ז"ל בספרו הנחמד צמח דוד דזה פתרון מה שהיה הענין ביאור וכמשז"ל דהיאור רמז דממנו בא השבע וגם ממנו בא הרעב. ואמרו בזהר הקדוש דהיאור רמז ליוסף עצמו שעל ידו יתנהג העולם

בשני הרעב ובשני השבע וז"ש ועתה ירא פרעה רמז פתרון היאור שהוא רמז לאיש נבון וחכם שינהיג ארץ מצרים בענין זה. זהו תורף דברי הרב ז"ל. ואני הדל מוסיף קצת כי הנה היאר חסר כתיב ורמז לו יוסף פתרון היאר כי יאר הוא אותיות ירא לעוררו ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וזה הוא פתרון מה שהיה על היאר ומחוי במחוג:

פסוק לט

אחרי הודיע אלהים אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך. רצה לומר כי אשר יאמר כי הוא זה כאשר ישאל איש בדבר אלהים וזה רמז כמו"ך גימטריא אלהים:

פסוק מה

ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח. אפשר דה' שם בפיו שם זה ונכתב בתורה דיש בו רמז כי יוסף הצדיק היה נפש אדה"ר. ואדה"ר היה מלך על העה"ז וכתבו ז"ל דזה טעם דהמורד במלכות בית דוד חייב מיתה כי דוד הע"ה היה אדה"ר בסוד אדם דוד משיח ולכן זכה יוסף למלכות וכן צפנ"ת גימטריא כתר רמז לכתר מלכות בעבור הצפון בו נפש אדה"ר. וזאת לפנים פירשתי במ"ש משם רבינו האר"י זצ"ל דנפש יצחק אע"ה נתעברה ביוסף וזה רמז צפנת פענח כלומר צפון יצחק כי פענח גימטריא יצחק:

ויתן לו את אסנת. כתב הרב צדה לדרך ז"ל על פסוק זה משם המדרש דאסנת בת דינה היתה משכם ובקשו להרגה בני יעקב בא יעקב אע"ה ותלה לה קמיע בצוארה וגרשה מביתו והחביאה עצמה בין הקוצים ובין הברקנים ועל שם הסנה נקראת אסנת ובא גבריאל והביאה למצרים לפני אשת פוטיפר וכשיצא יוסף על ארץ מצרים יצאו כל הנשים לראותו מחמת יופיו וכל אחת זורקת לו חפץ או תכשיט וזו זרקה לו הקמיע שבצוארה וכשנסתכל יוסף בו שהיתה בת בתו של יעקב נשאה לו לאשה עכ"ד וקצת איתא בפרקי ר' אליעזר וברבינו בחיי ז"ל (א) ואפשר לתת טעם ליוסף הצדיק ע"ה שנשאה שהוא ידע ברוח הקדש דגבריאל הביאה מהסנה לפני אשת פוטיפר ומזה ידע שהיא בת זוגו (ב) והוא ידע דבת דינה זו כשרה ורמוז בשמה אסנת גימטריא בת מדינה לומר דכשרה היא בת מדינה ואין להשגיח באביה שכם כאלו אינו והכי קי"ל גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר והכי איפסיקא הלכתא ביבמות דף מ"ה (ג) עוד בדיק בשמה אסנת גימטריא אשרי כלומר אשרי אדם הלוקחה (ד) והוא רמז לשם יה שיהיה בינה ובין הלוקחה כי אשר רמז לבינה ה' עילאה ויוד [אשרי] הוא שם יה כי אסנ"ת גימטריא אשרי כמ"ש (ה) ואם נצרף ל' שהיה יוסף בעמדו לפני פרעה ל' עם אסנת גימטריא ישראל כשם הקדוש של אביו וגם רמוז בשם ישראל כל האבות ואמהות כמ"ש בספר התשב"ץ לתלמיד מהרי"ם ז"ל יוד רמוז יצחק ש' שרה ר' רבקה רחל א' אברהם ל' לאה ישראל הוא יעקב עכ"ד ורמוז ג"כ יוסף אסנת שר ל' שהיה בן ל' שנה (הששי)

ועוד אפשר כי יוסף הצדיק ע"ה היה נפש אדה"ר כמש"ל ושם אסנ"ת בגימטריא לה נפש אדם כלומר שבן זוגה הוא נפש אדם שהוא יוסף הצדיק ע"ה (ז) וזאת לפנים אמרתי בעניותי כפי מ"ש בתרגום המיוחס ליב"ע ואתחלפו עובריא דיוסף היה נוצר בבטן לאה ודינה בבטן רחל ונתחלפו וכמ"ש מהרש"א ז"ל בח"א פרק המפלת מהפייט א"כ בלאה נשאר רושם יוסף זכר ולקחתו דינה שבאה במקומו ועל כן ותצא דינה כזכר ויקר מקרה וא"כ היה ליוסף איזה סרך גרמא בענין אסנת ולכך לקחה כי מכחו ענין זה (ח) והרמ"ע ז"ל בילקוטיו כ"י כתב כי אסנ"ת גימטריא ז' פעמים חכמה יוסף ידע ז' חכמות עכ"ד ואני בעניותי אוסיף גרגיר קטן כי יוסף נפש אדם גימטריא דעת עם הכולל ואסנת חכמה ונתיחדו חכמה ודעת (ט) אסנת ר"ת אדני סומך נופלים תמיד וקדושת יוסף הצדיק ע"ה לזכור חסדי ה' עמו בקראו שמה (י) לפי מ"ש רבינו האר"י זצ"ל והבאתיו בעניותי לעיל פרשת וישלח באורך דענין שכם לטהר דינה כי היא היתה אמתלאי בת כרנבו אם אברהם אע"ה שהיתה נדה ושכם שאב זוהמתא ונשארה נקיה ע"ש באורך אז ידלג איזה ניצוץ קדוש שהיה בשכם ודינה ברה ונקיה ויצאה אסנ"ת והוא ר"ת אמתלאי סיגי נדתה תקנה (י"א) ואם תחשוב השו"ר זה יוסף הוא בגימטריא אסנ"ת (י"ב) עוד אפשר דרך רמז ואסמכתא ונבין משי"ה וממגד ארץ ומלואה ורצון שכני סנה ופירש"י ז"ל תהא ארצו מבורכת רצונו ונחת רוחו של הקב"ה הנגלה עלי תחילה בסנה עכ"ל ויש להעיר מאי שיאטיה דסנה הכא ומאי בעי הכא אם נגלה עליו תחילה בסנה ואפשר במשז"ל דכ"י נגלה בסנה משום עמו אנכי בצרה ואמרו בסדר עולם ששנות השעבוד במצרים היו קי"ו שנה משמת לוי עד שיצאו. גם כתבו ז"ל דגזרת ועבדום וענו אותם יוסף כפר העבדות ומשו"ה יצאו ברד"ו שנה. א"כ יוסף הצדיק ע"ה גרם דכ"י השכינה לא תהיה בגלות כי אם קט"ו שנה כמנין סנ"ה וזה רמז שנגלה מתוך סנ"ה ומשה רבינו ע"ה הזכיר זכות יוסף שבעבורו לא היתה השכינה כ"י בגלות ת' שנה אלא סנ"ה וראויה להתברך ארצו וזה רמוז בשם אסנת עם ד' אותיות הוא בגימטריא ת' סנ"ה כי בעבור יוסף נתקצר הגלות מת' היה סנ"ה. ובשמה רמוז פעולת צדי"ק צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל:

פסוק נז

כי חזק הרעב בכל הארץ וירא יעקב כי יש שבר במצרים. אפשר ונקדים מ"ש במדרש והובא בילקוט תהלים יעקב כשבא עליו הרעב אמר אוי לי שמא היסורין האלו באו עלי בשביל שאחזתי בעקב עשו וצריך ביאור. ואפשר במ"ש במדרש פרשת תולדות מי תופס המלכות אחרינו וכתב לו וידו אוחזת בעקב עשו. דאחר דיעביר ה' עשו מן העולם יבא המלכות לישראל. וידוע דיצחק בירך ליעקב יעבדוך עמים וכו' הוה גביר לאחיך

ויעקב אע"ה לא רצה להשתמש עתה בברכות אלו אלא לעתיד כמ"ש בזהר הקדוש. ונמצא דגם שנתברך בעה"ז הוא רצה שיהיה כאשר מלידה ומבטן וידו אוחזת בעקב. ולכן כשבא הרעב כי חזק הוא ממנו נצטער ואמר אפשר כי בא הרעב על שאחזתי בעקב עשו ואחזתי שיטה זו גם כשנתברכתי ולכן יסר יסרני יה דאין פורענות בא לעולם אלא בשביל ישראל. וירא יעקב כי יש שבר במצרים ראה מרחוק דבמצרים יתקיים יעבדוך עמים ויהיה שבע בעולם כמשז"ל דיעבדוך עמים נתקיים ביוסף:

פרק מב

פסוק ב

כי יש שבר במצרים רדו שמה. אמרו רז"ל שנתנבא דהגלות רדו שנה. ואפשר לומר כי גם רדו אינם כלם שעבוד רק שתהיו שמה רד"ו והגלות קט"ו שנה. ורמז כי משה הוא הגואל אותיות שמה משה:

פסוק ט

ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם ויאמר אליהם מרגלים אתם וכו'. אפשר דבא הכתוב לישב איך יוסף הצדיק ע"ה ביודעה ומכירה גבורת אחיו דשמעון ולוי החריבו שכם ושאר נפלאות במלחמות הכנעניים ככתוב בספר הישר. איך התגולל עליהם ונכנס לסכנה לז"א ויזכור יוסף את החלומות תרתי משמע שזכר הבי חלומות של האלומות והשמש והירח וככבים וראה שהראשון נתקיים וישתחו לו אפים ארצה. ועדיין חלום ב' צריך להתקיים לבא השמש יעקב אע"ה ובלהה עשה ירח כי יעקב אע"ה פתרו. ובכח זה א"ל מרגלים כי בטוח היה שלא יוכלו לו כי צריך להתקיים חלום ב'. ואפשר שזה היה לו קצת סמך כשהתודע אל אחיו ונכנס בסכנה שהיה יחיד כמשז"ל כי צריך להתקיים חלום שני:

פסוק טו

חי פרעה וכו'. אמרו רז"ל כשהיה נשבע לשקר היה נשבע חי פרעה. והוא תמוה. ואפשר דח"ו יוסף לא יעשה כן כי אם גלה סודו אל עבדיו דכונתו לישבע לפרעה הראשון שמלך בכזביו ושקריו והוא רקיון כמ"ש בספר הישר. ועל שמו נקראו כלם פרעה והוא היה מכוין לפרעה הראשון:

פסוק כד

ויקח מאתם את שמעון ויאסור אותו לעיניהם. רז"ל אמרו לפי שהוא אמר ללוי לכו ונהרגהו ואח"כ הוא השליכו לבור. ובזהר הקדוש פירשו להפרידו מלוי דתרוייהו דינא קשיא. ואפשר עוד דברוח הקדש ראה דעתיד זמרי לצאת ממנו ושבט שמעון לא מיחו בו והם הרגו יושבי שכם שלא מיחו באדוניהם. ולמפרע יתחייב שמעון גם בהריגת שכם

כמשז"ל ולכך שמעון לא העמיד שום שופט כמשז"ל. והם דנוהו על שם העתיד על ירבעם ועל פי מדתם דנו לשמעון ויניחהו במשמר:

פסוק כה

ויצו יוסף וימלאו את כליהם בר. אמרו המקובלים דבשבירת הכלים נשארו רפ"ח ניצוצין וישראל במצרים בשעבודם הקשה החלו עולין רב מרפ"ח וז"ש להחיות עם ר"ב. עכ"ד ואפשר זה רמז וימלאו את כליה"ם ב"ר שיעלו בידם אחר השעבוד ר"ב ניצוצין וזהו כליהם ב"ר:

פרק מג

פסוק ט

והצגתיו לפניך. אפשר דיהודה על פי שנים עדים ידע דיוסף חי אחד מצד השכל והדעת נותן והוא עד. והשני דמסורת ביד יעקב אע"ה דלא ימות שום א' מבניו בחייו. והגם שיעקב אע"ה לא שת לבו למסורת זו ויתאבל על בנו ימים רבים היינו משום שהוא סבר שמא חטא ולא תתקיים המסורת. אבל יהודה ואחיו שידעו קדושתו של יעקב אע"ה וקים להו שלא חטא והמסורת יתד הוא שלא תמוט מזה ידעו שיוסף חי וגם בנימין לא תאונה אליו רעה. ובכח זה אמר והצגתיו לפניך. [רבים שאלו דלמה יהודה נשאר בנידוי עד שמשה רבינו ע"ה התפלל עליו וכבר כתבנו בזה בדרושים בס"ד. וראיתי בספר פענח רזא שכתב דיש מפרשים דבנימין נשאר אצל יוסף במצרים ולא הביאו יהודה ומשו"ה נענש יהודה עכ"ד ושמעתי כי כן איתא בפסיקתא כ"י ובזה ניחא. אך עדיין נשאר קצת איך יעקב ויהודה לא הרגישו שלא קיים והביאותיו אליך והצגתיו לפניך ואריה דנידוי רביע עילויה]:

פסוק כה

ויכינו את המנחה. שהתפללו תפלת מנחה ע"ד הכון לקראת אלהיך ישראל כי שמעו כי שם יאכלו לחם ואין נכנסין לסעודה סמוך למנחה עד שיתפללו והיינו דלא קאמר המנחה אשר בידם כדלקמיה. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירוש כ"י:

פסוק כט

אלהים יחנך בני. רז"ל אמרו לפי דבכלם נאמר חנינה אשר חנן אלהים את עבדך ובבנימין לא שעדיין לא נולד לז"א אלהים יחנך בני ורבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י כתב יחנך ישרי שכינתא בחלקך עכ"ד ולי הדל יש לקשר שני הפירושים דאמרו רז"ל דלא נבנה בית המקדש בחלק השבטים משום שהשתחוו לעשו. ונבנה בית המקדש בחלק בנימין שלא היה נולד ולא השתחוה לעשו. וז"ש אלהים יחנך שלא היית נולד כשבא עשו

ויאמר אבינו אשר חנן וכו' ומשו"ה אלהים יחנך יחנה אצלך וישרה שכינתו בחלקך שלא השתחוית לעשו:

פרק מד

פסוק טז

ויאמר יהודה מה נאמר לאדוני וכו' האלהים מצא את עון עבדיך וכו'. רמז באומרו מה נאמר לאדוני שיהודה הי"ל תלונות על יוסף ובכלל כי הוא אמר אלהים יחנך בני ותהי להפך האלהים מצא את עון. והשיבו יוסף אשר נמצא הגביע יהיה לי עבד כלומר מה שאמרתי מתקיים דזה שיהיה לי עבד הוא יקר וגדולה דעבד מלך מלך ונתקיים מה שברכתיו אלהים יחנך בני:

פסוק יח

ידבר נא עבדך דבר. אמרו במדרש אני מוציא דבר מבפנים ומכניס בנא ומכלה אתכם. והוא תמוה. ואפשר במה שידוע דכל חיות א"ה הוא בעבור ניצוצות הקדושה אשר יש בהם כדכתיב ואתה מחיה את כלם ואם יצאו ניצוצי הקדושה מהם נשארים פגרים מתים וכמו שפירשו המקובלים מ"ש בש"ס בכמה דוכתי נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות שהיה מצמצם הקדושה שבו נגד הרשע ואז ניצוץ הקדושה שברשע אז ידלג ומתחבר עם מרבית הקדושה של הצדיק דהחלק מתדבק בכל ונשאר הרשע גל של עצמות. וידוע כי כל הניצוצות האלו עולין בשכינה ושם מתקנים וכמ"ש רבינו האר"י זצ"ל בסוד פסוק תביאמו ותטעמו בהר נחלתך ר"ת ב"ן שהיא השכינה הויה דההין גימטריא בן ע"ש פירוש כל התיבות והדברים עתיקין. ואפשר שזה רמז יהודה אני מוצא דבר מבפנים כלומר הניצוץ קדוש שיש בכל אחד מכם כי הוא הדבר והשאר הבל ואני מכניס בנ"א ר"ל לשכינה שם ב"ן וזהו נ"א עם הכולל. וז"ש ידבר נ"א עבדך דב"ר:

באזני אדוני. פירש"י ז"ל יכנסו דברי באזנך. אפשר במ"ש רז"ל במדרש ובאגדתא דבראשית שהיה בא מלאך בדמות איש ומקטרג עליהם ויוסף שומע בקולו והם סוברים שהוא איש וז"ש דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות ועל זה אמר יעקב אע"ה יתן לכם רחמים לפני האיש וכלפי זה אמר יכנסו דברי באזניך ולא תשמע להאיש המקטרג:

פסוק כח

ויצא האחד מאתי ואומר אך טרוף טורף ולא ראיתיו עד הנה. אפשר שיהודה עתה ראה לגלות דמה שאמר ואחיו מת אין כונתו דמת ממש אלא הכונה כמו מת דיש כמה שנים שלא נודע ממנו ולזה אמר להם אביו ואומר אך טרוף טורף והכונה כי הלא מראש אמר חיה רעה אכלתהו אבל האמת הוא טרוף טורף יוסף שהוא מטורף ומבולבל וז"ש עתה אך טרוף טורף אך מיעוט שלא מת אלא טרוף טורף דהיה לו בלבול וטרדא. ולא ראיתיו

עד הנה והשיב יוסף. אני יוסף העוד אבי חי. בחכמה יסד ארי"ש כלפי מה שאמר ואחיו מת ויש צד שכיוין שהוא רשע לז"א אני יוסף מה שהייתי אהיה ירא ה'. והעד על זה העוד אבי חי. והוא יודע אם חטאתי. ועל מה שאמר בשם אביו טרוף טורף. כיוין לומר העוד אבי חי. שבכל צרותיו רוח ה' נוססה בו. והוא חי ע"ד ותחי רוח יעקב וידע שאני בחיים רק שהי"ל טרוף ובלבול. ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפני"ו על שאמרו אחיו מת ועל חכמתו שהשיב בדבור א' לכל דברי יהודה:

פרק מה

פסוק ד

גשו נא אלי ויגשו. אמרו בתנחומא שפרחה נשמתן ונעשה להם נס וחזרה נשמתן ופשט הדברים נראה דממש דבקו דבקי מיתה ואתרחיש ניסא וחיו. ואפשר שהטעם דהיה יוסף יחידי וכדי שלא לביישן נסתכן לכן פרחה נשמתן ממש ובנס היו עומדין שחיו. להכניס פחד ה' בלבם שלא לצערו וק"ו להורגו. וזהו שאמר יוסף גשו נא אלי. נא אלי עתה שראיתם עין בעין עלתה ניס"א אלי בעבורי נס ומופלא מות וחיים. אני אדבר אליכם בנחת רוח אני יוסף אחיכם וכו' והגדתם לאבי את כל כבודי ואת כל אשר ראיתם כי ה' עמדי שפרחה נשמתכם וחזרה ודרך כלל תאמרו לו כי ה' אתי. או יאמר בסגנון אחר במ"ש שם בתנחומא כיון שראה יוסף שהיה להם בושה גדולה אמר להם גשו נא אלי. והנה אמרו רז"ל כל העושה עבירה ומתבייש בה מוחלים לו על כל עונותיו וילפי משמואל הנביא ע"ה דאמר לשאול המלך ע"ה עמי במחיצתי. והכא השבטים נתבישו ופרחה נשמתן. ואח"כ חזרה וחיו ונעשו בריה חדשה לכן אמר להם גשו נא. עתה דנתבישתם ופרחה נשמתכם גשו נא אלי ועתה אל תעצבו דכבר נתכפר לכם העון. ורז"ל אמרו דהראה להם שהוא מהול. וכתבתי בעניותי בקונטריס פני דוד דהשבטים היו מכירים בשם שדי החתום באות ברית בלבד למי ששומר הברית. ובהכי נחה שקטה קושית המפרשים דאין ראיה מהמילה דגם בני קטורה נמולים. דמ"ש להם יוסף הוא שיראו שהוא חתום בשם שדי שומר הברית. משא"כ בני קטורה קטיר קחזו שדי יעזוב. ויש סמך לזה מלשון תנחומא דקאמר פרע עצמו והראה להם חות"ם ברית ע"ש. ולשון חותם ברית שפיר נאה לדרכנו והרב המגן רמז כי ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי ויגשו בגימטריא מילה הראה אותם כדי שיאמינו ע"ש בס"ס קרבן חגיגה:

פסוק ט

שמני אלהים לאדון וכו'. אפשר דרוח הקדש נזרק בפיו להגיד ליעקב כי מגזרת ת' שנה. קושי השעבוד לא יהיה כי אם פ"ו. והטעם כי מצריים עבדים ליוסף כמ"ש בזוהר

הקדוש. וז"ש שמני גימטריא ת' לא יהיו כי אם פ"ו כמנין אלהים. והטעם לאדון לכל מצרים שהם עבדי. והגם דבזהר הקדוש אמרו שהעיקר דיוסף שלטו בו אחיו הוא לא רצה לגלות לאביו אלא מקצת. ולדעת זהר חדש דגלות מצרים היה על מכירת יוסף והט' שישבו רדו כבר מפורש שם בז"ח ועי"ל דהמוכר עבדו קונסין אותו וכן רד"ו גימטריא קנס וז"ש רד"ה אלי בעבור מכירתי וא"כ אל תעמוד בגלות:

פסוק כב

ולבנימין נתן ש' כסף וה' חליפות שמלות. אפשר דבא בשכרו על כבישת יצר דהוא שמר מקום יוסף כמ"ש בזהר הקדוש דאמר בנימין אהא נטיר אתרא דאחי ולכן על יוסף מוטל לעשות יקר לבנימין דדלי בחריקיה. ויען עיקר היצר במעור ובלשון ובנימין נתגבר על יצרו ושמר ברית הלשון כמשז"ל דבאבני אפוד לבנימין ישפה וכו' ובא עד היסוד לכך נתן לו ש' כסף כי יצר גימטריא ש' ובהתגברו על היצר זכה ומיתק הדינין לכן היו ש' כסף הרומז לחסד וחמש חליפות נגד חלוקא דרבנן לנרנח"י שלו דכל א' כלולה מכלן. ואין זה ענין לחיה יחידה דזכו משה רבינו ומשיח. וזה בסגנון אחר ממ"ש אני עני בפני דוד. ויש לומר קצת בסגנון זה דבנימין שמר ברית המעור וכנגדו ש' גימטריא יצר. כסף כנגד ברית הלשון על שם כסף נבחר לשון צדיק כמו שדרשו ברבה פרשת נשא. ועוד אפשר דראה ברוה"ק דבנימין א' מד' שמתו בעטיו של נחש והוא הראשון לכן רמז לתת לו ש' כסף כי כסף גימטריא עץ לרמוז שלא יחטא וגבר על יצר גימטריא ש' ומת על כסף גימטריא עץ ע"ד שפירש רבינו האר"י זצ"ל וכי יהיה באיש חטא משפט מות ותלית אותו על עץ כמ"ש במ"א בס"ד:

פרק מו

פסוק א

ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק וכו'. אפשר לפרש במ"ש רז"ל דנענש יעקב אע"ה על שלא כיבד לאביו כ"ב שנה וע"ז נצטער כ"ב שנה ביוסף. והוינן בה דאב שמחל על כבודו כבודו מחול ואיך יצחק אבינו ע"ה לא מחל ליעקב. ובעניותנו תירצנו דודאי יצחק מחל. אבל בביטול כבוד או"א איכא תרתי אחד עם אב ואם המולידים אותו. והשנית שביטל מצותו יתברך אשר צוה לכבד או"א והשתא יצחק אע"ה מחל חלקו אבל חלק אלוה ממעל מי מחל. והקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה ולכן נענש יעקב אע"ה על חלק גבוה (ועמ"ש אני הדל בקונטריס ברית עולם דף קכ"ג ומה שרמזתי שם) ואמרו במדבר רבה פ"ג דבעבור שישראל נזהרו מזנות במצרים נגאלו ומשמע דאם לא היו זהירין בזנות לא היו נגאלים. וכתבנו בעניותנו בקונטריס שמחת הרגל דממה

שהיו הנשים יולדות ששה בכרס א' שלא כדרך טבע מוכח דנזהרו מזנות דאם אמרו דהבא על ערוה מוליד היינו דעולם כמנהגו נוהג דזהו הטבע אבל לפרות ולרבות חוץ מהטבע דרך נס ודאי הוא טובה תוכחי"ת דנזהרו מזנות דלא עביד קב"ה ניסא לשקרי וא"כ במצרים שילדו חוץ מהטבע דרך נס ודאי דנזהרו מזנות. איכו השתא שנשלמו כ"ב שנה בפרו"ע פרעו"ת בישרא"ל עונש על חלק גבוה שביטל מצות כבוד לכן ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק כי עתה נשלמו כ"ב שנה של צער על שביטל כבוד או"א וחטא לאלהי אביו יצחק ועתה שיצא ידי חובת"ו זבח לאלהי אביו יצחק כי לו יתברך דוקא חטא. ויאמר יעקב יעקב ופסק באמצע רמז כשהיית אצל יצחק היית יעקב שלם. ואח"כ היה הפסק אשר בטלת כבוד או"א. ועתה כי פרו"ע הוא יעקב פעם אחרת שלם. אל תירא מרדה מצרימה שהיא ערות הארץ ואם בניך יחטאו לא יצאו מהגלות. דע כי לגוי גדול אשימך שם ויפרו וירבו שלא כדרך טבע ובא האות שלא חטאו בזנות דלא עביד ניסא לשקרי כדאמרן ולא תחוש כי הן רבים ניצוצי קרי אדה"ר הנפוצים במצרים ולא יספיקו להוציאם. אנכי ארד עמ"ך גימטריא ק"ל עתה שנצטערת ק"ל שנה על ק"ל שנים דאדה"ר ובעבור זה תהיה השכינה גימטריא מצרימ"ה ואנכי אעלך ליקבר עם אבותיך. גם עלה אח"כ להעלות ניצוצי הקדושה במה שארד למצרים כי יעלו כל ניצוצות ויוסף ישית ידו כי גם הוא נפש אדה"ר ואתה גלגולו ויהיה לך לנחת ועיין לקמן פרשת שמות מ"ש בזה בס"ד ומשם בארי"ה:

פסוק ד

ואנכי אעלך גם עלה. אפשר במ"ש הרב מהרשד"ם ז"ל י"ד סימן ר"ג על מי שציותה לו אמו להעלות עצמותיה לא"י אם יש ממש ומצוה בזה ואם מחויב לקיים והרב ז"ל האריך בתשובתו ומייתי הרב ז"ל ירושלמי ר' אבהו בר זמנא ור' חמא בר חנינא חד אמר מת שם ונקבר שם יש בידו שתים מת כאן ונקבר שם יש בידו אחת וחרינא אמר קבורה של כאן מכפרת על מיתה שלהלן וכתב הרב מהרשד"ם ז"ל על זה שהראשון ס"ל דכשמת ונקבר שם בא"י זכה לשתי מעלות ואם מת בח"ל ונקבר שם בא"י אין בידו אלא מעלה אחת והשני ס"ל דהעיקר תלוי בקבורה וכו' עכ"ל והרב ז"ל מפרש הירושלמי כפירוש הרב מהר"י ן' חביב ז"ל בעין יעקב. ודבריהם קשים ונעלם מהם מ"ש המדרש רבה ובתנחומא פרשת ויחי וז"ל מי שמת בח"ל ונקבר שם יש בידו שתי מיתות דכתיב ואתה פשחור וכו' ובבל תבוא ושם תמות ושם תקבר הוי יש בידו שתי מיתות וכו' ע"ש הרי מפורש דמ"ש מת שם ונקבר שם היינו בח"ל ויש בידו שתי מיתות ומייתי מקרא דפשחור דעליה קאי נמי בירושלמי. וכבר השיג הרב תאוה לעינים על הרב עין יעקב

מצד לשון המאמר. וכל מן דין קשה על הרב מהרשד"ם וכן השיג עליהם הרב מהר"י דוד ז"ל בצמח דוד בסדר היום. ומ"ש שם הרב מהרי"ד על הרב מהר"ש יפה במ"ש דהרב עין יעקב גירסתו הטעתו וכתב דלא ידע מאי קאמר דגירסת הרב עין יעקב כגירסת מהר"ש יפה ע"ש נראה דכונת מהר"ש יפה דהרב ע"י גריס מת כאן ונקבר שם יש בידו אחת ומזה בא לפרש דיש בידו שתים שתי מעלות ואם מת כאן בח"ל ונקבר שם יש בידו מעלה אחת אבל מהר"ש יפה גריס מת שם ונקבר כאן כאשר יראה הרואה. ואכתי פשו קצת דיוקי במילי הרבנים הנזכרים ואין להאריך. וכתב מהרשד"ם ומה שיש לדקדק על סברת מ"ד דאם מת בח"ל אין להעלותו לא"י מצוואת יעקב אע"ה להעלותו לא"י ולא הוא לבד אלא עצמות יוסף וכל השבטים אפשר להשיב דיעקב אע"ה על פי הדיבור. וכן הוא וכיוצא בו שגופם טהור עד שאמרו יום שמת רבי בטלה כהונה וכו' עכ"ל והקשה הרב מהרי"ד דארכביה אתרי ריכשי והסכים דהוו תרי שינויי. ועוד האריך ע"ש. ונראה דכולא חדא שינויא וכונת מהרשד"ם דהיה ע"פ הדיבור וטעמא דרחמנא דגופו טהור וכן כיוצא בו שגופו טהור שרי כאשר יראה המעיין. ועל פי מ"ש הרב מהר"ם אלשיך ז"ל דיעקב אע"ה היו בו שתי נשמות גדולות יעקב וישראל ובפטירתו נסתלקה נשמת ישראל אבל נשמת יעקב נשארה בגופו אף אחר שנטמן במערה. כפ"ז אין מקום שאלה ביעקב אע"ה. וזה רמז מ"ש ויחי יעקב דכל תיבה בוי"ו מולדת תיבה כיוצא בה כמשז"ל ויתן לך יתן ויחזור ויתן. וגם כאן יש לומר יחי ויחי יעקב לומר דנשמת יעקב אע"ה אתו עמו תדיר והוא בחיים. וזש"ה ויאמר יעקב יעקב פירוש יעקב עתה ויעקב אח"כ כשתסתלק דנשמת יעקב תדיר עמך וזה טעם אנכי וכו' ואנכי אעלך גם עלה להטמן במערה כי אתה בחיים ואין דבר חוצץ. ורבו יתירה הוספת לך ואנכי אעלך כביכול וזה יותר על שאר צדיקים שגופם טהור כי אתה בחיים ותזכה ליתרון גדול כי אעלך דנשמת יעקב תדיר בגופך ויחי יעקב:

פרק מז

פסוק כח

ויחי יעקב. אפשר לומר עירוב פרשיות מאד ויחי כי מאד אותיות אדם ונודע מ"ש רבינו האר"י זצ"ל דהאבות תקנו עון ע"ז וג"ע וש"ד דאדה"ר וכתבנו בעניותנו דלכן חי יעקב שופריה דאדה"ר טוב שנה בארץ מצרים ערות הארץ לפרסם שתקן יסוד שנקרא טוב ושלט בארץ מצרים ערות הארץ וחי בהשקט על ידי קדושתו ותורתו ומצותיו ובודאי דעתה דנשלם תקון אדה"ר נתוסף חיות באדה"ר ונתקנה נשמתו. וזה רמז מאד ויחי מאד אדם ויחי עתה חיה אדם. כי יעקב גמר תקונו היה במצרים ערות הארץ טו"ב

שנה להודיע שתקן היסוד הנקרא טוב וליחד במלכות הנקראת שנה וזהו טו"ב שנ"ה. א"נ כמשז"ל יעקב אע"ה לא מת ואפשר לתת טעם מלבד מ"ש במ"א כי עתה שנתקן אדה"ר מע"ז ג"ע ש"ד ויעקב שופריה דאדה"ר דין הוא שיעקב יחיה ולא ימות. וזה רמז מאד שהוא אדם כלומר מסיבת אדם שנתקן עתה ויחי יעקב שהוא גלגולו לקיים בו מה שהיה אדם חי לעולם אם לא חטא. [וזה בעצם ויחי יעקב דנשמת יעקב נשארה לו תמיד בגופו גם אחר סילוקו כמ"ש מהר"ם אלשיך ז"ל במשז"ל יעקב אבינו לא מת. ובפסוק וישתחו ישראל על ראש המטה אפשר לתת טעם דיוסף נפש אדה"ר ולכך חלק לו כבוד וז"ש וישתחו ישראל והטעם על ראש המטה רמז לאדם הראשון. ורז"ל אמרו תעלא בעידניה סגיד ליה. ויש לרמוז ראש גימטריא תעל"א] ונמשך לזה כתבתי בעניותי במ"א כי יען דוד הע"ה היה גלגול אדה"ר השתדל שלא לטעום טעם מיתה לדוד בשנות"ו ולא ישן שיתין נשמי ודוד מלך ישראל חי וקיים. ואפשר שהיה עזר לדוד מה שקדם יעקב שופריה דאדה"ר ולא מת. ויתכן שאם יעקב היה נקבר במצרים זמן מה היתה שולטת ערות הארץ בו ולא היה יכול לחיות. ומזה היה נמשך שגם דוד הע"ה לא יוכל שלא לטעום טעם מיתה ולא להיות חי וקיים וז"ש ועשית עמדי ורמז הרב ש"ך ז"ל לדרכו עמדי עם דוד קרי ביה עם די גימטריא דוד ע"ש. ולדרכנו הכונה אל נא תקברני במצרים ובזה לא תשלוט ערות הארץ ואני חי ומזה תעשה חסד עם דוד שגם הוא יוכל לשאר חי וקים. ויש להוסיף קצת נופך בזה כי מאד ויחי. רמז מאד אותיות אדם והוא ר"ת אדם דוד משיח. מאד ויחי יעקב דהשלים יעקב תקון אדה"ר ובזה היה חיות לאדה"ר וליעקב שופריה דאדם דלא מת ונמשך לדוד חי וקים ולמשיח דאז בלע המות. אל נא תקברני דעלך רמיא שאתה נפש אדה"ר ועשית עמדי חסד ואמת שעליך מוטל:

פרק מח

פסוק ט

אשר נתן לי אלהים בזה. אפשר לרמוז במשז"ל די"ב שבטים היה לו להוליד ליוסף ועשרה טפין אזדריקו ונשארו ב' והם מנשה ואפרים וכתב רבינו מהרח"ו ז"ל די"ב טיפין נעקרו והעשרה יצאו והב' נשארו במתניו עד שלקח אסנת והוליד מנשה ואפרים. והוא פלא. וזה רמז בני הם אשר נתן אלהים נתן דייקא מתנה גדולה שיצאו עשרה טיפין והב' נשארו י"ב שנה במתני וזהו אשר נתן לי אלהים בז"ה גימטריא י"ב. א"נ אשר נתן לי אלהים ב' מזה י"ב דעשרה אזדריקו ואלו ב' נשארו. א"נ בזה גימטריא י"ב שבטים דמנשה ואפרים בכלל השבטים א"נ אפשר בסגנון אחר במה שכתבתי בלקוטי משם ספר משיבת נפש להרב מהר"ר יעקב צמח זלה"ה כ"י (שראיתי דרך עראי) דכאשר יעקב

אע"ה חשב להזדווג עם בלהה ירדו שתי נשמות מנשה ואפרים וראה יעקב אע"ה שאינם יורדים לבלהה לפי שראובן בלבל יצועיו עכ"ד ואפשר שזה רמז בני הם אשר נתן לי אלקים מתנה גדולה כי הם הב' מי"ד שבטים גימטריא בזה שהיה לך להוליד אם ראובן לא בלבל. ואמר קחם נא אלי ואברכם. ואפשר ז"ש והנה הראה אותי אלהים גם את זרעך שכבר ראיתי לשעבר נשמות מנשה ואפרים כשירדו ליכנס לבלהה. וא"ש דיעקב אע"ה הכניס מנשה ואפרים בכלל השבטים דכבר היו נשמותיהם מזומנות ליכנס בבלהה לולי שראובן בלבל יצועיו:

פרק מט

פסוק ג

ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני. אמרו בב"ר תחלת חוליי וצערי והקשה הרב יפ"ת ז"ל דהרי קדמו צרות עשו ולבן ע"ש. ואפשר לומר דהצדיקים עיקר צערם הוא אם יהיה להם חטא. ואינם חוששים לצער הגוף כל כך ומקבלים היסורים בשמחה ובודאי צועקים אל ה' להצלתם. אבל צער הנפש מאיזה חטא תקילא להו ככלהו צערי דגופא והותר. ויעקב אע"ה טרח מאד לתקן ג"ע דאדה"ר ופ"ד שנה לא ראה קרי. ובגמר התקון הטעהו לבן וחשב ברחל ויהי בבקר והנה היא לאה ולא עוד אלא שנתעברה מראובן. וזו היא שקשה הולך וצועק יעקב אע"ה דשמא פגם וכל יגיעו בפ"ד שנים סבר לתקן ולא תקן וז"ש תחילת חוליי וצערי שחשבתי אשר פגמתי בהיותך כחי וראשית אוני וטיפה זו מה תהא עליה כי חשבתי ברחל והיא לאה והויא חלופה אבל עכ"ז מאת ה' היתה זאת ולא היה פגם וקרינא עליך ראובן בכורי אתה ר"ת באר היא השכינה וס"ת גימטריא אדני שהיה תקון השכינה:

פסוק ו

וברצונם עקרו שור. פירש"י ז"ל רצו לעקור את יוסף שנקרא שור שנאמר בכור שורו הדר לו וכו' וכתב הרב נחלת יעקב ואע"ג דבאומות הוא דמצרף מחשבה רעה למעשה אבל לא בישראל י"ל היינו דוקא כשחזר ממחשבתו וניחם על הרעה אשר חשב לעשות אבל שמעון ולוי לא חזרו ממחשבתם הרעה מצדם לא יבצר כל אשר יזמו לעשות אלא שראובן ויהודה לא הסכימו בהריגתו ושאר האחים הסכימו עמהם א"כ שפיר מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו עכ"ל וק"ק דהא בפ"ק דקדושין דריש מקרא דמחשבה שעושה פרי מצטרפת ומחשבה שאינה עושה פרי אינה מצטרפת. ועולא מוקי קרא בעבר ושנה. ומוכח דכ"ע מודו דכשלא יצאה מחשבתו לפועל מאיזה סיבה שיהיה אינה מצטרפת. ואפשר דמאי דאינה מצטרפת היינו כשלא עשתה המחשבה פועל בשום דבר. אבל

כשעשתה מקצת עושה פרי מיקרי אף דלא גמר פירא כגון הכא אשר מכרוהו ולא הרגוהו מחמת שאר האחים מצטרפת ולא מעיט אלא כשלא עשתה פרי כלל. אכן לשון הרב נח"י ז"ל אינו מורה שכיוין לכך כאשר יראה המעיין. ותו קשה לדברי הרב נחלת יעקב ז"ל לשון רש"י ז"ל דקאמר רצו לעקור את יוסף דמאי רצו דאמר דהוי מחשבה והרי קרא כתיב עקרו דהוי מעשה. והנה למ"ד דקודם מתן תורה היה להם דין ב"נ להחמיר. אפשר לישב דמחשבתם הרעה כמעשה כדין ב"נ ודלא כהרב נחלת יעקב. אמנם יותר נכון לומר דרש"י ז"ל להכי הוא דאתא דאיך כתיב עקרו שור מה שלא עשו ומחשבה רעה אינה נחשבת כמעשה בישראל. לכן פירש דיעקב אע"ה הוי כמפליג ומ"ש עקרו שור כונתו רצו לעקור דחשבו זה. וז"ש וברצונם כלומר הרצון שלהם היה לעקור שור ונמצא דיעקב אע"ה רמז שלא עשו מעשה רק שרצונם היה כך וזה כונת רש"י לומר דמ"ש וברצונם עקרו שור שרצו לעקור והוי מחשבה לבד:

פסוק יא

אסרי לגפן עירה וכו'. פירש"י ז"ל גפן ישראל עירה ירושלם שורק ישראל בני אתונו יבנון היכליה שער האיתון וכו'. ואפשר לומר דזכו ישראל לארץ ישראל בעבור דנשמרו מעריות כמ"ש בזהר הקדש והגוים בתועבותם הקיאתם הארץ וז"ש אסרי לגפן ישראל שהם כגפן שאינו מקבל הרכבה ועל ידי זה עירה זכו בירושלם כלומר שזכו בארץ ישראל שהיו צדיקים וכמו שאמר הכתוב ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ. דיסוד ומלכות יחוד קבה"ו וארץ ישראל רומז למלכות ולכן ישראל שלא פגמו היסוד באו לא"י בחינת מלכות צד"ק ושלו"ם נשקו. וזכ"ה יסודת"ו בהררי קדש ע"י היסוד זכו בהררי קדש א"י עיר האלהים וזהו עיר"ה. כלומר עיר י"ה דשם יה מעיד החנוכי וכו' וזהו עירה עיר יה ובמקום רע נתחבר יה ונעשה עירו. ואפשר דזכ"ה גפן שלא חטאו בזנות ובזכות זה יצאו ממצרים כמ"ש בבמדבר רבה פ"ג וז"ש ממצרים תסיע. ובזה זכו לא"י תגרש גוים שהקיאתם הארץ בתועבותם ותטעה. ולשרקה שרק ישראל נתחבר עם ה' שהם ענוים ושורה בם השכינה אז יבא גואל בני אתונו יבנון היכליה:

פסוק יז

יהי דן נחש. מה שהזכיר דן סמוך לבני לאה כתב הראב"ע ז"ל שהיה ראש דגל ע"ש ומה שלא הזכיר נפתלי אצלו היינו משום דהוה ס"ד שאין לו מעלה לדן אלא מונה והולך כל שנולד קודם יוסף וכן נפתלי להכי איחר נפתלי להורות דהזכיר דן לעשות יקר למעלתו שהיה ראש דגל. והזכיר אחריו גד כי הוא בכור לזלפה וראוי להיות ראש דגל ולא דיבר למשה רע"ה כלל על זה ומש"ה זכה ונקבר בתחומו משה רע"ה כמ"ש בספר אמרי נועם פרשת ויצא. לכן למעלתו הזכירו אחר דן:

פסוק כב

בן פורת יוסף וכו'. אפשר בן פורת בן חן פורת אותיות פותר פירוש כשפתר יוסף לפרעה החלום. ואח"כ נתוסף לו חן אחר מחודש שבא גבריאל ולמדו שבעים לשון. וז"ש בן פורת חן עלי ע"י"ן כלומר שבעים לשון שלמד ונתוסף לו ה' כמ"ש עדות ביהוסף:

ודרך דרש ורמז אפשר במ"ש בספר מצרף לחכמה כי מי ששמו יוסף עלול שיתקנאו בו כי יוסף גימטריא קנאה. ואם היו מתקנאים ביוסף הצדיק קודם שידע ע' לשון. עתה יתוסף קנאה יתירה. לזה נתוסף בו ה' ונקרא יהוסף והוא בגימטריא קס"א אהיה דיודין להגן עליו. ולא יתקנתו בו. וכתב הרב מהרש"א ז"ל בחידושי אגדות פ"ק דסוטה דזכה להי' יתירה על ידי ששמר הברית ושתי המימרות רוח אחת להן. ואפשר זה רמז בן פורת עלי עין שידע ע' לשון ומי גרם לזה בנות שהיו מסתכלות בו והוא לא נסתכל בהן. ומאלו אחת היתה אשת פוטיפר צעדה לבית הסהר עלי שור להסתכל בו וצדיק באמונתו לא נסתכל בה ועי"ז נתוסף לו ה' ונתעלה לידע ע' לשון:

א"נ רמז על משיח בן יוסף שיהרוג לנחש וברוח שפתיו ימית רשע וזה ר"ת בן פורת יוסף בפי וס"ת פתן כי בפיו יהרוג משיח את נחש שהוא גימטריא משיח והמשיח יבטל הנחש. ויען יוסף הוא נפש אדה"ר והנחש גרם לו מיתה לזה משיח בן יוסף יהרוג לנחש. וכפל בן פורת רמז דמשיח בן דוד יתפלל עליו ועמ"ש אני עני בפתח עינים סוף סוכה:

א"נ רמז בן פורת עלי עין ס"ת תנין דמשיח בן דוד יהרוג התנין. ואז בנות ירושלם יהיו לאחדים כל ישראל באחדות אחד וזהו צעדה לשון יחיד עלי שור לחזות בנועם ה' ולכך נמשלו לנשים ע"ד שאמרו ביומא אליכם אישים אקרא שדומים לנשים ע"ש ובפירש"י ז"ל:

ואפשר כי ר"ת יוסף בן פורת עלי עין גימטריא רל"ב שהוא גימטריא ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן שהמשיך לו ברכה והשפי"ע בצחצחות מחכמה בינה ת"ת מלכות:

א"נ אפשר במ"ש הרב מהר"ש אלגאזי ז"ל בספר קלורית לעין במשז"ל דאמר יהושע לבני יוסף אם עם רב אתם החביאו עצמכם והשיבו לו דאין עין הרע שולט בזרע יוסף וקשה דיהושע אתי מיוסף ואיך לא ידע זה. ופירש הרב ז"ל דיש שני מיני עין הרע אחד דידיה ואחד דעלמא וא"כ יהושע סבר דזרע יוסף אין שולט בו עין הרע דאחרים אבל עין שלהם שולט והשיבו לו דגם עין שלהם אינו שולט ותריץ יתיב לשון המאמר ע"ש. וממנו נקח ההקדמה לבד לפרש הכתוב וז"ש בן פורת יוסף שלא ישלוט בו עין אחרים בן פורת עלי עין כל מין עין אפילו שלו. ולמה אני מברכו בכפלים לז"א בנות יש בו כח לאה וכח רחל דנוצר בבטן לאה ונולד מרחל כמ"ש בתרגום יב"ע וכמש"ל. ורחל

אין צריך ביאור אך פירש דאמר בנות לרמוז ללאה אשר צעדה עלי שור. לראות ולדעת מעשה עשו. ולכן אני מברכו בכפלים וקורא אני עליו בן פורת שני פעמים:

א"נ בסגנון אחר בן פורת יוסף מרחל בן פורת שנוצר בלאה ויש לו כח לאה ורחל ולכן הוא שטנו של עשו וז"ש עלי עין רמז לעין דפ' יכרסמנה חזיר מיער שרומז לעשו כמשז"ל דמזה ניכר דלא חטא יעקב אע"ה ח"ו בשתי אחיות מנס גדול ומופלא כזה דאתחלפו עובריא ולכן הוא שטנו של עשו שיש לו כח רחל ולאה וזהו בנות. ומזה נמשך דדינה צעדה עלי שור דהי"ל כח זכר הרשימו שנשאר בלאה:

א"נ בן פורת יוסף שזכה שנתקיים בו יעבדוך עמים כמ"ש רז"ל והטעם כמ"ש בעניותי דהיה נפש אדה"ר ולו יאה ליקח מהברכות שמנע הנחש ולכן רבקה שהיא חוה השתדלה למנוע מהנחש הוא עשו הברכות כמ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל וזה טעם שהוא שטנו של עשו שהוא הנחש שגרם לאדה"ר מאי דהוה וזה רמז מסיבה שהוא בן פורת שנתקיים בו יעבדוך עמים זה טעם שהוא בן פורת עלי עין עשו רמז לע' דיכרסמנה חזיר מיער. ומזה הטעם היה ביוסף כח רחל ולאה דנוצר בלאה ונולד מרחל כמש"ל כי לאה ורחל שתי טיפות דאדה"ר שלקח הנחש ובטורח גדול יעקב אע"ה נטלם מלבן שהוא הנחש כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל וכיון שהוא נפש אדה"ר לכך היה נאחז בשב"ח בקרניי"ו קרן אור רחל ולאה גם שתיהן וז"ש בנות. וזה טעם לאה אשר צעדה עלי שור לידע מהות עשו כי יראה שהיא טיפת אדה"ר שלקח הנחש ואם תקח עשו הוא הנחש העיקרי ותטמע יותר בקליפה כי נח"ש ינח"ש:

א"נ אפשר מעין דוגמא של מעלה במ"ש בברכות דף נ"ה האי מאן דדחיל מעינא בישא לימא אנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא וכו' והוינן בה מכדי מי שאינו משבט יוסף שרי ליה לשקר ולומר אנא מזרעא דיוסף ולא סגי כי משקר אלא מועיל ויעשה לו סגולה והונח לנו בעניותנו דכל ישראל נקראו על שם יוסף כדכתיב בני יעקב ויוסף ונקראו על שם אפרים גם כן ומשו"ה שרי ליה לאיניש למימר אנא מזרעא דיוסף קאתינא וכמ"ש הרא"ש והטור דהנודר מזרע אברהם אסור בגרים דכתיב כי אב המון גוים וכן כל ישראל שנקראו בני יוסף וגם נקראו על שם אפרים יכול לומר אנא מזרעא דיוסף. ומיהו צריך לאומרו כיון שאינו משבטו. וז"ש בן פורת יוסף שאין עה"ר שולט בזרעו. בן פורת לכל עלי העין דכשמתיחסים אליו בעבור שלא ישלוט עה"ר ולהכי לא אמר כאן בן פורת יוסף אלא בן פורת סתם מועיל עלי עין כשיאמר דהוא מזרעו סגי לינצל מעינא בישא:

ואפשר לרמוז בן פורת יוסף ס"ת פורת יוסף ת"ף כמנין פלונית להכניעה ושלא ישלוט עין הרע בכח יחוד קבה"ו הויה אדני שהם כמספר ר"ת פורת יוסף הכולל עלי עין להמשיך מעינא עילאה כמ"ש באדרא רבה ותיבת עין בגימטריא ה' הויות כמ"ש במ"א בס"ד:

פרק נ

פסוק ט

ויעל עמו. גם השכינה ולזה לא רצה שיגע ערל במטתו שתסתלק השכינה גם רכב גם פרשים סוסי אש ורכב אש דוגמת אשר סביב אלישע ויהי המחנה נכבד מאד בכבוד חי העולמים. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י ישן נושן:

פסוק יז

עבדי אלהי אביך. פירש רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י כאן כפרו שלא היו עבדיו אלא עבדי ה' לפי שכמה פעמים אמרו עבדיך אנחנו לפיכך חזרו והודו להקב"ה מכאן רמז למי שכפר בעיקר שאין לו כפרה אא"כ ילך למקום שכפר ויודה להקב"ה עכ"ד ואני בעניי אחרי התאבקי בעפרות רגליו אומר דאין זה כפירה. שהרי אברהם אע"ה בהיות השכינה בפרסום אצלו אמר כי על כן עברתם על עבדכם. ויעקב אע"ה אמר לעשו לעבדך ליעקב. וכהנה רבות. ואע"ג דכתבו התוספות פרק האומר כי אוריה שאמר אדוני יואב מרד במלכות שאני התם שהיה מדבר עם המלך. ועוד שהקב"ה ברא עולמו דיש אדונים ועבדים ודמי לפלג'ג ליה רביה יקרא. ומ"ש בספר חסידים היינו כשמדבר להי' לא יאמר אדוני כמ"ש אני עני בקונטריס ברית עולם. ועוד דהכא הם דברי אביו ולכך אמר עבדי אלהי אביך ולא רצה אביו לומר שהם עבדיו. והגם דלפי האמת אינם דברי אביו. הם ששינו מפני השלום ושלחו בשם אביו תקנו הדברים כאלו אביו מדבר. ועוד שאח"כ הם אמרו לו בפה מלא הננו לך לעבדים. ויאמר אליהם יוסף אל תיראו ועוד שהיה ראוי להם לומר שהם עבדיו לפייסו על שמכרוהו לעבד וז"ש הנני"ו ל"ך לעבדים. ויוסף הצדיק בקדושתו שפתי צדיק מחו"ל ירבון ודיבר על לבם כמו שהאריכו רז"ל חלקם בחיים:

שמות

פרק א

פסוק א

ואלה שמות בני ישראל וכו'. אמרו בזהר הקדוש על הסד"ר דף ט"ז ע"א דכשהתחילו מצריים לשעבד בישראל נחתי שבטין מתים עם אבוהון ה"ד ואלה שמות בני ישראל

ע״ש ויומתק במ״ש הרב עיר וקדיש מהר״ם די לונזאנו ז״ל במ״ש רז״ל שברא שמו של משיח שהכוונה נשמת המשיח. וכן כתב הרב קדי״ש דרבנן מהר״ם זכות ז״ל בהגהותיו לזהר חדש כ״י דשם הוא הנשמה וז״ש ואלה שמות פירוש נשמות בני ישראל שהם השבטים את יעקב שכלם באו בתחילת השעבוד להצטער בצערם ולהגן עליהם כמ״ש בזהר הקדוש. הבאים מצרימ״ה גימטריא שכינה א״ת יעקב:

ורבינו אפרים ז״ל בפירוש כ״י כתב ואלה שמות ר״ת וחייב אדם לקרות הפרשה שנים מקרא ואחת תרגום עכ״ד. וצריך להבין מאי שיאטיה דרמז זה כאן. ונראה דנודע דגלות מצרים היה לברר ניצוצות הקדושה אשר שם במצרים ערות הארץ בכח שעבודם בחמר ובלבנים וכו׳. וסוד קריאת הפרשה שנים מקרא ואחת תרגום הוא לברר מנוגה דחציה בחול וחציה בקדש וע״י קריאת הפרשה שנים מקרא ואחת תרגום אנו מכניסין מחציה שבחול אל הקדש כי תרגום גימטריא תרדמה סוד נגה ולחברה עם המקרא כל פסוק ופסוק שיהא נכלל בקדושה כמו שהאריך רבינו האר״י זצ״ל. וא״כ יכון מאד כאן בשעבוד מצרים שהוצרכו לכל תקף השעבוד לברר ניצוצי הקדושה ומעין דוגמא חיובא רמיא על כל אדם מישראל לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחת תרגום לברר מנגה ולכלול בקדושה. וכתיב את יעקב איש ס״ת שבת בסוד והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו וז״ש הבאים מצרימ״ה גימטריא שכינה דהברורים יבואו לשכינה:

ואפשר לרמוז שצריך להיות מצפים לישועה ולהתפלל לה׳ שיגאלנו ועיקר הכוונה בעבור השכינה כ״י שהיא בגלות וכמש״ה לא לנו ה׳ לא לנו כי לשמ״ך תן כבוד וז״ש כי לישועת״ך קוינו כל היום לישועת״ך דייקא כ״י. וזה אפשר רמז ושביה בצדקה ושביה ששבים בתשובה בעבור צדקה שהיא השכינה וזהו בצדקה שכוונתם בתשובה ליחד הדודים. וזה רמז ואלה שמות בני ישראל הבאים ר״ת ושביה מצרימ״ה גימטריא שכינה שהתשובה היא בעבור השכינה:

א״נ דבעבור השכינה נצא מהגלות כמ״ש בזהר הקדוש ועמה יפקון וזה ג״כ ושביה בצדק״ה וזה רמז ושביה מצרימה גימטריא שכינה:

א״נ שאין ישראל נגאלים אלא בזכות השבת כשישמרוהו כמ״ש רז״ל והיינו דקא רמיז שמות בני ישראל הבאים ר״ת שביה ונגאלים בעבור השכינה כי מצרימה גימטריא שכינה והיינו שישמרו שבת דרומז לשכינה ורמז את יעקב איש ס״ת שבת. ובא הרמז בר״ת שביה כי בעוה״ר הגלות הלא מראש מבורר בר״ת אבל אשתהויי אשתהו ומאחרים לשמור השבת ולכן בא בס״ת:

א"נ כתבו ז"ל מצרימה גימטריא שממה שעשאוה כמצולה שאין בה דגים עכ"ד והכונה כי ניצוצות קרי דאדה"ר היו במצרים וזה רמז הבאים מצרימה ר"ת גימטריא אדם. וגם ס"ת גימטריא אדם שיבא יעקב אע"ה כי לו אד"ם הוא ותפארת לו מן האד"ם וז"ש את יעקב וע"י השכינה גימטריא מצרימ"ה יתבררו כל ניצוצי הקדושה ע"י שעבוד ישראל עד שתהיה שממה שיבררו כל ניצוצי הקדושה ועשאוה כמצולה שאין בה דגי"ם שהם בחינת ניצוצי הקדושה. ובכח העינוי בחמר ולבנים היו מתבררים ניצוצי הקדושה ובאים נשמות ישראל לעולם וזהו הריבוי של ישראל דכתיב ובני ישראל פרו וישרצו וכו' במאד מאד מאד אותיות אדם כי היו ניצוצי אדה"ר ועל ידי קושי השעבוד היה מתרבה הבירור והיו פרים ורבים מאד והיו באים כסדרן בשכינה וז"ש ותמלא הארי"ץ אותם הארץ רמז לשכינה ואח"כ באים נשמות על זיווג ישראל ופרים ורבים מאד ומוציאים ניצוצי הקדושה מהסט"א ערות הארץ. וכתב הרמ"ע ז"ל דבהגיע תור נשמה לצאת הורס כל בנין סט"א להוציא הנשמה ההיא כדקי"ל גזל מריש ובנאו בבירה מקעקע את כל הבירה. וז"ש וכאשר יענו אותו כן ירבה דלפי חומר וקושי השעבוד יגדל הבירור והוא בעצם וכאשר יענו כן ירבה דסיבת הרבוי היה מכח קושי השעבוד. וכן יפרוץ דלהוציא נשמה יעלה הפורץ בסט"א והורס בניה וז"ש וכן יפרוץ בבנין הסט"א דמקעקע כל הבירה. ויקוצו מפני בני ישראל ואמרו רז"ל קצו בחייהם שניצוצי הקדושה הם חיותם. ועתה מרגישים שנהרס בנינם ואע"ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו ועל כל פנים מרגישים שמתמעט חיותם וזהו קצו בחייהם שמתמעט מפני בני ישראל שמתרבים שיוצאים לאור נשמות אשר היו טמעי"ם בסט"א. ולזה ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך בעבודה שמשברת את הגוף כלפי מה שמשתברת הסט"א להוציא נשמות ודא היא תברתהון כמ"ש עת אשר שלט האדם באדם לרע לו ואמרו בזהר הקדוש לרע לו ודאי. דע"י עבודת פרך עוד יתבררו ניצוצי הקדושה כמדובר:

פסוק ז

וישרצו וירבו. שנות ההטפה שנקראים טף והתנועה ושנות הגידול והתוספת בעובי האברים כל זה היה בלי הדרגה רק היה בא תכף ע"ד וילדיהם ירקדון תכף ללידה ואפשר שהיו נולדים לשבעה חדשים. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק ט

הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו. אומה אחת בלי תערובת. או ממנו מהקב"ה או ממנו ישראל יעקב אע"ה ובזכותו. הרב הנזכר בפירושו כ"י:

פרק ב

פסוק א

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי. אמרו פ"ק דסוטה ויקח ויחזור מבעי ליה אלא שעשה בה מעשה לקוחין. שמעתי מקשים ומטו בה משמיה דגברא רבא דהכתיב ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה ואמרו רז"ל שהיא הגר וא"כ ויחזור מבעי ליה. ולי הדל לק"מ דהגר בתחילה היתה פלגש ועתה לקחה לאשה ולכך כתיב ויקח דעתה קדשה וכתב לה כתובה ומאי דכתיב אחר כך ולבני הפלגשים ופירש"י דהיא הגר נשים בכתובה וקדושין פלגשים בלא כתובה וקדושין כתיב פלגשם על מה שהיתה בתחילה פלגש ועתה נהג בבניה כבני פלגש:

פסוק ט

ותאמר לה בת פרעה הילכי את הילד וכו'. פירש הרב הגדול כמהר"ר משה בירדוגו ז"ל בספר ראש משבי"ר כ"י כי בת פרעה נתנה אותו למצריות ולא רצה לינק ותלתה הדבר שהיה מצד הצנה שהיה בנהר ונתרפו שפתיו כמנהג הילדים או שיש לו איזה חולי בפיו לכן אמרה הליכי פירוש עכשיו אינו רוצה לינק לכן הוליכי אותו לביתך ותשתדלי שיתרפא ויינק אבל היא לא עשתה כן אלא ותקח האשה הילד ותניקהו מיד להראות לה כי מה שלא ינק היה מסיבת שהם מצריות ולכן לא אמר ותלך האשה כמו שאמר לה בת פרעה הילכי זהו תורף דברי הרב ז"ל ואני בעניי ארחיב קצת הדבר דבתיה נתנתו למצריות ולא רצה לינק והיתה תולה כי מחמת חולי הוא ואמרה לה מרים האלך וקראתי לך אשה מנקת מן העבריות ותיניק לך את הילד כלומר לא כמו שעלתה על דעתיך שהוא מחמת חולי אלא הטעם הוא שאינו רוצה לינק מן המצריות ואני אקרא לך מן העבריות ובודאי תניק לך את הילד. וסברה דמה שאמרה מרים אינו אמת רק אמרה כן כדי שעברית תקח שכר ההנקה ותהיה לה הנאה. ובתיה שמעה בקולה ואמרה לה לכי. וכשבאה יוכבד אמרה הילכי וכו' כמו שפירש הרב ז"ל דעדיין היא עומדת בסברתה ומה שאמרה מרים כוונה שתהנה עברית ולכן אמרה ואני אתן את שכרך. ויוכבד תכף הניקתהו לפניה להורות דצדקה מרים בדבריה שלא רצה לינק ממצרית:

פסוק יב

וירא כי אין איש. פירש רבינו אפרים ז"ל אין איש אלא נער ולא חש לו וזהו אכן נודע הדבר ס"ת נער עכ"ד. ואפשר לרמוז כי ר"ת אכן נודע הדבר אנה שהוא ר"ת אל נקמות ה' ורמז דהגם שהרגו בשם ולא חלו בו ידים נודע הדבר כלומר הדיבור. וז"ש וישמע פרעה את הדבר הזה דייקא שהרגו בדיבור כמ"ש בפני דוד ואפשר כמ"ש דהמצרי היה

הרע של קין ומשה הבל ולכך הרגו. ופרעה רע של קין ונמצא דהמצרי שהרג חלק ממנו ועוד שלא יהרגנו לו עצמו ומ"ה בקש להרוג משה:

פסוק יד

מי שמך לאיש שר ושופט עלינו. אני בעניי בקונטריס פני דוד הבאתי מ"ש הרב מהרח"א ז"ל דמרע"ה היה בן ט"ו שנה. ודקדקתי דבש"ר פ"ה אמרו שהיה בן י"ב שנה ע"ש. ועתה ראיתי שם בש"ר פ"א סימן ל"א ול"ה אמרו דבן עשרים או בן ארבעים היה. ובתנחומא אמרו שם דמשה היה פחות מבן עשרים שנה דכתיב מי שמך לאיש ע"ש ועל הרב מהרח"א ז"ל קשה דנעלם מהרב ז"ל כל זה. אמנם מ"ש אני עני בפני דוד יאמר נא לדעת מ"ד דבן י"ב שנה היה:

פסוק כא

ויתן את צפרה בתו למשה. צפורה מלא גימטריא משה הבל עם הכולל דצפורה היא תאומת הבל ובשביל תאומה זו הרגו קין להבל. ויתרו היה הטוב שבקין ובא לתקן לתת התאומה למשה שהוא הבל כמו שכתב רבינו האר"י זצ"ל וכפי דבריו יכון הרמז האמור:

פסוק כג

וימת מלך מצרים וכו'. הרב הגדול מהר"י רוזאניס ז"ל בספר הבהיר פרשת דרכים פירש דסברו דע"י רבויים יצאו מהרה מהשעבוד ועתה בראותם שנצטרע מלך מצרים והיו שוחטים ק"ן תינוקות בבקר וק"ן תינוקות בערב אם כן חלף הלך הרבוי וצריך קושי השעבוד למהר הגאולה לכן ויאנחו בני ישראל מן העבודה זהו תורף דברי הרב ז"ל בקיצור ויש להרחיב קצת כי ה' אמר אל יעקב אע"ה אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם והכונה אל תירא כי שנות השעבוד רבים כי לגוי גדול אשימך שם וע"י הרבוי יתקצרו שני גלותם. ועל כן גדל מאד צער ישראל מראות ברע שחיטת התינוקות דאזדא לה הבטחת הקב"ה שהבטיח ליעקב אע"ה. והם לא ידעו שהתינוקות הנשחטים היו רשעים גמורים. ודרך הלציי ז"ש אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו. אל תסתכל בק"ן ק"ן תינוקות הנשחטים. אלא במה שיש בו דנפשם לא מטוהרה והיו רשעים גמורים:

פסוק כה

וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים. אפשר במ"ש במדבר רבה פ"ג שנגאלו ממצרים שלא היה בהם זנות וז"ש וירא אלהים את בני ישראל שהם בני ישראל כשרים ומיוחסים ולא יש שום פסול בהם וידע אלהים כי גם הזכרים לא חטאו ולכן גאלם ובתרגום המיוחס ליונתן פירש וירא אלהים ששבו בתשובה בצנעא. ודרוש וירא אלהים עד"ש הכתוב וירא

אלהים כי שבו מדרכם וידע אלהים כי שום א' לא ידע בתשובת חבירו. ואפשר דז"ש ועתה הנה צעקת ב"י אין ועתה אלא תשובה כמשז"ל ולכן הנה צעקת ב"י באה אלי:

פרק ג

פסוק ז

ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי וכו'. פירוש את צעקתם שמעתי כבר לא בצדקתם אלא ברשעת הגוים וזהו מפני נוגשיו ועתה צעקתם של ב"י בזכותם באה אלי. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י. ואפשר לפרש ראה ראיתי ונקדים לפרש דרך דרש ורמז עם הפסוק הקודם ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה ויאמר משה משה ויאמר הנני וכו' ויאמר ה' ראה ראיתי וכו' והוא במ"ש בסדר עולם דאחר פטירת לוי שהתחיל השעבוד עד שיצאו לא היו אלא קי"ו שנים. וכתבו המפרשים מרז"ל דמרע"ה היה רוצה שיגמרו התי' שנים של שעבוד במצרים ואח"כ תהיה גאולת עולם שלא יהיה אחריה שעבוד כלל. וכתבנו בעניותנו בדרושים דבתיה שקראתו משה ה' הזמין בפיה שם משה. והגם שנתנה טעם כי מן המים משיתיהו זה בא לדעתה. ברם ה' אשר שם שמות בארץ נתן בדעתה לקרותו משה. וכמה טעמים יש לשם הקדוש משה שהוא בגימטריא אל שדי גם הוא אותיות שם קדוש מע"ב שמות וכמה רזים ורמזים יש בו ולפי הפשט לדבריה שאמרה כי מן המים משיתיהו היה לו לקרותו משוי. ועתה שקראתו משה פשטו שהוא מוציא לישראל מן הגלות. וז"ש ויקרא אליו אלהים כלומר מן הדין שרומז אלהים עדיין צריכין לישב בגלות אמנם מתוך הסנה שהוא מקום קוצים כלומר ברוגז רחם יזכור שהם בצרת הגלות ויאמר משה משה להעירו דנקרא משה כלומר מוציא והצדיקים שמותם כפול כמ"ש בזהר הקדוש דרומז לשורש נשמתו הקדושה בשמים ממעל ולענף הנשמה היורד בגופו וז"ש משה משה מוציא נפשם של ישראל מהסט"א שהם בכמה ש"ט ומוציא גופם מהשעבוד. ויאמר הנני כלומר עתה לא יש כי אם קט"ו שנים גימטריא הנני שהם בגלות כי בו בפרק היו קט"ו שנים ואח"כ היה שנה אחת במכות דמשפט המצריים י"ב חדש. וטוב שישלימו ת' שנה ויגאלו גאולה שאין אחריה שעבוד והשיבו ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים כלומר האמת אתך ראה ראיתי שיש אחר גאולה זו שעבוד אמנם הדבר מוכרח לגואלם עתה כי נכנסו במ"ט ש"ט וז"ש את עני עמי אשר במצרים ואם יהיו עוד יכנסו בשער הנ' ויאבדו ולכן מוכרח לגואלם. והטעם שאם נכנסים בשער נ' ש"ט לא הי"ל תקומה כתבו ז"ל דמרע"ה לא השיג שער הנ' בקדושה. ובמ"ט שערי בינה שהשיג הי"ל יכולת להוציא ישראל ממ"ט שערי טומאה כמ"ש במ"א באורך בס"ד וזהו שרמז ויקרא אליו דייקא שלא היה לו יכולת

כי אם להוציאם ממ"ט ש"ט מתוך הסנ"ה סנה בגימטריא קט"ו כלומר דלכך מוכרח לגואלם עתה ורמז הכתוב בקצרה ויכוח משה רבינו ע"ה ותשובת ה' שיאמר אח"כ כמו שביארנו לפק"ד. ועוד אפשר לרמוז במה שפירשנו בעניותנו מאמר המגיד ובמורא גדול זו גילוי שכינה והענין כי רבים ניצוצי הקדושה אשר היו טמעי"ם מק"ל שנה דאדה"ר והגיע הקץ לפי שישראל ירבו לשערים ן' ש"ט וא"א להתעכב יותר ואכתי פשו ניצוצי הקדושה לכן הוצרך הקב"ה כ"י לבא מצרים וע"י גלוי שכינה בפרסום החלו עולין ניצוצי הקדושה הנשארים כי החלק מתדבק בכל על דרך שאמרו המקובלים בסוד נתן עיניו בו ועשאו גל של עצמות שהיה הצדיק מצמצם ניצוצי הקדושה שבו והיה מסתכל ברשע אז ידלג ניצוצי הקדושה שברשע שהוא חיותו והוא מתדבק בקדושה אשר בצדיק ונשאר גל של עצמות כי יצא ממנו ניצוץ הקדוש אשר היה מחיה אותו. ועאכ"ו בהגלות מקור הקדושה שהיא השכינה כי כל ניצוצי הקדושה עולין ונדבקים בשכינה וזש"ה וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ואמרו רז"ל דן אנכי במכת בכורות ורבינו האר"י זצ"ל פירש ברכוש גדול ניצוצי הקדושה וא"ש כי ע"י שכ"י הוא יתברך בא במצרים במכת בכורות יעלו ויתבררו כל ניצוצי הקדושה הנשארים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ואפשר שז"ש המגיד ובמורא גדול זו גילוי שכינה כמש"ה או הניסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי בכל אשר עשה ה' וכו' במצרים לעיניך. הכונה ובמורא גדול זו גילוי שכינה שנתגלה כ"י בפרסום לברר ניצוצי הקדושה הנשארים כמ"ש גוי מקרב גוי ר"ל ניצוצי הקדושה אשר היו חיותם ובקרבם של מצריים ככל אשר עשה ה' במצרים לעיני"ך הם ניצוצי הקדושה ע"ד נתן עיניו בו. וז"ש רז"ל ארי"ש גדלה חיבתן של ישראל שנגלה הקב"ה במקום טנופת וכו' משל לכהן שנפלה תרומתו וכו' דכ"י הוצרך הקב"ה לבא לברר ניצוצי הקדושה. ואפשר שזה רמז מאי דתקון רבנן במוסף י"ט אבינו מלכנו גלה כבוד מלכותך עלינו מהרה והופע והנשא עלינו לעיני כל חי וקרב פזורנו וכו' הכונה אבינו דאב שמחל על כבודו כבודו מחול ואם אינו מן הדין [פירוש דכבודו מחול אמרו ולא בזיונו והן בעון איכא דעביד קלנא לשכינתא ח"ו וכתיב כי דבר ה' בזה ח"ו ובדרושים הארכנו בעניותנו והכא מטמין מרמ"ז] מלכנו אלהינו דכ"ע דיליה ומצי מחיל וכ"ת יש הרבה ניצוצי הקדושה שנפלו מסט"א גלה כבוד מלכותך זו גילוי שכינה ובזה וקרב פזורנו ניצוצי הקדושה ונפוצותנו וכו'. ואפשר שזה רמז פה ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים כלומר שתי ראיות עני עמי קושי השעבוד וגם אשר במצרים דאכתי פשו הרבה ניצוצי הקדושה ואת צעקתם וכו' מקושי השעבוד ועדיין נשארו הרבה

ניצוצי הקדושה וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו וכו' יודיע דרכיו למשה דבהגלות כ"י כבודו ונהרו אליו כל ניצוצי הקדושה וינצלו את מצרים:

פסוק יא

מי אנכי וכו' וזה לך האות וכו'. אפשר במשז"ל שטעם שמרע"ה נכוה בפיו שנטל הגחלת וכו' כי בתיה בתחלה נתנו למנקת מצרית ולא ינק אך נפלה טפת חלב טמא על שפ"ת היאו"ר ושם נכוה שעתיד לדבר עם השכינה וצריך שיהיה נקי אף ממגע חלב טמא ועוד כתבו משם הר"ן בדרשותיו דמי שהוא דברן על ידי כח הדבור יכול למתק אפילו דברים בטלים לאזן השומעים כאלו הם אמרות טהורות. אך מי שהוא כבד פה צריך שיהיו הדברים מעצמם אמרי יושר ואמת כדי שיקבלום מצד עצמותם ואמיתותם ולכן מרע"ה היה כבד פה משום יגדיל תורה ולהורות חשיבותה שקבלוה בשמחה מכח עצמותה ויקר תפארת גדולתה ואפשר זה רמז מי אנכי כבד פה כי אלך אל פרעה. ויאמר אליו טעם שנכוית אדרבא זה מורה כי אהיה עמך וכדי שלא יהיה בשפתיך פגם כלל לכן נכוית. ועוד טעם אחר בהוציאך וכו' שיקבלו התורה וצריך להיות כבד פה כדי שיקבלוה מצד עליונותה המופלא ואמיתותה. ועכ"ז עוד הוסיף לומר כי כבד פה וכו' כלומר הטעמים טובים אבל לא אוכל לדבר והשיבו מי שם פה וכו'. א"נ אפשר במה שפירש הרב עמודיה שבעה ז"ל מאז"ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מה"ש מה לילוד אשה בינינו א"ל לקבל תורה בא שהכונה מה לילוד אשה הידועה שהחזיר עמרם אחר שנשאת לאלצפן וא"ל לקבל תורה בא ושריותא הוא דעדיין לא נתנה תורה זהת"ד וז"ש מי אנכי כי אבי לקח דודתו והחזיר גרושתו אחר שנשאת וזהו מי אנכי שאינו כדאי. והשיבו בהוציאך וכו' תעבדון את האלהים שתקבלו תורה ועתה קודם קבלת התורה אין פקפוק. א"נ במ"ש הרב ש"ך דפרעה רע של קין ומשה הבל וכן פרעה גימטריא משה ועוד יו"ד שהיא אות יו"ד ששם הקב"ה לקין והיה מתגאה פרעה בזה ופרעה גימטריא נחש עם ג' תיבות פרעה מלך מצרים והיו"ד נהפכה לי' מכות שלקה זהת"ד ואפשר ז"ש מי אנכי הבל כי אלך אל פרעה קין שהרגני בגלגול שעבר וא"ל כי אהיה עמך הוא מתגאה ביו"ד ואתה יש לך יתרון כי שם אהיה עמך. וזה לך האות כלומר הבט ימין וראה כי פרעה גימטריא משה ונוסף יו"ד א"כ מזה תדע כי היו"ד הוא לך להתגדל בה שהרי יו"ד משה גימטריא פרעה וז"ש וזה לך האו"ת האות הוא יתרונך כי היא עם שמך שאתה תכהו עשר מכות בכח עשר הדברות שתקבל וז"ש וזה לך האות כי אנכי שלחתיך להכותו עשר מכות בהוציאך וכו' ותקבל עשרת הדברות. ואהיה גימטריא עשר ועשר עם הכולל וזהו כי אהיה עמך:

פרק ד

פסוק כה

ותקח צפורה צור ותכרות. אפשר דרמוז בשמה מילה צור גימטריא צפורה ואחרי כן זכיתי ומצאתי כן בלקוטי גאוני קמאי ז"ל אשר בספר רבינו אפרים ז"ל על התורה כ"י:

פרק ה

פסוק טו

למה תעשה כה לעבדיך. אפשר לפרש דכוונתם למה תכביד עולך עלינו תעשה כה לעבדיך המצריים שהם חייבים לבנות פתום ורעמסס. ויש תרי טעמי רמז דאיכא תרי תמיהי חדא דעבדיך חייבים גם כן שנית דחק נתן יוסף החמשית לפרעה דוקא כמ"ש הרב מהר"ש פרימו ז"ל ברמזיו. והוא השיב להם נרפים אתם נרפים וכו' ואפשר לרמוז ולהבין אעיקרא מה ראה להכביד עליהם באופן זה שהם ילקטו קש ותבן ואפשר דידע פרעה דהגלות לברר ניצוצי הקדושה וכבר רבינו האר"י ז"ל לימדנו תוקף ידיעת פרעה הרשע בסודות עליונות. ואפשר דידע דרבו כמו רבו ניצוצי הקדושה שיש בארץ מצרים וזה רמז להם דישראל סוברים דמלקטים ניצוצי הקדושה אבל ידעו דלא עשו כלום ומלקטים קש ותבן ולא ניצוצי קדושה. ועתה בראותם דאינם מעלים והם נרפים מאשר רואים אומרים נזבחה וכו' כי חושבים דבזה יוכלו לברר וכל זה הבל. ולכן מרע"ה אמר והצל לא הצלת ח"ו והשיבו דיש שני בירורים אחד ע"י העבדות וז"ש כי ביד חזקה ישלחם והשני על ידי גילוי שכינה כמ"ש לעיל וזהו וביד חזקה יגרשם מארצו דנגמרו ניצוצי הקדושה ולא נשארו בארצו ותהיה גאולה שלימה ודוק כי קצרתי:

פסוק כא

ירא ה' עליכם וכו' לתת חרב וכו'. פירוש אמרתם שנגלה ה' עליכם והוא שקר אמנם עתה באמת ירא ה' עליכם וישפוט. לתת חרב לומר כי ברד"ו אנחנו נגאלים ורד"ו נהפך לחר"ב גימטריא רד"ו. על כן אמר תכבד העבודה חמשה פעמים עבודה גימטריא ת"ל:

פרק ו

פסוק ב

ויאמר אליו אני ה'. אפשר לרמוז ונקדים מה שראיתי בקונטריס כ"י משם רבינו יהודה חסיד ז"ל עון במילוי ע"ין ו"ו נו"ן גימטריא רמ"ח דאם יתלכלך בחטא וישתרש יתלכלכו רמ"ח אבריו וק"ש רמ"ח תיבות מבטל יצר הרע עכ"ל. ונראה כוונתו כי היצר הרע הוא עון וכשהאדם משתרש בחטא עון שהוא יצה"ר סט"א מלכלך רמ"ח אבריו כי עון במילוי הוא רמ"ח כי הסט"א ויצה"ר הוא עון וכשהאדם שומע לו מתמלא עון ובגימטריא רמ"ח ומלכלך כל רמ"ח איבריו. ובק"ש שיש רמ"ח תיבות מבטל עון שהוא היצה"ר דבמילוי

הוא רמ"ח. ומזה אפשר ללמוד כי ענ"ו אותיות עון שאין עון סט"א שולט בו כמו שאמר הרב החסיד מהר"א הלוי ברוכים ז"ל. גם ענו במילוי שהענוה שלו היא במילואה בלב ונפש יהיה בטוח שנקל לו לקיים רמ"ח מצוות גם הענו נאחז במדת חסד לאברהם גימטריא רמ"ח. גם ענו במילוי מכפר על עון במילוי דהענו כאלו הקריב כל הקרבנות. ואפשר שז"ש המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע וכו' כי ענו אותיות עון לרמוז דבענוה מתכפר לו העון גם ענו במילוי גימטריא רחם שמהפך מדה"ד למדת רחמים דכיון דהוי כמקריב כל הקרבנות והוי מרכבה לשכינה מדה"ד נהפכת לרחמים. ור"ת נושא עון ועובר הוא ענו רמז דמי שהוא ענו מתכפרין לו עונותיו. וזה רמז הרימותי בחור מעם. בחו"ר גימטריא גבורה רמז הרימותי בחור שמסלק הדינין מצד גבורה גימטריא בחור מי שהוא מעביר על מדותיו ר"ת מע"ם. וז"ש וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה'. כלומר אלהים מדת הדין על שהקשה לדבר ולומר למה הרעות כמו שפירש"י ז"ל וזהו וידבר אלהים דיבור קשה במדת הדין. אך ויאמר אליו שהיה עניו אליו דייקא ויאמר אמירה רכה אני ה' מדת רחמים כי מדת הדין בענותנותו נהפכה למדת רחמים וכך היא המדה דהענו מהפך מדת הדין למדת רחמים וק"ו מרע"ה שהיה ענו במילוי ענוה תמה וכמש"ה ענו מאוד וכו'. א"נ אפשר במ"ש לב אריה ז"ל דארבע אלהים נהפכו לשמות הויה רחמים וכו' ע"ש באורך ואמרו רז"ל דמרע"ה היה רוצה שישלימו הת"ל שנה שהם כמספר ה' אלהים. וז"ש וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני ה' רמז לו כי ד' אלהים נהפכו לרחמים וזהו וידבר אלהים אני ה' רחמים:

פסוק ג

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי. ס"ת אברהם יצחק יעקב הוא בקם ובאתב"ש בקם הוא שדי. והשתא אתי שפיר אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי. א"נ אני ה' וארא כלומר אני ה' במדת רחמים עבידנא כל טצדקי לגאול אתכם ששאלתי אות א' מהאבות שא' ינכה אות משמו לקצר הגלות ונתרצה יצחק לתת אות ש' וליקח צ' ובזה נחסרו ק"ק שנים ועי"ז יצאו ברד"ו שנה וז"ש אני ה' וארא גימטריא יצחק שהוא נתרצה לתת אות משמו כמשז"ל:

פסוק ה

וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל וכו'. אפשר דבתיבות פסוק זה רמז טעם גאולת ישראל מכמה פנים זה יצא ראשונה בזכות מרע"ה שהיה בו ג"כ נשמת יוסף הצדיק ע"ה כמ"ש גורי האר"י זצ"ל והיה כי תבא חשבון משה יוסף גימטריא תק"א ובזכותם נתגלו חמשים שערי בינה ונגאלו כמ"ש בזהר הקדוש דלכך נזכרו חמשים פעמים יצ"מ

בתורה לרמוז לחמשים שערי בינה דבה חירו דכלא ולכך הוכו המצריים תק"א מכות כמספר דצ"ך עד"ש באח"ב כמ"ש הגהות מיימוניות סוף הלכות חמץ. והנה הכל רמוז בתיבת נאקת שהיא בגימטריא תק"א ן' רומז על הארי"ש וגם אני שמעתי מטעם משה יוסף גימטריא תק"א ולכן הוכו תק"א מכות כמספר אש"ר הרומז לבינה ונתגלו חמשים שערי בינה וכל זה רמוז בתיבת נאקת שהוא גימטריא תק"א ן' כמדובר. ועוד אפשר רמז כי האבות שני חייהם תק"ב ובכל ימי חייהם עבדו את ה' בדבקות נמרץ אפילו בחלום כמ"ש ספר חסידים ולכן הוכו מצרים תק"א מכות בזכות האבות כמספר שני חייהם עם הכולל. ונתגלו חמשים שערי בינה כי אשר רומז לבינה גימטריא תק"ב עם הכולל. והכל רמוז בתיבת נאקת ע"ד האמור תק"א שני חיי האבות עם הכולל ן' לחמשים שערי בינה על דרך האמור. בני ישראל רמז טעם אחר ליצ"מ שלא היה בהם זנות ובזכות זה יצאו כמשז"ל במדבר רבה פ"ג וזה רמז בני ישראל מיוחסים בלי תערובת. ועוד רמז בני ישראל ריבוי עם חמשה פעמים ששים רבוא כמ"ש בעניותנו בראש דוד. אשר מצרים רמז טעם אחר שהם עבדים ליוסף וגם הם בני חם עבדים לשם. מעבידים אותם רמז טעם אחר קושי השעבוד כמשז"ל והמפרשים שקצר גלותם והוא טעם יצ"מ. אותם רמז טעם אחר דישמעאל ועשו מזרע אברהם ועל כלם מוטל לפרוע שט"ח של גלות ארבע מאות שנה והם שעבדו אותם דוקא לישראל והם אינם חייבים כי אם חצי או שליש השעבוד. ואזכור את בריתי שאמרתי לאאע"ה פה אל פה כמו שכתבתי בעניותי בקונטרס שמחת הרגל בפסקת לעשות מה שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים ע"ש באורך:

פסוק ו

לכן אמור לבני ישראל אני ה'. לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. כן הוא במסרה ואפשר כמ"ש רז"ל והבאתיו לעיל דבזכות שהיו גדורים בעריות יצאו ממצרים. וזה רמז לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם. והטעם בזכות ששמרו אות ברית קדש. על דרך שזכה פינחס לכל המעלות לפי שקנא על ברית כמש"ה לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום מכח שקנא על ברית זכה לברית שלום. כן ישראל יצאו בזכות ששמרו הברית וז"ש ואזכור את בריתי לכן אמור וכו' פירוש ואזכור את בריתי ששמרו וגדרו עצמם מעריות לכן אמור לבני ישראל שכלם בני ישראל ולא נמצא בם פסול בנ"י עאלו בני ישראל נפקו אני ה' והוצאתי אתכם. וכמ"ש הכתוב כלך יפה רעיתי ומום אין בך כלך יפה רעיתי הנקבות ומום אין בך הזכרים שכלם לא נטמאו בזנות. לכן אתי מלבנון ליבון עונות ונתבררו ניצוצי הקדושה. כלה הראויה. ואין פקפוק משום שבויה ח"ו. ואפשר לרמוז כלך גימטריא שבעים רמז לשבעים נפש כי הם שבעים שרשים. יפה רעיתי

ר"ת גימטריא רד"ו ס"ת י"ה דשם י"ה מעיד עליהם החנוכי הפלואי והקדים ה' ליו"ד דהנשים עיקר דבזכות נשים צדקניות נגאלו וכן יפה רעיתי הקדים בס"ת ה' ליו"ד ע"ד החנוכי. ומשום מום גימטריא פ"ו דפ"ו שנים היה קושי השעבוד כמ"ש רבינו אפרים לדרכו אפילו הכי מום אין בך אפילו בשני קושי השעבוד ולא מיבעיא קושי השעבוד אלא אפילו מום כל דהו אביזרא דג"ע אין בך:

פסוק ז

וידעתם כי אני ה'. הנה השליחות יהיה אם לתועלת השליח או המשלח או בעבור מי שנשתלח ולזה אמר מרע"ה עתה אין כל שהרעות לעם הזה. גם לי למה זה שלחתני. גם לך מאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה. לזה השיב לשלשתן עתה תראה אשר אעשה. גם לך תועלת כי שמי לא נודעתי להם אלא לך גם לי וידעתם כי אני ה'. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כתיבת יד:

פסוק ט

ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבודה קשה. אפשר דה' שם בפי בתיה שתקרא לו משה לכמה טעמים רבים וכבר לעיל פרשת שמות כתבנו קצת ועתה נבאר איזה גרגיר. וכבר כתבנו כי מ"ש הכתוב ותקרא שמו משה ותאמר כי מן המים משיתיהו. יש להרגיש דהוי"ל לקרות משוי כי משה משמע כי הוא מוציא אחרים. וזאת לפנים פירשתי בעניותי כי בתיה כוונה שהוא מוציאה מגיהנם שכבר רחצה מגלולי בית אביה וזכתה לראות השכינה עם משה כמ"ש בזהר הקדוש ונתגיירה ובזכות שהצילה משה זכתה לג"ע. ורבו יתירה הוספת לה שיש לה היכל בג"ע כמ"ש בזהר הקדוש. וז"ש ויהי לה לבן ותקרא שמו משה כי בראותה שזכתה שהיה לה לבן במה שהצילתו מן היאור ושכרה לו מינקת לכן ותקרא שמו משה שהוא מוציא אותה מגיהנם. וכי תימא היא בת פרעה הרשע מקור הסט"א ואיך פרסמה זה הן בעודנו אביה בתוקף מלכותו. לז"א ותאמר כי מן המים משיתהו ר"ל שאמרה שהטעם שקראתו משה כי מן המים משיתהו אך עיקר כונתה שהוא מוציאה מגיהנם והסתירה הענין ויש לה תשובה שיש לו זכות כאלו מוציא עצמו. ולדרכנו אפשר דנצנצה בה רוח הקדש וקראתו משה כי הוא יוציא ישראל מהגלות ויכלה מצרים וז"ש כי מן המים בהגלות החסדים ישם תהו אותיות משיתהו כי מצרים לשמה תהיה אותיות משה ויוציא ישראל מהגלות וגם משה בגימטריא אל שדי שיוציאם במשמעות תיבת משה בזכות האבות שנגלה עליהם באל שדי ולזה אל שדי יתן רחמים ויאמר די לצרותם על דרך שאמר יעקב אע"ה אל שדי יתן לכם רחמים מי שאמר לעולמו די יאמר די לצרותי גם רמז כי שדי ביסוד ובזכות שישראל שמרו היסוד יהי מושך חסד אל להוציאם. וכל זה רמוז בשם הקדוש של משה. ועוד כמה רזין עילאין.

וזה רמז ולא שמעו אל משה ר"ל לא הבינו שם משה כפשוטו מוציא שיוציאם מהגלות. וגם גימטריא אל שדי דיוציאם בזכות האבות שנגלה עליהם באל שדי וגם שהם שומרי ברית שחתום שדי וחסד אל להוציאם. והטעם מקצר גימטריא ת"ל שהגזרה היתה ת"ל שנה ועדיין לא עבר כי אם מספר רט"ו מלידת מנשה ואפרים רוח גימטריא רט"ו עם הכולל ולכן לא הבינו שיצאו מהגלות. ועוד ומעבודה קשה שעבדו ע"ז באונס וזו היא שקשה ואיך יתכן שיצאו:

פסוק יט

ובני מררי מחלי ומושי. רבינו אפרים ז"ל בפרישתו דורש כל השמות שבפרשה. ומעין דוגמא יש לרמוז בבעל תשובה כי המכיר בחטאו ושב ולבו מר על חטאו. הקב"ה מוחל לו וזה רמז ובני מררי שמתמרר על חטאו. מחלי שהקב"ה מוחל עונותיו ומעבירם וזהו ומושי ע"ד ומשתי את עון הארץ א"נ שהוא סר מהקליפה וסט"א וזהו ומושי א"נ שהוא מוציא לאור בתשובה ניצוצי הקדושה וזהו ומושי וזש"ה ירא אלהים וסר מרע שהוא מסיר מרע ומברר מסט"א ניצוצות ע"י שהוא ירא אלקים בחינת השכינה והיא המבררת כמשז"ל:

פסוק כ

ויקח עמרם את יוכבד דודתו לו לאשה ותלד. ראשי תיבות חוץ מתיבת לו הוא אוליד והוה ליה כאלו אמר אוליד לו. והענין שאמרו בגמרא שהעובר עבירה מוליד ממזר בעולם דעולם כמנהגו נוהג והטבע מחייב זיווגם להוליד. ולפ"ז כשהלידה דרך נס ופלא מורה שהזווג קדוש ואין בו עבירה דלא עביד קב"ה ניסא לשקרי. והכא בזווג עמרם עם יוכבד היה ח"ו מקום לפקפק כי יוכבד דודתו ועתידה תורה לאסור. גם לפי התרגום המיוחס ליונתן גרשה עמרם ונשאת לאלצפן והחזירה והו"ל מחזיר גרושתו מנשואין דעתידה תורה לאסור. אמנם יוכבד כשילדה למשה רבינו בת ק"ל שנה היתה וזה נס ופלא דמימי אברהם ושרה נחשב לנס גדול מה שילדה שרה בת תשעים וק"ו בימי עמרם לילד בת ק"ל שנה כמשז"ל. ואם לא היה זיווגם כהוגן לא עביד קב"ה ניסא לשקרי וזה רמז אוליד לו ברי"ת רמז דכביכול אומר אוליד לו אני המוליד דזיווג קדוש הוא. ועמרם הצדיק שהיה מדי שמתו בעטיו של נחש כתיב לו לאשה אשה הראויה לו. ורי"ת ויקח עמרם את יוכבד דודתו גימטריא צ"א כמנין הוי"ה אדנ"י רמז שזיווגם היה ליחד הדודים למעלה בצדקת חיבורם וס"ת גימטריא נחת בסוד דברי"י חכמים בנח"ת נשמעים נח"ת גימטריא ג' אהיה במילויים כמ"ש רבינו האריי"י זצ"ל. והיתה יוכבד בת ק"ל שנה לרמוז שהגלות היה על ניצוצי אדה"ר בק"ל שנה וע"י השעבוד המה יעלו וכן יוכבד גימטריא מ"ב כי כל שם מ"ב הוא להעלות. וראיתי בתנחומא פרשת במדבר דדריש פסוק מושיב יחידים ביתה

עמרם ויוכבד שבזכותם הוציא הקב"ה את האסורים ממצרים שהיו משועבדים בטיט ובלבנים מה עשה הקב"ה זיווג יוכבד לעמרם כדי שיעמידו מביניהם גואל לישראל וכו' ע"ש ולפ"ז יומתקו יותר הרמזים האמורים. ואפשר לרמוז כי יוכבד גימטריא בא גואל עם הכולל. ואמרו פ"ק דסוטה שהחזיר עמרם ליוכבד ועשה לקוחים באפיריון ואהרן ומרים מרקדין לפניה. וכפ"ז אפשר לפרש פסוק מושיבי עקרת הבית יוכבד כמו שדרשו רז"ל מושיב יחידים ביתה. אם הבנים שמחה שהיו מרקדין אהרן ומרים בפניה כמ"ש פסוק זה מלאכי השרת כמו שאמרו שם פ"ק דסוטה הללויה שזיווגם להוציא גואל ישראל וז"ש בצאת ישראל ממצרים דע"י שהחזיר עמרם ליוכבד יצאו ישראל ממצרים. א"נ בסגנון אחר מושיבי עקרת הבית יוכבד. ולא תימא דיש פקפוק דעתידה תורה לאסור. לא בדא. דהרי בצאת ישראל ממצרים בי"ת יעקב בשכר נשי ישראל שגדרו עצמם מהערוה. ואיך מרע"ה גואלם. אלא מוכרח דהזווג קדוש והוא כ"י מושיבי עקרת הבית. ובזה יש לפרש פסוק מושיב יחידים שדרשוהו בתנחומא על עמרם ויוכבד כאמור. הכוונה אלהים מושיב יחידים כ"י אלהים שציוה על העריות הוא כ"י מושיב יחידים עמרם ויוכבד שיזדווגו להוציא מרע"ה שהוא הגואל. מוציא אסירים ישראל בכשרות נשים צדקניות שגדרו עצמן מן הערוה ומזה תבין כי אלהים מושיב יחידים עמרם ויוכבד כי ישראל לא יצאו אלא שהיו גדורים בעריות ואם ח"ו עמרם לא עשה כהוגן איך משה גואלם אלא מוכרח כי מאת ה' היתה זאת. ורמז גם כן מוציא אסירים ניצוצי הקדושה שהיו במצרים דאפיק משמע נתבררו ובאו בכשרות וילדו ששה תחת הכר"ס האחת ונטלו חיותם של המצריים וז"ש אך סוררים שכנו צחיחה לשון צחה צמא שחיותם שהיו ניצוצות הקדושה יצאו מהם ועתה נפשם יבשה אין כל ושכנו צחיחה רעבים גם צמאים כי לא נשאר בהם חיות ככל אשר דברנו:

פסוק כז

הוא משה ואהרן. כתוב בלקוטים בספר רבינו אפרים ז"ל משה ואהרן גימטריא תרי"ג דעל ידם נצטוו ישראל תרי"ג מצות עכ"ד והחשבון אינו מכוון ואפשר דחושב אהרן מלא וי"ו דזמנין מארי דחושבנא באו חשבון וי"ו כשיש חולם ע"ד שכתב (הר [האריז"ל] צפונה גימטריא ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן וכתב חסר וכמ"ש במ"א בס"ד:

פרק ז

פסוק א

ראה נתתיך אלהים לפרעה. אפשר לרמוז לפרעה גימטריא לשון עם הכולל לומר שבעיניו יראה כאלו יש לך לשון למודים. א"נ לפרעה גימטריא שכינה שהיא תנקם ממנו על ידך וז"ש נתתיך אלהים מדת הדין לפרעה:

פסוק יט

והיה דם בכל ארץ מצרים. אפשר לרמוז כמ"ש רז"ל והמפרשים דהיו עובדים לטלה וליאור. ויש מי שאמר דאלוה של מצרים טלה ואלוה של פרעה היאור לכן מכה ראשונה דם גימטריא טלה להראות שאין בו ממש והדגה אשר ביאור תמות ובאש היאור ויתגלה קלונם:

פסוק כז

נוגף את כל גבולך בצפרדעים. שכל כך יהיו בריבוי שכל המהלך ניגפים רגליו בהם רבינו אפרים ז"ל בפירושו כתיבת יד:

פרק ח

פסוק טו

אצבע אלהים היא. אצבע ראשי תיבות אין צריך בדיקה עוד. ספר נצח ישראל על התורה כ"י:

ויחזק לב פרעה. רבותינו ז"ל אמרו דהחרטומים לא יכלו להוציא הכנים דאין השד שולט על בריה פחותה מכשעורה ולכן אמרו אצבע אלהים ואינו על ידי כשפים והביאו רש"י ז"ל. ויש לחקור מאי סבר פרעה שיחזק לבו הלא עינו ראה שהיא מכה מאת המקום. עוד יש לחקור אעיקרא דדינא פרכא מאי דעתיה דפרעה להביא מכשפים שיעשו גם הם על דרך שעשה משה רבינו עליו השלום. הלא אם המכשפים היה להם כח לסלק המכה. הנה מה טוב. אבל מה בצע להוסיף מעין דוגמא למכה. אמנם יש לומר דכל עצמו דפרעה לומר דכל מעשה משה ואהרן היה על ידי כשוף ולא ה' פעל כל זאת. ולכן היה מראה דהחרטומים יכולים לעשות כיוצא בהם. אמנם ודאי דהחרטומים לא הגיעו למדרגת משה ואהרן בכשוף ולזה אינם יכולים לסלק המכה. ובכנים הקשו המפרשים דאמרו רז"ל דהכנים שבאו על מצרים היו גדולים כביצים ואיך אמרו דהשד אינו שולט על בריה פחותה מכשעורה. ותירצו דכיון דעיקר בריאת הכנים פחותה מכשעורה אין השד שולט. והשתא גם בזה סבר פרעה דאיברא החרטומים לא יכלו להוציא הכנים דעיקר בריאתם פחותה מכשעורה. אבל זהו לחסרון ידיעתם בהלכות כשפים ומסכת כניי"ם אבל משה ואהרן הם גדולים בידיעת הכשוף דכיון דהשתא גדולים כביצים יכולים

להביאם על ידי כשוף ומשו"ה ויחזק לב פרעה דעדיין מראה פנים להחזיק בשטותו דהכל כשפים ואינו מן השמים:

פסוק יז

הנה משליח וכו' את הערוב. משליח אותיות למשיח כי כל האותות שעשה הקדוש ברוך הוא למצרים עתיד לעשותם לימות המשיח שנאמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י:

פרק ט

פסוק ח

קחו לכם מלא חפניכם פיח כבשן. לא רצה ליקח שחין שנגזר על אחרים ליתנו לאלה ויכולת היה להביא בלא פיח אלא להראות לבריות שיכול ה' לעשות ממש מתוהו כי הפיח אחר שנזרק הוא דבר שאין בו ממש ועשה ממנו ממשות. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י:

פרק י

פסוק א

בא אל פרעה וכו' למען שיתי וכו'. אפשר במ"ש הרב ש"ך ז"ל עה"ת והזכרנו דבריו לעיל ובמ"א. דפרעה קין ומשה הבל והרגו לשעבר. וגם עתה היה רוצה להורגו והיה מתגאה באות יו"ד שנתן ה' לקין אות יו"ד. ופרעה י' יותר ממספר משה שהיה הוא מתגאה באות יו"ד של קין ובזה היה רוצה להתגבר על משה. ונהפוך הוא כי היו"ד נהפכה לו לעשר מכות. ועתה פרע הכל שהוכה עשר מכות נגד עשרה נשיכות שנשך להבל ופרע הצאן וגיזותיה להבל שהוא משה וכן פרעה גימטריא נחש עם שלשה תיבות פרעה מלך מצרים. זהו תורף קצור דברי הרב ש"ך ז"ל. והרשב"א הלוי ז"ל. וזאת לפנים רמזתי בעניותי בזה מש"ה בירמיה פרעה חפרע. כי חפרע גימטריא נחש. ועתה ראיתי בתנחומא דאמרו חפרע רמז שנבעל כנשים ע"ד ופרע ראש האשה ע"ש ולדרכנו אפשר דכשם דהנחש הטיל זוהמא בחוה כל קבל דנא עתה נבעל כנשים ולכך כתיב חפרע גימטריא נחש. ואפשר זה רמז פרשת וארא וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה. לאמר הן בני ר"ת הבל כלומר ישראל שהם מבחינתי הבל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה שהוא קין שעשה מה שעשה הן קדם. ובזה אפשר דזהו הטעם דמראש מקדם ציוהו ה' קח מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין כי פרעה הוא נחש והיה מתגאה על יו"ד שבו יתירה על שם משה. ולא ידע כי הם העשר מכות ולכן בטרם כל רמז יהי לתנין כי תנין גדול מנחש פשוט כמ"ש המפרשים וכתיב חמת תנינים

יינם. ובתיבת תנין רמז שיו"ד יתירה הם לת"ק מכות ששרשם עשר גימטריא דצ"ך עד"ש באח"ב עם הכולל וזה רמז תנין גימטריא ת"ק יו"ד רמז למכות תק"א ששרשם עשר וזהו היו"ד יתירה. ובזה נרמוז בקראין בא אל פרעה בא גימטריא שלשה תוסיף ג' אל פרעה והוא גימטריא נחש כי אני הכבדתי את לבו כמו שפשע והרג הבל גימטריא לבו עם הכולל ואשר נתוסף יו"ד על שמו אינו לטובתו כאשר חשב רק הוא כנגד עשר מכות וז"ש למען שיתי אותותי אלה בקרבו אלה גימטריא הבל עם הכולל לנקום נקמת הבל. וגם ס"ת בא אל פרעה גימטריא הבל עם הכולל:

פסוק ב

ולמען תספר באזני בנך וכו'. ראיתי בנמוקי רבינו אליעזר מגרמיזא ז"ל בכ"י שכתב ולמען תספר באזני [בנך] גימטריא זהו שלשים יום לפני הפסח כמשז"ל עכ"ד ויש לרמוז ענין יקר הערך והוא פלא שכתב מז"ה ז"ל בחסד לאברהם דף כ"ג דפוס אמשטרדם כי ה' ברב רחמיו וחסדיו הרבים בכל שנה שלשים יום קודם לפסח מתחיל להוציא נפשות ישראל מהיכלות הטומאה מעט מעט שיעור חלק אחד משלשים בכל לילה באופן שבליל ביעור חמץ כל פושעי ישראל עומדים בפתח היכל החיצון משערי טומאה שיעור חלק אחד משיעור הכמות שהיו נכנסים ליל שלשים ואחד קודם הפסח ובליל פסח אין נכנסים כלל ועיקר וכלם פטורין ובני חורין זהו תורף דבריו בקצור. ואני בעניי כתבתי כמה עניינים בהקדמה זו היא נפלאת בספרי הקטן כסא דוד ריש דף כ"ט ודף צ"ח ע"ג ודף ק"א ע"ב ע"ש. ועתה נרמז כפי רמז מהר"א מגרמיזא ז"ל שכתב כי תיבות למען תספר באזני בגימטריא זהו שלשים יום לפני הפסח דרמז להם הפלא העצום אשר הגדיל ה' לעשות עמנו להוציא לאור נשמות ישראל מן הקליפות אשר היו מוטמעים שם וזהו אשר התעללתי במצרים שחקתי להוציא כל נשמות ישראל משערי טומאה. ועוד הפליא לעשות כי ממצרים ועד הנה בכל שנה הוא מוציא כל לילה שלשים יום קודם לפסח נשמות ישראל מש"ט וז"ש ולמען תספר באזני בנך ובן בנך החסדים המופלאים ובא בהעלם בגימטריא שלשים יום קודם לפסח שזהו רחמים גדולים כי ככה יעשה בכל שנה. ואפשר דזה בכלל מ"ש בזה"ק דמגאולת מצרים נמשכת גאולה העתידה במהרה בימינו דכיון דמגאולת מצרים רצה הקב"ה לזכות ישראל לטהרם בשלשים יום קודם לפסח בכל שנה ולהוציא נשמתם משערי סט"א ודאי זה גורם הגאולה העתידה והיינו מ"ש רז"ל בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל והיינו מ"ש בר"מ דמחיית עמלק בליל בעור חמץ בזמן שמוציא נשמות ישראל מהיכלות סט"א וז"ש חייב אדם להראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים כי גם לכל אדם מישראל בכל שנה היא גאולת מצרים בעצם

שמוציא נפשותם מהסט"א וז"ש וידעתם כי אני ה' כלומר הביטו וראו ודעו כי זהו רחמים גדולים רח"ם רחמתי"ם לראש בני ישראל להוציא ממסגר אסיר ולהעלות בכל שנה נשמות ישראל לפני הפסח ואפשר לרמוז למען שיתי אותותי אלה בקרבו ולמען תספר וכו' כי למען גימטריא קץ והכונה כי אני הכבדתי למען גימטריא קץ כי בא מועד קץ גאולתם של ישראל וקץ גאולת מצרים משם נמשך ולמען שהוא גימטריא הקץ עם הכולל הגאולה העתידה ב"ב וזה תספר באזני בנך וכו' ללמדם לדעת רחמי שמים כי גברו מאד:

פסוק ג

עד מתי מאנת לענות מפני. פירוש מפני גדולתי שאני אדון הכל ולא מיראת המכות. הרב צידה לדרך ז"ל:

פסוק ה

לראות את הארץ. יש מי שפירש דהארבה לרוב רבויים לא יוכל לראות ואוכלים יותר כמ"ש דהסומין אוכלים ואינם שבעים. הרב צידה לדרך:

פסוק ט

בנערינו ובזקנינו וכו'. אני עני בקונטריס פני דוד הבאתי דברי רבינו בעל הטורים ז"ל במ"ש מי ומי ההולכים. וסיימתי הכתוב לפי דרכו ע"ש ודין גרמ"א שראיתי דברי רבינו בעה"ט אשר נדפסו סביב לחומש ונדפס שם בקצור ולכן כתבתי לסיים הכתוב. ועתה ראיתי דברי רבינו בעל הטורים במקרא גדולה ושם ראיתי שהרב ז"ל עצמו סיים לפרש הכתוב כמ"ש וה' יצילנו משגיאות:

פסוק יד

ואחריו לא יהיה כן. ואחריו בגימטריא ואפילו בימי יואל. לא יהיה כן בגימטריא זהו מין אחד. ואחריו לא אותיות יואל סמוכות. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכ"י:

פסוק כב

ויהי חשך אפלה. בגימטריא בכותל. ובאותן שלשה ימים מתו אותן שלא היו מאמינים שיצאו משם לעולם ומתו בי"ג באדר והמן גזר לאבדם בי"ג באדר ולכן מתענים בי"ג באדר. רבינו מהר"א מגרמיזא זכרונו לברכה בכתיבת יד [ומ"ש והמן גזר לאבדם בי"ג באדר וכו' כן כתב בספר אמרכל הביאו הרב אליה רבה סימן תרצ"ג דמשום שמתו פושעי ישראל באפילה סבר שיוכל להם ולא חשב ולכל בני ישראל היה אור במושבותם וגרם ליהודים היתה אורה עכ"ד ובזה מדוקדק היתה לשעבר במצרים ואכמ"ל]:

פרק יב

פסוק ב

החדש ראש חדשים לחדשי. הרי חמשה חדשים בשנה שבהם ימים טובים לישראל והם ניסן סיון תשרי כסלו אדר. ראשון הוא לכם לחדשי השנה בגימטריא ראש השנה למלכים ולרגלים. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י. החדש ר"ת התר חמץ ד' שעות. הוא לכם לחדשי ראשי תיבות הלל לומר הלל ברי"ח. רבינו מהר"א גרמיזא ז"ל בכתיבת יד:

פסוק ד

איש לפי אכלו. בגימטריא אוכל כזית כי סתם אכילה בכזית. רבינו מהר"א מגרמיזא בכ"י:

פסוק כא

משכו וקחו לכם צאן. אמרו רז"ל משכו ידכם מהע"ז והענין שהיו עובדים לע"ז כמוש אותיות משכו ולזה אמר בלשון זה משכו ידיכם מע"ז כמוש. ספר קדמון כ"י:

פסוק כט

עד בכור השבי אשר בבית הבור. משה אמר ומת כל בכור אשר אחר הריחים משום שהיו משעבדין בשבויים שלהם ביום בכל מיני שעבוד ובשעה שא"ל משה היה יום לכך אמר אשר אחר הריחים ובלילה היו שמים אותם בבור לשמרם לכך שעת מכת בכורות היה בחצי הלילה ולהכי אמר אשר בבית הבור. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בפירושו כתיבת יד:

פסוק לה

ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים וכו' וה' נתן את חן העם וכו'. יש להעיר דלמעלה כבר כתיב ויתן ה' את חן העם סמוך למ"ש דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו וכו' ואמאי אצטריך עוד הכא לומר וה' נתן את חן העם. או יכתב פה ולימא גם האיש משה ולא יכתב למעלה. ואפשר דהכתוב מלמדנו שהיו שתי חינות אחת מה שאמר ויתן ה' את חן העם דמה ששאלו נותנים להם כמו שאמר למעלה. וכאן הוסיף יתרון חן דגם מה שלא שאלו נתנו להם וז"ש וה' נתן את חן העם וישאלום מעצמם גם אשר לא שאלו. ועוד לימדנו דה' מדת רחמים נתן את חן העם וז"ש ויתן ה' את חן העם מדת רחמים וכאן הוסיף שגם מדת הדין הסכימה לתת חנם וז"ש וה' נתן את חן העם וארז"ל ע"פ ה' נתן וכו' דכי כתיב וה' הוא ובית דינו והיינו רבותא וה' נתן את חן אפילו מדה"ד. ולפי מ"ש פרק חלק דהיינו שכר העבודה א"ש מה שאמר וה' נתן את חן העם במדת הדין. וכלפי מ"ש בסדר העולם דכל השעבוד היו קי"ו שנים כמש"ל א"ש שתי חינות כמו שאמרנו כי חן חן גימטריא קי"ו שנים כמספר שני שעבוד. ואמרו במכילתא

ובני ישראל עשו כדבר משה וכי מה א"ל משה הרי הוא דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו וכן עשו וישאלו איש מאת רעהו. ומאמר מכילתא הלזו תמוה. וראיתי להרב הגדול מהר"ר משה בן חביב ז"ל (ה"ה בעל גט פשוט וכו') בדרשותיו כ"י שפירש המאמר הלז והקדים לפרש פסוק ושאלה אשה משכנתה וכו' ופסוק וישאלו איש מאת רעהו ובשם הרב הגדול מ"ח מהר"י חאגי"ז ז"ל פירש דאם היו ישראל הולכים כעניים בבלויי הסחבות שישאילום כלי כסף וכלי זהב לא היו משאילים להם לז"א ושאלה אשה משכנתה העשירה ישראלית וכן מגרת ביתה ישראלית העשירה תשאלו זה מזה ושמתם על בניכם ועל בנותיכם ואז תהיו נראים כעשירים ואז המצריים ישאילו לכם שסוברים שאתם עשירים ונצלתם את מצרים והחכם השלם כמהר"ש מורינו ז"ל הוסיף בדין שמירה בבעלים והאריך הוא והרב המחבר ז"ל בזה ותורף הדברים בקצור דכיון דהיה שואל כלי כסף וכלי זהב אמר וישאלו איש מאת רעהו באופן שיהיה שמירה בבעלים ומשם הרב מהר"ש אלגאזי ז"ל פירש דלא ילך אל אדוניו שעבדו לשאול דיחוש דיקחהו בשכרו לז"א איש מאת רעהו ולא אדוניו. והרב ז"ל פירש וישאלו איש מאת רעהו שלא ילכו אנשים רבים למצרי אחד ולא ישראל אחד אצל מצריים הרבה. ובזה פירש המכילתא הנזכר דק"ל בכתוב דמ"ש ובני ישראל עשו כדבר משה יתר לגמרי והשיב דבא הכתוב לומר שעשו כמ"ש וישאלו איש מאת רעהו דהכונה כפירוש א' רעהו הישראל א"נ מאת מכירו המצרי ולא אדוניו כפירוש ב' א"נ מאת רעהו א' דוקא כפירוש ג' וז"ש עשו כדבר משה ככל אשר ציום בהמצאות הנזכר מלבד עיקר הדבר לשאול מהמצריים זהת"ד בקיצור:

פסוק מב

ליל שמורים הוא לה' להוציאם. ר"ת הלל שאומרים הלל בליל פסח רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק נא

ויהי בעצם היום הזה הוציא ה' את בני ישראל מאצ"מ על צבאותם. לכאורה ח"ו נראה דכל פסוק זה יתר. ואפשר דבא לרמוז כמה טעמים ליצ"מ. א' ויהי בעצם היום הזה דכבר נשלמו כל הברורים ועשאוה כמצולה שאין בה דגים וא"כ הוא זמן יצ"מ דכל השעבוד לברר ניצוצי הקדושה אשר שם וכבר החלו עולין ונשארה מצרימה שממה שהוא בגימטריא מצרימה שלא נשאר בה ניצוצי הקדושה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בטעם לא תוסיפו לראותם וכו' וכל הברורים ע"י השכינה ורמז שכינה גימטריא מצרימה והוא שאמר ה' אנכי ארד עמך מצרימ"ה ואנכי אעלך גם עלה. בשר ליעקב אע"ה אנכי ארד זו גילוי שכינה ויושלמו הבירורים כמש"ל פרשת שמות וז"ש ואנכי אעלך דיעלו ניצוצי

אדה"ר שהוא גלגולו וזהו אעלך. גם עלה שבירורו ר"ב ניצוצין מרפ"ח כמשז"ל. וזה רמז קראין ויהי בעצ"ם גימטריא ר"ב שבירורו ר"ב מן רפ"ח. הוציא ה' את בני ישראל שנשמרו מזנות והיו בני ישראל ממש בלי תערובת כלל. מארץ מצרים שהיו בני חם עבדים לשם ועבדים ליוסף הצדיק. ועוד שהיו רבוי עם ושעבדו ה' פעמים ששים רבוא והוה ליה כאלו שעבדו ת"ל שנה כמ"ש במ"א באורך מיסוד רז"ל והמפרשים וז"ש על צבאותם כלומר רבויים ולכן דין הוא לצאת בעצם היום הזה ושלימת עבידת"א יעברו גאולים גאולה אריכתא:

פרק יג

פסוק ח

והגדת לבנך ביום ההוא לאמר. פירוש בשביל שנשמרו מזנות וז"ש לאמר כמשז"ל לאמר זה ג"ע. בעבור זה בזכות משה רבינו ע"ה הנקרא זה כמ"ש במנחות דכתיב זה משה האיש. ועוד טעם אחר עשה ה' לי ותקנני לקבל תורתו בצאתי ממצרים ועל כן גאלנו:

פסוק י

למועדה. בגימטריא בחול לא בלילה. ולטוטפת בין עיניך בגימטריא אלו ארבע בתים. תפילין של יד כנגד הלב לזכור אהבת ה' ושל ראש מקום המוח ה' עליהם יחיו כי לוית חן הם לראשך קשרם על לוח לבך. כי לוית חן הם בגימטריא תפילין קשרם על אצבעותיך מלמד שרצועת תפילין של יד צריכה שתהא מגעת עד האצבע וכורכה סביב האצבע רפאות תהי לשרך מגיד שרצועות הראש מגיעות עד הטבור. לא יצאו ממצרים אלא בזכות התפילין שנאמר כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקר"ק חרוץ גימטריא אלו התפילין. לא נקרע להם הים אלא בזכות התפילין שנאמר והים בקע"ת לפניהם בגימטריא בתפילין. רבינו מהר"א גרמיזא ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק טז

כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים. לפי האמור דבזכות תפילין יצאנו ממצרים יכון מאוד והיו לטוטפות כי בחזק יד וגאלנו בזכות התפילין לפני הזמן וזהו בחזק יד:

פסוק יז

ויהי בשלח פרעה את העם. אפשר לרמוז בשלח גימטריא שם היא השכינה כנודע בסוד ויעש דוד שם פירוש דהשכינה השלימה החשבון כמשז"ל. א"נ אפשר במ"ש רבינו הרמ"ק זצ"ל בספר גרושין דגאולת מצרים היתה מצד השכינה ע"ש באורך ובזה א"ש מה שאמרו רז"ל בשכר נשים צדקניות נגאלנו ממצרים דכל נשי ישראל נאחזות כ"י בשכינה וזה תואר צדקניות דצדק היא השכינה כידוע ובשכר נשים צדקניו"ת היתה גאולה מצד השכינה וזה רמז בשלח גימטריא שם שהיא השכינה שהגאולה היתה מצדה. א"נ רמז

מ״ש רבינו אשכנז ז״ל דהגלות היה צריך ת״ל שנים כמנין חמשה פעמים אלהים. ולא היינו אלא פ״ו שנים בקושי השעבוד כמנין אלהים ואכתי פשו שמ״ד שנים וזהו הגליות הנקראים שמד זהו תורף דבריהם בקיצור נמרץ. וזה רמז ויהי ויהי על שמ״ד שנים שנשארו גימטריא בשלח עם ד׳ אותיות וצריך פרעה בפרוע פרעות בישראל. ומ״מ השכינה עם ישראל תמיד וזה רמז את העם את היא השכינה כנודע העם תמיד השכינה עמנו להגן בעדנו ולשמרנו. א״נ רמז הרומז מה שרמזתי בעניותי בפסוק היום אתם יוצאים בחדש האביב רמז שיצאו ממצרים בעבור ששמרו היסוד שבו שדי גימטריא בחדש. האביב ה׳ רומז לשכינה. אב ג׳ אבות י״ב שבטים וזהו האביב ורבינו מהר״א מגרמיזא ז״ל כתב בשלח גימטריא בחודש האביב עכ״ד ומאי שיאטיה דרמז זה ולפי מ״ש בעניותי יכון דרמז טעמי יצ״מ כמדובר. והרב ז״ל חשב בחדש מלא. ולדרכנו שדי גימטריא בחדש ונוסף ו׳ דגוף וברית חשבינן חד:

פסוק יט

ויקח משה את עצמות יוסף עמו. להודיע חכמתו וחסידותו של משה שכל ישראל עוסקין בביזה ומשה עוסק במצות עצמות יוסף עליו הכתוב אומר חכם לב יקח מצות עכ״ל המכילתא. ויש להבין מה חכמה שייך הכא. ואפשר דיש לחקור דפ״ק דסוטה אמרו דהניחו למשה דכבודו בגדולים וא״כ איך מרע״ה עניו מכל כאן הראה שמחזיק עצמו לגדול אך י״ל דלקיים מצוה אין להשגיח בענוה וזה חכמת החסידות. א״נ שדקדק דיוסף אמר והעליתם את עצמותי מזה וכיוין לו דנקרא זה כמ״ש במנחות יבא זה וכו׳ ואם הם כיונו שהוא גדול הוא לקחם דידע דיוסף כיוין אליו ומענותנותו לא גילה דיוסף ברוח הקדש כיוין אליו. והם יסברו דמה שלקחם לא משום דמחזיק עצמו לגדול רק כדי שהם יקחו הביזה וז״ש להודיע חכמתו וחסידותו ועליו נאמר חכם לב יקח מצות שהעמיק בכל הצדדים ונתחכם כיצד יעלהו כדמפרש ואזיל וזהו חכמתו וחסידותו ויש להם לתלות דאיננו גדול אלא שהוא התחיל במצוה יצא לחפש״י איה מקום כבודו. ובר מן דין שהוא ידע שהוא בחינת יוסף כמ״ש במ״א בשם הנשי״א ועליו מוטל לקחתו והוא עשה בחכמה ולא גילה סודו רק לקיים את השבועה ועוד יש להאריך:

כי השבע השביע את בני ישראל לאמר וכו׳. אפשר לרמוז כמשז״ל הים ראה וינוס ראה ארונו של יוסף דכתיב וינס ויצא החוצא ובזכותו נקרע הים. אבל היינו דוקא אם ישראל נשמרים מעריות הגם דלא באו לידי נסיון אהני זכות יוסף הצדיק ע״ה אמנם אם ח״ו פגמו בעריות לא יועיל להם זכות יוסף הצדיק ע״ה ודא היא תברתהון שהם לא נשמרו. ומה גם אעיקרא שלא נגאלו ממצרים אלא בעבור שנשמרו מעריות כמש״ל

מרז"ל וזה רמז יוסף הצדיק עליו השלום לאמר דהיינו ג"ע כמו שכתבו פרק ד' מיתות וזה שאמר השבע וכו' לאמר הזהרו בעריות ואז בזכות זה פקוד יפקוד אלהים אתכם ותגאלו בזכות זה. ואח"כ והעליתם את עצמותי מזה רומז ליסוד אתכם שגם אתם תשמרוהו ואז יקרע הים. ועוד אפשר לומר כמש"ל מיסוד רז"ל דבעבדות יוסף כיפר חלק גזרת ועבדום ומשו"ה יצאו ברד"ו שנה וזה רמז להם ביום צוותו בדינא דגרמי עצמותיו הקדושים פקוד גימטריא ק"ץ יפקוד אלהים יחסר מת' בעבורי וא"כ קבלתם טובה גדולה מסיבתי והעליתם את עצמותי ותשלמו לי גמולי וישראל עושה חסד לגרמ"י הוא דעבד:

פרק יד

פסוק ה

ויוגד למלך מצרים כי ברח העם. אפשר דבני אפרים יצאו שלשים שנה קודם והרגום פלשתים כמו שאז"ל וז"ש ויוגד אין הגדה אלא חכמה. אמרו לו חרטומים כי יציאת ישראל עתה ברד"ו שנה היא שקולה כבני אפרים שיצאו שלשים שנה קודם גם אלו אם לא יהרגום יגלו לבבל ולאומות אחרות וז"ש כ"י ברי"ח רוצה לומר הליכת בני אפרים קודם ל' שנה כמספר כ"י שוה ברי"ח פי' לרד"ו גימטריא ברי"ח שיצאו אלו וצריך שיהיו בגלות בבל וז"ש ויהפך לבב אותיות בבל. ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו דוקא ויהיו עבדים לאחרים ולא עלה על דעת כי סברנו שיהיו בני חורין לגמרי אבל עתה שצריך לעבוד אחרים יחזרו אלינו:

פסוק יג

התיצבו וראו את ישועת ה'. אפשר לרמוז התיצבו גימטריא חתן כלה לרמוז מ"ש רז"ל קשה לזווגם כקריעת ים סוף. א"נ כי יושיע ה' בזכות מעמד הר סיני שעתידין לעמוד בהר סיני ישראל ככלה והוא כחתן כביכול. א"נ רמז בזכות האבות ששני חייהם תק"ב שבכלם עבדו ודבקו בה' אפילו בחלום כמ"ש בספר חסידים והוא גימטריא תיצ"ב ולזה זכו במצרים לאות ה' מצה ואח"כ לאות ו' מצוה כמ"ש בזהר הקדוש וזה רמז בתחילת התיצבו ה' ובסוף ו'. בזכות זה וראו את ישועת ה'. א"נ במה שזכו למצוה שהוא יה מ"צ באתב"ש ו"ה גלויות. כמש"ה הנסתרות לה' אלהינו. י"ה ו"ה נגלות. וזה רמז התיצבו שיש ה' בתחילה ו' בסוף. תיצב גימטריא אשר הרומז לאימא עם הכולל רמז לאבא נעלם בזה וראו את ישועת ה':

לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. ס"ת מודד והענין דישראל נתיראו משר של ים שעדיין היה קיים כמש"ה והנה מצרים נוסע אחריהם וייראו מאד ואמרו רז"ל שראו שר של מצרים וע"ז היו יראים דאיך היה קיים כי הקב"ה בתחילה מבטל שר האומה ואח"כ

האומה. ואילו הכא המצריים לקו כמה מכות ושר של מצרים קיים. והתשובה לזה כי הקב"ה כל מדותיו מדה כנגד מדה ועד הים אינו פרעון. וכל הקודם הם פירות והכנה ובים גמר הפרעון שגזרו היאורה תשליכו כל הבן הילוד ונתחכמו על מושיען של ישראל דנשבע שלא יביא מבול. ולזה הם אומה אחת באים ונופלים בתוכו ובים יאבדו השר והאומה וז"ש אשר ראיתם את מצרים והשר לא תוסיפו לראותם שיאבדו בים מצרים והשר שהוא הפרעון כמו שכתבתי אני בעניי בנחל ע"פ כי בדבר אשר זדו ע"ש וכל זה רמוז בס"ת שהוא מודד מדה כנגד מדה כדבר האמור:

פסוק יד

ה' ילחם לכם. ר"ת שם יל"י משם מ"ב שהוא מעלה ניצוצות הקדושה כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל בסוד אשירה לה' כי גמל עלי ס"ת שם הקדוש הנזכר. וס"ת גימטריא מילה לפי ששמרו ברית קדש ואמרו רז"ל לגוזר ים סוף לגזרים. ואתם תחרישון בסוד אמת כמו שאמרו בזהר הקדוש תחרישון בסוד מחשבה:

פרק טו

פסוק א

אז ישיר משה. כתב רש"י ז"ל חשב שישיר המחשבה מצוה והפועל מצוה אחרת. ויאמרו לאמר אף על פי שאין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד כאן הושוו. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

אשירה לה' כי גאה גאה. גאה ר"ת ג' אבות העולם שבאו על הים כמשז"ל על פסוק ויוציאך בפניו בכחו הגדול בפניו זה יעקב בכחו זה יצחק הגדול זה אברהם. ספר קדמון כ"י. והרב הגדול מהר"ם בן חביב ז"ל בדרשותיו כ"י כתב דיש לחקור דכשיצאו ממצרים ביום ראשון של פסח וניצולו משעבוד הגדול אמאי לא אמרו שירה והמתינו שבעת ימים עד קריעת ים סוף. אמנם כשיצאו ממצרים אמרו הגוים דכל המכות אשר הוכו והוצאת ישראל ממצרים לא הרעיש הקב"ה את עולמו בעבור ישראל אך הכל היה לפי שפרעה הטיח דברים ואמר מי ה' וכיוצא. והכל השי"ת עשה לכבודו ולא בשביל ישראל אבל בקי"ס שנדונו ע"פ מדתם כל הבן הילוד וכו' נודע ה' משפט עשה שהכל הוא בשביל ישראל ולא לכבודו יתברך. ולכן אז אמרו שירה כי עתה נודע שהוא בשביל ישראל וז"ש אז ישיר משה ולא קודם לכן כי עד עתה אוה"ע אמרו שאינו לאהבת ישראל רק בעבור כבודו אבל עתה אז ישיר ואמרו אשירה לה' בכפל כי גאה גאה עתה דסוס ורוכבו רמה בים. ומזה נודע כי גאה גאה ומפרש עזי תוקפי דניכר תוקפי דהכל עשה בשבילי

וזהו גאה. גאה שניכר שבחו שלא עשה לכבודו וז"ש זמרת יה שבחו יתברך שלא עשה לכבודו עכ"ד הרב ז"ל.

ולי הדל יראה בהקדמת הרב עיר וקדיש מהר"ר יוסף קוב"ו ז"ל בדרשותיו מיסוד רז"ל והמפרשים כי יוסף כיפר ועבדום ולזה נענשו המצריים והביא עליהם עשר מכות. וכשבאו על הים המרו ישראל על הים והיה ראוי להטביעם ומשום חילול ה' שיאמרו דכיון דהם רשעים לא הי"ל להביא מכות לזה ניצולו זהת"ד וכמ"ש במ"א באורך וז"ש אשירה לה' כי גאה במצרים והכה אותם מכות גדולות. גאה בים שניצולו ישראל דאם היו נטבעים על שהמרו ישראל היה חילול ה' ועל כן סוס ורוכבו רמה בים. וזה היה עזי תוקפי שהביא המכות בעבור ישראל וזמרת יה שלא יהיה חילול ה' כאמור וז"ש ויהי לי לישועה:

במה שכתבנו בסמוך דבכל המכות שלקו במצרים היה שר של מצרים קיים כי עיקר הנקמה על הים שהוא מדה כנגד מדה וכל הקודם היה הכנה ופירות וניכר גדולתו יתברך דבעוד השר קיים הפליא להכותם והשר נחשב כאין ומשום הכי לא אמרו שירה עד קי"ס דאז מת השר. וז"ש ויושע ה' את ישראל מיד מצרים הוא השר כמ"ש והנה מצרים נוסע אחריהם שהוא השר והיה מקטרג שיאבדו ויושע ה' את ישראל מיד מצרים השר. וירא ישראל את מצרים האומה מת על שפת הים מדה כנגד מדה אז שהיה הנקמה עיקרית ונאבדו השר והאומה ישיר ישראל ולא קודם שהיה הכל הכנה לזה. אשירה לה כי גאה גאה להביא המכות בעוד השר קיים גאה לאבדו כי הגמר היה סוס ורוכבו ירה בים מדה כנגד מדה:

א"נ עזי וזמרת יה כמש"ל מרז"ל דיצ"מ היה בשביל שלא היה זנות בישראל והוא פלא דבחמשה פעמים ששים רבוא לא נמצא איש או אשה שיעשו עבירה. אחת היתה ופרסמה הכתוב שלומית ואף גם זאת היתה בשוגג ואונס ועדיין לא קבלו התורה ובודאי הוא מילתא דתמיהא וזכות גדול ועצום לישראל וז"ש מוציא אסירים בכשרות. ומה גם דישראל בהיות נשמתו קדושה וגדולה היצה"ר מסיתו הרבה שאם יחטא מרויח הרבה וכמשז"ל שהיצה"ר מתגרה ביותר בת"ח. וכן הוא להמון ישראל נגד האומות. ואפשר שזה טעם משז"ל דישראל הם עזים באומות דלפי גדולת נשמתם יצה"ר מתגרה בהם יותר מא"ה. ועם כל זה לא נמצא מי שפגם בברית במצרים. ולזה זכו לקבל התורה שהיא תרי"ג מצות ותקנו ד' יודין דשם ע"ב שפוגם בהם החוטא בברית כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל ומרובה מדה טובה מי ששומר אות ברית ודאי מאיר והשפיע בצחצחות בהם. ולכן כתיב החנוכי הפלואי שם י"ה מעיד עליהם. ובכח שמירת ברית גימטריא תרי"ג עם

הכולל זכו לתרי"ג מצות. וזה רמז עזי שאני עז באומות לפי שהיצה"ר מתגרה בנו ועכ"ז לא חטאנו בזנות וזכינו לתרי"ג מצות בכח ד' יודין דע"ב שתקננו וזהו וזמרת גימטריא תרי"ג ועוד מ' כנגד ד' יודין דע"ב. ואפשר שזה טעם מרע"ה שעמד ארבעים יום בשמים כנגד מספר ד' יודין דע"ב. וזה טעם מ"ש בגמרא תנא מיניה מ' זמנין. וזהו וזמר"ת כאמור י"ה שהעיד עלינו החנוכי הפלואי ויהי לי לישועה:

א"נ עזי תורתי כמ"ש בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית וזמרת יה שהתורה נקראת שירה ויהי לי לישועה דבזכות התורה ניצולו כמ"ש רז"ל על פסוק והמים להם חומה וכי תימא אעיקרא דדינא פירכא שהתורה מלאכי השרת זוכים בה דאית להו דינא דבר מצרא דתורה מן השמים והם צבא השמים. לז"א זה אלי מורה באצבע דאור מחצב הנשמות כ"י אצל האורות ואחר מחצב הנשמות הוא אור מחצב המלאכים בסוד הן אראלם צעקו חוצה כמ"ש רבינו מהרח"ו ז"ל ונמצא שאנחנו קודמים למלאכים וזה רמז זה אלי כי אין דבר חוצץ בינינו לבין האורות כ"י ועוד ואנוהו שאהיה לו כאשה כ"י ומי שרוצה ליקח אשה אין כאן דינא דבר מצרא:

א"נ כמ"ש הרב ש"כ ז"ל דבשם אלהים שהוא דין הוסיף א' והוא פ"ז גימטריא אני ה' ובזה יצאנו ממצרים וז"ש וזה לך האות שאני מוסיף א' ונעשה אני ה' עכ"ד ולמדנו מהכתוב שהיה זה בזכות התורה דכתיב בהוציאך וכו'. ולפי מ"ש רבינו הרמ"ק ז"ל דיצ"מ היתה מצד השכינה לכן לא היתה גאולה שלימה שלא נשבתה הקליפה לכן קדמה גאולה לתורה ע"ש בספר גרושין אפשר לצרף שתי ההקדמות כי השכינה היא לבנה גימטריא פ"ז כגימטריא אני ה' והיה קודם התורה ובזכות שעתידין לקבל התורה וזה רמז ר"ת עזי וזמרת יה גימטריא אלהים. אבל בזכות התורה שנקראת עז ועשה עז"י שהוא גימטריא פ"ז גימטריא אני ה' ויהי לי לישועה. והרב המגן ז"ל רמז כי תיבות עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו בגימטריא ראתה שפחה על הים מה שלא ראה אדם בדקדוק:

פסוק ד

ומבחר שלישיו טבעו בים סוף. אפשר לרמוז כפי מ"ש בסמוך משם הרב ש"כ דבשם אני ה' היתה יצ"מ. כי טבעו גימטריא פ"ז כמספר אני ה' והוא יחוד קב"ה ושכינתיה. אני הוא השכינה בסוד אם אני כאן הכ"ל כאן. ה' קב"ה ועוד הארכתי בעניותי ברמזים עד"ה ואכמ"ל:

פסוק יג

נחית בחסדך עם זו גאלת. והכל בזכות התורה וז"ש נהלת בעזך אין עז אלא התורה וכי תימא יש להם טענת מודעא לז"א אל נוה קדשך שהוא ארץ ישראל ונתבטלה המודעא כמ"ש הרשב"א ז"ל ויתן להם ארצות גוים בעבור ישמרו חקיו וכו':

פסוק יז

תבאמו ותטעמו בהר נחלתך. וכי תימא אין הר שאין בו ע"ז. לז"א מכון לשבתך כמו שתירץ מהר"א רוזאניס ז"ל דכששרתה הקדושה בתחילה אין רשות לסט"א לבא והקב"ה התפלל על אבן השתיה כשנברא העולם ושוב אין רשות לסט"א וז"ש מכון לשבתך כי זה מפורסם לסט"א שהוא מכון לשבתך ואין רשות לסט"א לבא שם:

פסוק כא

ותען להם מרים וכו'. הרא"ם ז"ל כתב בפירוש מאמר המכילתא דמרים אמרה כל השירה וכן מטים דברי רבינו בחיי ז"ל ואינו מפורש בלשון המכילתא. ומ"ש הרב זית רענן דקול באשה ערוה לא שייך הכא דאיכא אימתא דשכינתא וכמ"ש אני בעניי בראש דוד ובמ"א בס"ד: י

פסוק כה

ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים. כמו ויורו המורים השליך לו הקב"ה עץ מג"ע ומרוב מתיקות העץ השליכו במים ונמתקו. שם שם לו חק כלומר בכל מקום שבאו למים מרים זורקין אותו עץ ומתרפאים ושם נסהו לאותו עץ שהיה בדוק ומנוסה וכל חולה שהיה שותה מהמים מתרפא לכך סמך כי אני ה' רופאך עכ"ל רבינו אפרים ז"ל ועיין מה שכתבתי אני בעניי בקונטריס דבש לפי מערכת עין אות כ"ט ע"ש:

פרק טז

פסוק ו

ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים. אפשר במה שפירשתי אני עני מה שהוא שם מ"ה רחמים זאת השכינה עשית לנו גימטריא אלהים כלומר הכל דין לז"א ערב שהוא דין יהפך לרחמים ויתן לכם השליו. וידעתם כי ה' מדת רחמים הוציא אתכם מארץ מצרים ולא כמו שאמרתם שהכל דין דאדרבא גם בערב שעת דין יש רחמים:

פסוק כג

את אשר תאפו אפו. עמ"ש אני עני בקונטריס יוסף אומץ סימן צ"ב ועמ"ש בקונטריס פני דוד בזה ע"ש:

פסוק כה

אכלוהו היום כי שבת. אפשר לרמוז זו סעודה ראשונה נגד מלכות וזהו כי שבת דשבת רומז למלכות היום להי' סעודת הבוקר דז"א. היום לא תמצאוהו לז"א בשדה מלכות סעודה הג' ע"ק וז"א אצלו וא"ש ההי"ב:

פסוק לג

אהרן קח צנצנת. ס"ת נחת זש"ה טוב מלא כף נחת טוב מלא צנצנת המן בלי תרעומת דכתיב ותכל תלונתם ממלא חפנים עמל שבכל יום ויום ממולאים כל איש מלא חפניו בעמל ותלונה רבינו אפרים בפרישתו כ"י ואפשר דס"ת נחת לרמוז הכתוב דברי חכמים בנחת נשמעים דע"י המן יכולים ללמוד תורה וס"ת דברי חכמים נשמעים גימטריא מן כי לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן. ורבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכ"י כתב ותן שמה מלא העומר ר"ת משה לרמוז שבזכות משה היה יורד המן ועדיין הוא קיים כדי להגין על ישראל אפילו לעתיד לבא ע"כ דבריו ז"ל ואפשר לרמוז עוד כי שמה אותיות משה ונרמז שתי פעמים לרמוז דזכותו מגין בחייו ואחרי פטירתו תדיר. [וכן משה גימטריא משג"ב וזה רמז פסוק ה' צבאות עמנו. משגב גימטריא משה אהני להציל מהדין לנו גימטריא אלהים ובדרוש הארכתי בעניותי בס"ד]:

פרק יז

פסוק ח

ויבא עמלק. ויבא אותיות אויב רמז לשר שלו. ואמר ויבא לדרוש יבא ויבא ע"ד יתן ויחזור ויתן שהוא הגיד ללבן כי ברח יעקב והוא הגיד לפרעה כי ברח העם כמ"ש רבינו אפרים ז"ל כי ברח גימטריא עמלק וה' ברחמיו הצילנו מידו:

פרק יח

פסוק א

וישמע יתרו. ר"ת וידע יתרו שנשמתו מקין עלתה. לקוטים כ"י בתוספת קצת נופך בס"ד. וס"ת יתרו כהן מדין חותן משה גימטריא קין עם הכולל. ואפשר לפרש את כל אשר עשה אלהים למשה שהכה לפרעה עשר מכות ולקח ממונו על שהרג הבל ולקח צאנו וכו' כמ"ש הרב ש"ך ז"ל וזהו ביזת מצרים שהיה חייב פרעה למשה ולקחוה ישראל וז"ש את כל אשר עשה אלהים למשה שעשה לו דין ונפרע מפרעה ולישראל עמו שלקחו הביזה שהיתה ראויה למשה:

פסוק ח

ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים על אודות ישראל. על שהרעו לישראל כלומר ולא בעבורי וזהו מענותנותו ויחד יתרו שנתבררה נשמתו והיא חלק

הטוב שבקין וגם נעשה בשרו חידודין על שלקה פרעה רע של קין והיה חלק ממנו על כל הטובה וכו' אף שיצא רע לפרעה. א"נ ויחד יתרו שמח שיקבל תרי"ג מצות ביראה ואהבה ושמחה ובדיק בשמיה יתרו שעולה תרי"ג וג' כנגד יראה אהבה שמחה כמנין יתרו. א"נ יתרו כמנין תורה ה' רומז לשכינה כלומר שקבל תורה ונכנס תחת כנפי השכינה שהוא בחינת הגרים. א"נ שכיוין ליחד קבה"ו וזהו ויחד לשון יחוד ואותיות יחוד על כל הטובה כל יסוד הטובה מלכות על ני' ק' בסוד עשר ספירות כל אחת כלולה מעשר הם ק'. ואפשר לרמוז כי יתרו בגימטריא חלק טוב שבקין עם הכולל:

פסוק יב

ויקח יתרו עולה וזבחים לאלהים. כתב רבינו מהרח"ו ז"ל בדרשותיו כ"י וז"ל ויקח יתרו עולה וכו' יראה כי בתחלה היה מקריב ומקבל לאלוה את שם אלהים ככל חסידי א"ה. אך עתה הקריב הקרבן לשם הוי"ה כי עתה קבל אלהותו והיה לו שם הוי"ה לאלהים כמ"ש יעקב אע"ה והיה ה' לי לאלהים ואין פירושו שהקריב לשם אלהים אלא לשם הוי"ה שקבל לאלהים כגרים. ועל דרך האמת ישראל הם בת"ת עמוסים מני בטן בנים לה' שם הוי"ה שבת"ת. אך גר הוא תחת כנפי השכינה הנקראת צדק ונקראת אלהים ולכן הקריב לאלהים כ"י היא השכינה כי שם מקומו ולא יותר. וגם אכילת לחם לפני אלהים השכינה וגם שהיא שורה על השלחן עכ"ל. ואני בעניי לכאורה לא זכיתי להבין דברי קדשו דנהי דבחינת גר במלכות אבל צריך הגר לעשות המצות לשם ה' כדכתיב וכי יגור וכו' ועשה פסח לה' ובפרשת נסכים כתיב וכי יגור וכו' ועשה אשה ריח ניחח לה' כאשר תעשו כן יעשה ויש לישב קצת. ובשו"ת עדות ביהוסף להרב מהר"י אלמושנינו ז"ל חלק שני סימן ל"ב דף ס"ח ע"ג פירש משם רבינו האר"י זצ"ל משה"ה זובח לאלהים יחרם וגו' וגר לא תונה וכו' ע"ש ומ"ש עוד שם בשם האר"י ז"ל היה לו להביא משם זהר חדש דף ה'. ובקונטרס אהבת דוד דרוש י"ב דף נ"ה כתבתי עוד מעט בזה בס"ד ע"ש:

פסוק יד

מה הדבר הזה אשר אתה עושה. רש"י ז"ל פירש שהוקשה לו על ישיבתו וא"כ יהיה תשובה כי יבא אלי העם לדרוש אלהים הוא ולא לכבודי לכן הם עומדים לכבוד השכינה. ולסברת הראב"ע ז"ל שהוקשה לו על היותו שופט לבדו השיב כי יהיה להם דבר משפט בא הקב"ה אלי ויורני הדין ושפטתי ואיך אמנה שופטים. ועשה פשרה יתרו שזה דוקא לדבר קשה. ועוד האריך בזה הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק טו

כי יבא אלי העם וכו'. אמרו במכילתא שאל יהודה איש כפר עכו את ר"ג מה ראה משה לומר כי יבא אלי העם ואם לאו מה יאמר כשהוא אומר לדרוש אלהים יפה אמר וצריך

ביאור. ואפשר במ"ש הרב בני חיי בליקוטים במסכת עירובין דטעם מרע"ה שלא מינה דיינין היינו דמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה ואיך אפשר שיהיו דיינים בפניו ואמר לו יתרו דיכולים לדון דבר פשוט שאינו הוראה וז"ש את הדבר הקטון ישפוטו הם עכ"ד ואפשר דיהודה איש כפר עכו קשיא ליה מה טענה היא זו למ"ש לו יתרו מדוע אתה יושב לבדך וכי הממנו יפלא שבאים לדין. והשיב כשהוא אומר לדרוש אלהים והיינו כמו שתרגם אונקלוס למתבע אולפן יפה אמר דהם תלמידים ואסורים להורות הלכה בפני רבם. והשיב יתרו דיכולים לדון דבר פשוט דאין בו דין מורה הלכה כמדובר. ולפ"ז דהויכוח שלהם היה משום דין מורה הלכה. אפשר לרמוז במ"ש ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלהים ואת תורותיו והוא כמ"ש פ"ק דמגילה וחולדה היכי מתנבאה במקום ירמיה ומשני חולדה קרובת ירמיה ולא מקפיד עלה והגהות אשרי פרק הדר הוכיח מכאן דאם רבו אינו מקפיד שרי הן אמת דבדברי הג"א הללו עמדתי עליהם אני בעניי במ"א וגם סיים בהג"א דיש לגמגם ומ"מ דרך דרש נהגו כת הקודמים לפנינו ולפני פנינו דכשיש סברא בעולם רומזים בפסוק או במאמר רז"ל עפ"י אותה סברא. והנה מוכח מסוגית אעפ"י דף ס' ע"ב דהגם דרבו מוחל לא מסתייעא מלתא להורות כהלכה וכמ"ש התוספות שם. ועפי"ז אפשר לומר דגם יתרו ידע דאסור לתלמיד להורות בפני רבו. אמנם סבר דמרע"ה עניו מכל האדם ואינו מקפיד ובכה"ג שרי כמ"ש הג"א וזהו שדקדק יתרו לומר מדוע אתה יושב לבדך דהול"ל מדוע תשב לבדך אלא רצה לומר מדוע אתה שיש לך ענוה גדולה ואינך מקפיד כי בזה ליכא איסור מורה הלכה בפני רבו. והשיב משה רבינו ע"ה כי יבא וכו' ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי וכו' דלכאורה והודעתי וכו' יתר. אך רמז לו דהגם דאינו מקפיד ושרי להורות לפניו מ"מ לא מסתייעא מילתא ואינם מורים כהלכה וז"ש ושפטתי והודעתי וכו' דאם [הם] שופטים אחרים אינם מודיעים חקי האלהים דלא מסתייעא להו מלתא ומשו"ה ושפטתי והודעתי את חקי האלהים ואת תורותיו. וא"ל יתרו דידונו הפשוט דאין בו דין מורה הלכה אפילו לרב שמקפיד:

פסוק יח

נבול תבול וכו'. אפשר להבין הכפל במ"ש בפסחים דף ס"ד דאיכא מ"ד דסמכינן אניסא ומקשים מ"ט דלא היו מניחין לאכול הכ"ג חלב בערב יוה"כ. והתירוץ דשם מזיק כמ"ש בעניותי בקונטריס שער יוסף דף ק"ו. ועוד הקשו מאמה כליא עורב ותירץ הרב מקראי קדש דשם הזבח נפסל. ולפי מ"ש הרמב"ם ז"ל דהזבח כשר. יש לומר להפך דהיכא דיוצא נזק לא סמכינן אניסא ועוד דאמה כליא עורב בכל יום וההיא פעם אחת בשנה.

והכא סמך מרע"ה על הנס. וזה דומה לכ"ג אוכל חלב דהנזק בידים בעין. וגם יוצא נזק בדינין וכיוצא וזה נבול תבול. אם את הדבר הזה תעשה כמו שאתה עושה וציוך אלהים שכה תעשה לבדך ויכלת עמוד. אבל אי לא אין סומכין על הנס בכי האי גוונא. ומאמר אם את הדבר הזה תעשה יש לו שתי משמעיות אחד פשוט ואחד נעלם:

פרק יט

פסוק ג

ומשה עלה וכו'. הרב משה אלשיך ז"ל בפירושו כתב וז"ל וינעם טעם רביע במשה כמרים קול ואומר ומשה הזך מעצמו מה קנה שם הלא הוא כי עלה אל האלהים עכ"ל וכתב עליו הרב שלמה עדני ז"ל בספר דברי אמת כ"י וז"ל תימה כי לא נמצא בשום ספר לא של דפוס ולא של כתיבת יד ומשה בטעם רביע אלא במאריך טרחא עכ"ל:

כה תאמר לבית יעקב. אלו הנשים כמ"ש רז"ל ואפשר שהטעם שאמרו רז"ל בשכר נשים צדקניות נגאלו וכתב רבינו הרמ"ק ז"ל דגאולת מצרים היתה מצד השכינה ולכך היה אחריה שעבוד וכתבנו בעניותנו דכלהו נשי אחידן בכ"י כמ"ש בזהר הקדוש ונשים צדקניות תואר צדקניות על שם השכינה דהיא נקראת צדק וז"ש כה תאמר אמירה רכה לבית יעקב אלו הנשים בתחילה דבזכותם היתה הגאולה. ותגד דברים הקשים כגידים לאנשים שאם הם היו זוכים כמו הנשים היתה גאולה שלימה ועתה לא כן. והוא חסרון להם שנגאלו בזכות הנשים לכן ותגד דברים הקשים כגידים. ובמדרש הביאו הרב צמח דוד ז"ל ברמזי הפרשה בשעה שקבלו התורה נתבשרו בשורה רעה שעתיד אדום להשתעבד בישראל ומלבד הפשוט דהקול קול יעקב וכשאין הקול קול יעקב שבטלים מת"ת הידים ידי עשו יש לרמוז כי התורה נקראת שלום ושלום גימטריא עשו. וכשאנו מחזיקים בתורה שהיא שלום מבטלת עשו שגימטריא שלום וכשבטלים משלום שהוא התורה אז שולט עשו שבטלו שלום שהיא התורה. וגם כשלא יש שלום דיש שנאת חנם יבא עשו תמורת שלום מלחמה גם שלום הוא יסוד ובזכות נשים צדקניות שנשמרו מזנות היה הגאולה וזכינו לתורה שהוא שלום ולכן הקדים הנשים כה תאמר לבית יעקב ששמרו היסוד שהיא שלום וזכינו לתורה שהיא שלום. וזה רמז הפסוק מוציא אסירים בכשרות כמשז"ל בשכר נשים צדקניות שגדרו עצמן מזנות וסמיך ליה אלהים בצאתך וכו' זה סיני דבזה זכינו לתורה. ובמ"א כתבנו בעניותינו שזה טעם דיוסף שטנו של עשו דיוסף בחינת יסוד שהוא שלום מבטל עשו שהוא גימטריא שלום. ואפשר שזה טעם יעקב אע"ה שמסר התורה ליוסף כמשז"ל דיוסף יסוד בחינת שלום והתורה היא שלום. וזה רמז צור ילדך תש"י ר"ת תורה שלום יסוד שבטלתם. ונחזור למאמר הנזכר

בשעה שקבלו התורה וכו' דאפשר לומר כמ"ש הרמ"ע ז"ל דביום נ"א לספירה נתנה תורה והיא עיקר ויסוד גדול לי"ט שני של גליות עכ"ד אם כן משעת קבלת התורה ביום נ"א לספירה ידעו שיהיה שני י"ט של גליות ויגלו. גם אדום בגימטריא נ"א שם רמז שישתעבדו תחת אדום. והכוונה שאם יקיימו התורה שניתנה ביום נ"א ינצלו מאדו"ם גימטריא נ"א. ואחר אותיות אדום הם אותיות נבזה כמש"ה בזוי אתה מאוד. ואם יפרקו עול התורה שאין הקול קול יעקב אז הידים ידי עשו והוא עיקר הגלות המר והארוך ובזכות התורה תהיה הגאולה ב"ב כמו שארז"ל:

פרק כ

פסוק ב

אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך וכו'. אפשר לרמוז כי האבות עבדו את ה' כל ימי חייהם בדביקה בחשיקה ובחפיצה ושני חייהם הם תק"ב. ובזכותם לקו המצריים תק"א מכות שעם הכולל תק"ב כמספר שני חייהם ובזכותם היתה יצ"מ מסטרא דיובלא כי אשר רומז לאימא כמספר שנותם ובזכותם זכינו לקבל התורה שיש בה ששים רבוא אותיות ר"ת אשר כמספר שני חיי האבות וזה רמז אנכי וכו' אש"ר בזכות שני חיי האבות וגם הוצאתיך מארץ מצרים בזכותם. וראיתי להזכיר קצת ממה שצריך ליזהר בכמה אסורים הנרמזים בעשרת הדברות שהם תולדות והכל מרז"ל וזה בקיצור נמרץ:

אנכי ה' אלהיך. בזה נרמז ובחקותיהם לא תלכו אני ה'. המתגאה כופר בעיקר:

פסוק ג

לא יהיה לך וכו'. הכועס כעובד ע"ז. המעלים עיניו מן הצדקה כעע"ז. שותה סתם יינם אביזרא דע"ז וכל העובר על דברי חכמים וכו' מלבד שנלכד בכמה חרמות של גאוני עולם. מגלח זקנו בתער עובר על לא תעשה לך פסל. ובכל פעם עובר על ה' לאוין ואם יעשה ב"פ בשבוע בכל שנה עובר על ת"ק לאוין:

פסוק ז

לא תשא. עבירה חמורה מאד שנפרעין ממנו וממשפחתו. ואסור לישבע חי נפשו. ומזכיר שם שמים לבטלה חייב נדוי. וכתב הרמ"ע ז"ל שעבירה זו מארכת הגלות:

פסוק ח

זכור את יום השבת. אין ישראל נגאלים עד שישמרו השבת. וצריך ליזהר מאד בדברים האסורים לדבר בשבת ובהוצאה אפילו דבר קטן ובאמירה לגוי. שמעכב הגאולה:

פסוק יב

כבד את אביך. והגם שאב שמחל מחול נענש בדיני שמים ומכ"ש שצריך ליזהר בכבוד אבינו שבשמים ואם נעשה כך יבא משיח הרמוז בס"ת כבד את אביך גימטריא משיח

בן דוד שיבא ב"ב אם נשמור התורה שעיקרה כ"ב אותיות כר"ת כבד את אביך גימטריא כ"ב:

פסוק יג

לא תרצח. מוציא שז"ל הורג בניו. מלבין פני חבירו ברבים שופך דמו. קופץ ידו מצדקה ש"ד:

לא תנאף. אמרו בש"ר פרשה ט"ו. הנוגע באשה שאינה שלו הנגיעה לבד מביא מיתה על עצמו. מסתכל בנשים עובר עבירה חמורה כמ"ש תספות ישנים ביומא וסמ"ג וכתב רבינו יונה שהוא משומד לדבר אחד:

לא תגנוב. אפילו גזל הגוי אסור מן התורה והשר של גוי גונב ניצוץ הקדוש ויש עון חילול ה' החמור מאד:

לא תענה ברעך. כותב כתבים על רעהו שאינו עשיר וכיוצא ומקפח פרנסתו מעיד עדות שקר. מוציא שם רע מזיק. הקורא קריאת שמע בלא תפילין מעיד עדות שקר בעצמו וכיוצא:

פסוק יד

לא תחמוד. החמדה אב הטומאה וממנה יבא לעבור על כל עשרת דברות כמו שארז"ל ה' יצילנו ויזכנו לשמור מצותיו ולעסוק בתורה לשמה ולעובדו בלבב שלם כי"ר:

פרק כא

פסוק א

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. אפשר לרמוז ונקדים מאמרם ז"ל התורה דינין מלפניה ואתה תחזה ודינין מלאחריה ואלה המשפטים משל למטרונה שמהלכת הזין לפניה והזין לאחריה. ואפשר כמ"ש פרק רבי עקיבא כשעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת להקב"ה תנה הודך על השמים השיב מרע"ה מה כתיב בה לא תגנוב לא תרצח וכו' ואלו הדברים אין ביניכם ע"ש ופירשו המפרשים דמלאכי השרת היו רוצים בסודות התורה והמה באים בטענת דינא דבר מצרא. וקי"ל דבעינן דלית ליה פסידא למוכר והכא איכא פסידא דמה"ש לא שייכי אלא בחלק הסוד אמנם ישראל איתנהו בתרוייהו ותשובה נצחת השיבם מרע"ה מה כתיב בה לא תרצח וכו' כלומר דהפשט לא שייך אצלכם. וז"ש התורה דינין מלפניה לדון בין איש ובין רעהו על גניבה והונאה והלואה וכיוצא בהם ודינין מאחריה דיני ע"ע ושומרים וכיוצא להורות דאלו לא שייכי במלאכים ולכן זכו ישראל בתורה. וא"ש מטרונא שמהלכת כן התורה באה מן שמים לארץ ולהכי מקדמי ומאחרי פרשיות הדינין צדקת ה' עשה ומשפטי"ו עם ישראל ולא עם המלאכים

וזה רמז ואלה המשפטים וי"ו מוסיף על הסודות אלה המשפטים דינין בין איש לרעהו אשר תשים לפניהם לאפוקי מלאכי השרת:

פסוק ב

לחפשי. ולא לחפשי בשו"א כי אפילו בעת שעבודו הוא חפשי והקונה עבד עברי כקונה אדון לעצמו. חנם דאפילו חלה בינתים יצא בלי שילום:

פסוק ג

אם בגפו יבא בגפו יצא. דהיינו לבדו שאם לא נתברך הבית בגללו אין לו הענקה:

אם בעל אשה הוא. רמז שאינו הגון וראוי לה ויצאה אשתו עמו שלא תמרוד בו בעבור זה כדין מצרף או בורסקי אלא עמו תצא. ולרז"ל בא לדייק שבזמן השעבוד היא עמו למזונותיה מיד רבו. אלא שיקשה למה השמיענו חיוב מזונות בלשון יציאה ולא בעת בואו י"ל דע שיש מחלוקת שהרמב"ן סובר שמעשה ידיה לאדון. והרמב"ם ורלב"ג ס"ל כי מעשה ידיה לה לא לאדון דטעמא דתקינו מעשה ידיה לבעלה תחת מזונותיה היינו משום איבה והכא ליכא איבה שהוא רוצה דמעשה ידיה יהיו לאשתו ולזה לא הזכיר בה הכתוב כניסה אלא היא רגל מבפנים ורגל מבחוץ לאכילה ותועלת היא מבפנים ולא לשעבוד מעשה ידיה ולזה לא אמר אם באשה יבא. או רמז כשלא ידע רבו שיש לו אשה לאו כל כמיניה לאפקועי מזונה או שאחי"כ נשא על דעת רבו יתחייב במזונותיה. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י. אם בעל אשה זה הקב"ה שנאמר כי בועליך עושיך הו"א י"ב שבטים. ויצאה אשתו עמו יצאו ישראל עמו מן הגלות עמו קרי ביה עמו בפתח זו כנסת ישראל רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכ"י. ולדרכו אפשר לומר אם בעל הקב"ה כמו שרמז הרב ז"ל. הוא דישלים שמו וכסאו ו"ה שבשם וא' מכסא. וזה רמז אותיות הו"א ואז ויצאה שם אתה מוצא הוי"ה אדנ"י כמנין צ"א יחוד קבה"ו בדחילו ורחימו אותיות יה וא"ש ההי"ב:

פסוק ה

ואם אמר יאמר העבד וכו'. לפי שהוא אוהב את השפחה ועבר על לא יהיה קדש שלא הותרה אלא בזמן שעבודו שש שנים לכך ירצע. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק יא

ויצאה חנם אין כסף. ויצאה חנם אין ס"ת המן שקנאם בלי כסף כמ"ש הכסף נתון לך והקב"ה בלא כסף גאלם כמש"ה חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו לקוטי גאוני קמאי בכ"י. ולפי רמז זה האמור ויצאה חנם אין ס"ת המן. אפשר לומר כסף גימטריא עץ שנתלה המן בעץ ור"ת ויצאה חנם אין גימטריא י"ה עזרם ומגינם של ישראל ויש לרמוז

ויצאה דהוי"ו שימושית יצאה הוא יצא ה' בסוד ומרדכי יצא מלפני המל"ך כמו שפירש רבינו האר"י ז"ל וא"ש ההי"ב. ואפשר לרמוז עוד במה שפירש מהר"ר יונתן ז"ל דעשרת אלפים ככר כסף נתנם לצדקה וז"ש אתי מלא קמצא דידכו ודחי עשרת אלפים ככרי כספא דידי. ולפי האמת לרע לו דמי שמע כזאת לעשות צדקה לאבד אומה שלימה ועוד דהוא היה עבד מרדכי ומה שקנה עבד קנה רבו כמו שא"ל מרדכי זהו תורף דבריו בקצור כמ"ש אני בעניי בדרושים. וזה רמז ויצאה חנם אין ס"ת המן דמכרם אחשורוש בחנם. וכי תימא הרי עשה צדקה לז"א אין כסף לא נחשב לו מצוה כלל כמשז"ל אוהב כסף אוהב מעשים טובים וז"ש אין כסף ליכא מעשים טובים והצדקה לצעקה שנתלה על עץ גימטריא כסף:

פסוק יג

ואשר לא צדה. בפרק אלו הן הגולין בשני בני אדם וכו' הרגישו דלא אמר ואם לא צדה. ועוד והלא לא יאונה לצדיק כל און. ועוד אם מהאלהים הוא למה חייב גלות לז"א שנים שהרגו זה שוגג וזה מזיד בלי עדים הקב"ה מזמנן לפונדק וכו' ואם כן אין הגלות על שגגה זו חדשה שזה אנוס הוא מן השמים אלא שגגה הראשונה והריגה הראשונה של מזיד ובזה נסתלקה קושית חידושי צרפת. וזה כונת הכתוב ומכה איש ומת בזדון שידוע שיומת וגם אשר לא צדה שהוא שוגג יענשו שהאלהים אנה המזיד ליד אשר לא צדה ושמתי מקום ואופן שינוס. ולמה שהקשו שהורג מזיד אינו חייב סקילה אלא הרג ואיך יענש בסקילה י"ל שההרג היה ראוי להיות על יד בית דין. ועתה הוקל מיתתו בידי שמים וסקילה בידי שמים היא במדרגת הרג ביד ב"ד. והעקידה הקשה למה לא מנו בטעות יואב שאינו מציל מהשוגג ואינה קושיא דאף במזיד קי"ל מעם מזבחי ולא מעל. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק יט

רק שבתו יתן ורפא ירפא. אפשר לרמוז דהרופא יכנע וימעט בעיניו חכמתו שאינה כלום וזהו רק מיעוט. ויכוין למתק הדינין ובזה יהיה יחוד קבה"ו בדחילו ורחימו וזה שבתו שבת מלכות ו' קב"ה יתן [ורפא גימטריא רפ"ח] עם הכולל ירפא הבירורים כמו שאמר רבינו האר"י ז"ל למהרח"ו ז"ל בחלום שיכוין בברכת רפאנו לברר מרפ"ח ניצוצין והוא ר"ת רופא חולי עמו ישראל גימטריא רפ"ח כמ"ש בספר חזיונות למהרח"ו ז"ל כ"י:

פסוק כא

אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם כי כספו הוא. על שפ"ת הנח"ל הבאתי בעניותי מה שפירש דרך רמז מהר"ר יוסף מפוזנן ז"ל כי יוה"כ ור"ה עומדים ישראל בתשובה ולא סגי כי הכל מיראת העניות שלא יגזרו עליו ורצונו שיכתבוהו בספר פרנסה טובה. וז"ש

אך אם יום כפור או יומים ר"ה יעמוד בתשובה ותפלה לא יוקם אין לו קיום כי כספו הוא עיקר דעתו בעבור הכסף שיהיה לו פרנסה עכ"ד. ולי הדל אפשר לרמוז לזכות ישראל והוא כמ"ש בספר אמרות טהורות להרב מהר"א חיון ז"ל שנסתפק אם שב בתשובה ונתחרט ואחר כך חזר לאותו עון אם נאמר דגם העונות ראשונים יבואו חשבון והתשובה שעשה כמאן דליתה או נימא דהתשובה מהניא לעונות הקודמים ואחרי התשובה מתחיל חשבון חדש. והכריע דאם בחזרתו לחטא היתה עליו לזרא התשובה וניחם על התשובה אז חוזר ונעור כל עון מהקודמים אבל אם הוא רוצה בתשובה אלא דיצריה אנסיה ושב על קיאו אז מתחיל [מספר] חדש ונהירנא כי קרוב לזה כתב הרב המבי"ט ז"ל בספר בית אלהים. ובזה פירשתי בעניותי מ"ש רז"ל על ביום הראשון של חג דבא הכתוב לומר שהוא ראשון לחשבון עונות דטובא אשמועינן דהגם דחזר לעון ראשון כבר נתכפר הקודם בתשובתו דקרא מיירי בישראל הכשרים שהם חוטאים לתיאבון ולא במרד ח"ו וז"ש אך אם יום או יומים ר"ה ויוה"כ יעמוד בתשובה ואחר כך חזר לא יקום לא יתדן כמו שת"א על העונות הקודמים שנתכפרו. כי כספו הוא מלשון נכספה וגם כלתה כי רצונו בתשובה אלא דיצרו הטעהו וכיון דהוא רוצה בתשובה נתכפרו לו עונות הקודמים:

פסוק כט

ואם שור נגח. ר"ת נגח ג' חיים. נגח שור איל וחמור נעשה מועד לכל. רבינו אפרים ז"ל:

פסוק לא

או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו. בגימטריא הרואה שור נגח בחלומו הויין לו בנים המנגחים בהלכה. רבינו מהר"ר אלעזר מגרמיזא ז"ל בכתיבת יד:

פסוק לה

שור רעהו. גימטריא ולא של הקדש. חמשה בקר ישלם תחת השור. כנגד חמשה שמות שיש לו שור עגל אלף בקר פר. וארבע צאן תחת השה כנגד ד' שמות שיש לו שה כבש גדי טלה וכן איל רחל עז תיש. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י:

פרק כב

פסוק יד

אם שכיר הוא וכי יפתה. לומר עשה לי שירים נזמים טבעות ואתקדש אני לך הרי זו מקודשת. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכ"י. ואגב אומר דלשון זה איתא בש"ס בקדושין דף מ"ח. ומסורת בידינו דשיחת חכמים צריכה תלמוד וק"ו לדבר שנכתב בתלמוד הקדוש. ואפשר לרמוז כי האדם אם עבר מן הפרק ולא נשא אשה הפלונית נאחזת בו וכשנשא לקיים מצותו יתברך האשה נקראת לחם. ואתיא לחם טהור ומפקא פ"ת של

גוים. (פ"ת גימטריא פלונית). וזה רמז שירים טבעות נזמים ר"ת שטן ס"ת גימטריא פ"ת שהיא הפלונית ויתבטלו בכח שם י"ה אשר בין איש לאשה הרמוז בס"ת עשה לי:

פסוק כד

אם כסף תלוה. ר"ת תכ"א ועם הג' תיבות הם תכ"ד בגימטריא משיח בן דוד דע"י הצדקה תהיה גאולה ויבא המשיח כמו שאמרו רז"ל א"נ דאמרו בתדב"א כי אמת נקראת צדקה ואפשר דיש ס"ד דההלואה לא חשיבה צדקה כיון דאינו נותן לו משלו אלא מלוה ונפרע לזה רמז שההלואה היא צדקה מעולה כמו שכתב הרמב"ם פרק ח' דמתנות עניים. וזה רמז כי תיבת תלוה בגימטריא אמת שהיא צדקה כאמור. [ואפשר לרמוז דר"ת אם כסף תלוה את בגימטריא משיח ן' דוד דבזכות הצדקה יבא משיח בב"א. וידוע דע"י הצדקה יש יחוד למעלה וזה אפשר לרמוז אם כסף ר"ת גימטריא אהיה תלוה גימטריא אמת שהוא ת"ת וגם הוא גימטריא אילת שהיא מלכות יחוד קבה"ו וא"ש ההי"ב]:

פרק כג

פסוק ה

רובץ תחת משאו. לפתח חטאת רובץ רובץ בין המשפתים כן הוא במסרה. ואפשר רמז כמ"ש המפרשים דשעבוד מצרים היה ת"ל שנה וקושי השעבוד היו פ"ו שנה לבד והוא כמנין אלהים והיו צריכים לישב ת"ל שנה כמנין חמשה פעמים אלהים ולא ישבו כי אם פ"ו ונשארו שמ"ד והם ד' גליות ולכך קורים רז"ל שמד לגלות. ושמ"ד ודי גליות הוא כמספר משאו עם הכולל. וז"ש רובץ תחת משאו בד' גליות ושמ"ד שנים כמנין משאו עם הכולל וכל זה גרם היצה"ר שנאמר בו לפתח חטאת רובץ דאלמלא עשו העגל היה חירות משעבוד מלכיות. אך יש מקוה לישראל ללמוד בתורה ועל ידי זה תבא הגאולה כמש"ה גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ואמרו רז"ל דבזכות המשניות יבא המשיח ואמרו בזהר חדש דגאולה זו בזכות משה רבינו והוא תבע יקרא דאורייתא ולכן הגאולה בזכות התורה וז"ש רובץ בין המשפתים כישכר שעוסק תדיר בתורה. ואז רני ושמחי בת ציון ר"ת רובץ מלא:

פסוק ח

ושחד לא תקח. ס"ת אחד ואם לוקח ח"ו כופר באחד. ואותיות שאחר אותיות שחד הם תטה שאחר השחד ודאי תטה. מפרשים. וכתב רבינו אפרים ז"ל מכאן אמרו שאסור לו לאדם ליקח אשה שאינה הוגנת לו בגלל שוחד. שוחד בגימטריא יחש ועובר בלאו ואעפ"י שהוא לאו שאין ב"ד של מטה מוזהרין עליו מ"מ ב"ד של מעלה מלקין אותו כמ"ש רז"ל כל הנושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקב"ה רוצעו והיינו מלקות:

פסוק יט

לא תבשל גדי. רמז אין ליקח מנקת חבירו עד שתגמול בנה כ"ד חדשים תבש"ל ימים הוא נמשך בחלב אמו זהו אל תשג גבול עולם קרי ביה גבול עלם ובשדי יתומים אל תבא לשון שדיים. ר' מהר"א מגרמיזא ז"ל:

פסוק כ

הנה אנכי. בזכות אנכי עשרת הדברות שולח מלאך משמע מלאך אחד לרבים וכתיב כי מלאכיו יצוה לך משמע רבים ליחיד וכן חונה מלאך ה' סביב ליריאיו אלא זכותא דרבים נפיש וא"צ שימור כמו יחיד רבינו מהר"א הנזכר ז"ל:

פרק כד

פסוק ג

נעשה. בגימטריא בכתב נעשה ונשמע בגימטריא מאה ועשרים ר[י]בוא. ק"ך רבוא מלאכי השרת באו והכתירו אותם והלבישום כסות העולם הבא וחגרו אותם כלי זיין ששם המפורש חקוק עליו ושם עולם אתן לו אשר לא יכרת ואין מלאך המות שולט בהם ולא אומות הורגים בהם כלל. רבינו הנזכר ז"ל:

פסוק ז

נעשה ונשמע. ונשמע קולו בבואו אל הקדש. ונשמע פתגם המלך כן הוא במסרה. אפשר במ"ש שהיה להם מודעא וכתב הרשב"א דבנתינת הארץ פקעה המודעא וכשגלו חזרו המודעא וקבלוה בימי אחשורוש. וז"ש נעשה ונשמע ולא תימא דהיה מודעא דהא בנתינת א"י פקעה ונשמע קולו בבואו אל הקודש כלומר א"י. והגם שגלו והיה מקום לומר דפקעה הקבלה והדרא מודעא קבלוה בימי אחשורוש דבו נאמר ונשמע פתגם המלך:

פסוק יח

ארבעים יום וארבעים לילה. כנגד יצירת הולד והתורה מטהרת [כמו] מקוה מ' סאה. מ' סאין תתק"ס לוגין ומ' יום תתק"ס שעות. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל הנזכר בכ"י ועיין מה שכתבתי אני בעניי בקונטריס הקטן פתח עינים בסוף מסכת תרומות שבזה ינצל מסט"א לילית במחלת שגימטריא תתק"ס וזהו מ"ש בירושלמי בריה בטלה בתתק"ס ועוד כתבתי בעניותי ציצים ופרחים בזה בס"ד:

פרק כה

פסוק ב

ויקחו לי תרומה. אפשר לומר דרך הלצייי דיש נדיב דמפריש מעשרו או נדבתו והוא מזומן אצלו וכשיבא עני או גבאי יתן לו משם והוא דרך נקל וטוב כידוע. והתורה

הקדושה כוללת כל עצה ומדה טובה וכל מיני חכמה והנהגה דכלא בה. וזה רמז ויקחו לי תרומה יפרישו הפרשה בעת שדעתם מיושבת ולבם נכון. ובזה יהיה נקל מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי העני או הגבאי מה שכבר הפריש. א"נ אפשר במ"ש פ"ק דבתרא רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד משום דרודף צדקה ימצא צדקה אלא לומר לך כל הרודף צדקה הקב"ה ממציא לו מעות לעשות מהם צדקה וז"ש ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו דהוא רודף צדקה. והיה שכרו תקחו את תרומתי מכאן ואילך שאני ממציא לו מעות לעשות צדקה. א"נ אפשר לרמוז כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל דאין עבירה מכבה צדקה כשם שאין עבירה מכבה תורה וגם אמרו רז"ל בש"ט שהקב"ה זורע המצות ונותן הפירות לבעליהם אף שמן הדין אינו חייב ליתן פירות כמו שהוכיח הרב מהר"ר יוסף דוד ז"ל וזה רמז ויקחו לי תרומה היא הצדקה כמ"ש רז"ל והמפרשים כלומר שהצדקה שעושים גונזים למעלה ודאי ובעה"ב לוקחים אותה ודאי שאין עבירה מכבה אותה וזה רמז מאת אותיות אמת שהיא התורה דשוה לתורה דמגנא ומצלא אף שעדיין לא עשאה אלא אשר ידבנו לבו לעתיד אגוני מגנא כמדת הקב"ה שהוא רואה הטובה שעתיד לעשות וזהו כל איש אשר ידבנו לבו לעתיד. ועוד תקחו את תרומתי רמז לפירות הגם דמן הדין הם שלי וזהו תרומתי. אני נותנם לכם וזהו תקחו את תרומתי. ובסגנון אחר אפשר לומר ויקחו לי תרומה תורה מ' כמ"ש המפרשים מאת אותיות אמת שהצדקה נקראת אמת כמ"ש בתנא דבי אליהו. רמז דתורה וצדקה כחדא שריין דאין עבירה מכבה אותם והם גנוזים לעולם הבא. ועוד רמז דעל ידי הצדקה מיחד קודשא בריך הוא כמ"ש רבינו האר"י ז"ל וזה רמז ויקחו לי תרומה שהיא הצדקה ליחד קבה"ו וזה רמז מאת גימטריא אילת שהוא השכינה כל יסוד. ולפי פשוטו אפשר לרמוז כי תרומה אותיות המותר על דרך מן המותר בפיך שהצדקה צריך לעשותה מנכסיו שהרויח במשפט וביושר ולא מגזל ועושק וזש"ה בצדקה תכונני אך רחקי מעושק וכו'. ואפשר לרמוז במ"ש וזאת התרומה אשר תקחו מאתם ס"ת תרומה לרמוז דאחר שבאה ליד הגזבר אין לשנותה כי תרומה לקחו ותרומה תהיה:

פסוק ד

ותכלת וארגמן. הקשה הרב הגדול מהר"ם בן חביב ז"ל בשו"ת גנת ורדים א"ח כלל ב' סימן ט"ז דתכלת הוא מדם חלזון שהוא דג טמא ע"ש באורך. ואני בעניי תירצתי ובאתי לכלל ישוב על פי דבריו על שפ"ת הנח"ל ע"ש באורך. ושוב ראיתי בשו"ת בשמים ראש סימן רמ"ד דמשם מוכח דחלזון טהור עיין בדבריו היטב. אבני שה"ם אותיות משה

דהענן הביאם לאהל משה כמ"ש ר' בחיי ז"ל. [ובהשמטות כסא רחמים ובקונטרס רוח חיים דרוש טו"ב הארכתי בזה בס"ד]:

פסוק י

ארון עצי שטים. אמרו רז"ל אמר הקב"ה בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין וזה רמז ארון שבו תורה היא מקל שטן בגימטריא עצי שטים שע"י התורה מכניעו כמש"ה ושבט לגיו כסילים. גם אפשר ארון שזכו לזה בזכות אברהם יצחק ישראל אבותינו הקדושים שס"ת מקל גימטריא עצי ובזכותם זכינו לתורה ולכל טובה. ור"ת אברהם יצחק ישראל בגימטריא אהיה שהתורה נתנה מבריאה דאהיה רומז לאימא והיא מקננא בכרסיא. ואותיות ראשונות של חמשה חומשי תורה בגימטריא אהיה שהוא מספר ר"ת אברהם יצחק ישראל:

פסוק יח

ועשית שנים כרובים. קשה איך שלמה הע"ה עשה שני כרובים אחרים עצי שמן מונחים על הקרקע זה בצד זה י"ל בנבואה הכל מיד ה' עליו השכיל והכל ברוח הקדש אשר עמו ועכ"ז קשה והלא אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה לדורות רק לשעה ונמצא בהגדת שמואל הקב"ה מסר מגלת בית המקדש למשה בעמידה שנאמר ואתה פה עמד עמדי ומסרה ליהושע ואם כן משה רבינו ע"ה ציוה כן וזה ירמוז כפל ועשה כרוב א' וכו' וכן רומז מבין שני הכרובים אשר על ארון העדות אלמא אחרים יש וזהו אל הכפורת יהיו פני הכרובים של עץ ואחרים פניהם איש אל אחיו. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל:

פסוק כג

ועשית שלחן. למה נסמכה פרשת שלחן אצל ארון רמז למ"ש רז"ל שלשה שאכלו על שלחן א' ואמרו עליו דברי תורה כאלו אכלו משלחנו של מקום שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' שלחן גימטריא למשיח כי כל כלי שרת שנגנזו וניטלו עתידים לחזור לימות המשיח. שלחן גימטריא משמח כלומר משמח אלהים שמברכין עליו ואנשים שאוכלים ושותים עליו. שלחן גימטריא זה שלום כי בזמן שמזונות מצויים בביתו של אדם יש שמחה יש שלום. רבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י. ואפשר לרמוז כי סעודות הרשות ומשתאות של שחוק וקלות ראש הם של סט"א וכן שלחן אותיות לנחש. ומ"ש הרב הנזכר שלחן גימטריא זה שלום מלבד מ"ש הרב ז"ל יש לרמוז כי שלחן היא מלכות וגימטריא זה שלום הוא יסוד והוא יחוד קבה"ו והירא את דבר ה' יהיו כל מעשיו לשם שמים ויראת ה' על פניו כי ז"ה השלח"ן אשר לפני ה':

פסוק לא

ועשית מנורת זהב טהור מקשה. מקש"ה גימטריא על משה. קנים יצאים גימטריא אלו סדרים. קנים ר"ת קדשים נשים ישועות מועד. כפתר. ר"ת כמה פירושים תשובות ראיות. רבינו אפרים בפירושו כ"י. ורבינו אליעזר מגרמיזא ז"ל כתב ס' נעלם בפרשת מנורה אין סטן שולט במקום נר. ובנרות דזכריה נעלם ס"פ מבריחים שטן וסותמים פיו כמו ס' שהיא סתומה. ובשמות שבטים אין ס' לבד מיוסף שהוא שטנו של עשו:

פרק כו

פסוק א

ואת המשכן תעשה עשר יריעות. כנגד י' ספירות. שמנה ועשרים באמה ורחב ארבע הרי ל"ב בל"ב נתיבות חכמה נברא העולם וכן כ"ז אותיות וחמש נקודות שהם המניעין כל האותיות הרי לב שהוא גימטריא כבו"ד והתורה מתחלת בראשית ומסיימת ישראל הרי לב. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק ט

וחברת את חמש היריעות. חמשה חומשי תורה ואת שש היריעות ששה סדרי משנה לחבר תורה שבכתב עם תורה שבעל פה. ועשית ללאות חמשים כנגד חמשים יום שבין פסח לעצרת שבהם נתחברו ישראל לאביהם שבשמים כמו שהקרשים מחברים היריעות. רבינו אפרים ז"ל:

פרק כז

פסוק יט

וכל יתדות החצר נחשת. וסמיך ליה הדלקת הנרות רמז לנרות חנוכה נחשת ר"ת נר חנוכה שמאל תדליק וסמיך ליה שמן זית כי הוא מצוה מן המובחר. רבינו אפרים ז"ל:

פסוק כ

ואתה תצוה את בני ישראל. אמרו רז"ל דבפרשה זו לא נזכר משה משום שאמר מחני נא מספרך אשר כתבת ונתקיים מיהא שלא נזכר שמו בפרשה זו. ואפשר דיען דמרע"ה מסר עצמו להצלת ישראל והפליא לעשות בעידן רתחא. לכן דיבורו נתקיים איזה דבר שלא נזכר שמו בפרשה זו. וגם זה המעט לכבוד מרע"ה נאמרה פרשה זו בלשון הזה ואתה תצוה דנראה שזאת הפרשה היא סיום פרשת תרומה ואינה פרשה בפני עצמה אלא היא מחוברת עם פרשת תרומה וכבר נזכר כמה זמני שמו הטוב בפרשת תרומה. ועל פי זה אפשר לישב חקירה גדולה כי אמרו רז"ל בזהר ובמדרשים כי הפרשיות הם ג"ן פרשיות. והרב עיר וקדיש מהר"ם זכות ז"ל הוקשה לו דהם נ"ד פרשיות והרב החסיד מהר"ש אבוהב ז"ל תירץ דפרשת וזאת הברכה דל מהכא דנקראת בשמחת תורה ועל הרוב הוא

בחול ואינה כשאר פרשיות שנקראות בשבתות עכ"ד ולא ריוה צמאונינו בזה ואינו טעם מספיק. אמנם לפי האמור דלכבוד מרע"ה רצה הקב"ה דפרשת תצוה נחשבת בסיום פרשת תרומה י"ל דהיינו דאמרו רז"ל שהם ג"ן פרשיות דתרומה ותצוה נחשבות אחת ובמ"א כתבתי עוד בזה גם ברמז הכתוב זה כתבתי בעניותי באורך בקונטריס אהבת דוד סוף דרוש י"ד בס"ד:

למאור. ולא למאור לרמוז כי כאורו אז אורו עתה לא נתחדש דבר. או כנגד המאור שהארתי לישראל גם הם יאירו לי ע"ד למעשה ידיך תכסוף. או שהוציאו שמן זית בצוואת יעקב אע"ה והיה ידוע להם כי אמר והיה אלהים עמכם. מחוץ לפרוכת קשה דפשיטא לא ידלק אלא במנורה המונחת שם ואין זה מענין ההדלקה. אך כיון שאין האור בפנים אלא בחוץ משם תראה כי אין ההדלקה לצורכי. מערב עד בקר הכתוב רומז לשני זמנים זמן הזכות להעלות נר תמיד בימי שמעון הצדיק אבל אח"כ מערב עד בקר לבד. חקת עולם קשה וי"ל חוזר לכהונה כמ"ש בתנחומא חביב עלי נרות כחוקות שמים היינו חוקות עולם. או כמ"ש בתנחומא נסים היה במנורה שלא היה כבה מר"ה עד ר"ה זהו חקת עולם. ובזה יובן מ"ש רז"ל שאמר הקב"ה לאהרן לגדולה מזו אתה מוכן כי היה בו נס גדול ונתקשה בו הרמב"ן ז"ל פרשת בהעלותך אלא שיקשה וכי בטלה מצות הדלקה ואולי לא היה זה אלא בנר מערבי או י"ל שהשמן היה קיים והיה מקיים הדלקה בחילוף פתילה חדשה. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי בפירושו כ"י:

להעלות נר תמיד. כל הפרשה הזו פירשה רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י על התורה והוא ז"ל האריך ואני הדל ארדוף אציג דבריו ז"ל בקיצור נמרץ. ויקחו אליך אין קיחה אלא תורה שנאמר כי לקח טוב אליך שנקראת על שמך שמן דברי תורה שנוחין כשמן זך כמנין א"ב מנצפ"ך כתית ת"ח שמכתתין רגליהן למקום תורה להעלות נר תמיד להעלות נשמתם באהל מועד ב"כ וב"מ מחוץ לפרוכת תורה שבע"פ אשר על העדות כל המשנה עדות על תורה שבכתב יערוך אותו אהרן זה גדול הדור דכתיב יקרה הוא מפנינים מכ"ג ובניו אלו התלמידים מערב עד בקר על שם והגית בו יומם ולילה לפני ה' שכינה שרויה ביניהם חקת עולם על שם לא תשכח מפי זרעו זהו תורף דבריו בקצור. ואפשר לרמוז על העשירים שיכולים לקנות התורה וידוע כי כל ת"ח גדול יש בו ניצוץ משה רבינו ע"ה וזאת העצה לעשירים ישתתפו עם חכם גדול כישששכר וזבולון וזה רמז ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו אליך לשון קנין שיקנו לת"ח גדול שנקרא על שמך כמ"ש רבינו האר"י ז"ל דהיינו מאי דקאמר בש"ס לפעמים משה שפיר קאמר דכל חכם גדול מאיר בו ניצוץ משה רבינו ונקרא משה וזהו לזכות לתורה הנמשלה לשמן כמו שהאריך רבינו אפרים

ז"ל בפירושו גם שמן גימטריא שמים זית גימטריא עמו ברחמים עם הכולל כלומר שהקדוש ברוך הוא מן שמים נתנה לישראל עמו ברחמים ועיקרה ז"ך אותיות ואינה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה להאיר נשמתו וזהו כתית למאור. והעשיר יכול לקנות התורה שילמוד לא מה שלמד כבר כמ"ש על הלל ושבנא וז"ש להעלות נר תמיד להבא וכלפי החכם הגדול שנשתתף עם העשיר אמר באהל מועד יערוך אותו אהרן רמז דיעביד עובדא דאהרן להרבות שלום ובשתים ועלתה לו הוא משה ואהרן משה על ניצוץ קדוש אשר בקרבו אור בו ואהרן רב חסד מטה ורוב ש' מחוץ לפרוכת וכו' כמו שפירש רבינו אפרים ז"ל:

פרק כח

פסוק ב

ועשית בגדי קדש. אלו דברי תורה שמלבישים את האדם ע"ד שאמרו ומלבשתו ענוה ויראה. חכמי לב אשר מלאתיו לשון יחיד קאי ללב. חשן אפוד מעיל מצנפת אבנט כתנת ששה נגד ששה סדרי משנה. ועשו את האפוד. אפד גימטריא פה מה אפוד מגיד עתידות כך ונביא לבב חכמה חכם עדיף מנביא. שני ושש משזר מעשה ס"ת ישרה זוכה ליכנס כמה"ש שרגליהם רגל ישרה שתי כתפות חוברות על שם וקנה לך חבר קרי ביה וחבר בפתח. וחשב אפודתו מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה וזהו כמעשהו ממנו יהיה כלומר נותנין לו שכר כאלו עשה מעשה. ולקחת שני אבני שוהם על שם תורה שבכתב ותורה שבעל פה ופתחת עליהם שמות בני ישראל שתלמד להם התורה עד שתהא חקוקה בלבם ו' משמותם כלומר הללו עוסקים בתורה שבכתב והללו עוסקים בתורה שבע"פ כלם נתנו מרועה אחד ושמת את שתי האבנים ר"ת ואשה ר"ל ישא אשה ויעסוק בתורה ושתי שרשרות זהב טהור כל מה שאסר הקב"ה התיר לנו כנגדו. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י. ולפי דרכו ז"ל אפשר לרמוז קצת ועשית בגדי קדש ד"ת שמלבישים האדם ובזה יכניע היצה"ר שהם מצד עשו ות' סט"א בכח יו"ד הרומזת לחכמה וזה רמוז בתיבת ועשית שם אתה מוצא עשו ת' שהם סט"א ויו"ד חכמה להפרידם ולסלק כחם מעליך והלבש אותך בגדי קדש ענוה ויראה וחכמת לב טהור. ועשית את האפד האפוד גימטריא הפה כי בתורה תקון הפה כמ"ש בערכין והטעם כי קנה אדה"ר לא נפגם וקול התורה מקנה שלא נפגם תקון לדיבור אסור כמ"ש בעניותנו בדרושים בס"ד וחשב אפודתו הרב ז"ל פירש דמחשבה טובה וכו' ואפשר לומר גרגיר קטן כמ"ש המפרשים טעם דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ולא מחשבה רעה דמדתו יתברך לשלם הוא לבדו הטובה אבל מענותנותו יתברך רצה שהרעה לא תתפרע אלא ע"פ בית דין

כמש"ה ה' נתן לענין הטובה במדת רחמים. וה' הוא ובית דינו לקח לענין שאינו טוב. הנה כי כן לענין הטובה שהוא לבדו יעשה מחשבה טובה הקדוש ב"ה מצרפה למעשה כי הוא לבדו יודע המחשבות והוא משלם גם על המחשבה. אך מחשבה רעה להעניש צריך ב"ד והב"ד אינם יודעים מחשבות וצריך שהוא כ"י יעיד ואין אב מעיד על בנו ולכן מחשבה רעה אינו נענש עליה. אך בע"ז שיצא מכלל בן כי הואיל הלך אחר ע"ז אז מעניש על המחשבה דהוא כ"י מעיד שחשב מחשבת ע"ז ומענישין על המחשבה. זה תורף דברי המפרשים אשר שמענו ונדעם. ומזה נמשך דהקב"ה רואה הטובה שעתיד לעשות האדם ומרחם עליו. אבל אם עתיד לעשות רע דן באשר הוא שם כי הב"ד לא בכל ענין ידעו העתידות ולכן הוא דבר שוה לכל לדון באשר הוא שם. וזה רמז קראין וחשב אפודתו פירוש תקונו כמעשהו דמחשבה טובה מצרפה למעשה וז"ש ממנו יהיה כ"י משלם הטוב הוא עצמו והוא יודע המחשבות ולכך מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה. ולקחת שתי אבני שהם חידושי תורה שבכתב ותורה שבע"פ שחידשו גדולי החכמים וצריך לאומרם בשמם כמ"ש בנזיר קמאי ובתראי אמרינן ומציעאי לא אמרינן וזהו ופתחת עליהם על אותם החידושים שמות בני ישראל מיעוט רבים שנים קמאי ובתראי אשר חידשום וזו חובה ואם רצה להזכיר מזכיר כמ"ש בירושלמי אם אתה יכול לשלשל השמועה עד משה רבינו וכו' וז"ש ששה משמותם יכול להזכיר הרבה על האבן האחת על חידוש בתורה שבכתב או בע"פ כתולדותם פלוני מפלוני וכו'. ושמת את שתי האבנים ר"ת ואשה דצריך לישא אשה ליחד קבה"ו שהם רמז לתורה שבכתב ולתורה שבע"פ ולכן נרמז בתיבות ושמת את ב' האבנים דצריך ללמוד בטהרה כמ"ש סוף מנחות ואמרו פ"ו דיבמות שרוי בלא אשה שרוי בלא תורה:

פסוק טו

ועשית חשן משפט. חש"ן גימטריא משיח דכתיב לא למראה עיניו ישפוט. אבל אתה צריך ה' כמספר זהב תכלת ארגמן תולעת שש שהם שני עדים ושלשה דיינים. רבוע דין ד' שומרים. כפול. טוען ונטען וזר"ת גימטריא תרי"ג שהדן דין אמת כמקיים תרי"ג מצות. ומלאת בו ד' טורים נגד ד' אזהרות. ספיר ספירת דברים שלא ישמע דבר בעל דין אחד קודם לחבירו. לשם שבו שלא יאמר לא' שב אלא לשניהם שם שבו. ויש פ"ה שלא יאמר לאחד קצר דבריך. ואח למה שלא יאמר חבירי מחייב ואני מזכה. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י והוא האריך ז"ל:

פסוק לב

שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג. רמזו המקובלים שפה גימטריא שכינה ושאר התיבות ר"ת פלוני ופלונית ס"מ ליליי"ת ותיבת כפי מפריד עכ"ד ואפשר כפי גימטריא

הוי"ה דאלפין שם מ"ה ושם אדני כי מ"ה אדני גימטריא ק"י ותיבת כפי גימטריא ק"י והוא יחוד קבה"ו. ואפשר שלזה חי יוסף הצדיק ק"י שנה כי היה מלך שמונים שנה וראיתי בספר כ"י שלא היה מלך שמלך שמונים שנה כיוסף ואפשר שמלך שמונים שנה לפי ששמר יסוד גימטריא שמונים וזה רמזתי בעניותי שזה נתנבא יעקב וכן נזרקה רוח הקדש בפי השבטים ואמרו עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים עוד גימטריא שמונים יוסף לפי ששמר יסוד שנקרא חי וכי הוא מושל אותיות שלום שהוא יסוד בכל ארץ מצרים ערות הארץ והיסוד קדוש שלט בערות הארץ ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי עוד גימטריא שמונים יוסף בחינת יסוד בני מתיחס אלי שומר הברית חי רומז ליסוד. וחי ק"י שנים כמספר מ"ה אדני שהם קבה"ו דבשמירת יסוד היה יחוד קבה"ו. ואמרו רז"ל דשומר ברית יהיה מלך ואפשר כי מלך גימטריא הויה אדני עם הכולל יחוד קבה"ו דע"י ששמר ברית היה יחוד צד"ק ושלו"ם נשק"ו יחדיו ידובקו ונשפע מג' מילויי אהיה גימטריא תנ"ה כמספר נשק"ו עם הכולל וא"ש ההי"ב:

פרק כט

פסוק לח

שנים ליום תמיד. ר"ת תשל תש"ל תמידין מקריבין בשנה בכל יום שנים שני פעמים שס"ה הם תש"ל. הכבש האח"ד בגימטריא י"ח רמז לי"ח ברכות כנגד תמידין תקנום. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בפירוש כ"י:

פרק ל

פסוק ז

והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר. יש להעיר דכיון ששנינו פרק התכלת דאין מחנכין מזבח והמנורה אלא בין הערבים אמאי מתחיל קרא בדין הבקר. וכפי מה שביארנו במקום אחר דבהטיבו את הנרות ר"ל דישון נמי ניחא דכבר נרמז דהחינוך הוא בין הערבים דאי לא אדליק באורתא הטבה בצפרא מהיכא. ומ"מ מאי דאקדים קטרת בבקר לרמוז מאי דאמרו לא הקטירו בבקר יקטירו בין הערבים וארי"ש וכולה היתה קריבה בין הערבים ולהכי בתר קטרת הבקר ובהעלות וכו' בין הערבים יקטירנה לקטרת הבקר האמור לעיל. עוד אפשר במה שנודע דהרמב"ן ס"ל דקטרת בקר וערב הם ב' מצות וכן שני התמידין הם שני מצות דלא כהרמב"ם ז"ל שמנאה למצוה אחת ע"ש בספר המצות בהשגות הרמב"ן ז"ל על הרמב"ם ז"ל. ואפשר לרמוז לדעת הרמב"ן ז"ל דלכן הקדים הכתוב קטרת הבקר אע"ג דהוא מאוחר לומר דקטורת הבקר לחוד הוא מצוה בפני עצמה. ונסמכה פרשת קטרת לפרשת תמידין ללמד דכשם דהקטרת הם ב'

מצות כמו כן התמידין הן שני מצות. הרב הגדול מהר"ר משה ן' חביב ז"ל בדרשותיו כתיבת יד ועוד האריך:

פסוק יב

כי תשא את ראש. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בספר שערי בינה פירוש למגילת אסתר כ"י כתב מרז"ל דמרע"ה ראה תליית ראש וסבר שהיה מרדכי ותשש כחו ושכח הוי"ן וא"ל הקב"ה התליה להמן וי"ן ואת פרשנדתא וכו' ויזתא. בהם נגף אותיות המן סמוכות עכ"ד. ואפשר לרמוז כי הנה ישראל עשו תשובה שלימה וזדונות נעשו להם כזכיות ומצות מחודשות שהצדיקים א"א לקיימם וכמ"ש המפרשים במ"ש במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שבעלי תשובה יש להם מצות חדשות דליתנהו בצדיקים דהעבירות שעשו בעלי תשובה הם להם כמצות וכזכיות ואלו לא משכחת בצדיקים. וזה רמז כי תשא את ראש נשיאות לראש בנ"י הוא מרדכי. לפקודיהם בעבור מצותיהם של ישראל לפקודיהם דייקא מצות שלהם שהרויחו בתשובה שהעבירות נעשות זכיות ומצות. ונתנו איש כופר שקבלו לתת מתנות לאביונים ותיכף קיימו בשמים להשפיע להם שפע כמ"ש הגאון מהר"ר נפתלי ז"ל בספר סמיכת חכמים ברמז מגילה נקראת וזהו ונתנו איש כפר נפשו ותיבת ונתנו למפרע היא ונתנו לרמוז דבשמים ממעל תכף ונתנו וכשנותנין ישראל למפרע כבר ונתנו מן השמים. איש כפר נפשו ר"ת גימטריא ע"א שם רמז דביום ע"א לשררת המן נתלה כמ"ש הרב עיר וקדיש הרשב"א הלוי ז"ל בספר מנות הלוי. וס"ת שרה עם הכולל דבזכות שרה זכתה אסתר למלוך על קכ"ז מדינות כשני חיי שרה כמשז"ל. א"נ ס"ת שור לרמוז דהוא כופר על מה שחטאו עם יוסף שנקרא שור כמשז"ל ברבה. ולא יהיה בהם נגף ואדרבא חרון אף על המן כי תיבות בהם נגף כשתסיר בהמן ישארו אותיות גף גימטריא אף עם שתי אותיות ולא הועיל המן בפקוד אותם ולתת עשרה אלפים ככר כסף דאהני זכות יעקב כי מרדכי ניצוץ יעקב שעם ד' אותיות גימטריא בפקד. אתם אותיות אמת שחזרו וקבלו התורה הנקראת אמת. ופי המן יכסה חמס שנתן אלילי כספו בעבור השקלים. מפני שהשקלים הם תרומה להי' וז"ש זה יתנו והוא נתן לאבד אומה שלימה לכן השקל תרומה להי' ר"ת תלה שתלו המן כמ"ש רמז זה של תלה רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל. והשקלים שנתנו ישראל הצילום מעשו והמן כמ"ש רבינו הנזכר כי מבן עשרים שנה ס"ת המן ור"ת עשרים שנה ומעלה עשו ע"ש ואפשר לרמוז עוד דר"ת מבן עשרים שנה הוא שמע דהיה רוצה לתלות מרדכי בשעת קריאת שמע. וכתבנו בעניותנו טעם לזה בקונטרס דברים אחדים ע"ש באורך:

פסוק יג

זה יתנו. תימא והא שאול לא נתן ויפקדם בבזק ועיין מה שתירץ מהר"י אברבנאל. ואני אומר כי לא דיבר הכתוב בהוה ולא הקפיד אלא עתה שהיו אחוזי עון העגל ולא יעמוד במקום סכנה שהוא המנין כי בהיות פרטיות והגדלה כחות הדין יקטרגו והדין יחייב עונש ולזה דייק וחזר כל העובר עבירה יתן תרומת ה'. א"כ הוא ריבוי למעט להלאה שאין צריך רק די בבזק. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י. ועל פי דברי הרב ז"ל מיושבת חקירת הרא"ם ז"ל איך דהע"ה [מנאם] אטו הוא וכל חכמי ישראל נעלמה מהם פרשה זו ותירץ עיין בדברי קדשו. ומעין דוגמא יש לתרץ דפרשה זו סברי דהע"ה וכל חכמי ישראל שבדור ההוא שלא נאמרה אלא לפי שחטאו בעגל ואז יהיה קטרוג ונגף אבל בלא"ה לא והראיה ששאול מנאם בבזק ולא היה נגף ומינה מוכח דפרשה זו לא נאמרה אלא בשביל העגל ואע"ג דשאול מנאם בבזק אינו לעיכובא רק לגרמיה הוא דעבד. ועוד הקשה הרא"ם ז"ל דכשפקד דהע"ה ושלח השליח ביד יואב וכו' איך לא היה הנגף ותירץ דהנגף שולט כשמונה כל ישראל אבל בקצתם לא. וראיתי להרב הגדול מהר"ר יוסף דוד ז"ל בספר הבהיר צמח דוד שהקשה על הרא"ם ז"ל דתנן הממונה אומר להם הצביעו ואמרו בש"ס א"ר יצחק אסור למנות את ישראל וכו' והיינו אף לקצת ישראל הפך הרא"ם ז"ל. ואני בעניי בפתח עינים ביומא דף כ"ב הבאתי קושיא זו על הרא"ם משם הרב הגדול מהרח"א ז"ל בעץ החיים ושם כתבתי דלק"מ דמ"ש הרא"ם ז"ל היינו דבמקצת אינו שולט נגף דכל עצמו לא בא לתרץ אלא איך לא היה נגף בו בפרק ששלח השליח ביד יואב וכו' אבל איסורא איכא והיינו דאומר להם הצביעו. ולשון אין בכך כלום דכתב הרא"ם ז"ל לאו דוקא:

פסוק כג

קח לך בשמים. ס"ת חכם כמ"ש חמרא וריחני פקחין. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י ואפשר לומר רמז במ"ש רז"ל האי מאן דיהיר חכמתו מסתלקת ממנו וא"ר אלעזר לעולם הוי קבל וקיים שתמיד יזכור שבאמת אינו כלום ובזה מעט חכמה שבו לפי הדור תתקיים ולזה ר"ת קח לך בשמים הוא קבל וא"כ הכתוב יעץ שיקח בשמים חמרא וריחני להיות פקח וזה דרך טבע להרחיב לבו ועוד סגולה לנפשו להיות אפל ושפל בעיניו וזה ר"ת קבל ובזה אין יצה"ר שולט בו דס"מ גימטריא קל"א וקבל אחד יותר דאינו שולט בו וכן ענוה גימטר"א קל"א שמבטלת אותו. ראש מר דרור חמש ס"ת שר רש. שאם הוא שר לא יתגאה ויהיה בעיניו כאלו הוא רש:

בשמים רא"ש. גימטריא זה[ו] מרדכי הצדיק כמ"ש פרק שלוח הקן מנין למרדכי מן התורה שנאמר מר דרור ומתרגמינן מירא דכיא. לקוטי גאוני קמאי אשכנז. ואפשר לרמוז

ראש עם הכולל תק"ב כמספר שני חיי האבות שעבדו לה' כל ימיהם הם הגינו לינצל מיד המן זרע עמלק וזה רמז מר דרור מר גימטריא עמלק דרור חפשי שנתבטלה הגזרה בכח יסוד דאבא שנתגלה שהוא בחינת קדש כמספר דרור שהוא קדש ו' שהוא יסוד ור"ל יסוד אבא שהוא קדש שנתגלה:

פסוק כה

משחת קדש. ג' משחת קדש בפרשה נגד ג' מלכים שנמשחו בשמן המשחה שאול דוד שלמה. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בפירושו כ"י והוא האמת דשאול נמשח בשמן המשחה ודלא כרד"ק ז"ל ומהר"י אברבנאל ז"ל והרב כלי יקר ז"ל שכתבו דשאול לא נמשח בשמן המשחה נעלם מהם דרז"ל בפרקי רבי אליעזר ובמדבר רבה אמרו בפירוש דשאול נמשח בשמן המשחה והכי מוכח מדברי רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל ועיין מה שכתבתי אני בעניי ורמזתי בקונטריס דבש לפי מערכת שין אות כ"ה בס"ד:

פסוק לד

קח לך סמים נטף. נטיפת דם מילה ושחל"ת אותיות שחול"ת אהבה אני חולת המילה וחלבנה וח' לבנה ביום ח' עושה כנסת ישראל לבנה המילה. ולבונה זכה שהיולדת מטהרת מלידתה לבנה בגימטריא לבנה במיל"ה רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בפירושו כ"י:

פרק לא

פסוק ב

ראה קראתי בשם בצלאל. לכאורה יש לדקדק דהול"ל הנה קראתי לבצלאל וכו' ומה טוב לשון הכתוב עם מה שפירשתי בעניותי דהקב"ה קרא לשרש נשמתו אשר בשמים והשפי"ע בצחצחות לבצלאל אשר למטה וא"ש ראה בעיניך בשמים באוצר הנשמות שקראתי בשם היא הנשמה ועי"ז ואמלא אותו לבצלאל אשר בארץ:

פסוק יג

אך את שבתותי. אך למעט פקוח נפש דמותר וספק נפשות מותר. את שבתותי תשמורו לרבות קודם השבת שצריך להוסיף מחול על הקדש ושמרתם את השבת לאחריו שצריך להוסיף מחול על הקדש בכניסה וביציאה. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכתיבת יד:

פרק לב

פסוק ד

אלה אלהיך ישראל. אלה ראשי תיבות איוו לאלוהות הרבה כמו שאמרו רבותינו ז"ל. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בפירושו כתיבת יד:

פסוק ח

סרו מהר מן הדרך אשר צויתים. פירשו הראשונים שהעובר על התורה צריך שיבא פסח ויאכל חמץ שיבא כפור ויאכל וכיוצא צריך זמן. אבל העובד עבודה זרה ברגע אחד הוא עובר על כל התורה וז"ש סרו מהר מן הדרך ר"ל כל התורה סרו מהר. ואיך יתכן לז"א עשו להם עגל ובזה כפרו בכל התורה ולא עוד אלא אשר צויתי"ם דאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום:

פסוק כ

וישרוף באש. פירש הרב"ע ז"ל דיש דבר שמשימים עם הזהב ונעשה פחם ולא יחזור זהב עוד וכן כתב הרב חזקוני וגם הרמב"ן ז"ל הסכים בפירושו לזה. ואפשר דמרע"ה לא הוצרך להניח אותו דבר. דכיון דכבר יש מציאות זה בעולם נעשה ע"י משה רע"ה על דרך מה שפירשו המפרשים בההיא דתעניות דאמר רחב"ד מי שאמר לשמן וידליק יאמר לחומץ וידליק דאינו נחשב נס כיון שהדבר יש בעולם:

פסוק לג

מי אשר חטא לי אמחנו מספרי. שאלוני דהול"ל כל אשר חטא לי אמחנו מספרי ואמאי נקט לשון זה. והשבתי דכפי דרך הרב הגדול מורינו מהר"א יצחקי ז"ל ומה שסיים עטרת ראשי אבא מארי ז"ל והבאתיו אני הדל בפני דוד מיושב היטב כאשר יראה הרואה. ואפשר עוד לומר דהדרך הוא דביוה"כ הרשעים נחתמים לאלתר וכו'. ומרע"ה אמר מחני נא לז"א דהדרך הוא דמי שחוטא אמחנו ביוה"כ ולא עתה:

פרק לד

פסוק א

שני לחת אבנים. לחת אבנים גימטריא ישראל כי ישראל והתורה עלו במחשבה וקדמו ולא נברא זה אלא לזה. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י. ואני בעניי נראה לפק"ד לרמוז על דרך להבדיל רובי רבבות מ"ש בירושלמי סוף ברכות. חד ארכון דשמיה אלכסנדרוס הוה קאים ודאין חד לסטים א"ל מה שמך א"ל אלכסנדר אמר אלכסנדרוס פני לאלכסנדר ואמרו שם ומה מי ששמו בשם ב"ו ניצול מי שתולה בטחונו בהקב"ה עאכ"ו הה"ד כל הנקרא בשם ה' ימלט עכ"ד הירושלמי. וידוע מהזהר הקדוש ומכתבי רבינו האר"י זצ"ל שם ישראל היכן רומז. וזה רמז שכיפר להם מה שחטאו ונותן להם לחת אבנים בעבור שנקראו ישראל. גם כתבנו במ"א דר"ת עשר ספירות בגימטריא ישראל וא"ש כי לחת אבנים בגימטריא ישראל כי בשם ישראל יחנ"ה לזכותם בכל. גם רמז פסל ל"ך בזכותך. שני לחת אבנים ר"ת אשל בזכות אברהם אשל אברהם. ס"ת יו"ד תם יו"ד רמז ליצחק

תם יעקב דבזכות האבות ומשה זכו לזה ולפי האמור לעיל א"ש רמז שכתב רבינו אפרים ז"ל ראה ראיתי את עני עמי ר"ת גימטריא ישראל והרי הוא כמבואר:

וכתבתי על הלחות את הדברים אשר היו על הלחות הראשונים וכו'. פירשו ז"ל דהראשונים פרח הכתב מעליהם כמשז"ל ועתה הדברות עצמן שהיו בלחות הראשונים הם עצמן יהיו על אלו וז"ש וכתבתי על הלחות אינו אומר וכתבתי בלחות אלא על הלחות את הדברים אשר היו על הלחות הראשונים אותן הדברים עצמן שפרחו עתה אשימם דוברו"ת והיו למאורות בשתים זו:

פסוק יח

כי בחדש האביב יצאת ממצרים. כבר פירשנו בעניותנו במ"א ועתה אוסיף נפך בס"ד בחדש גימטריא שדי הרומז ליסוד שהיו גדורים בעריות ובזכות זה היתה גאולה. האביב. ה' רומז לשכינה כי בעבור השכינה שהשלימה החשבון יצאו. א"נ שהגאולה היתה מצדה כמ"ש רבינו הרמ"ק ז"ל. אב גימטריא ג' תלת סמכי קשוט אבהן דעלמא. י"ב י"ב שבטים דאהנו זכותיהו למהר הגאולה. יצאת גימטריא תק"א רמז לתק"א מכות שהוכו המצריים ונפקי מסטרא דיובלא שהיא בינה כי אשר רומז לבינה גימטריא תק"א בזכות שני חיי אבות עם הכולל תק"ב שעבדו את ה':

פרק לה

פסוק א

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם ששת ימים תעשה מלאכה וכו'. אפשר לרמוז כמ"ש פ"ק דע"ז דאומרים א"ה ישראל שקבלו התורה היכן קיימוה וא"ל יבואו שמים וארץ ויעידו ואומרים א"ה שמים וארץ נגעי בעדות והקשו התוספות דהרי שמים וארץ קיימים ומוכרח דישראל מקיימי תורה. ותירצו דעל הקבלה הם קיימים. והרב פרח מטה אהרן ז"ל בתשובותיו ח"א סימן מ"ד הקשה על התוספות דאי אמרת דעל הקבלה לבד הם קיימים. תו לא מיקרא נוגעים בעדותם ע"ש ואני עני תירצתי לקושית הרב ז"ל דהגם דעל הקבלה לבד קיימים מ"מ כשישראל מקיימים מטי להו הנאה טובא דנמשך להם שפע וחיות עז ותעצומות לשמים וארץ. וזה רמז הכתוב רז"ל דרשו אלה על שמים וארץ בכמה מקומות. וז"ש אלה שהם שמים וארץ תלוים בתורה וז"ש הדברים אשר צוה ה' שהם דברי תורה. ולא תימא דבקבלת התורה סגי כמ"ש התוספות דזה מספיק על מציאות שמים וארץ אבל להשפיע כח וחיות לשמים צריך קיום המצות וז"ש לעשות אותם. א"נ במ"ש רז"ל באגדתא דבראשית פרק ע"ג בטלתם י' הדברות קיימו דבר אחד ואני אסלח לכם ואיזה

זה שבת וכו' שנאמר שמעו דבר ה' ואין שמעו דבר אלא שבת שנאמר ממצוא חפצך ודבר דבר עכ"ד. ובזה מובן מ"ש רז"ל אין ישראל נגאלים אלא כשישמרו השבת דבשמירת שבת מתכפר מה שבטלו עשרת הדברות. ועוד למדנו מנועם שיח המאמר הנזכר דרמז שבת הכתוב באומר דבר ה' כי הן בעון חוללנ"ו ובדיבור שבת נכשלים המון ישראל הגם דשומרים אותו בשאר דברים. וכן אחר ודבר דבר כתיב אז תתענג על ה' וכשתשמור ודבר דבר אתה כדאי להתענג על ה'. ואפשר שזה רמז קראין אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם צוה ה' דייקא דהוא אמר עשרת הדברות בדיבור אחד הגם דאנן בדידן שתים זו שמענו מ"מ ידענו כי הוא אמר ויהי הוא צוה עשרת הדברות והן בעון היה עון העגל וח"ו כמו שביטלום לכן אמר התיקון הוא ששת ימים וכו' וביום השביעי יהיה לכם קדש ושמירת שבת אהני לכפר על עשרת הדברות כמדובר. א"נ אפשר לרמוז ונקדים מ"ש הרב עיר וקדיש מהר"ר יעקב יוסף כ"צ ז"ל בספר בן פורת יוסף דף ט"ל במ"ש רז"ל וממדבר מתנה אם משים עצמו כמדבר תורה נתנה לו במתנה דאי אפשר לזכות בתורה אלא אם יהיה לו שלום שנאמר ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום ואי אפשר שיהיה לו שלום אלא אם הוא עניו וזה שאמר וידו אוחזת בעקב עשו בעקב ענוה עשו שהוא שלום כמ"ש פענח רזא זהו תורף דבריו בקצור. ובזה יובנו כמה ענינים. הא דרישא דאמרו רז"ל יוסף שטנו של עשו כי יוסף בחינת יסוד שהוא שלום ולכך מבטל עשו גימטריא שלום תמורת שלום מלחמה ולכן יוסף שהוא שלום מחל לאחיו והרבה להם שלום. ויכלכל יוסף את אחיו וכו' כמש"ה השם גבולך שלום חלב חיטים ישביעך. ולכן בבית שני שהיה שנאת חנם נחרב ע"י בני עשו שהוא תמורת שלום מדה כנגד מדה. ולכן מי שהוא עניו אין שר עשו שולט בו כמ"ש גורי האר"י זצ"ל כמ"ש בכמה דוכתי לפי שהעניו איש שלום ומבטל עשו תמורת שלום. ולכן הגאולה בזכות התורה שנקראת שלום והזוכה בתורה עניו ואיש שלום ובזה יתבטל עשו ויהיה גאולה. גם אמרו רז"ל דצריך לשמור שבת ונגאל כמ"ש בזהר דההוא צדיקא בשביעאה אחיד כי יסוד שלום ושבת מלכות יחדיו ידובקו צד"ק ושל"ם נשקו ואתיא מכללא כי בשבת צריך להרבות שלום בביתו כמ"ש רז"ל ועם כל אדם. וארז"ל דהקב"ה אמר לתורה הרי שבת בני ילמדו התורה. והתורה צריכה שלום א"כ שבת מוכרח שיהיה לו שלום ויגאלנו ה' מעשו שהוא תמורת שלום. וכן עז לעמו יתן ה' יברך את ר"ת גימטריא קל"א דע"י שלום זוכה לתורה ואין יצה"ר שולט בו. וזה טעם הקול קול יעקב וארז"ל בזמן שהקול קול יעקב אין הידים ידי עשו דכשזוכה לתורה הוא ע"י שלום מבטל עשו שהוא תמורת שלום. ואפשר להסמיך זה בקראין ויקהל משה את כל עדת בני ישראל שישתדלו להיות שלום ביניהם

והיו לאחדים וזה רמז תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב שנקהל כאחד לשלום וז"ש קהלת יעקב אחדות גמור. והוא הדבר שאמר הכתוב ויקהל משה שהוא עניו מכל דיבר על לבם להקהל ולעמוד על נפשם שכלם אחדות אחד כמש"ה עשיר ורש. ויאמר אליהם אלה הדברים רומז לדברי תורה אשר צוה ה' לעשות אותם וא"א לזכות לתורה אלא שיהיה שלום וענוה ואז לעשות (כאלו מלא כמ"ש במ"א בכיוצא בזה ור"ל דהתורה והשלום מועיל לבטל לעש"ו ת' איש גונדא דחימה. ויוכלו לקיים המצות לעשות אותם. והעיקר ששת וכו' וביום הז' יהיה לכם קדש דההוא צדיקא שלום בשביעאה מלכות אחיד יהיה לכם להנאתכם שבא הגאולה בזכות תורה ושבת ושלום:

פסוק ב

ששת ימים תעשה מלאכה וכו'. דע כי יום השבת באמצע השבוע כמלך באמצע חיילותיו ג' ימי דה"ו מלפניו וג' ימי אב"ג מאחריו. וכן חמה באמצע שצ"ם חנכ"ל ולכן ארז"ל שמש בשבת צדקה לעניים כי השמש אמצעי בין ז' כוכבי לכת כשבת שהוא בין ז' ימים וכן העולם ז' אקלמים והאמצעי הוא ארץ ישראל ספר קדמון כ"י. ובהא דאמרו רז"ל פ"ק דתעניות א"ר יצחק שמש בשבת צדקה לעניים פירשו כת הקודמין כי שמש בשבת הוא יחוד קבה"ו כי שמש הוא קודשא בריך הוא כמו שאמר הכתוב שמש ומגן ה' צבאות שבת מלכות. וצדקה לעניים הוא יחוד קבה"ו וא"ש שמש בשבת יחוד קבה"ו זה עושה נותן צדקה לעניים:

פסוק ג

לא תבערו אש. יובן במ"ש פרק כל כתבי אין הדליקה מצויה אלא בבית שמחללין בה שבת וז"ש לא תהיו סיבה להבעיר אש בכל מושבותיכם אם תהללוהו. ובזהר דהרשעים בגיהנם ביום שבת נחים לבד ממחללי שבתות וז"ש לא תהיו סיבה בחילול שבת להבעיר אש במושבותיכם בקבר. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י. שוב ראיתי דגם רבינו אפרים ז"ל פירש כפירוש הראשון והבאתיו על שפ"ת הנחל בס"ד:

פסוק כ

ויצאו כל עדת בני ישראל מלפני משה. ומיד ויבואו כל איש אשר נשאו לבו להגיד שבח ישראל כי מיד שיצא הדיבור מפי משה מיד מיהרו להביא. כל איש אשר נשאו לבו אלו הגדולים ואח"כ כל איש אשר נדבה רוחו מגיד חשיבות ישראל אעפ"י שהיו מהירים להביא לא רצו לקדם לגדולים רבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י:

פסוק כה

ויביאו מטו"ה. הכל רמז לתורה מ"ט פנים טהור ששה סדרי משנה חמשה חומשי תורה רבינו אפרים ז"ל:

פסוק ל

ראו קרא ה' בשם. ר"ת יקרב לפי שהוא היה מקריב עצמו לידבק בו יתברך בתורה ובמצות לכך ה' קרבו כמ"ש הבא ליטהר מסייעין אותו:

פסוק לד

ולהורות נתן בלבו. ולהורות את בני ישראל כן הוא במסרה. ואפשר רמז שאם יגע בתלמודו על דרך שאמרו תנא מיניה מ' זמנין. ואמרו מ' דמשלי גדולה דהתענה מ' תעניות לזכות לתורה ונראה דהיו מכוונין כמספר מ' כנגד מ' יום דיצירת הולד וכנגד מ' יום שנתנה תורה וכנגד מ' יודין דמילוי שם ע"ב שהוא בחכמה ומועיל לזכירה כמ"ש ז"ל. וכן בלב"ו גימטריא מ'. ואם כה יעשה ליגע בתורה לשמה. וזה רמז בלבו ליחד קבה"ו לב הוא מלכות ו' קב"הו וזהו בלבו. גם לב"ו גימטריא לאה עם הכולל שהוא סוד תורה לשמה כמ"ש רבינו האר"י ז"ל אז ראוי הוא להורות את בנ"י ויתקיים בו והיה ה' עם השופט:

פרק לח

פסוק כא

אלה פקודי המשכן. אלה אותיות לאה כי המשכן בסוד לאה וז"ש ביום כלות משה להקים את המשכן ר"ת לאה ומשה בסוד לאה ספר קדמון כ"י. ואפשר לומר דבעשיית העגל יש מקום לומר כמו שטען מרע"ה לי ציוית להם לא ציוית אבל לפ"ז נמצא דישראל עע"ז ח"ו. ולכן הקב"ה צוה תכף המשכן להורות דהם לא כיונו לעע"ז ח"ו רק כונתם לאמצעי ולכך צוה הקב"ה המשכן להודיע שמשרה שכינתו כביכול ואין צריך אמצעי. ומ"מ מה שהיו ישראל ראויים להיות כהנים כמו שאמרו רז"ל על פסוק ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ובפרט הבכורות. עתה ניטל מהם והכהונה נתנה לאהרן ובניו והלויים במקום הבכורות. וזה רמז אלה רמז לעגל שאמרו אלה אלהיך. דע שטעותם לא היה אלא לאמצעי. והראיה פקודי המשכן שהשרה שכינתו לומר שאינו חפץ באמצעי ולא תימא שטעותם היה שעע"ז שלא נצטווה אלא מרע"ה וכמ"ש מרע"ה להליץ בעדם לי צוית. לא היה אלא אשר פוקד לישראל על פי משה כי ידעו שהיו באחדות גמור ולכל ישראל אמר אנכי ה' אלהיך רק שטעו באמצעי. ועם כל זה המעלה שהיה לבכורות אזדא לה וז"ש עבודת הלויים. גם מה שהיו ראויים לכהנים ניתן לאהרן ולבניו וזה רמז ביד איתמר בן אהרן הכהן:

פסוק כד

כל הזהב. פירוש כל הזהב העשוי והנברא בעולם לא היה אלא בעבור מלאכת המשכן כמו שאמרו רז"ל לא היה ראוי להשתמש בזהב אלא וכו' וכן עצי שיטים עומדים שעמדו בעולם לזה התכלית. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק כז

מאת אדנים. כנגד ק' ברכות ויצחק נולד לק' שנה. ודע כי היו מאה אדנים ק' לולאות מ"ח קרשים הם רמ"ח כנגד מצות עשה. וכן רמ"ח חלונות ברקיע אברהם גימטריא רמ"ח. יצחק גימטריא ר"ח ולקח רבקה בן מ' שנה הרי רמ"ח. יעקב עם ס"ו נפשות שיצאו ממנו הם רמ"ח. הרי האבות תקנו רמ"ח מ"ע. במשה כתיב במרא"ה אליו אתודע הרי רמ"ח שהשיג משה שמותיו של ה' יתברך ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן גימטריא רל"ב וי"ו אותיות שבד' הויות הרי רמ"ח. מספר כתיבת יד ועוד האריך:

מאת ככר הכסף. מאה ברכות ואת האלף אלופה של תורה שניתנה לאלף דור. ושבע מאות אלו ת"ש הלכות שנשתכחו והחזירם עתניאל בפלפולו. וה' ושבעים חמשה חומשי תורה ושבעים פנים שנדרשת בהם. עשה ווים לעמודים כלומר לעמודי שמים שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקת שמים וארץ לא שמתי. וצפה ראשיהם כלומר כיסה והעלים מן העולם ראשי פרשיות הסמוכות זו לזו שאם היו יודעים סדרה של תורה ושמות היוצאים ממנה היו בונים עולמות ומחריבין עולמות לכן אין מוקדם ומאוחר בתורה. ואלפים כנגד אלפים שנה שקדמה תורה לעולם. וארבע מאות כנגד ארץ ישראל שהיא ת' פרסה על ת' פרסה והא בהא תליא לא זכו ליכנס לארץ עד שקבלו התורה. ולא זכו בתורה אלא בזכות הארץ ועוד האריך רבינו אפרים ז"ל בפירושו כתיבת יד:

פרק מ

פסוק כ

ויקח ויתן את העדות אל הארן. למה אמר ויקח על שם כי לקח טוב נתתי לכם. ארון העדות עדות שהשכינה שורה עליו כי מקום ארון אינו מן המדה. לקוטי גאוני קמאי קדושים אשר בארץ החיים:

ויקרא

פרק א

פסוק א

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב וכו'. ידוע דהשם רומז לנשמה וכמ"ש מהר"ם דילונזאנו ז"ל כמשז"ל

שמו של משיח דהיינו נשמתו. וכיוצא בזה כתב הרמ"ז ז"ל. וידוע דמרע"ה נזדכך חומר שבו ונעשה צורה חומ"ר בקדש כמו נשמה. ואפשר שז"ש ויקרא אל משה דכב יכול קרא לנשמת משה העליונה אשר בשמים ממעל לעורר גופו העומד בארץ שגם היא זך ונקי כמו הנשמה אשר בקרבו. ואח"כ וידבר ה' אליו לגופו ונשמתו שבתוכו אשר בארץ. וידוע מאמר רז"ל דשאלו לחכמה חוטא מה עונשו ואמרה הנפש החוטאת היא תמות. והנבואה אמרה חטאים תרדף רעה והתורה אמרה יביא קרבן ויתכפר. לז"א מאהל מועד רמז לתורה. לאמר בשביל אמירה אחת מהחכמה והנבואה שהחוטא ימות. לזה מכח התורה שניתנה באהל מועד. דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם אדם כי יקריב מכם וכתורה יעשה דיביא קרבן ויתכפר:

ויקרא. אל"ף זעירא. פירשו כת הקודמין ז"ל דרמז דחמשים שערי בינה הם ומרע"ה השיג מ"ט ולכך אל"ף זעירא. וראיתי להרב עיר וקדיש מהר"ר יעקב צמח ז"ל שהכריח ממאמרי הזהר הקדוש כי בשער הן' יש חמשים שערים ומרע"ה השיג מ"ט שערים כלם ועוד שער אחד משער החמשים עכ"ד ואפשר שזה רמז אל"ף זעירא לרמוז דשער אחד משער החמשים השיג לבד. ולפי מה שכתבו ז"ל דאל"ף זעירא רמז לשער חמשים שלא השיגו יש לרמוז כי זעיר"א ר"ת זה רבי עקיבא ישיג אותו כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל שרבי עקיבא השיג שער החמשים. ולמ"ש הרב מהר"י צמח ז"ל דמרע"ה השיג קצת משער החמשים גם כן אתי שפיר מ"ש רז"ל הן כל יקר ראתה עינו זה רבי עקיבא ר"ל כל יקר שהוא שער החמשים כלו ראתה עינו כל דייקא. ולפי דברי הרב מהר"י צמח ז"ל הללו אדברה וירוח לי את אשר אנכי העירותיהו דאמור רבנן דיצ"מ היתה מוכרחת בו בפרק דישראל היו מוטמעים במ"ט שערי סט"א ואילו היו שוהים עוד מעט היו נכנסים בנש"ט והיו נאבדים ח"ו כי מרע"ה לא היה משיג בקדושה אלא מ"ט ולא השיג שער הן'. ולפי זה יש להעיר דבזהר הקדוש ובתיקונים אמרו בכמה דוכתי דהוזכרו חמשים פעמים יצ"מ לרמוז דיצאו בכח חמשים שערי בינה. והרי מרע"ה לא השיג אלא מ"ט והיה אפשר לומר דנהי דמרע"ה לא השיג אלא מ"ט ומטעם זה אם ח"ו ישראל היו נכנסים לחמשים ש"ט היו נאבדים כי לא היה השגה בשער הן' דקדושה. אמנם עכ"ז הגאולה היתה בחמשים ש"ב כמ"ש בזהר הקדוש. אמנם הגאון מהר"ר אלעזר ז"ל בספר מעשה רקח דייק לשון הז"הק דקאמרי דנפקי מסטרא דיובלא ר"ל ממ"ט שערים ולא משער הן' ולפ"ז צריכין אנו למודע"י דאמאי נכתבו בתורה ן' פעמים יצ"מ הי"ל לכתוב מ"ט פעמים דוקא. וי"ל דשפיר כתב ן' דהמ"ט הם מהן' ואינו ר"ל כל החמשים אמנם על פי דברי הרב מהר"י צמח ז"ל יתישב יותר דגם משה רבינו עליו השלום השיג שער אחד מהחמשים ויש לומר

דיציאת מצרים היתה בכח המ"ט שערים ושער אחד מהחמשים שהיה משיג מרע"ה וא"ש דנכתבו חמשים פעמים יצ"מ כי גם היה בכח שער אחד משער החמשים. וא"ש מ"ש בזהר הקדוש מסטרא דיובלא כדדייק מהר"א הנזכר דהעיקר היו מ"ט שערים אבל לגאולה העתידה במהרה בימינו יהיו כל חמשים שערים כלם כמ"ש הגאון החסיד ז"ל שם בספר הבהיר מעשה רקח ע"ש באורך וזה אפשר רמז הכתוב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות ן' פלאות כי הגאולה העתידה תהיה מחמשים ש"ב כלם:

פסוק ב

אדם כי יקריב מכם וכו'. פירש הרב הגדול מהר"ם בן חביב ז"ל בדרושותיו כ"י דאם נדר להקריב בנו או בתו כיפתח יתן דמיו ויקח בדמיו בהמה לעולה וז"ש אדם כי יקריב מכם כלומר שנדר להקריב מכם בנו או בתו או א' שהוא ברשותו דע מן הבהמה וכו' תקריבו את קרבנכם כי יתן דמיו ויקנה בהמה ויקריבנה ובזה האופן תקריבו את קרבנכם דוקא. זהו תורף דבריו בקצור והרב ז"ל האריך ודרך רמז אפשר להסמיך מ"ש ריב"ל דמי שדעתו שפלה עליו מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל הקרבנות כלם ואמרו פ"ק דסוטה אדם אפר דם מרה. ונמצא המסתכל בעצם אדם שהוא אפר דם מרה ודאי יכנע ודעתו שפלה עליו. וז"ש אדם כלומר מי שיסתכל מהו אדם אפר דם מרה ונכנע הוי כי יקריב מכם קרבן חשוב כאלו הוא עצמו קרבן ולא קרבן אחד לבד אלא מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן כאלו מכל המינים תקריבו את קרבנכם כל הקרבנות:

תקריבו את קרבנכם. ר"ת גימטריא עם הכולל תק"ב כנגד שני חיי האבות שכל חייהם היו קרבים להי' ודבוקים בו ובזכותם תזכו לקרבנות שמקרבים העולמות וגורם יחוד:

פסוק י

מן הכשבים או מן העזים. כיון שאמר מן הצאן פשיטא שהוא מן הכבשים או מן העזים אלא לדרשא קא אתי. מן הצאן אלו ישראל שנקראו צאן שנאמר ואתנה צאני צאן מרעיתי. מן הכשבים מן הצדיקים שבהם שאין בהם יצה"ר ככשבים הללו. או מן העזים אלו עזי פנים כלן שוים לאחר ששבו בתשובה שלימה בלב שלם. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י והוא האריך:

פסוק טז

אל מקום הדשן. שהיה נבלע שם בנס ואין שם אלא מקומו:

פרק ב

פסוק א

ונפש כי תקריב. בעל נפש אשר בהקרבת בעל חי הוא ויתור גדול כ"ש מהצומח לזה ראוי סלת יהיה קרבנו. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי בפירושו כ"י:

פסוק ד

קרבן מנחה מאפה תנור. ס"ת גימטריא זה אברהם שהפיל עצמו לכבשן האש לקדש שם שמים. מנחה מאפה תנור בגימטריא אלו הם חנניה מישאל ועזריה. מחבת מכפרת על הרהור הלב שהוא נחבא, מרחשת מכפרת על רחוש שפתים נצח ישראל כתיבת יד:

פסוק יא

לא תעשה חמץ. הטעם כי כל דבר מחמצת צריך המתנה ועיכוב וכלפי מעלה צריך זריזות ומהירות שנא והחיות רצוא ושוב. במלח ר"ת ברית מילה ליום ח'. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י ושם פירש כל עניני מנחה כנגד דברים עליונים ע"ש באורך. ומה שרמז הרב ז"ל ברית מילה א"ש מש"ה וכל קרבן מנחתך דמקיים מצות ברית מילה הוא כקרבן מנחה כמשז"ל דהוא קרבן שלם העושה מילה לבנו. והכל רמוז וכל קרבן מנחתך הוא ברית מילה ליום ח'. וכן אמרו בשוחר טוב מזמור קי"ב וז"ל כשנולד יצחק בן שמונה ימים הגישו למילה והגישו למנחה על גבי המזבח ועשה שמחה ומשתה ומכאן אמרו חכמים חייב אדם לעשות שמחה ומשתה באותו יום שזוכה למול את בנו כאבינו אברהם שנאמר ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק עכ"ל. הרי דרז"ל נקטי על מילה הגישו למנחה ע"ג המזבח וא"ש רמז רבינו אפרים ז"ל וכל קרבן מנחתך ברית מילה ליום ח' כמו שנאמר. ואפשר להסמיך תמלח ר"ת תכין משתה ליום ח' כמ"ש השוחר טוב לאפוקי מי שנהג לעשות הסעודה ליל תשיעי אחר יום המילה כמו שראיתי מנהג זה. ואמרתי שצריך לעשותה ביום ח' כמ"ש בשוחר טוב וכתיב ביום הגמל ודרשו רז"ל ה"ג מל. ובפרקי רבי אליעזר פרק כ"ט אמרו כדברי מדרש שוחר טוב הנזכר וכן מרן בש"ע י"ד סימן רס"ה כתב נוהגים לעשות סעודה ליום המילה. ועוד יש טעמים אחרים ואין כאן מקום להאריך:

פסוק יג

ולא תשבית מלח. לדעת ת"כ פרק י"ד התיו הוא כינוי לנקבה נסתרת ויראה במלח תמלח ואותו המלח יהיה ממלח שלא תשבית דהיינו ממלח סדומית שאינה שובתת שתמיד היא מצויה ואינה נפסקת שהים תמיד מוציא גליו לחוץ ונעשה מלח. ומ"מ אם לא מצא מלח סדומית יביא מלח אסתרונקית דתקריב מלח ריבה. דברי אמת להרב מהר"ר שלמה עדני ז"ל כ"י והכי אתמר בש"ס פרק הקומץ דף צ"א והרמב"ם השמיט ברייתא זו וכבר העיר על זה הרב משנה למלך ז"ל פ"ה דאסורי מזבח ע"ש ואכמ"ל:

פסוק יד

ואם תקריב מנחת בכורים. בסדר אליהו זוטא דריש ליה על המקריב דורון לת"ח כאלו הקריב בכורים ומכפר עליו והביאוהו התוספות בכתובות סוף דף ק"ה ואפשר

לרמוז מנחת ר"ת מנחת נדבת תלמיד חכם ור"ת ואם תקריב מנחת בכורים להי' תמחל בגימטריא:

פרק ג

פסוק א

ואם זבח שלמים. למה נקראו שלמים שמשימים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים החלב המכסה את הקרב יבא חלב המכסה את הקרב שהוא מלא פרש ויכסה עון האיש המלא באשה וצחנה. ואת שתי הכליות לפי שהכליות יועצות יבואו ויכפרו על כליות יועצות און ומרמה. ואת יותרת הכבד תבא יותרת הכבד ותכפר על אשר כבד לבו וכבדה אזנו. לחם אשה עיקר הקרבן כמו שכל הסעודה נקראת לחם. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י:

פרק ד

פסוק יג

ונעלם דבר מעיני הקהל. אם מעיני העדה ונעלמה מעיני כל חי ונעלם מעיני אישה. כך הוא במסרה ואפשר לרמוז מה שפסק הרמב"ם פי"ג דשגגות דצריך שישגו כל הסנהדרין ואם אחד חלק ורבו המתירין לענין זה לא שמה הוראה שיביאו ב"ד קרבן וכו' אבל אם היה אחד שידע שטעו ושתק הואיל ולא היה שם חולק הויא הוראה ע"ש באורך. וזה רמז ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל שכלן שגו וגם כלן ראוים להוראה כמ"ש אם מעיני העדה כמ"ש שם הרמב"ם וצריך שלא יהיה שם חולק וזהו ונעלמה מעיני כל חי שיהא נראה שכלן מסכימין ולא תימא דאם אחד חלק בטל במיעוטו אלא צריך שכלן מסכימין ואעפ"י דידע שטעו כיון ששתק נראה שכלן הסכימו. אבל אם אחד גילה דעתו נתבטל דין הוראה זו דומה לסוטה דכתיב ונעלם מעיני אישה דאפילו בא עד פסול וא"ל שנטמא אשתו לא היתה שותה גם כאן אפילו אחד שחלק וביטלו דבריו בטל דין הוראה לענין זה. ורבינו בעל הטורים ז"ל בפרפראותיו פירש מסרה זו לדעת רבי אליעזר שאינה הלכה. והכי רגילי לפרש לחד מ"ד כל שיש סברא זו בעולם כמ"ש במ"א ויש עוד לדקדק על דברי רבינו בעה"ט ז"ל שם ואכמ"ל:

פסוק יד

ונודעה החטאת אשר חטאו עליה. ונודעה יד ה' אל עבדיו כן הוא במסרה. ואפשר לרמוז במה שחקרו הראשונים דהכתוב פירש למי שחטא בשוגג שיביא קרבן ולא כתיב תקנת עובר במזיד ופירשו הראשונים דדוקא חוטא בשוגג שהחוטא סובר שלא עשה כלום וקל הוא בעיניו כי שוגג היה. על כן בא הכתוב והודיע כי חטא גמור הוא וטעון קרבן וידוי

ותשובה. אבל בחטא במזיד כבר יודע שעבר ע"פ ה' ובמרירות יאנח ושב ורפא לו. וזה רמז ונודעה החטאת. וכ"ת כל זה לחוטא בשוגג ואמאי לא פירש לחוטא במזיד. לז"א ונודעה יד ה' אל עבדיו וזעם את אויביו כלומר זה גלוי וידוע דה' עם עבדיו ואל זועם לאויביו א"כ העובר במזיד מכיר ויודע בעונו וישב אל ה' וירחמהו:

פסוק כב

אשר נשיא יחטא. הפסוק מתחיל בחטא ומסיים באשם כלומר אפילו עושה בשגגה נחשב לו כמזיד לפי שמחטיא רבים אחריו. רבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י. ויש לרמוז דר"ת אשר נשיא יחטא אני. כלומר אני באמת מוכן ליפרע ולתת שכר אם ישוב:

פסוק כד

ושחט אותו במקום אשר ישחט את העולה. שלא להלבין פניו ברבים שאם היו שוחטים אותו במקום אחר היו הכל יודעים שחטא. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י:

פרק ה

פסוק ז

אחד לחטאת ואחד לעולה. ר"ת אלול כי בעוד שהיה בית המקדש קיים כיון שהגיע אלול היה כל אחד מישראל חרד ושב מן העבירות שבידו שנאמר אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו ועכשיו שאין לנו קרבנות ראוי לכל ירא וחרד לשוב ולחדש מעשיו מר"ח אלול ואילך רבינו אפרים ז"ל בפירושו. ויש לרמוז אחד לחטאת ואחד לעולה מוסר מע"ר דחדש אלול מוכן הוא בין לשוב מחטאתו בין לקנות קדושה ולעלות במעלות תוכיות שכליות. וזהו אחד לחטאת לתקן אשר חטא. ואחד לעולה עליו"ת מרווחים ציצים ופרחים כמעלות אח"ז בשערי קדושה ושערי תורה להוסיף תוספת טובה והבא ליטהר מסייעין אותו:

פסוק טו

נפש כי תמעול מעל. וחטאה בשגגה. יש מי שאומר דאין אדם חוטא בשוגג אלא אם כן כבר עבר במזיד מקודם ולכן סירכיה נקיט וחטא בשוגג. וזהו שאמר נפש כי תמעול מעל במזיד מהמזיד יבא לשוגג וחטאה בשגגה. ויש מי שאומר דבתחילה אדם חוטא בשוגג ואם לא שב עובר במזיד. וז"ש תמעול מעל במזיד מסיבה וחטאה בשגגה מקודם. והעיקר הוא דאיכא הכי ואיכא הכי זמנין מזיד קודם ואחר כך שוגג. ולפעמים שוגג ואחר כך מזיד כמ"ש מורנו הרב בתי כהונה בסוף ח"ב. וכדבריו דייקי קראי דהכא כתיב נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה. ובסמוך כתיב נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו. ואשמועינן קרא אגב ארחיה דאיכא הכי ואיכא הכי:

פרק ו

פסוק ב

צו את אהרן. בספרא צריך ליזהר כל מקום שיש בו חסרון כיס. וא"ת הא כתיב בפרשת מסעי צו את בני ישראל זאת הארץ אשר תפול. בספרי מפיק לה מכללא או אפשר דשם נמי יש חסרון כיס שלא ירשו ארץ אדום עמון ומואב. או כל ירושת אחים מתקנאים זה על זה. זבולון עם חרף וכו' הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי זלה"ה בפירושו כ"י:

(ב) **רז"ל במדרש דרשו על המתגאה שנדון באש שנאמר היא העולה על מוקדה ע"ש ולפי דרכם אפשר לרמוז במ"ש פ"ק דסוטה כל המתגאה כאלו עע"ז וכאלו בא על כל העריות**. וזה רמז צו שהוא ע"ז את אהרן ואת בניו. לאמר ג"ע כמ"ש בסנהדרין כלומר ע"ז וג"ע זאת תורת העולה כלומר המתגאה כמ"ש רז"ל דהוא ע"ז וג"ע:

ג א"נ כמ"ש דעולה מכפרת על עשה וכתב הרב כתנות אור דעל הרוב אדם עובר על עשה של דברים בטלים כי המדבר דברים בטלים עובר על עשה ע"ש באורך וז"ש צו את אהרן ואת בניו לאמר בשביל אמירה כלומר שהוא מדבר דברים בטלים זאת תורת העולה צריך להקריב עולה לכפר עשה:

ד א"נ דעולה באה לכפר על הרהורים ואמרו רז"ל בסנהדרין לאמר זו ג"ע כלומר בשביל ג"ע שהאדם מהרהר זאת תורת העולה צריך עולה לכפר הרהור הלב:

(ה) **א"נ אפשר כמ"ש האי מאן דיהיר חכמתו מסתלקת ממנו ודרך דרש ומוסר אפשר לומר טעם לזה דע"י הגאוה נעשה גופו כלי משוקץ ומוסרח כמ"ש באגדה דאליהו זכור לטוב אמר לריב"ל דאדם דיש לו גאוה הוא סר"ח העודף מנבילה מוסרחת ואם כן התורה צריכה להיות במקום נקי וטהור וקי"ל דבמבואות המטונפות אסור להרהר בדברי תורה**. ולכן מי שיש לו גאוה שהוא מוסרח יותר מנבילה חכמתו מסתלקת ממנו דהתורה צריכה מקום נקי וטהור. וזה רמז זאת תורת העולה פירוש תורה עם גאוה כלומר החכם שעוסק בתורה ויש לו גאוה. אז היא העולה היא התורה עולה ומסתלקת ממנו והוא נשאר בגאותו:

ו עוד יש לרמוז זאת תורת העולה ר"ת גימטריא בית שם רמז דמסיבת דישראל הם כמשל אשה ובעלה עם השי"ת כביכול לכן הותרו לנו הקרבנות דהבעל חייב בכפרת אשתו כמ"ש הרמב"ם פ"י דשגגות וכביכול ניחא ליה בכפרתנו:

(ז) **עוד ראיתי בספר קדמון כ"י שכתב וז"ל צו את אהרן דע כי שם אדני יש לו כ"ד צרופים והם צ"ו אותיות כי ד' כ"ד הם צ"ו כמספר אל אדני וכנגדן בבית המקדש צ"ו חלונות**. ואמרו במסכת סוטה כי כל מצוה נכרתו עליה צ"ו בריתות ללמוד וללמד. צ"ו

בריתות לשמור ולעשות ולכן כתיב כי צו לצו קו לקו. נמצא כי כל מצוה נכרתו עליה ב' צ"ו כמספר נצבי"ם וזהו אתם נצבים היום כלכם וזהו צו את אהרן עכ"ל. וכבר נכתב בקצור בספר נחל קדומים ועיין מ"ש רבינו האר"י זצ"ל בכוונות פרשת התמיד צ"ו את בני ישראל ויאורו עיניך ואין כאן מקום להאריך:

פסוק טז

וכל מנחת כהן כליל תהיה. מה שאינה נקמצת ויאכלו הכהנים המותר. היינו דבשאר מנחות ישראל כהנים משלחן גבוה קא זכי. אבל הכא הוא נראה גנאי שהיא מנחת כהן ויאכלו הכהנים פענח רזא ושם האריך עוד:

פסוק יח

זאת תורת החטאת. ששה תורות כתיבי בקרבנות נגד ששה סדרי משנה והקרבנות נקראו לחם לחמי לאישי והתורה נקראת לחם לכו לחמי בלחמי. התלמוד נקרא אש הלא כה דברי כאש והקרבנות נקראו אשה. וכשם שאי אפשר לעולם בלא לחם ואש כך אי אפשר לעולם בלא תורה. פענח רזא. ומה טוב מספר ששה תורה כי התורה עץ החיים בסוד ווי העמודים. ויען המשנה סוד ה' לכך הם ששה סדרי משנה ליחד קבה"ו והתורה סוד ו' ויש חמשה חומשים סוד ה' ליחדא קבה"ו כמ"ש בעניותנו במ"א והתורה נקראת לחם שהוא כינוי לאשה והוא יחוד קבה"ו. וגם שהתורה אשה רוחנית לתלמיד חכם כמו שהאריך הרב ספר חרדים ז"ל וכמ"ש בעניותנו בקונטריס חסדי אבות פרק קנין תורה בס"ד:

פרק ז

פסוק א

וזאת תורת האשם. וזאת ו' זאת יחוד קבה"ו שזהו הנרצה בקרבן על חטאו להתודות וליחד קבה"ו גם האשם בגימטריא שם ו' יחוד קבה"ו. גם אשם גימטריא שלוה אם יעשה המצוה כתקונה במקום אשם יהיה שלוה כי זדונות נעשות לו כזכיות:

פסוק טו

זבח תודת שלמיו. רמז על המילה כאלו הקריב זבח תודה והוא חתום בחותם קדש. זבח תודת שלמיו ביום ס"ת חתום. ביום קרבנו. ק"ר בנו קורת רוח בנו שיעשה קורת רוח להקב"ה כבנו ספר נצח ישראל כ"י:

פסוק לז

זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם. ר"ת עולה מנחה חטאת אשם עמח"א ר"ת עון משחית חימה אף שהקרבנות מבטלות אותם. ובא וראה שמע אחד ש"ד ראש וסוף

כי בק"ש מבטל שד. ונשארו משמע אחד אותיות מעא"ח שמבטל משחית עון אף חימה כקרבנות מנחה עולה אשם חטאת ארץ החיים מזמור ד':

פסוק לח

להקריב את קרבניהם במדבר סיני. אפשר לרמוז מ"ש ריב"ל דמי שדעתו שפלה עליו מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב כל קרבנות. וזה רמז ביום צותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם סגולה שיקריבו כל הקרבנות כלם בענוה שילמדו ממדבר סיני שניתנה תורה על הר סיני שהוא נמוך וזהו במדבר לשון דיבור סיני שניתנה עליו תורה גם סיני גימטריא ענוה עם הכולל ובענוה יהא חשוב כאלו הקריבו כל הקרבנות:

פרק ח

פסוק ב

קח את אהרן. ס"ת חתן קחנו בתופים ומחולות ובשמחה גדולה כמו שעושין לחתן. ספר נצח ישראל כתיבת יד:

פסוק ג

ואת כל העדה הקהל. כדי לגדל עטרה לאהרן ולהראות לכל ישראל שבחר בו הקדוש ברוך הוא ללבוש בגדי קדש:

פסוק כד

על תנוך אזנם הימנית וכו'. שלא יוכלו שדים ומזיקים ומלאכי חבלה להזיקן. פענח רזא. והרואה אמז"ה בחס"ל בסוד הסימנים שמסר יעקב ינוח לו:

פסוק לד

כאשר עשה ביום הזה צוה ה' לעשות. כמו שהופרשו אהרן ובניו שבעת ימים כן יפרישו כהן גדול שבעת ימים מביתו קודם יוה"כ וזהו לכפר עליכם וכן היו מפרישין כהן השורף את הפרה שבעת ימים. לעשות לכפר גימטריא זה מעשה פרה ויה"כ. נצח ישראל:

פרק ט

פסוק א

ולזקני ישראל. אך לא לכל ישראל כי רצה לגלות מעשה העגל לכך לא רצה לפרסם אלא לצנועים ולזקנים ומה שלא אמר לו בינו לבין עצמו שרצה שיתבייש בפניהם כדי שיתכפר לו. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק ב

קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה. בזהר הקדוש פירשו כנגד אילו של יצחק. ובזה אפשר לרמוז בפסוק וישא אברהם את עיניו וירא והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו. הכונה וישא אברהם את עיניו וירא ברוח הקדש. והנה לשון שמחה כמשז"ל איל אח"ר

גימטריא יצחק דקבל האיל נשמת יצחק הנוקבית ונכנסה באיל ונשחט והוא כיוון באיל שיהיה תמורת בנו על גוף יצחק כמשז"ל על פסוק תחת בנו. וזה נאחז בסבך אותיות הקודמות לאותיות עגל הם אותיות סבך ורמז דעתה קודם עגל וזהו סבך קודם העגל דחטא ישראל ונעשה נבל גימטריא סבך יועיל לכפר. ועם כל זה תמיד הקרן קיימת בין מנשמת יצחק בין מגוף האיל וז"ש בקרניו תרתי:

פסוק ג

קחו שעיר עזים. הרמב"ם ז"ל בהלכות מעשה הקרבנות כתב שעיר עזים הוא בן שתי שנים והקשה עליו בכסף משנה והגיה שעיר בן שנה שעיר עזים בן שתי שנים. ולא כן דעת ראב"ע סוף פרשת שלח ששעיר עזים הוא קטן וההפך בעתודי צאן. ובספ"ק דפרה שעירי חטאות כשרים ביום שלשים וביום השמיני והיינו בשנה ראשונה וכ"כ המפרשים. ונ"ל כי אין צד לשים חילוק בין שעיר לשעיר עזים כי בחג הסוכות בב' כתוב שעיר עזים ובג' שעיר ובודאי שוים וצ"ע ויפורש ל' על השנה הב' שצריך ל' גם כן. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בכ"י:

פרק י

פסוק א

אש זרה אשר לא צוה אותם. שמעתי כי בתיבות אש זרה רמוזים החטאים שאמרו רז"ל בש"ס ובמדרשים והם ראשי תיבות אש זרה באופן זה. אש. שתויים. זרע. רחוצים. הוראה:

פסוק ב

ותצא אש וכו'. יש לחקור דנדב ואביהוא לא היו בני ד' שנה ומן השמים אינם מענישין עד שיהיו בני עשרים שנה. ולפמ"ש הראשונים דער ואונן היו קטנים אך היה להם שכל כבן עשרים ומשו"ה נענשו. לק"מ. אמנם הרב זרע בירך ח"ג סדר וירא תירץ במ"ש רז"ל כיון שהשכינה יורדת למטה לארץ נותן רשות למחבלים לחבל והוא תמוה. וארז"ל תנא איסי בן יהודה אומר לא מתו נדב ואביהוא אלא בשביל שאמרו ישראל לא ירדה השכינה למטה כיון שמתו נדב ואביהוא ידעו ששרתה השכינה למטה והוא תמוה. ופירש כמ"ש הרב עשרה מאמרות ז"ל דכשהשכינה למעלה אינו מעניש עד בן עשרים. כשהיא למטה הוי כב"ד של מטה ונענש מבן י"ג. ונדב ואביהו לא היו בני כ' כמו שארז"ל ומזה ידעו שירדה שכינה וז"ש כיון שהשכינה יורדת ניתן רשות למחבלים אף בן י"ג. זהו תורף דבריו ז"ל. ובהכי אשכחנא פתרי דרך דרש לישב קושיית הגאון מהר"ל מפראג ז"ל איך בן י"ג עד בן כ' מביא חטאת והרי אינו חייב כרת והא בעינן שיהא זדונו כרת והרב מהר"ר צבי אשכנזי ז"ל בתשובותיו סימן מ"ט כתב על קושיא זו ואני עני כתבתי בשערי

על זה דף ע"ב ועיין בספר חוות יאיר סימן קס"ו ובהשמטות. ולפי האמור לק"מ דבזמן שבית המקדש קיים היתה השראת שכינה וגם בן י"ג איתיה בכרת וכל זה דרך דרש:

פסוק ג

וידום אהרן. וידום השמש כן הוא במסורה. ואפשר כמשז"ל דהירח קטרגה אך השמש שתק ופירשו המפרשים דזה שאמרו הנעלבים ואינם עולבים וכו' עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו דהשמש היה עלוב ושתק והוא מאיר בתוקף וכן יהיו הנעלבים וזה רמז וידום אהרן ונטל שכר שתיקתו מעין דוגמא דהשמש שתק כשדברה הירח ונטל שכר לצאת בגבורתו כן אלהים חשבה לטובה לאהרן:

פסוק יז

ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה. פירש"י ששעיר שמיני ושעיר נחשון לא לכפרה באו וקשה דהכתיב ועשה את קרבן העם וכפר בעדם. ותירץ הרב הגדול מהר"ר משה בירדוגו ז"ל בספר ראש משביר כ"י דרש"י ז"ל דייק לומר לא לכפרה באו פירוש אעפ"י שמכפרין לא באו לכפרה אלא לחובה בשביל השראת שכינה כמ"ש רש"י ז"ל בפסוק כי ה' נראה אליכם ע"ש והכא כתיב ואותה נתן לכם לשאת עון העדה משמע דעיקרן לכפרה:

פרק יא

פסוק ד

את הגמל וכו'. כל מינים טמאים נאחזים בסט"א וסוד גמל וחזיר ביאר הרב עיר וקדיש מהר"ר יעקב צמח ז"ל בספר משיבת נפש כ"י ועל פי דבריו פירשתי אני בעניי מ"ש בש"ס אין אומרים בקרו גמל בקרו חזיר ובלקוטי הארכתי בס"ד:

פסוק ח

מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו. הקשה בספר אמרי נועם אם הזהיר על הנגיעה למה הזהיר על האכילה. ויש לישב דמשכחת לה שתחב לו אחר בפיו ושוב ראיתי שכן כתב בספר פענח רזא. ועוד י"ל לעבור עליו בשני לאוין:

פסוק ט

כל אשר לו סנפיר וקשקשת. אין שמות לדגים בלשון הקדש. מפרשים:

פסוק י

כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים. פירש"י דאם היו לו במים ונשרו מותר ע"ש. וגם אם עתידים לגדל אח"כ ומפיק לה מדכתיב אין לו עיין לו. מפרשים:

פרק יב

פסוק ב

כי תזריע וילדה זכר. ר"ת זכות. דצדקת הבנים על הרוב תלוי באשה הלא תראה דיעקב אע"ה היה חושב ברחל ויהי בבקר והנה לאה. וא"כ ראובן ח"ו נתהוה במחשבת רחל וכן ישי כסבור שבא על שפחתו והיתה אשתו ונולד דוד הע"ה. וחד מרבוואתא קמאי כתב שהכל תלוי בצדקת האשה ובטהרת רעיוניה. ולאה אמנו ואם דוד הע"ה זככו מחשבתם והגדילו טהרת רעיוניהן ולזה היו הבנים קדושים כמ"ש במ"א. וזהו מ"ש רז"ל כי הוא אמר ויהי זו אשה הוא צוה ויעמוד אלו הבנים כי אשר זכה בבת זוג נאה דלפי זכותו הקנו לו מן השמים. משם נמשך הוא צוה ויעמוד אלו הבנים דאיש ואשה שזכו הוא כגפן פוריה והבנים בני עליה זרעא מעליא. וזה רמז ר"ת זכות דהתורה באשה זכות תולה צדקת הבן. ור"ת כי תזריע וילדה זכר בגימטריא תגל רמז תגל האשה בפרי בטנה שזכתה להוליד זכר שהקב"ה בוחר בזכרים כמ"ש במדבר רבה פ"ג כבודו של הקב"ה עולה מן הזכרים. וכתבנו בעניותנו במ"א דמלבד שהזכרים עוסקים בתורה ומקיימים כל המצות. עוד בה שעל ידם הוא תיקון השכינה ויחוד עליון והדברים עתיקים. ולכן תגל האשה שעל ידה בא זכר לעולם כי שיח ושיג לו לתקן השכינה וכל נשי ישראל אחידן בשכינתא כמ"ש ר"מ. גם תזריע גימטריא פורת ואין כאן מקום להאריך והמ"י. ולפי הפשט תגל האשה דבאמצעותה מקיים האיש מצוה כמ"ש הר"ן ז"ל ריש פ"ב דקידושין דהגם דאיתתא לא מפקדא בפ"ור מ"מ עושה מצוה ע"ש:

וילדה זכר. ז' כ"ר ז' דורונות שולח הקב"ה למי שנולד לו בן זכר. נולד מקיים מצות מילה. גדל מעט מקיים מצות פדיון הבן. התחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו. גדל מעט יותר מלמדו ספר. גדל מעט הגיע לחינוך מחנכו במצות. גדל יותר מלמדו אומנות. גדל יותר משיאו אשה. רבינו אפרים בפירושו כ"י:

פסוק ד

ושלשים יום וכו'. כשתמנה ל"ג לזכר וס"ו לנקבה הרי הם מאה פחות אחד ז"ש רוחצות בחל"ב רמז למקוה שבו ארבעים סאה גימטריא חלב יושבות ע"ל מלאת ע"ל ימים יושבות למלאת ימי טהרה. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק ח

אחד לעולה ואחד לחטאת. פירש"י ז"ל לא הקדימה הכתוב אלא למקראה אבל להקרבה חטאת קודמת לעולה. יש מי שהקשה דאמאי לא פירש"י ז"ל זה בפסוק הקודם. ומצאתי כתוב משם הרב הגדול מהר"ר שמואל גארמיזאן ז"ל מזקני רבני עיר קדשנו ירושלם ת"ו הקדמונים שפירש דזה נמשך למ"ש רש"י ז"ל מקודם דאינו מעכבה אלא החטאת

ועל זה יקשה כיון דחטאת היא אחרונה א"כ שניהם מעכבים לזי"א לא הקדימה הכתוב אלא למקראה ואם כן אינה מעכבת אלא אחר והוא החטאת עכ"ד הרב ז"ל ועדיין יש לדין ולצדד בזה לא ע"ט האסף. ודרך דרש אפשר לומר בזה אמאי אצטריך להקדים עולה למקראה. והוא כי הנה אמרו רז"ל בנדה שלשה שותפין באדם אביו ואמו והקב"ה. הבשר והגידים והעצמות וכו' הם מאביו ואמו והידיעה והשכל וכו' הם מהקב"ה. ולפ"ז כשאדם חוטא במחשבה חוטא בחלק הקב"ה וכשהוא חוטא במעשה הוא חוטא בחלק אביו ואמו. ואם כן שורת הדין דחוטא במחשבה יהיה לו עונש כמעשה או יותר דחוטא בחלק הקב"ה. אמנם גברו רחמיו יתברך דמחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה וזהו מרוב ענותנותו יתברך דמי שחוטא בחלקו יתברך אינו נענש. ודוקא החוטא במעשה שחטא בחלק אביו ואמו נענש. והנה העולה באה לכפר על הרהור הלב. והחטאת על החטא שחטא במעשה. ומן הדין היה שיהא חמור החוטא במחשבה יותר מחוטא במעשה שהמחשבה רוחנית והוא חלק ה'. אך מענותנותו יתברך לא רצה להעניש על המחשבה. ומיהו להעיר לב האדם להקדים את העולה בכתוב לומר דמן הדין זה יצא ראשונה להעניש על המחשבה אמנם אל רחום הוא ואין עונש אלא על המעשה ולכן ההקרבה חטאת קודמת לעולה.

פרק יג

פסוק ב

אדם כי יהיה בעור בשרו וכו'. כל הפרשה נדרשת על העבירה ועל קבול הפורענות. שאת הוא גבהות הלב וכתיב תועבת ה' כל גבה לב. ספחת זה הכעס כי הוא עון פלילי כעע"ז. בהרת הוא השקר. והיה בעור בשרו לנגע צרעת כלומר גופי עבירות הן. והובא אל אהרן הכהן כלומר הובא הדבר לפני חכמים. ושער בנגע הפך לבן שנשתרש בחטא עד שהזקין ונעשו שערותיו לבנות. וראהו הכהן וטמא אותו כיון ששנה ושלש אין מספיקין בידו לעשות תשובה. ואם בהרת לבנה שלא האדים העון כל כך. והסגיר הכהן יוכיחנו בסתר. ואם בעיניו עמד שלא הועילה תוכחתו. והעמידו שבעת ימים שנית עוד יוכיחנו. וראה הכהן והנה כהה הנגע שנתכרכמו פניו וקבל מרדות. לא פשה הנגע לא הוסיף לחטוא וטיהרו הכהן יסדר לפניו דרכי התשובה ויטהרנו. רבינו אפרים ז"ל בפירושו כ"י וזהו בקצור נמרץ. והוא ז"ל האריך למתק הדברים במת"ק ודש"ן עדי"ו. ואני הדל קצרתי מאד. ומלבד זה עוד האריך על דרך זה בשאר הפרשה:

פסוק יב

ואם פרוח תפרח וכו' מראשו ועד רגליו וכו'. התוספות כתבו פרק כל היד דאפשר לפרש מראשו ועד רגליו של נגע והנכון דשניהם אמת ובזה יובן כפל או כי ישוב הבשר החי ונהפך ללבן וטיהר כי אז הלכה המחיה וטיהר הבהרת בא כלו לבן בתחילה יסגיר אם יולד לו שער לבן יוחלט הפך לבן מתוך החלט טהור מתוך הפטור טמא וכן בבגד או בראש או בזקן אם פרח בכלו טהור. פירוש הפך לבן אינו לבד משחור ללבן אלא אפילו נולד לבן מיד וכ"ש הוא אלא נקט לבן להורות קדימת הבהרת לשער אבל מחיה בין מקודמת בין מאוחרת. מסופקני שער הפך בגרמניו כן באיש זקן בעל שיבה לבנה מהו. ונראה שיראה בו אז לבן כהה. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק לג

והתגלח. כתב רבינו אליעזר מגרמיזא ז"ל ג' דוהתגלח גדולה רומזת לגמילות חסדים לומר גדולה גמילות חסדים ששקולה ככל התורה שכן ג' דוהתגלח היא אמצע התורה בפסוקים. ודרש דרש הוא אמצעה בתיבות זהו ג' ד' גמול דלים ושקול ככל התורה שלפניה ושלאחריה והא דכתיב בפרשת נגעים משום דנגעים באים על צרות עין ועין רעה וזה לא רצה לגמול חסד בכליו לפיכך ופנו את הבית וכו' עכ"ל. ואפשר שנרמז בפסוקים ותיבות דקרא איירי בנגעים שבאו על שהיה צר עין ועינו רעה. ואם פסק וגמל חסדים הוי כמקיים כל התורה ולכן נרמז בפסוקים כלומר אם פסק ממדותיו הרעות. ודרש דרש בתיבות רמז שצריך לפייס לעני בדברים כמ"ש פ"ק דבתרא. ור"ת ג"ד הם ז' דע"י זה מתקן בשכינה מדה שביעית. ויש עוד רמז בתיבת והתגלח כי ו"ה בראשה שמיחד קבה"ו ושאר האותיות בגימטריא אמת שהיא צדקה כמ"ש בתנא דבי אליהו ואמרו רז"ל אין הצדקה משתלמת אלא לפי גמילות חסדים שבה לפיכך ג' גדולה הרומזת לגמילות חסדים:

פרק יד

פסוק ב

זאת תהיה תורת המצורע. פירש הרב הגדול מהר"ר משה בירדוגו ז"ל בספר ראש משביר כ"י זאת תהיה תורת המצורע שידבר ל"הר והתורה היא תיקון ללשון הרע כמשז"ל וז"ש זאת תהיה תורת המצורע. וצריך להשפיל גאותו שהיא הסיבה לספור ל"הר כמשז"ל בשני התולעת ואזוב להשפיל גאותו. ולהשפילו ולהכניעו לא ילך הכהן אצלו רק יאמרו לו הכהן קורא אותך והובא אל הכהן עד מקום שיוכל לבא. ואחר שהוא שם מצטמק ורע ויצא הכהן על דרך שעשה אלישע לנעמן שיבא אצלו. וכשבא לא יצא אליו אלא שלח לו שליח להשפיל גאותו וזה כיונה התורה להכניע המצונע לתקון נפשו עכ"ד.

ועוד האריך הרב ז"ל ביתר הפסוקים. ואפשר לרמוז כי תיבת והובא אותיות ואהוב רמז למ"ש הרמב"ם ז"ל פ"ו מהלכות תשובה. דבעל התשובה קודם היה שנאוי ומרוחק מה'. ואחרי שובו הוא אהוב וחביב וזה רמז בכתוב פה ביום טהרתו ואהוב אל הכהן כלומר כששב בתשובה אז מלבד הטהרה ואהוב הוא אהוב לפני ה' כמו הכהן כי תכף כששב נעשה אהוב למקום כמדובר:

פסוק ה

אל כלי חרש על מים חיים. הראשונים ז"ל אמרו שהוא רמז שישפול עצמו שהאדם דומה לכלי חרש שנשבר ואין לו תקנה. על מים רמז שיעסוק בתורה הקדושה שהוא באר מים חיים עכ"ד והם שני דברים נצרכים מאד לבעל תשובה ולבטל היצה"ר. זה יצא ראשונה מדת הענוה כמקריב כל הקרבנות ואין הפלונית שולט בו. והתורה הוא סם חיים והיא תבלין ליצה"ר. והתורה והענוה צריכות זו לזו כי אי אפשר לזכות בתורה אם לא יהיה לו שלום כמש"ל פרשת ויקהל ואי אפשר שיהיה לו שלום כי אם שיהיה לו ענוה. ונמצא שהתורה צריכה ענות והענוה צריכה תורה ודאי דחיובא רמיא ללמוד ולקיים וענוה בלי תורה מגן שוייא. ואגב נחקור במאי דאמרו פ"ק דקדושין אמר הקב"ה בראתי י"צהר בראתי לו תורה תבלין דלכאורה דאין ביטול ליי"הר אלא בתורה. והרי מי שהוא עניו באמת אין הפלונית שולט בו. וכן מי שזכה למדרגת יראת ה' ומקיים שויתי ה' לנגדי תמיד אין שולט בו יצה"ר כמו שביארנו בדרושים בס"ד. ונראה דבענוה או יראה וכיוצא אין יצ"הר שולט בו אבל לא מהני לעשות היצ"הר טוב. אבל ע"י התורה נעשה היצ"הר טוב וז"ש בראתי יצ"ה בראתי לו דייקא תורה תבלין דייקא כמו שהתבלין מכשירין המאכל כך התורה מכשרת יצ"הר ונעשה טוב:

פסוק ו

את הצפור החיה וכו'. טעם לב' צפורים כי האדם יש לו שני מיני דיבור. אחד אסור ואחד מצוה בו. והאסור דהיינו הל"הר ודוגמתו זהו הצפור שעושה מעשה פטיט השחוטה על כלי חרס שאין לו תקנה אלא בשבירה לרמוז דאם עם הארץ הוא יהיה לו רוח נשברה. ואם ת"ח הוא יעסוק בתורה וז"ש על מים חיים תורה שנמשלה למים חיים וצריך לצרף בדיבור התורה עץ ארז ושני תולעת ואזוב המורה על ההכנעה:

פסוק לד

כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזה. יש להעיר אמאי אנגעי בתים קפיד לומר ארץ כנען. ותו אשר אני נותן לכם לאחוזה נראה ח"ו יתר. גם אומרו בבית ארץ אחוזתכם הול"ל בבתיכם. ונראה שעיקר הטעם בעבור צרות עין כמו שאמרו רבותינו ז"ל בפסוק ובא אשר לו הבית שייחד ביתו לו לעצמו ולא הוה מהנה ממנו לאחרים כי

בעבור זה נתן ה' לאחוזה בית מלא כל טוב לנסותו אם ייטיב מביתו גם לאחרים וכל מה שאדם נותן לאחרים לא משלו הוא נותן כי אם משולחן גבוה קא זכי ליה. לכן אמר כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחיזה כי לא בחרבם ירשו ארץ ואין מקום לצרי עין לומר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה שה' נותן לך כח ואחוזה ודין הוא שתתנו משלו לעניי עמו. ואם תהיו מצרי עין המיחסים לאחוזה אל עצמם אז ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם רוצה לומר במקום שאתם מיחסים האחוזה לכם:

פסוק לה

ובא אשר לו הבית. זה שייחד לו הבית לעצמו כי בכחו ועוצם ידו סבר שהיה לו ואינו מהנה לעניים ומה שצוה לחטא את הבית בצפורים רמז כי העושר עשה יעשה לו כנפים כצפורים עפות ולכן אז יסיר מלבו חמדת הממון והכיליות. מפרשים:

והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית. פי"ב דנגעים תנן אפילו הוא ת"ח לא יגזור ויאמר נגע אלא כנגע. והקשה הרא"ם ז"ל דאם לא יאמר הכהן טמא אין כאן טומאה. ותירץ הרב גור אריה ז"ל משום דובר שקרים. והקשה עליו הרב קרבן אהרן דהרי הוא נגע ודאי רק שהכהן מטמאו ותירץ הרב תוספת יום טוב דכשיאמר נגע המכוון ממנו נגע טמא ואיכא דובר שקרים ומשום הכי יאמר כנגע עכ"ד ואפשר שרמוז בתורה. והגיד לכהן אין הגדה אלא חכמה ומה היא החכמה לאמר. בשביל אמירה אחת בעלמא שנוהגים לומר נגע על נגע טמא. הגם שאינו כן כי שם נגע כולל לטהור ולמי שאינו טהור צריך ליזהר ואני אומר כנגע ולא נגע:

פרק טו

פסוק ב

דברו אל בני ישראל וכו' איש איש כי יהיה זב וכו'. בני ישראל מטמאין בזיבה ולא הגוים. וא"ת היא הנותנת שלא הי"ל לטמא אלא הגוים עע"ז שאינן קדושים ולא לישראל וי"ל דלפי חבתם הרבה טומאתם כדי שלא יהיו רגילים בשום טומאה כי הזיבות מחמת חולי וניוול ורצה המקום שיטהרו עצמם וכי האי גוונא תנן במסכת ידים לפי חבתן וכו' מפרשים:

איש איש כי יהיה זב וכו'. למה נסמכה פרשת זב למצורע לפי שעל ידי נחש נתקללה האשה בזיבה והנחש בצרעת. וכן כתיב וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב. והקדים מצורע כי הנחש נתקלל תחילה. וגבי דוד בקללו ליואב כתיב לא יכרת מבית יואב זב ומצורע הקדים זיבה שהוא דם ממש בעין ובעצם לפי שכל הקללה היה על ששפך דם אבנר. ונתקיים בבניו זיבה ברחבעם תחילה ואחר כך צרעת בעזיה. מפרשים:

פסוק יח

ואשה אשר ישכב איש אותה. ואם תאמר אמאי לא כתיב בהם כבוס בגדים. וי"ל דמסתמא לא נטמאו בגדים כדאמרינן פרק נערה היא בבגדה וכו' יוציא. מפרשים ועיין בתקוני זוהר הקדוש ובאחרונים:

פסוק יט

תהיה בנדתה. גימטריא ועד שתבא במים. ובגמרא דריש לה מקרא. מפרשים:

פרק טז

פסוק א

שני בני אהרן. למ"ד שחטאו שלא רחצו ידים קשה אטו שני בני אהרן לא ידעו כי הבלי רחוץ ידים במיתה והלא הוזהרו כבר. י"ל שבידים פוסל הסח הדעת והם הסיחו דעתם והיו צריכים רחיצה אחרת עוד יקשה למ"ד שתויי יין נכנסו והלא לא הוזהר אלא אחר מיתתם י"ל כי אזהרת היין ה"ל להבין מעצמם לבל יקרבו לפני השכינה שתויי, ויש מי שאמר כי בסבת ששתו יין בלבל מוחם ונכנסו בלי ר חיצה ודייק אשר לא צוה אותם בתרי טעמי שהמעכבים היו רבים. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י. במדרש כיון שראה איוב מיתת שני בני אהרן אמר אף לזאת יחרד לבי ושמעתי משם רבני אשכנז דאיוב היה מיועצי פרעה כשאמר הבה נתחכמה לו שתק והוא סבר דשתיקה לאו כלום היא וכשראה דשני בני אהרן דנדב אמר לאביהוא מתי ימותו שני זקנים הללו ואביהוא שתק ומתו שניהם ש"מ דעל השתיקה לבד נענש ולזה אמר אף לזאת יחרד לבי עכ"ד והבאתיו בנחל קדומים. ועתה ראיתי במדרש תנחומא על הסדר שאומר שהשנים דיברו בפיהם ואם כן נפל היסוד:

פסוק ג

בזאת יבא אהרן אל הקדש. בנחל קדומים כתבתי בעניותי כי דורשי רשומות אמרו כי זאת גימטריא קול צום ממון ומועילים לתשובה ולבטל גזרה רעה וכו' ע"ש. ועתה ראיתי במדרש קהלת דף צ"ו על פסוק כי ברוב חלומות וכן בדף ק"ג סוף ע"א וכן בב"ר פרשה מ"ד שלשה דברים מבטלים גזרות רעות תפלה תשובה צדקה והד"ת ויכנעו עמי וכו' ויתפללו ויבקשו פני זו צדקה כמד"א אני בצדק אחזה פניך ע"ש וזה שרש דברי הראשונים כ"ן דהני תלתא צום ממון קול הן בם מועיל ובמקום תשובה אמור רבנן צום. וקול הוא תפלה וכפ"ז רמז עצ"ת שכתבתי שם הוא עינוי צדקה תפלה:

פסוק ד

בגדי קדש הם. הכתוב הרגיש מדוע לא ילבש בגדי זהב ועוד שנשמע קולו ולא ימות לז"א בגדי קדש הם כמשז"ל אין קטיגור נעשה סניגור. וז"ש אלו בגדי קדש הם אבל האחרים

בגדי קטרוג. א"נ אלו בגדי ענוה בגדי קדש לא בגדי התפארות. א"נ לפי שהקב"ה חס על ממונם של ישראל שהדין הוא שטעונים גניזה ויצטרכו לממון מופלג בכל שנה זהו בגדי קדש שצריך להניחם בקדש. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בכ"י:

פסוק ל

כי ביום הזה יכפר עליכם וכו'. אפשר לרמוז במ"ש פ"ב דקדושין הרי את מקודשת ע"מ שאני צדיק גמור מקודשת שמא הרהר תשובה. וכתב רבינו ירוחם דאיכא מ"ד דאפילו גנב וגזל כיון שקבל עליו להחזיר סגי והרי נחשב צדיק גמור וכפי סברא זו זה ירמוז יכפר עליכם מכל חטאתיכם דייקא אפילו מה שחטאתם לחבריכם ודי במה שתקבלו לפני ה' שתטהרו ותשיבו הגזילה וכיוצא תכף נחשבים צדיקים ויום הכפורים מכפר:

פרק יז

פסוק יג

חיה או עוף וכו' וכסהו בעפר. בפתח עינים ובנחל קדומים הבאתי מרז"ל טעם למצות כסוי בחיה ועוף ושם על הפתח הרגשתי על הרב כנ"הג בדינא דחיי שהוצרך להביא מראב"ע ופרפראות רבינו בעל הטורים ע"ש. ועתה מצאתי לרבינו הרוקח סימן שי"ט שכתב וז"ל למה מכסין דם חיה ועוף ולא דם בהמה מצאתי בהגדה בשעה שהלך אליעזר וכו' שמא כשנפלה נשרו והלכו שניהם ומצאו שם חיות ועופות שמכסין הדם והבהמה לא יצאת לכסות להכי מכסין דמיהן ולא שלה עכ"ל ונעלם מהרב כנ"הג ז"ל:

ושפך את דמו וכסהו. תניא בחולין דף פ"ז במה ששפך בו יכסה שלא יכסנו ברגל שלא יהיו מצות בזויות עליו ע"ש ואמרו בתנחומא פרשת ויגש אמר רשב"י אמר הקב"ה לישראל היו מכבדין את המצות שהן שלוחי ושלוחו של אדם כמותו אם כבדת אותם כאלו לי כבדתני. ואם בזית אותם כאלו לכבודי בזית ע"ש והאיש הירא חרדה ילבש בעת שמקיים מצוה או מתפלל או לומד בתורה יהיה בכבוד גדול כדת מה לעשות:

פרק יח

פסוק ו

איש איש אל כל שאר בשרו. אמר איש איש לרמוז מ"ש הרדב"ז בתשובותיו משם המקובלים דאין משתמשין בשרביטו של מלך וזה טעם העריות. והדברים עתיקים. ומינה דיעקב אבינו עליו השלום הותר בשתי אחיות דהקב"ה כביכול קראו אל:

לא תקרבו. פירש"י להזהיר הנקבה כזכר. פירוש אף על גב דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין אצטריך דלא נימא דהיא קרקע עולם מפרשים:

פסוק כח

ולא תקיא וכו' כאשר קאה וכו'. פירש דלא סגי בהקאה כגוים אלא ונכרתו וכו' מפרשים:

פרק יט

פסוק ב

אל כל עדת בני ישראל וכו' קדושים תהיו וכו'. רמז שדבר שבקדושה צריך עשרה לכן אמר עדת כי עדה היא עשרה. קדושים וכו'. מפרשים:

פסוק ג

איש אמו ואביו תיראו. איש אמו רמז לבעל אמו כמו איש נעמי. ואת שבתותי רמז לתוספת מחול על הקדש זה נלמד ממלת את גם שבתותי תוספת וא"כ שבת לא אחד הוא רק ג' תוספת מלפניו ותוספת מלאחריו. תשמורו תמתינו שלא יצא כמו ואביו שמר את הדבר. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

ואת שבתותי תשמורו. פירש"י ז"ל סמך שבת למורא אב לומר אע"פי שהזהרתיך על מורא אב אם יאמר לך חלל שבת אל תשמע לו. ויש לדקדק לדעת הסמ"ג והטור בי"ד סימן ר"ם דאם אביו רשע פטור מכבוד א"וא אמאי אצטריך קרא ומה זו סמיכה הא אם אביו רשע שאומר לו חלל שבת ודאי שאינו שומע לו שהוא רשע ואינו חייב כלל בכבודו אפילו במה שהוא מותר. וזו ראיה לדעת הרמב"ם ז"ל שסובר דאף אם אביו רשע חייב בכבודו מדאצטריך לימוד דאם אומר לו אביו חלל שבת שלא ישמע לו. ואפשר לישב לדעת הסמ"ג והטור דפליגי על הרמב"ם ז"ל דאצטריך קרא כשהבן קבל עליו שבת מבעוד יום דלדידיה הוא שבת ואביו עדיין לא קבל שבת שהיא מבעוד יום ואז אומר לו אביו שיעשה מלאכה והוא חילול שבת לגבי דידיה הו"א שישמע לו שאביו אינו רשע כי עדיין לא קבלו הצבור שבת. קמ"ל דאל ישמע לו. מכיון שהבן קבל והוא אסור לעשות מלאכה כאלו הוא שבת. א"נ אפשר דמלאכה זו אביו צריך לה והו"א דאתי עשה דכבוד א"וא ודחי איסור שבת ואביו אינו רשע שהוא סובר דרחמנא שרייה לכבוד א"וא קמ"ל. ואה"נ דאם אביו יאמר לו חלל שבת בלי צורך דאז הוא רשע להכי לא אצטריך קרא דאינו חייב בכבודו וכ"כ הרב המאירי והריטב"א ז"ל פ"ק דיבמות. ודרך רמז אפשר לרמוז ואת שבתותי תשמורו אני ה' כמו שדרשו בזהר הקדוש אשר ישמרו את שבתותי דמסרסי גרמייהו וכו'. ור"ת ואת שבתותי תשמורו אני אשתו רמז לעונת ת"ח משבת לשבת ונ"ט אני ה' דהוא זיווגא דמטרוניתא כמ"ש בזהר הקדוש וזה רמז אנ"י ה'. והר"ן ז"ל כתב דאם צריך לעיין בתורה פטור ולכן לא הזכיר במשנה עונתן של ת"ח דלא פסיקא מילתא. ולפי דברי הזהר הקדיש נראה דיניח לעסוק בתורה דהטעם שהוא יחיד עליון ומה שלא נזכר במשנה עונתן דת"ח כבר כתב מהר"ם שיף ז"ל דלא תנייה משום צניעות וא"ש רמז אשתו שאמרנו שהוא בהעלם ואינו ניכר:

פסוק ד

אל תפנו. בזהר הקדוש דף פ"ד ר"ש כד הוה אזיל במתא והוו חברייא אזלין אבתריה והוו נשי שפירן אמר אל תפנו וכו' ע"ש ואפשר לרמוז ר"ת אל תפנו. אל תסתכלו פני נשים ובגדיהן כמשז"ל ע"פ ומה אתבונן על בתולה והכל רמוז בר"ת תפנו:

פסוק ז

ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה. רש"י ורז"ל מכח אינו ענין דרשוהו בחוץ למקומו והרב המגי"ן ז"ל רמז דאם תחשוב כל הפסוק בגימטריא יעלה במחשב חוץ למקומו הכתוב הזה מדבר דוק ותשכח לא פחות ולא יותר:

פסוק יא

לא תגנובו. בגונב ממון הכתוב מדבר דעל הרוב משתתפים שנים אבל גונב נפש על הרוב הוא לבדו וכמ"ש רש"י ז"ל דלא תגנוב דעשרת הדברות בגונב נפש וכו'. מפרשים. ועוד האריכו:

פסוק יח

ואהבת לרעך כמוך אני ה'. כתב ראב"ן ז"ל בספרו דף ט"ז ע"ד סימן ל"ז וז"ל בב"ר זה ספר תולדות אדם אמר בן עזאי זה כלל גדול בתורה ורבי עקיבא אומר ואהבת לרעך כמוך גדול מזה. וכתב בפרשת קדושים ואהבת לרעך כמוך כלל גדול בתורה בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם גדול מזה נ"ל פירושו דהכי דריש בן עזאי זה ספר תולדות אדם כל אדם יאהב את חבירו כאלו הוא תולדה שלו כלומר בנו ור"עק אומר כל אדם יאהב את חבירו כעצמו. בן עזאי סובר אדם אוהב בנו יותר מגופו ורבי עקיבא סובר אוהב את גופו יותר מבנו (כנ"ל להגיה) ולהכי כלל של ואהבת לרעך כמוך גדול מכלל של זה ספר תולדות אדם עכ"ל. והנה לסברת בן עזאי דאדם אוהב את בנו יותר מגופו ולהכי כתיב זה ספר תולדות אדם הרי הכתוב קרי בחיל ואהבת לרעך כמוך. ואפשר דסבר דהחיוב הוא ואהבת לרעך כמוך אך מצוה לאהוב חבירו כבנו וז"ש זה ספר תולדות אדם לא בדרך חיוב. ובסברת בן עזאי אפשר לפרש פסוק כרחם אב על בנים ריחם ה' על יריאיו פירוש דמענותנותו יתברך מרחם על יריאיו כרחם אב על בנים שאוהבם יותר ממנו כב יכול ע"ד דמצינו דירבעם עע"ז וכשהושיט ידו לעדו ותיבש ידו וכמשז"ל. ואפשר לרמוז בקראין ואהבת לרעך כמוך ואין חיוב לאוהבו כבנו. אני ה' דאהבתי אתכם כרחם אב על בנים. ולדעת רבי עקיבא דאוהב את גופו יותר מבנו אפשר לרמוז בפסוק קח נא את בנך את יחידך וארז"ל בילקוט האזינו ששאלו לשחוט את עצמו וזהו יחידך כלומר נפשך. ולהכי קאמר קח נא את בנך. וגם את יחידך נפשך. ולדעת בן עזאי אפשר לומר קח נא עתה את בנך שאתה אוהב יותר מגופך. וגם את יחידך תכין עצמך לכך אבל בתחילה

עתה תקח בנך. ואחר כך אמר לו עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני כלומר מאשר עשית בבנך ממילא נודע דגם יחידך נפשך היית נותן לי. וראיתי בתשובות הרב מהר"י מברונא ז"ל סימן קצ"ח שכתב המגיה נר"ו במדבר קדמות כתב אוהב אדם את בנו יותר ממנו או לא פלוגתא דתנאי ראב"ן ואנא נפשאי בקשתיהו ולא מצאתיהו ועכ"פ ק"ל מדוע הלך למרחקים להביא מן החדש הנגלות לנו מקומו שואף בתלמוד וכו' ע"ש. ודברי ראב"ן הנה הנם בסימן ל"ז. ומה שהקשה דהוא תלמוד ערוך בבתרא דף קל"ו ע"ב דבריה עדיפא ליה מדנפשיה. לא שמא מתיא דהתם לענין ממונא רוצה האב שיהיה עשיר בנו אבל לענין אהבה שאוהב בנו יותר מגופו לא שמענו תדע דלדעת ראב"ן ז"ל ר' עקיבא ס"ל דאדם אוהב את גופו יותר מבנו וא"כ לדידיה הסוגיא הנזכר הפך רבי עקיבא. ומכח סוגיא זו הי"ל לדחות פירושו אלא מוכרח לחלק בין אהבת הגוף לממון. ותו לדידיה פשיטא ליה והיינו רבותא דאשכחנא דהוא פלוגתא דתנאי ומאי קשיא ליה דהלכתי למרחקים לומר את הגלוי. ואגב ראיתי דהרעיש העולם והקשה מסוגיא זו לכמה רבנים כאשר האריך שם. ויכולני לפתו"ר מה שאמרו שם בגמרא לר"ל אע"ג דבעלמא ק"פ לאו כקה"ד הכא אצטריך סד"א כל לגבי נפשיה אפילו במקום בריה נפשיה עדיפא ליה קמ"ל דהכונה דהגם דנפשיה עדיפא ליה מ"מ פסיקא מילתא דקנין פירות לאו כקנין הגוף ולא מהני ה"ט דנפשיה עדיפא ליה להפך הלכה רווחת דק"פ לאו כקנין הגוף ובזה נפל היסוד. הן אמת דצריך לראות דברי התוספות שהזכיר שם ודברי הראשונים. לא ע"ט האסף:

פסוק כ

נחרפת לאיש. עיין לרש"י ז"ל וראב"ע ז"ל ויש מפרשים נחרפת לאיש מוכות לשון חריף להוצאה. ויש מפרשים לשון זבולון עם חרף נפשו למות. ויש מפרשים לשון מוקדמת כמו חריפי ואפילי. בימי חרפי:

פסוק כג

ונטעתם כל עץ מאכל. סמך למה שאמרו בן חמש שנים למקרא. כי הבנים נמשלו לעץ ופרי ושלשה שנים ערלים שאין מכניסין התנוך ללמוד. והרביעי כל פריו קדש מלמדין אותו ברכות ושבחות. א"נ מלמדין אותו האותיות והנקודות. ובשנה החמישית תאכלו את פריו שיודע מקרא להוסיף וכו' שמכאן ואילך מוסיפין ללמדו כל הארבעה ועשרים משנה ותלמוד. מפרשים. ואפשר לרמוז כי ר"ת שנים יהיה לכם ערלים גימטריא שמע דכשמתחיל לדבר מלמדו פסוק שמע:

פסוק לב

מפני שיבה תקום והדרת. פירשו המפרשים והנה נדרש כן בזהר הקדוש דהפירוש לזכור את בוראו בימי בחרותו עד שלא יזקין וז"ש מפני שיבה תקום קודם שתזקין תקום כגבור חיל לשוב בתשובה וס"ת מפני שיבה תקום והדרת מיתה כי האדם לא ידע קיצו והמיתה ממתנת לו ולכן תקום לכבוש יצ"הר לעבוד עבודתו יתברך ויתעלה:

פסוק לד

כאזרח מכם יהיה לכם הגר הגר אתכם ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם בארץ מצריים. אפשר דנודע דכל גלות מצרים היה לברר ניצוצי הקדושה אשר נפוצו שמה. ונפש הגר שנתגייר הוא בירור מניצוצי הקדושה שיש באומתו. וז"ש ואהבת לו כמוך כי גרים הייתם הלא אתם ביררתם ניצוצי הקדושה במצרים וזה הגר הוא בירור ניצוץ קדוש שבאומה ההיא. ולהיותו מעין דוגמא ואהבת לו כמוך כי אתה ידעה כמה חשוב לפניו יתן להוציא לאור ניצוצי הקדוש וזה כל פרי התורה והמצוה ולכן ואהבת לו כמוך:

פרק כא

פסוק א

אמור אל הכהנים. בתנחומא. אמר רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי מלמד שהראה לו הקב"ה למשה דור דור וכו' והראהו שאול ובניו נופלים בחרב אמר לפניו רבש"ע מלך ראשון שיעמוד על בניך ידקר בחרב א"ל הקב"ה ולי אתה אומר אמור אל הכהנים שהרג נוב עיר הכהנים וכו' ע"ש וכבר בפני דוד כתבתי בעניותי במאמר זה. ואפשר במ"ש רז"ל אין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל וכתבנו דיוסף הוא בחינת יסוד. וגם בנימין אמר אהא נטיר אתרא דאתי כמ"ש בזהר הקדוש ויסוד הוא שלום בגימטריא עשו לבטלו והחרב ניתן לעשו. וזהו תמיהת משה רבינו מלך ראשון שיעמוד על בניך שהוא מבנימין שלא השתחוה לעשו והוא שטנו של עשו ידקר בחרב שהוא סטרא דעשו. והשיבו הקב"ה שהוא הרג בחרב סטרא דעשו לכהנים שהם בחינת חסד:

פסוק יז

איש מזרעך לדורותם אשר יהיה בו מום. דהו"א כיון שהוא מוחזק שהוא משלשלת כהונה לא ידחה אותו מום ודוקא השתא פסול לא להלן אמר לחידוש אפילו מזרעך לא יקרב. וכפל הכתובים דע שיש ב' מיני מומין מום מיוחד באדם וזהו קל. ומין שני כולל אדם ובהמה וזה חמור כיון שישנו מום אף בבהמה. המין הא' אמר בתחילת הכתובים שיעבר עליו הכהן ויענש המין השני החמור עליו נאמר ולא יחלל את מקדשי שמלבד שיענש הכהן עוד העבודה תתחלל. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי בפירושו כ"י:

פרק כב

פסוק כח

ושור או שה אותו ואת בנו וכו'. פירש בתרגום המיוחס ליונתן עמי בית ישראל היכמא דאבונן רחמין בשמיא כן תהוון רחמין בארעא תורתא או רחלא יתה וית ברה וכו' ע"ש והקשה הרב מהרש"א ז"ל בחדושי הלכות במגילה על דף כ"ה דהוא הפך הש"ס שם. ובדוחק אפשר לישב קצת דמה שאומר בש"ס הוא שאומר שטעם המצוה הוא שהקב"ה ריחם על אותו ואת בנו ומשתקין אותו שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואינן אלא גזרות. אבל כונת פירוש הנזכר דודאי יש סוד למצוה והוא גזרה. אך מצוה לישראל שירחמו מלבד הסוד והגזרה:

פרק כג

פסוק ב

אשר תקראו אותם מקראי קדש. אפשר אתם ר"ת אנוסים תועים מזידין כמו שאמרו רז"ל דעל פיהם יהיה בכל אופן:

פסוק כב

ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקוצרך. יש לדקדק דפתח בלשון רבים ובקצרכם וסיים בלשון יחיד לא תכלה בקוצרך. ופירש הרב המובהק כמהר"ר משה בירדוגו ז"ל בספר ראש משביר כ"י דתנן קצר חציה ומכר חציה הלוקח נותן פאה לכל ז"ש ובקוצרכם רבים שכל אחר קצר חציה אתה שגמרת הקצירה תתן פאה וז"ש לא תכלה פאת שדך בקצרך אתה שגמרת הקצירה:

פסוק לד

בחמשה עשר יום לחדש השביעי וכו'. הרמז בזאת המצוה הוא כי אחר שישראל יצאו ביד רמה מיום הדין שהוא יום ראש השנה והשם סלח לחטאתם מכח התשובה ומכח יום הכפורים רצה השם להודיע לכל העולם החסד הגדול שעשה עמהם לכפר עונותיהם לפי שעד עכשיו מכח הדין והעון היו ישראל בפחד ודאגה ספונים וטמונים אבל עתה שנצחו בדין והם בשמחה רצה השם שיצאו מבתיהם בלא פחד ויצאו השדה לעשות סוכות ולישב שם בהשקט ובשמחה. מפרשים:

פסוק מ

ולקחתם לכם ביום הראשון. אמרו רז"ל ראשון לחשבון עונות. ולכאורה אינו מובן מאי למימרא. אם לומר דנתכפרו העונות שעברו ביום הכפורים. אין צריך לאומרו דמקרא מלא דיבר הכתוב כי ביום הזה יכפר עליכם. ואם לומר דמכאן ואילך לו יחשוב ה' לו עון. גם זה יתור נפיש דיום הכפורים אינו מכפר על העונות שיעשה. ואפשר לומר

בהקדים מה שנסתפק הרב מהר"ר אברהם חייון ז"ל בספר אמרות טהורות פ"ג דף מ"ז במי שחטא ונתחרט ושב בתשובה ונתקבלה תשובתו. ואח"כ חזר וחטא באותו חטא עצמו מי אמרינן דנדחית תשובתו וגם החטא הראשון יחזור לכמות שהיה ואינו נמחל. או דילמא החטא הראשון נתכפר בתשובה ואף שאח"כ חטא החטא עצמו הוא לבדו יתחשב לו. והכריע הרב הנזכר שאם כששב לחטוא תהא על תשובתו אז אינו נמחל לו העון ראשון. אך אם הוא שב בתשובה בכל לבו ועדיין הוא רוצה בתשובה אלא שנתגבר יצרו עליו וחזר לחטוא אז העון ראשון נמחל ואין בידו כי אם העון החדש זהו תורף דבריו ז"ל: וכן כתב הרב המבי"ט ז"ל בספר בית אלהים. הנה כי כן היינו מ"ש ולקחתם לכם ביום הראשון ואמרו רז"ל ראשון לחשבון עונות דודאי לא מיירי בתוהא על תשובתו דלאו בשופטני עסקינן אלא מיירי כששב בלב שלם ביום הכפורים. ועתה נתגבר עליו יצרו שלא כרצונו וחזר לחטוא החטא עצמו קמ"ל דהעון הראשון נמחל בתשובתו. ועתה הגם שחטא בעון עצמו הוא ראשון וטובא אשמועינן כמ"ש הרבנים הנזכרים:

פסוק מג

למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל. יש לדקדק אומרו למען ידעו דורותיכם יתר ותסגי לו ישבו בסוכות כי בסוכות הושבתי וכו'. ואפשר דיש לחקור דכיון דישיבת סוכה זכר לענני כבוד הי"ל לצוות בפסח לעשות סוכות דבו בפרק יצאנו ממצרים והיו ענני כבוד ואמאי צוה לעשות סוכות בתשרי. והטעם כתבו המפרשים דבקיץ שהעולם חם דרך העולם לישב באויר אם כן אם היה מצוה לעשות סוכות בפסח לא יהיה ניכר שהוא לשם קיום מצוה רק להתענג באויר מכח חום הקיץ לכן ציונו הוא יתברך לקיים מצות סוכה בחדש תשרי שדרך העולם דמי שהיה בקיץ בגנות להתענג באויר עתה בתשרי שמתחיל זמן החורף לשוב לבית. ואז נצטוינו לעשות סוכה להורות דמשום מצוה דוקא אנו עושים וז"ש בסוכות תשבו וכו' וטעם שהמצוה בחדש תשרי למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי והול"ל כי בסוכות הושבתי והוא לשם מצוה. אבל אם היה בניסן לא היה ניכר שהוא לשם מצוה רק להנאת גופו מפני חום הקיץ. ואמר כי בסוכות הושבתי והול"ל כי בסוכות הולכתי את בני ישראל. אפשר דרמז מ"ש הרב שפתי כהן ז"ל על התורה דישראל היו יושבים בעננים כמו שיושב בספינה שהוא יושב במקומו והספינה מוליכה אותו למחוז חפצו והוא יושב ועושה מלאכתו כן היו העננים מוליכות אותם והם יושבים כמו שיושב בבית וזה שאמר כי בסוכות הושבתי דהיו יושבים בעננים. והעננים מוליכים אותם בלי טורח כלל:

פרק כד

פסוק יא

ויקוב וכו' ויקלל. ויקלל חוזר למשה כי כשידע שמשה הרג לאביו קללו ונתחייב על קללת השם ועל קללת משה. מפרשים והאריכו בהתכת הכתובים:

פרק כה

פסוק ג

שש שנים תזרע שדך. פירוש בציווי על דרך מ"ש במטותא מינייכו לא תחזו אפאי לא ביומי ניסן ולא ביומי תשרי ונמצא ששני חדשים בכל שנה בטלים ולזה נצטוו בשמיטה שנה אי י"ב חדש תמורת השני חדשים שבטלו בכל שנה מהששה שנים וז"ש ובשנה השביעית שבת שבתון וכו שבת להי' דשנה זו מקודשת להי' לפרוע הי"ב חדשים שני חדשים בכל שנה מהששה שנים. מפרשים:

פסוק יד

וכי תמכרו ממכר. רמז שותפין שמכרו שיעברו שניהם. ממכר. למעט כלי בעלי בתים שאין בהם אונאה או לומר אף על פי שמכרוה לך ביוקר ואונאה עם כל זה אל תונה אתה את חביריך. או קנה מיד עמיתך. לאפוקי נושא ונותן באמונה שאומר קניתי זה החפץ בכך תן לי כך ריוח שאין בו אונאה כי נתלה באחר עליו אין אונאה רק ביד עמיתך הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק טז

כי מספר תבואות הוא מוכר. בא הכתוב לומר ולתרץ קושיות הרמב"ן ז"ל ועושהו כטלטל שבזמן שהיובל נוהג אין קונה ומסתכל אלא בתבואות התולש ומביא א"כ טלטל הוא ויש בו אונאה. ולא תונו איש את עמיתו חזר והזהיר להורות דין חלוף אונאה בין שתות ליתר משתות הראשון בדבר הראשון ועכשיו מדבר בשני. או בא להזהיר על פחות משתות שיש איסור בדבר אעפ"י שאין שם חזרת ממון. או הכפל שההונאה הוא בקצב מעות או בנתינה לחבירו פירות רקובין או יין מזוג במים. א"נ שני סיבות יש לאיסור זה אחת היותנו בני אב אחד גם בני אל אחד הלא אב אחד לכלנו הלא אל אחד בראנו מדוע כבגד איש באחיו הביטו אל אברהם אביכם אל תונו איש את אחיו כי בני אב אחד אתם. ולא תונו איש את עמיתו כי בני אל חי אתם לזה ויראת מאלהיך כי אני ה' הנפרע ולא ע"י שליח כמ"ש אני ה' נצב על חומת אנך ובידו. א"נ אני ה' אלהיכם שמכרתי לאברהם שמים וארץ ולא אוניתיו כי קיימתי הכל כמ"ש במדרש. הרב הגדול הנזכר:

פסוק לה

והחזקת בו וכו'. במדרש וכי ימוך אחיך ההי"ד אשרי משכיל אל דל א"ר יונה נותן אל דל לא כתיב אלא משכיל אל דל הוי מסתכל בו האיך לזכותו ע"ש שהאריכו במדרש בענין מצות הצדקה ואפשר לרמוז במ"ש והחזקת בו דהול"ל תחזיק בו. ואפשר דרמז דוי"ו והחזקת מוליד תיבה כאלו החזקת והחזקת ע"ד שארז"ל ויתן לך יתן ויחזור ויתן. והכא הפירוש החזקת והחזקת כי אם החזקת פעם אחת ומטה ידו פעם אחרת לא תסבור שכבר יצאת י"ח עמו. אין זאת אלא הגם שהחזקת כבר והחזקת פעם אחרת. עוד ירמוז דלא יתן מתנה מרובה פעם אחת שאם כה יעשה העני מוציאה תכף ויחזור לענייו. ולכן צריך שיתן לו מעט מעט כדי שיועיל לו לזמן הרבה וזה הרמז החזקת והחזקת כי אשר עלה על לבך לתת תחזיק ידו כמה פעמים. עוד אפשר לרמוז במ"ש הגאון מהר"ר נפתלי ז"ל בסמיכת חכמים בפתיחת מגילה משם המקובלים כי כאשר יקבל עליו לעשות צדקה תכף משמים יריק לו ברכה על ידי השכינה ע"ש באורך וזה רמז והחזקת דקודם שתחזק ידו כבר נשפע עליך שפע רב ואח"כ והחזקת ועם כל זה מעלה עליך הכתוב וחי עמך כאלו אתה החיית אותו. הגם שבו בפרק כבר נפתחו השמים להריק לך ברכה וזהו וחי עמך שגם אתה תחיה בשפע הנשפע לך. וזה רמז מ"ש במדרש ההי"ד אשרי משכיל אל דל דתכף כשהוא משכיל נשפע עליו שפע על ידי השכינה שהוא שם אדני גימטריא אל דל. ועם כל זה הנה שכרו ביום רעה ימלטהו ה' וכו'. ובפשיטות יש לרמוז אל דל גימטריא אדני שע"י הצדקה מיחד שם אדני עם שם הויה יחוד קבה"ו כמו שכתב רבינו האר"י זצ"ל:

וחי עמך. קודם שיגזלך מושל רשע יחיה אחיך ולא גוי כמו שביאר במדרש. הלא פרוס לחלקים כבר ומה שתפסיד גזור ופרוס אשאל ממך שיהיה לרעב. ועניים מורים דין תביא. א"נ פירושו תלמידים העונים בתורה והרבנים מורים דין תביא. ויראת מאלהיך העומד שם כמו שדרשו רז"ל על פסוק כי יעמוד לימין אביון. הרב הגדול הנזכר ז"ל:

פסוק נה

כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי וכו'. אפשר לרמוז כי הגם דיש מקטרגים ומדת הדין ח"ו שולטת מגביר הרחמים וזה רמז עבדי גימטריא אלהים מדת הדין. ה"ם גימטריא הויה דאלפין שם הרחמים. אש"ר בזכות האבות שחיו תק"ב שנה כמספר אשר עם הכולל וכל שנותם עבדו את ה' כמ"ש בספר החסידים ובזכותם על יד הבינה שרומז אש"ר הוצאתי אותם מארץ מצרים ודוק כי קצרתי:

פרק כו

פסוק ג

אם בחקותי תלכו וכו'. אפשר לרמוז מוסר גדול שכתבו הראשונים ז"ל והביא דבריהם הרב עיר וקדיש מהר"ם די לונזאנו ז"ל בדרך חיים דף קי"א שהמתפלל צריך שיבין מה שמוציא מפיו ולפני מי הוא עומד. ואמר הכתוב בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה וכו' ואבדה חכמת חכמיו וכו'. והם ז"ל האריכו הרבה וכל האריכות קצור יחשוב לגבי חומר הענין. ומזה נלמד דהמתפלל בלא כונה ותהי יראתו מצות אנשים מלומדה לא יזכה להבין התורה שהרי אמר ה' יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו וכו' ואבדה חכמת חכמיו. והדברים ק"ו שאם החכם עצמו ככה יעשה ויראתו מצות אנשים לא יזכה להבין התורה ואבדה חכמתו. וזה רמז אם בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה כמ"ש בת"כ אז צריך ואת מצותי דייקא ולא מצות אנשים מלומדה. וז"ש ואת מצותי תשמרו אז תבינו התורה שתהיו עמלים בה ודוק כי קצרתי:

פסוק י

ואכלתם ישן נושן וישן. רמז שיאכלו בזכות ג' אבות גם יהיה זכות משלכם על דרך חדשים גם ישנים. או על שלשה שנים ששית שביעית יובל. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל:

פסוק לב

והשימותי אני את הארץ וכו'. בראש דוד ריש פרשת ואתחנן פירשתי במאי דקי"ל בעל חוב בבינונית מ"ט כדי שלא יהא אדם רואה דירה נאה וכו' וכתבתי דב"ח מן התורה בעדית ע"ש באורך. והאמת דב"ח מן התורה בזבורית כמ"ש בגיטין דף מ"ט. וכפי זה מ"ש מ"ט ב"ח בבינונית ר"ל למה לא תקנו שיהא בעדית ויהיב טעמא שלא יהא אדם רואה שדה נאה וכו' ומ"מ מה שפירשתי בפסוק זה והנמשך יש מקום לדרוש דמהש"ס נראה דהסברא היה בעדית ויהיב טעמא והטעם לא שייך כלפי מעלה. וכן בפני דוד ריש פרשת נצבים כתוב כמ"ש בראש דוד ואתחנן וצריך ליישב הדבר. אך מ"ש בראש דוד פרשת תשא דף ס"ח ע"ג מה שדייקתי שם מאי דכתיב מהר חורב לא יכון כפי האמור. וקרוב לודאי שהקדמה זו ראיתיה במפרשים כמ"ש בראש דוד וכעת לא אתיא זכירה אל מי מקדושים וה' יצילנו משגיאות ויאיר עינינו בתורתו על דבר אמת כי"ר:

פסוק מב

וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק וכו'. אפשר לתת טעם למה שנכתב יעקב מלא וי"ו. דאמרו רז"ל דעשו היה שמו עשוי שהיה נעשה ונגמר ויעקב היה ראוי ליקרא עקב על שם וידו אוחזת בעקב עשו. ולקח יו"ד מעשוי ונקרא יעקב ונשאר עשו. ולעת"ל

יקח וי"ו מעשו וישאר עש ויהיה יעקב מלא עכ"ד. ואפשר שנכתב כאן מלא בה מקומות אות וא"ו. לרמוז שאז יהיה השם וי"ה שלם שימחה עמלק. ואף את בריתי יצחק וכו' אפשר לרמוז וא"ף גימטריא אני ה' שהוא רחמים ובשם זה יצאנו ממצרים שגימטריא אחד יתר על אלהים שנהפך לרחמים וזהו אני ה' וכמ"ש הרב ש"כ ע"הת וזה רמז ואף יתהפך אני ה' גימטריא ואף בזכות יצחק ובזכות אברהם אבינו ע"ה:

את בריתי יעקוב. פירש רש"י ז"ל בחמשה מקומות נכתב מלא ואליהו חסר בחמשה מקומות יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבא ויבשר גאולת בניו עכ"ל והדבר צריך ביאור דאליהו הנביא זכור לטוב הקב"ה שולחו כדכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא ובודאי יעשה שליחותו ומה הערבון הזה ולמה הוצרך. ואפשר לומר במ"ש ילקוט ראובני על פסוק נעשה אדם משם ספר הפרדס דאליהו הנביא זכור לטוב מתחילה היה מלאך ובשעה שאמר הקב"ה לאליהו ושאר מלאכים נעשה אדם אמר להקב"ה אם לפניך טוב לפני לא כ"ש אם טוב בעיניך אני ארד ואשמש לפניו וכו' וירד אחר זמן ועשה שיאמינו העולם כי ה' הוא האלהים וכו' ואחר כך העלהו לשמי מרום וא"ל הקב"ה אתה אפטרופוס על בני תמיד וכו' ע"ש ועפ"ז אפשר לומר דיעקב אע"ה דידע כל זה אמר לאליהו הנביא זכור לטוב שיבא לבשר גאולת בניו והקב"ה מקים דבר עבדו יעקב אע"ה ואמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא. א"נ אפשר שישתדל מה שיוכל לקרב הגאולה הן שיתפלל על זה הן ע"ד מ"ש בספר שכחת לקט שהוא מקבל איזה עונש כדי שינוח הצדיק בג"ע והן שיהא סניגור וכותב זכיות ישראל כמשז"ל וכל זה מועיל לקרב הגאולה:

פרק כז

פסוק יג

ואם גאול יגאלנה. פירש"י ז"ל בבעלים החמיר הכתוב להוסיף חומש וכו' כתב הרמב"ם ז"ל סוף הלכות תמורה וז"ל אעפ"י שכל חקי התורה גזרות הם ראוי להתבונן בהם וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם. הרי אמרו חכמים הראשונים שהמלך שלמה הבין רוב הטעמים שלכל חקי התורה. יראה לו שזה שאמר הכתוב והיה הוא ותמורתו יהיה קדש כענין שנאמר ואם המקדיש יגאל ביתו ויסף חמישית כסף ערכך עליו. ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע שטבע של אדם נוטה להרבות קניינו ולחוס על ממונו. ואע"פי שנדר והקדיש אפשר שחזר וניחם ויפדה בפחות שיוויו. אמרה תורה אם פדה לעצמו יוסיף חומש. וכן אם הקדיש בהמה קדושת הגוף שמא יחזור בו. וכיון שאינו יכול לפדותה יחליפנה בפחותה ממנה ואם תתן לו רשות להחליף הרע ביפה

יחליף הרע ביפה ויאמר טוב הוא לפיכך סתם הכתוב בפניו שלא יחליף וקנסו אם החליף והיה הוא ותמורתו יהיה קדש. וכל אלו הדברים לכוף יצרו ולתקן דעותיו עכ"ד והרב הלבוש ז"ל כתב טעם זה מדנפשיה והם דברי הרמב"ם וכבר העיר על דבריו הרב צידה לדרך וכל דבריהם חיים:

במדבר

פרק א

פסוק א

וידבר ה' אל משה במדבר סיני. בילקוט סדר היום בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו א"ה אמרו מה ראו אלו להתקרב מן האומות א"ל הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר הבו להי' משפחות עמים כשם שבני מביאין ויתילדו על משפחותם לכך מנאן מראש הספר הזה אלה המצות אשר צוה ה' בהר סיני ואח"כ שאו את ראש שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין עכ"ל ולבא אל הביאור הלא מראש נדעה נרדפה לדעת מאי דאמור בהגדה אלו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו ולכאורה יפלא מאי אהני קריבת הר סיני בלי תורה. ואפשר לומר במ"ש רז"ל במדרש שוחר טוב סוף מזמור ט"ל לא נתן הקב"ה את התורה לישראל אלא כדי שלא יעסקו בלשון הרע ודברים בטלים. גם אמרו רז"ל בתנחומא פרשת תבא לא היתה התורה צריכה לינתן בע"הז כי ה' עתיד ללמדם בע"הב ולמה ניתנה כדי שכשיבא הקדוש ב"ה ללמדם ידעו באיזו פרשה הוא עוסק עכ"ד. והנה על דרך מאי דכתיב יהיב חכמתא לחכימין. גם אנו נאמר דישראל במצרים היה להם ארבעה דברים יקרים וחשובים כמ"ש רז"ל במכילתא פרשת בא ותרי מינייהו שלא היה בהם דלטורין והיו גדורים בעריות. והני בי תרי תרין דאינון חד דברית הלשון והמעור כחדא שויין. והפוגם ברית הלשון הוא פוגם ברית המעור כמ"ש רז"ל ולפי ששמרו ברית הלשון זכו לשמור ברית המעור. והיה בעבור שהיו גדורים בעריות יצאו ממצרים כמ"ש במדבר רבה פ"ג. וכיון שכבר היו שומרים ברית הלשון וברית המעור בקרבתם לפני הר סיני אהניא להו טובא ופסקה זוהמתן ויוסיפו עוד שלא לדבר ל"הר. וז"ש אלו קרבנו לפני הר סיני שפסקה הזוהמא ובזה לא נדבר ל"הר ולא נתן לנו את התורה דיינו דעיקר נתינתה שלא נדבר להי"ר ולזה מועיל קרבת אלהים בהר סיני. וז"ש ולא נתן לנו את התורה כלומר שהוא יתברך לעתיד יתן התורה וביני ביני שלא לדבר להי"ר אהני קריבת ה"ס. והיינו עירוב פרשיות דבסוף פרשת בחקתי כתיב אלה המצות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני וסמיך ליה וידבר ה' אל

משה במדבר סיני באהל מועד. ואפשר לרמוז המצות גימטריא ר"ת עשר ספירות כח"ב גנ"ת נהי"מ גימטריא תקמ"א כמספר המצות וגם הוא כמספר תיבת ישראל. ואפשר דכיון דזכו להעמיד ריבי רבבות בנים זה מורה שהיו מוכנים לענוה דאשכחן דאמרו רז"ל ושם אחיו יקטן דלפי שהיה מקטין עצמו זכה להעמיד כל כך משפחות. והיה נקל להם להיות בהר סיני באחדות כמ"ש ויחן שם ישראל וזכו לקבל התורה. וז"ש אלה המצות אשר צוה ה' דכב יכול משמו הגדול אנו לומדים הענוה דלא יש בכל האותיות אותיות שמספרם מועט כמו אותיות השם. דרך משל אל"ף גימטריא קי"א. בי"ת גימטריא תי"ב וכיוצא. את משה שהיה עניו. אל בני ישראל אשר היו באחדות בהר סיני שהיה נמוך והן הנה היו בגרם המעלות שקבלו התורה. ובא האות על הענוה מריבוי רבבות ישראל שכבר היה להם הכנה לענוה ובודאי שיהיו התולדות זרעא מעליא שפר יוחסין ובזה זכו לתורה. וז"ש וידבר ה' אל משה וכו' שאו את ראש וכו' ולזה נתקנאו א"ה על קריבת ה"ס שפסקה זוהמתם וכמעט היה מועיל כקבלת התורה. וא"ל הביאו לי ספר יוחסין דהיה לישראל ענוה ושמרו ברית הלשון וברית המעור וזכו לרבוי בנים והיינו שהיו מיוחסין ולכך זכו לתורה ודוק היטב:

פסוק ב

שאו את ראש כל עדת בני ישראל. ר"ת בגימטריא תר"ג כמנין בני ישראל תר"ג אלף כמנין המצות תר"ג ועשרת הדברות תרי"ג וכן כי תשא את ראש בני ישראל בגימטריא תרי"ג. מבן עשרים לפי שלמעלה אין עונשין עד שיהא בן עשרים וראוי לבנים כי בן י"ח לחופה וא"כ בן עשרים ראוי לבנים. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכ"י. ויש לרמוז כי המצות גימטריא ישראל. ומ"ש על בן עשרים הוא טוב טעם דרך דרש על מה שאין מענישין למעלה עד שיהא בן עשרים וזהו מדת רחמיו יתברך רח"ם רחמתי"ם לראש גבר שאם יהיה לו עון יתכפר במיתת בנו ויחזור בתשובה:

פרק ב

פסוק י

דגל מחנה ראובן וכו' ונשיא לבני גד אליסף בן רעואל. צריך לדעת אמאי הכא בדגלים כתיב רעואל בריש. ולמעלה כתיב דעואל בדלת בתחילת פרשה זו וכן פרשת נשא בקרבנות הנשיאים. וראיתי בספר אמרי נועם פרשת ויצא שכתב דגד זכה שיקבר מרע"ה בחלקו לפי שכשמינה ראש דגל לדן היה יכול גד לומר אני בכור לזלפה ודן בכור לבלהה למה אני איני ראש דגל כמוהו ולא דבר נגד מרע"ה לכך כתיב אליסף בן דעואל וכתיב בריי"ש רעואל שעלה וזכה לריע אל שהוא מרע"ה שיקבר בחלקו עכ"ד ולפי זה מה

טוב שדוקא בדגלים כתב רעואל בריי"ש. אמנם בתחילת הפרשה והנשיאים בקרבנות כתיב דעואל בדל"ת ועל פי האמור נרמז דוקא בדגלים להורות דבעבור הדגלים זכה לזה ואתי שפיר:

פרק ד

פסוק יט

איש איש על עבודתו. כנגד הארן דלא שייך ביה משא דהוא נושא את נושאיו. ועל משאו המזבחות או על משאו עסק השיר כמה דאת אמר ישאו בתוף וכנור. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פרק ה

פסוק ח

להשיב האשם אליו. פירש רש"י ז"ל כשנמלך להתודות על עונו. ופירש בספר ראש משביר כ"י להרב הגדול מהר"ר משה בירדוגו ז"ל שהכוונה דלא נימא דקרא דואם אין לאיש גואל לא קאי אדלעיל אלא מילתא באנפי נפשה קאמר שאם אדם אחד היה בידו משל הגר ומת הגר שאין לו יורשים ובא האיש ההוא להחזיר הממון לגר ומצא שמת הגר שיתן הממון לכהן. לכן פירש כשנמלך להתודות כלומר דוקא בכי האי גוונא שנשבע בחיי הגר ואחר מיתתו נמלך לשוב מעונו. אבל אם לא נשבע עליו ומת הגר אין צריך ליתנו לכהן ויזכה בו הוא עצמו כזוכה מההפקר:

פסוק יח

מי המרים. נותן דבר מר לפי הגמרא והיינו סמיכות מי הדברים מרים. והקושיא שהקשה הרמב"ן אם כן מאי ובאו המים המאררים למרים דמשמע דעתה אינם מרים י"ל לדיוקא אתא אם היא זנתה יהיו מרים לה. ואם היא טהורה אע"פי שהם מרים לא יהיו לה רק למבורכים ונקתה ממרירותם ותזכה למתיקות ונזרעה זרע. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק כ

ואת כי שטית טומאה. תימא דלא אמר גזרה. יש לומר דאומר לה הכהן אם היה שלא נטמאת ולא שטית לא הי"ל לישטות מדרך מוסר בנות ישראל הצנועות אבל את ראינו ששטית לפריצות. או יהיה מוסב להנקי ממי המרים. אלא שהוא כשנסבול פירוש שני במלת הנקי לא כפירוש ראשון וירצה הנה את בתי אם שטית בנטיית טומאה העצה היא שתנקי ותתבררי משתיית מים המרים כלו שתהיי בלעדי שתיית מי המרים והיינו בהודאת האמת. הרב הגדול הנזכר ז"ל:

פרק ו

פסוק כג

כה תברכו. כבר בסיני נאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי וז"ש כה תברכו פירוש שכבר נזכר מקדם הברכה לא נשאר אלא אופן הברכה איך הוא כה תברכו. הרב הגדול הנזכר ז"ל. ואפשר לומר שהכוונה כה תברכו שיכוונו שתשרה שכינה ביניהם כי כה רומז לשכינה יברכך ה' במדת רחמים. וישמרך במדת הדין. וכל זה בזכות התורה וז"ש יאר ה' פניו אליך בתורה ויחנך יחון אותך אפילו בעידנא דלא עסיק בה כסברת רב יוסף אשר בילקוט כ"י היא בל' שנו רבותינו ושם מפורש דשאני דואג ואחיתופל דלא עסקו לשמה והיינו מאי דהקשה רבא לרב יוסף בגמרין. וכפ"ז א"ש יאר ה' פניו אליך בתורה והיינו ודאי כשילמוד לשמה ואז ויחנך אף בעידנא דלא עסיק. ישא ה' פניו אליך כשאתה מתפלל על הצבור בצרתם וישם לך בשבילך שלום. ואפשר אמור להם לשון רבים דאם לא יש אחדות יברכך ה' לשון יחיד שיהיה להם אחדות:

פסוק כד

יברכך ה' וישמרך. ג' תיבות וט"ו אותיות כנגד שלשה אבות שראו זה את זה ט"ו שנים וכנגד זכות אבות וי"ב שבטים. רבינו מהר"א מגרמיזא ז"ל בכ"י. ובמקום אחר כתבתי אני בעניי משם רבינו יהודה החסיד ז"ל שבזכות ט"ו שנים שהיו האבות ביחד נתקיימו העולמות. ואפשר לומר כי כל ברכת כהנים שיש ט"ו תיבות בשלשה פסוקים יברכך יאר ישא הכל בזכות האבות שעבדו את ה' ט"ו שנים במעמד שלשתן והשלשה פסוקים נגד שלשה אבות והט"ו תיבות רמז ט"ו שנים שהיו ביחד ואלים זכותייהו לברך את ישראל:

פרק ח

פסוק ב

בהעלותך את הנרות וכו' אל מול פני המנורה וכו'. ההי"ד ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר עכ"ל מאמר רז"ל. וצריך ביאור וכבר אני בעניי כתבתי בזה במ"א. ועתה אפשר לומר דרך רמז כמ"ש הגאון החסיד הרב שני לוחות הברית ז"ל במוסריו כי המנורה רמז לגוף האדם רמז שתמיד תהיה מאירה נשמתו בתורה ומצוותיו גוף האדם כצורת המנורה כי במנורה היו שלשה בליטות של קנים יוצאים. וגם באדם ג' בליטות רגלים ואזנים וידים והגוף שבו הלב הוא גוף המנורה וגובה המנורה ח"י טפחים שהם שלשה אמות כשיעור גוף אדם בינוני שהוא שלשה אמות כמ"ש התוספות פרק המצניע. והמנורה מקשה חיבור אחד מורה על החיבור ואהבת לרעך כמוך עד ירכה עד פרחה קטון וגדול ומורה על האחדות והשלום זהו תורף דבריו. וידוע דלא זכו ישראל לקבל התורה אלא על האחדות והשלום. ולפי דרכו אפשר לרמוז כי מהמנורה מורה שישראל יהיו באחדות

כשם שהמנורה חיבור אחד כן ישראל והיו לאחדים והאחדות לא יתכן אלא בענוה ולכן בקריבת הר סיני כתיב ויחן שם ישראל שהיו ענוים באחדות וידוע דהעניו נעשה מרכבה לשכינה. ובזה זוכה לתורה ומכוין לאמיתה דתורה שבע"פ רומז לשכינה והוא מרכבה אליה. גם על ידי הלימוד גורם יחוד קבה"ו. והלכה אותיות ה' כלה. ת"ת הוא אמת ולכן מכוין ההלכה לאמת כשם שהוא מכוין ומיחד הכלה לאמת שהוא ת"ת והיינו מ"ש פ"ק דעירובין דהלכה כבית הלל מפני שהיו ענוים. וזה רמז מאמרינו בהעלותך וכו' אל מול פני המנורה וכו' ה"ד ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר כי המנורה מורה על האחדות וגם רומזת לתורה כמ"ש משם האר"י ז"ל והרי הם שתים כהלכתן התורה עם האחדות כחדא שריין בכלי שהוא כליין ודין הניין. ושפיר קאמר ה"ד ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה כיון שהם באחדות ענוים מכוונים לאמת וזוכים לחדש חידושי תורה דבענוה נעשים מרכבה לשכינה וז"ש ה' חפץ למען צדק"ו היא השכינה הנקראת צדק כלומר בעבור השכינה השורה בעניו יגדיל תורה שהעניו מכוין לאמיתה של תורה ומחדש חידושים ויאדיר יחזק כחו שלא ישלוט בו יצ"הר וכמ"ש אפשר שכינה עמו וחטא בא על ידו וזה מעשה המנורה רמז לזה ודוק היטב:

פסוק ז

והעבירו תער על כל בשרם. רבינו בחיי ז"ל כתב חוץ מהפאות וכן כתב הר"א ן' עזרא ז"ל שכן אמרו המעתיקים ע"ש ואני בעניי כתבתי קצת בזה בקונטריס יוסף אומץ סימן מ"ה בס"ד:

פסוק יא

והניף אהרן. הוא קונה את הלויים לזה הניפם לקנותם דקי"ל עבד נקנה בהגבהה אם הגביהו רבו. וישראל הם המקנים כחם שהם הבכורות ללויים ולזה סמכו ידיהם על הלוים על דרך סמיכת רבנות. וכדי לחוס על כבוד הבכורות באו כל ישראל בכנופייא כדי שלא יראה חסרונה לעין על דרך מי האיש אשר ארס אשה לחפות על בעלי עבירה:

פסוק טז

כי נתונים נתונים המה. הלוים אמצעיים קנו השירות מהבכורות כי המקבל מתנה יקרא בטוב נתון ואח"כ הקנו עצמם לאהרן היינו מילת נתונים השנית. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כתיבת יד. ובמה שאמר דהבכורות סמכו ללוים עיין מה שכתבתי אני הדל בנחל קדומים עיין שם:

פרק ט

פסוק ו

ויקרבו לפני משה וכו'. פירוש ויקרבו לפני משה לומר איך רוצים האנשים לעשות הפסח והם טמאים. השיבו האנשים ההמה אנחנו טמאים וכו'. למה נגרע הנה הקב"ה אמר במועדו לרמוז כי אין הטומאה מעכבת בפסח ואם כן למה נגרע להקריב במועדו שהיא מילה ומורה להקל בטומאה ולא שנא יחיד לא שנא צבור ואם באת לחלק חלק להפך שהצבור כלם טמאים לא יעשה בטומאה אבל יחיד בטל במיעוטו ובטהרה יחשב אמר להם משה עמדו המתינו ולא תקרבו ולא תעשו במהירות עד שאשמע מה שיהיה עתיד הקדוש ב"ה לצוות עכ"פ יהיה על ידיכם שאתם צדיקים. הרב הגדול הנזכר ז"ל:

פרק יא

פסוק ה

זכרנו את הדגה. מכאן שמדליקין נרות בשבת שמעתי שזה מאמר רז"ל. ופירש הרב המפולפל כמהר"ר אליעזר דאבילה ז"ל דהנה יקשה דמאי קאמרי זכרנו את הדגה והלא כל מה שרוצים לטעום טועמין. אלא מוכרח דמראית עין הוא עיקר וכמ"ש לא תשבע עין לראות מכלל דאיכא שביעה בעין ומזה תשכיל דצריך להדליק נר בשבת דכתיב וקראת לשבת עונג וישבע עינו לראות מאכלי שבת ע"כ שמעתי משם הרב הנזכר ז"ל. ויש מי שהקשה על דברי הרב ז"ל דמה יוכיח הוכח ממ"ש זכרנו את הדגה דמראית העין העיקר דילמא מ"ש זכרנו את הדגה היינו דגים טמאים שהמן לא היה משתנה לטעום הטעם אלא בדבר טהור וא"כ אין כאן הוכחה להדליק נר שבת. ולי ההדיוט יש לקיים דברי הרב ז"ל דנראה דהגם דיחשוב לטעום מין שאינו טהור המן היה משתנה. דכיון דהמאכל הוא התר הגם שיטעום טעם מין שאינו היתר שרי ודמי למ"ש בחולין דף ע"ב אמרה ליה ילתא לרב נחמן מכדי כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה אסר לן דמא שרא לן כבדא נדה דם טוהר וכו' בעינן למיכל בשרא בחלבא א"ל זויקו לה כחלי. הרי דכל שהדבר מותר הגם דיש לו טעם המין האסור שרי. וה"נ אפשר דהמן היה משתנה והיה טעמו כטעם המין האסור שיחשוב האדם בלבו דהמן הוא היתר גמור. ובזה נתקיימו דברי הרב ז"ל כמבואר ויש לרמוז וקראת לשבת עונ"ג גימטריא עין עם הכולל רמז שידליק נרות בשבת מפני מראית העין כמדובר:

פסוק כו

אלדד ומידד מתנבאים במחנה. פירש הרב מהרח"א ז"ל דעושים הכנה שתשרה עליהם נבואה ע"ש ויש לדקדק אלדד ומידד מאי סברי לעשות הכנה להכין עצמם והלא איכא משום לתא דמורה הלכה בפני רבו. ונראה דאלדד ומידד סברי דמשה רבינו ע"ה ענותן

סגי ומוחל ויש ראיה ומופת לזה דאם בא להם הנבואה ודאי ליכא שום סרך איסור דאם היה בדבר איסור משמיא לא אסכימו למיהב להו רוח נבואה. וז"ש משה רבינו ע"ה כי יתן ה' את רוחו עליהם כלומר כיון דה' יתן רוחו ודאי ליכא איסור. וכן יש לפרש מ"ש פ"ק דמגילה על חולדה היכי מתנבאה במקום ירמיה ומשני חולדה קרובת ירמיה ולא מקפיד עלה כלומר היכי מתנבאה שעושה בעצמה הכנה להתנבאת. ומשני דקרובת ירמיה וכו' כלומר דיש צד לומר דשרי ולכך היתה מכינה עצמה ואם תשרה עליה רוח נבואה ממילא רווחא דשריותא היא והאי טעמא דקרובת ירמיה טעמא תריצא הוי ודוק:

פסוק כט

המקנא אתה לי. תרגם בתרגום המיוחס ליהונתן וז"ל ואמר ליה משה בגלל דאתנבו עלי דאנא מתכנש מן עלמא ואנת משמש בתראי אנת מקנא ליה רעינא פון דיהון כל עמא דה' נביאן וכו' ע"ש והנה בש"ס פ"ק דסנהדרין דף י"ז אמרו בשלמא למ"ד הנך תרתי היינו דכתיב מי יתן אלא למ"ד משה מת מינח הוה ניחא ליה לא סיימוה קמיה. ולפום ריהטא נראה דהכי פירושו לא סיימוה קמיה דלא אמרו אלא משה מת ולא אמרו ענין יהושע ואמטו להכי לא קפיד. וכפי התרגום הנזכר כבר משה ידע מילתא דיהושע דקאמר דאנא מתכנש ואנת משמש מן בתראי וקשה קושית הש"ס מינח הוה ניחא ליה. ואפשר לישב דעת התרגום דלא אמרו כל הנבואה דיהושע מכניסם לארץ ומנחילם את הארץ וכמו שתרגם בסמוך נבואתם אלא אמרו דמשה מת ויהושע ישמש תחתיו ולא עוד והא לא איכפת ליה למשה דלא ס"ד שלא ימות כלל אך היה רוצה להכניסם ולהנחילם א"י ואחר כך ימות ואם יהושע ישמש אחריו לא יצטער על זה. והיינו מאי דקאמר הש"ס נמי לא סיימוה קמיה דברישא אתמר התם דנתנבאו דיהושע מכניסם לארץ והא לא סיימוה אלא דיהושע ישמש אחריו והא לא אכפת ליה. אך ק"ק ע"ז דלפי האמור דידע דיהושע ישמש אחריו וזה היה קודם המרגלים. אמאי הוצרך אח"כ בשנת הארבעים להתפלל יפקוד ה' וגו' איש על העדה ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה והשיבו ה' קח את יהושע והלא כבר ידע זה ויש ליישב:

פסוק לא

ורוח נסע מאת ה'. נ"ל מלאך הממונה על השליו שהרי כתוב בו נסיעה ולא מצינו גבי רוח נסיעה כי אם זה. רבינו אפרים ז"ל בפרישתו כ"י. ויש להרגיש דהכתיב יסע קדים בשמים ויש ליישב:

פסוק לג

הבשר עודנו בין שיניהם וכו'. כתב בספר זרע אהרן וז"ל תרגם יונתן רשעיא הוו אכלין מן בשרא ולמן דיהביה לון לא הוו מברכין. ראייתו דלא היו מברכין דאיתא בירושלמי

הובא בטור ארח חיים סימן קס"ו התוכף ברכה לנטילת ידים אינו נזוק בכל אותה סעודה ואם היו מברכין איך קאמר עודנו בין שניהם טרם יכרת ואף וכו' הלא אינו נזוק בכל אותה סעודה אלא שלא היו מברכין עכ"ל. והרבה יש להשיב על דבריו הללו ולא נאריך. רק זה אומר דאפילו בתר דתקון רבנן נטילה וברכות. השליו אינו טעון נטילה לפניו ולא לאחריו. ומאי דאתמר בירושלמי הוא התוכף ברכה לנט"י. והכא לא היה נטילה כלל. ותו דאינו נזוק מפגעי העולם. והכא נתחייבו מיתה לשמים. ואעיקרא כוונת התרגום היינו מברכין על דרך כריכו רפתא וצ"ל ולמאן דיהבית לון לא הוו מכרכין בשרא עד כדון הוה ביני ככיהון וכו' וכן כתב בפירוש שאצל התרגום עיין שם ודוק:

פרק יג

פסוק ב

שלח לך אנשים. רבינו אפרים ז"ל פירש שלח לך אנשים שלח מלשון בשלח יעבורו עכ"ד ואפשר לומר במ"ש רבינו האר"י זצ"ל בכוונה הפסוק את מי אשלח ומי ילך לנו אשלח יחיד דכשהוא לטובה הקב"ה הוא שולח לבדו. וכשאינו לטובה נמלך בבית דינו ואינו בתורת שליחות רק ילך מעצמו וז"ש ומי ילך לנו לרמוז הוא ובית דינו עכ"ד. והכא שליחות זה היה רע לישראל. אך היה טוב למרע"ה שנשאר מ' שנה בע"הז עם ישראל. וכבר כתבנו במקום אחר משם רבינו האר"י זצ"ל דמה שלא נכנס משה רבינו ע"ה לארץ ישראל הוא כי מעלתו עליונה מצד החכמה יסוד אבא. וז"ש שלח לך אנשים. שלח דהוא לטובה ושליחות זה מועיל לך שתחיה ארבעים שנה. ולגבי אנשים יתפרש שלח חרב שמתו. וכפי זה שלח עולה בשביל שנים הא כדאיתא והא כדאיתא. וכי תימא איך לי הוא תועלת והלא גם לי ימשך נזק שלא ליכנס לארץ. לזה רמז חכם בס"ת שלח לך אנשים כלומר מה שיארע בסוף שלא ליכנס לארץ טיבותא היא לגבך והוא בלא ענין המרגלים כי אתה חכם מצד יסוד אבא ומשום הכי אי אתה נכנס כי מדרגתך יותר עליונה כמדובר ובזה מבואר מאמרם ז"ל ששמעתי אמר הקדוש ב"ה למשה חכם אתה ואתה רוצה ליכנס לארץ והרי הוא כמבו"אר. ובמקום אחר נכתוב בזה בס"ד:

פסוק טז

ויקרא משה להושע בן נון יהושע. ואמרו רז"ל יה יושיעך מעצת מרגלים. פירש הרב הקדוש מהר"ש אסתרוק ז"ל שלא יהרגוהו עכ"ד. ולהבין הענין גם שאמרו רז"ל שטעם המרגלים שאמרו במדבר אנחנו נשיאים וכשיכנסו לארץ יעבירונו וימנו אחרים. ואינו מובן מה עלתה על דעתם ומה טעם יעבירום וימנו אחרים. גם צריך להבין מאי דכתיב ויהס כלב את העם אל משה ויאמר עלה נעלה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה אמאי

כפל הדברים. גם אמרו טובה הארץ מאד מאד בלשון כפול. ואפשר כמ"ש בסמוך דכתב רבינו האר"י ז"ל והוא בזהר הקדוש דלגדולת נשמת משה רבינו ע"ה לא נכנס לא"י דהיא בחינת סיהרא בחינת יהושע. וידוע כי דור המדבר הם ענפי בחינת נשמת משה רבינו ע"ה היא הדעת קראו בשמותם דור דעה. ואפשר דזה עלה על לבם דארץ ישראל היא בחינת יהושע והם מבחינה עליונה ומוכרח דכשיכנסו לארץ יהיו נשיאים אותם שהם מבחינת יהושע. והם להיותם ממדרגה עליונה ואינה בחינתם לא ישלטו. ומשום הכי יש לחוש שיהרגו ליהושע שהוא מבחינת ארץ ישראל ולא מבחינתם והיינו דכתיב ויהס כלב את העם אל משה כלומר השתיקם מצד טענתם מענין משה שאינו נכנס לפי גדולת נשמתו. ויאמר עלה נעלה כלומר יש תקון לזה להשפיע שפע גדול מלמעלה לבחינת א"י וכ"ש אם יכנס משה רבינו ע"ה ואם כן ישארו בנשיאותם וז"ש עלה נעלה שנעלה לבחינת א"י מבחינות עליונות ואז וירשנו אותה שתהיה הארץ בצד מה לפי השפע הרב מצד בחינתנו כי יכול נגד הכנענים נוכל לה להגדיל מעלתה. וזהו שאמרו טובה הארץ מאד מאד. כלומר עתה היא טובה אך בכניסתנו לתוכה יושפע מלמעלה ויהיה עוד מאד (וצ"ל דרוש הרב האר"י ז"ל בעץ חיים):

פסוק יז

עלו ז"ח. שם בן י"ב מסר להם. או הכונה עלו זה כלכם כאחד. או מינה עליהם יהושע ובערכו אמר זה. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק כ

והימים ימי בכורי ענבים. פירש הרב הקדוש מהר"ר שמשון מאסטרפולי ז"ל דלפני אותיות ענבים הם אותיות ס"מ שהיה אז שליטתו עכ"ד והוינן בה בספרי הקטן דברים אחדים דף ק"ח דבכל הספרים כתיב ביו"ד. ובספר אסיפת הכהן כתב דבמסרה כתיב ענבם. וכבר כתבתי בפני דוד דאינו כן ובדברים אחדים ישבתי קצת. ועתה מצאתי בספר כנפי יונה ריש ח"ב הוא היה מונה מדות הדרשה בחכמת האמת ובכלל כתב אופן א' וז"ל תמעיט אע"פי שיש לו כגון ו' של חולם יו"ד של חירק עכ"ל ועפ"ז שפיר קאמר הרב הקדוש הנזכר דחזינן כאלו כתיב ענבם חסר יו"ד כי היו"ד שיש בה חירק זמנין דאינה מן המנין ודוק:

פסוק כב

ויבא עד חברון. חברון בגימטריא זה אברהם. ואם תמנה כלב במילוי כ"ף למ"ד בי"ת בגימטריא אליעזר בחברון כמ"ש האר"י ז"ל שנתגלגל בו הרב המגי"ן ז"ל:

פסוק כג

וישאוהו במוט בשנים. בשביל שנים שהם יהושע וכלב אשר הכריחום לשאת מפרי הארץ כי לולי זה לא נשאו כלום. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פרק יד

פסוק ד

נתנה ראש ונשובה מצרימה. פירש"י ז"ל ראש ע"ז. ואפשר בהקדמה שכתבנו במ"א דהיו שתי שטרות במתנת הארץ. שטר בין הבתרים דמתנת הארץ בתנאי גלות ארבע מאות שנה וכן אמרו רז"ל ויקם מלך חדש כבע"ח ושטרו בידו. ושטר המילה מתנת הארץ בקבלת אלהותו ואמרו פרק נערה דף מ"ד אי אוסיף ביה דקלא אי בעי בהאי גבי ואי בעי בהאי גבי ולרש"י ז"ל והרי"ף ז"ל גובה בשטר שרוצה. וישראל היו בגלות מצרים בשטר בין הבתרים וראו שאינם יכולים להתקיים ולקחו שטר המילה שהיא קבלת אלהותו ויצאו ממצרים. ועתה אמרו נתנה ראש נחזור על הראשונות השטר הראשון של בין הבתרים שהוא על תנאי גלות ארבע מאות שנה ונשובה מצרימה להשלים הגלות ואז יעבדו ע"?ז כראשונה. ועל זה הוא שנקרא ע"ז ראש כמשרז"ל על פסוק ויהי דוד בא עד הראש. על שם נתנה ראש שהוא השטר הראשון שלא יש קבלת אלהותו ויעבדו ע"ז. א"נ אפשר כלפי מש"ה וינצלו את מצרים שהוציאו כל ניצוצי הקדושה אשר היו במצרים מניצוצי קרי דאד"הר. עתה אמרו נתנו ראש נחזור לתת ניצוצי אד"הר הוא הראש במצרים ערות הארץ ונשובה מצרימה הפך לא תוסיפו לראותם עוד ע"ע שהטעם שיצאו ניצוצי הקדושה והן עתה נתנה אותם ונשובה:

פסוק לה

אני ה' דברתי אם לא זאת אעשה וכו' במדבר הזה יתמו ושם ימותו. פירשו רבני ע"הק ירושלם ת"ו הקדמונים בדור שלפני פנינו. כי הנה פרשה זו נאמרה למשה ואהרן ולהם אמר לנכח ופגריכם אתם יפלו במדבר. ונתן טעם לגזרה זו על משה ואהרן והיינו דקאמר אם לא. כלומר אם תכנסו אתם לארץ ישראל אז זאת אעשה לדור המדבר במדבר הזה יתמו בע"הז ושם ימותו לע"הב. אבל בזה שאתם תשארו במדבר יבואו לע"הב עמכם וכבר כתבתי דרך זה בספרי הקטן ראש דוד פרשת קרח ע"ש באורך בס"ד. ואני הדל אוסיף קצת במ"ש הרב ש"ך ע"הת דביציאת מצרים הוסיף הקב"ה אחד על מספר אלהים והוא בגימטריא אני ה' שהוא כמספר פ"ז ובזה יצאו ממצרים. וזה רמז למשה ואהרן אני ה' דברתי כלומר גזרה זו עליכם היא רחמים. וז"ש אני ה' שהוא רחמים הוא אשר דברתי דבור קשה. וכיצד הוא רחמים שדין דור המדבר היה יתמו בע"הז ושם ימותו לע"הב. וע"י שתשארו אתם במדבר יזכו לע"הב ויבואו עמכם לא"י כשיבנה בית ג'

בב"א. ודע דבר"מ פרשת תצא אמרו אי משה רבינו לא הוה קביר לבר מארעא דישראל לא הוו נפקי ישראל מגלותא ע"ש גם אמרו בזהר חדש דבזכות משה רבינו ע"ה תהיה הגאולה העתידה בב"א. ואפשר דדא ודא חדא הוא והענינים נמשכים מזה לזה. דהנה משה רבינו ע"ה נשאר במדבר לזכות דור המדבר שיבואו עמו לעתיד. ואם כן הדבר מוכרח שיבואו דור המדבר לעת"ל. ואם ח"ו לא תהיה גאולה לישראל איך יבואו דור המדבר וישראל שהם העיקר הם בגלותי ומטעם זה הקב"ה גואל ישראל כדי שיבא משה רבינו ע"ה עם דור המדבר ונמצא דהגאולה העתידה היא בזכות משה רבינו ע"ה דאלמלא לא נשאר במדבר לא היו באים דה"מ וישראל ח"ו ישארו בגלות. וזה בכללות וגם בפרטות אהני זכות משה רבינו ע"ה וזכות תורה לגאולה העתידה בב"א וכמ"ש בזהר חדש. ואפשר להסמיך זה בפסוק וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון ויתא ראשי עם ודרשו רז"ל כי שם חלקת מחוקק ספון על משה רבינו ע"ה שנקבר בחלקו של גד. ויתא ראשי עם דור המדבר וכל זה מרז"ל. ואפשר דמ"ש הכתוב אח"כ צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. הכונה צדקת ה' עשה שלא ימותו דה"מ לעו"הב. ומשפטיו עם ישראל דבהני נפקי ישראל מגלותם ואהני צדקת משה בכלל ופרט לגאולה העתידה בב"א:

פרק טו

פסוק לא

הכרת תכרת הנפש ההיא. בגימטריא שימות בפחות מבן חמשים שנה כמ"ש רז"ל. הרב המגי"ן ז"ל:

פסוק מ

למען תזכרו. כפל הזכירות כנגד ציצית לבן וציצית תכלת. אי נמי הראשון לשמירת והצלת מצות לא תעשה. וזה כנגד מצות עשה שתסייע מצות עשה לשמרם וכן כפל אני ה' אלהיכם. והנה סברת הרמב"ם ז"ל שבעה חוטי לבן ואחד תכלת. וסברת הרא"ש ז"ל בתשובה ארבע חוטי לבן וארבע חוטי תכלת. והנכון סברת הראב"ד ז"ל ששה חוטי לבן ושני חוטי תכלת. פתיל תכלת. ואפשר עוד לומר בכפל הזכירות דהזכירה ראשונה מדרגת יראה והשנית מדרגה עליונה. והייתם קדושים לאלהיכם. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי זלה"ה בפירושו כ"י:

פרק טז

פסוק א

ויקח קרח. פירש רבינו האר"י ז"ל שהיה לקרח ש"ח ניצוצות רעות שהכל כמנין קרח ולקח חלק רע של קין וז"ש שלקח מקח רע לעצמו זהו תורף דבריו בקיצור נמרץ ואפשר שקרח ר"ת חלק רע קין וז"ש ויקח קרח ויקח חלק רע קין. ועפ"ז אפשר לרמוז במאמרם ז"ל בש"ר פרק ל"ג נבחר שם מעושר רב נבחר שמו של משה מעושרו של קרח מכסף ומזהב חן טוב ואפשר כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל כי הבל גימטריא ל"ז שעיקרו ל"ז ניצוצות טובות. וש"ח ניצוצות רעות לקח קרח גימטריא ש"ח. והטוב שבהם לקח משה מתוקנות וכן הבל שח גימטריא משה עכ"ד וז"ש נבחר שם נבחר שמו של משה שהיה נבחר ומבורר כי טוב ל"ז ש"ח גימטריא משה והוא בעצם נבחר שם. יותר מעושרו של קרח שהיה בחינת הרע של ש"ח ניצוצות ולקח חלק הרע של קין והיה לו עושר שלקח מקין והבל ובשתים לא עלתה לו כי היו בחינות הרע. ועוד אפשר לומר בסגנון אחר כמ"ש הרב ש"ך על התורה דפרעה היה קין ומשה הבל ונתחייב על צאנו ועל התאומה כל הון ביתו ולזה זכו ישראל לביזת מצרים זהו תורף דבריו בקצ"ר אמיץ. וידוע מ"ש בזהר הקדוש שגם זה הבל והוא בשגם הוא בשר בשגם גימטריא משה וז"ש נבחר שם משה שהוא הבל שזכה מן הדין בכל ממון פרעה. ולפי קדושת חסידותו נתעסק בארונו של יוסף ולא לקח כלום מהביזה. יותר מעושרו של קרח שלקח אוצר אחד שהטמין יוסף כמשז"ל. ומלבד שקדושת משה תספיק להתעסק במצוה לישא ארונו של יוסף וכמו שדרשו רז"ל על פסוק חכם לב יקח מצות. הנה צור"ף דמשה רבינו ע"ה היה בחינת נח יוסף כמ"ש במ"א ולכן נשא ארונו. איכו השתא אוצר יוסף אשר מצא קרח היה של משה דאם האוצר ליוסף הוא בחינתו. ואם לפרעה כל ממון פרעה שלו כמדובר. והיינו דדריש נבחר שמו של משה שהוא הבל והוא בחינת יוסף יותר טוב מעושרו של קרח. והמפרשים הביאו מאמר רז"ל מה ראה קרח לחלוק עם משה פרה אדומה ראה. ואפשר במ"ש בזהר הקדוש דטעם פרה אדומה דכתיב ונתתם אותה אל אלעזר ולא לאהרן דאהרן לא אתי מסטרא דטהור אלא מסטרא דקדוש ובגין דדא אתיא לטהרה לא אתיהיב ליה ע"ש דף ק"פ ע"ב. וכשראה פרה אדומה שלא נתנה לאהרן דאהרן מסטרא דקדושא לזה בא בטענה כי כל העדה כלם קדושים ואם כן ראוים להיות כהנים. ואמרו רז"ל וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה ראה שמואל יוצא ממנו וכו' והרב מהר"ר יונתן ז"ל פירש מ"ש בתרגום ואתפליג קרח שחלק שלום וחצי שלום גימטריא פק"ח וז"ש רז"ל וקרח שפקח היה רמז שחלק שלום וחצי שלום גימטריא פקח וז"ש ואתפליג קרח עכ"ד

והן בעון בסוף נעשה קפח שהמחלוקת קפח לו ולסיעתו ואפשר דרך הלציי ורמז שז״ש וקרח שפקח היה כלומר שחלק השלום ונשאר פקח מה ראה לשטות זה דהרי סוף סוף חלק על השלום. לז״א ראה שמואל יוצא ממנו וטעה כי שמואל יש בו אותיות שלום ואחד יותר ובדיק בשמיה דזכותו יגן על שחלק השלום. והנה כתבו המפרשים דכיון דמצד שראה טעה. לזה חנה התפללה מוריד שאול ויעל ומזכות שמואל יעלו. ורבינו האר״י ז״ל רמז צדיק כתמר יפרח ס״ת קרח שעתיד לעלות עכ״ד ואפשר לרמוז כארז בלבנון ישגה ס״ת חנה עם הכולל שהיא נתנבאה שיעלה. והרב הגדול מהר״ר וידאל צרפתי ז״ל בפירושו כ״י כתב ויקח קרח. קנין ונכסים כאמרם שלש מטמוניות הטמין יוסף והאחד מצא קרח ולזה נתגאה. א״נ אפ״ל בשביל אשר לקח לו לאשה וכמו שאמרו רבותינו ז״ל דהיא גרמה ואולת בידיה תהרסנו עד כאן לשונו:

בן יצהר. אמרו רז״ל שאמר קרח ומה כהן גדול ומלך במעט שמן שנמשך יש לו גדולה ואני בן יצהר שהוא השמן כלו עאכ״ו. ובודאי שכוונתו שכל שם נגזר מן השמים והוא רמז לשרשי נשמתו ומקום אחיזתו למעלה. וטעה שלא נסתכל בו בעצמו ששמו קרח שיעשה קרחה וישאר קרח ממה שבידו. ועוד אפשר לרמוז שטעה כי יצהר גימטריא ש״ה שהוא גימטריא אלהים במילוי יודי״ן וחמשה אותיות שם אלהים והכל גימטריא ש״ה. והוא לוי ממדת שמאל ורצה להגביר הדין כמ״ש בזהר הקדוש. וכתבו המפרשים דלכן לקח טליתות שכלן תכלת שהוא רומז למדת שמאל. וז״ש לו משה רבינו ע״ה בקר ויודע ה׳ שהוא מדת רחמים ואי אפשר להפכו עכ״ד. וכפי מ״ש כי יצהר גימטריא אלהים דיודי״ן וחמשה אותיות אלהים והוא סבר להגביר הדין כי לוי מדת שמאל אמר לו משה רבינו ע״ה בקר ויודע ה׳ את אשר לו רמז כי אלהים דיודי״ן הוא מיתוק הדין שמספרו ברחמי״ם וכן בקר עם שלשה אותיות גימטריא ש״ה כמספר יצהר והוא מדת חסד בסוד אתה כהן לעולם:

פסוק ג

ומדוע תתנשאו על קהל ה׳. אמרו רז״ל מלמד שחשדוהו מאשת איש. ואפשר לומר דרך דרש במ״ש המקובלים דאיסור העריות הוא מטעם אין משתמשין בשרביטו של מלך. וגם הגאוה אסורה מטעם אין משתמשין בשרביטו של מלך ולזה פירש הרב עיר בנימין פ״ק דסוטה מ״ש כל המתגאה כאלו בא על העריות ע״ש. ואמרו רז״ל דמשה רבינו ע״ה נשתמש בשרביטו של מלך דכתיב ומטה האלהים בידי. ואפשר דז״ש כי כל העדה כלם קדושים וכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה. ובתוכם ה׳ שהם ענוים דנעשו מרכבה לשכינה כמ״ש אני את דכא ובין בגאוה ובין בעריות אין משתמשין

בשרביטו של מלך. ומדוע תתנשאו ויש לכם גאוה שאתם סוברים דהותר לכם שאתם משתמשים במטה אלהים. ומזה יוצא על קהל ה' כלומר על נשי ישראל כמו לא יבא בקהל ה' שאתם מתירין העריות לכם לדידכו דס"ל שאתם מותרים להשתמש בשרביטו של מלך הותרו העריות וזהו שאמרו שחשדוהו מאשת איש כלומר שסובר לפי דעתו דאשת איש שרייתא היא לגביה. וישמע משה ויפול על פניו. כי הוא עניו מכל ופירוש אפילו מאשתו וכל כי הני מילי דברי נרגן מי לא פלג"ן על מגן:

פסוק כט

אם כמות כל האדם. מיתה בידי שמים שמענישין מבן עשרים. ופקודת כל האדם דהיינו פקידת ב"ד מבן י"ג שנה. אלא אפילו יונקי שדים מתו מפני המחלוקת. וא"ת מה חידוש הוא זה דהרי מקנה קנינו הוא הקטן י"ל דהיינו לכופר נפש אביו אבל כאן הם וכל אשר להם. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל:

פרק יז

פסוק כ

והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח. כי הפריחה רמז לעילוי וכה"א אני ה' הפרחתי עץ יבש וכן מזמור שיר ליום השבת שהיו נכנסות המשמרות מודים על טוב חלקם כי הנה אויביך קרח ועדתו אבדו אבל אני ותבט עיני בשורי כי לא יביט אדם בחבירו בעת קלקלתו וכן תשמענה אזני באומרם משה אמת ותורתו אמת צדיק כתמר יפרח היינו אהרן בחצרות אלהינו יפריחו מטותם וכן נקראו פרחי כהונה. וירמוז והיה שארבעה אותיות השם נחתמו שם במטה וכן אמרו אין והיה אלא לשון שמחה כאומרם ויצץ ציץ ולא אמר וינץ נץ. והנה פרח מטה ויוצא פרח כפול לרמוז משז"ל שמטה אהרן מעשרה דברים שנבראו בין השמשות למ"ד והיינו והנה פרח מקדם מטה אהרן ועתה נתגלה. או להוצאת העלין ולהוצאת פרח. או לרעננות המטה והפריחה. או שני מיני פרחים אחד נתיבש ואחד נשאר כנהוג כן אמרו מקל אהרן שקדיה ופרחיה נגנזו ויש הוראה בזה כי הוא דרך נס כי באילן או יש פרח או יש פרי ואין פרי רק עד תום הפרח וכאן היו שניהם יחד. או מלשון הכתוב נראה שלא מצא נגמר עשוי רק הפרח ועודנו ביד משה כשהוציאו ויצץ ציץ ויגמול שקדים וטעם היותם שקדים לרמוז כי היה שם נס כי הוציא העלין תחילה ואח"כ הפרח שלא כדרך השקד לרמוז כי סיבת בחירתו לפי שהם שוקדים על דלתי התורה גם קי"ל כהנים זריזים ושוקדים הם:

פסוק כה

ותכל תלונותם. ותכלה המשמרת הזו תלונותם מעלי ובזה יבא היטב יחידות מלת ותכל עם ריבוי תלונותם ואפשר שלזה כיוון רש"י ז"ל. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל

הנזכר בפירושו כ״י. ומ״ש הרב ז״ל בפירוש פסוקי מזמור שיר ליום השבת. כבר כתבנו דרבינו האר״י זצ״ל כתב כי צדיק כתמר יפרח ס״ת קרח. ויש לצרף דברי הרב הנזכר עם מ״ש רבינו האר״י ז״ל דצדיק כתמר יפרח עיקרו ופשטו על אהרן נאמר. אך רמז בס״ת קרח דבסוף לעת״ל יתוקן. ועמ״ש אני בעניי בקונטריס פני דוד בס״ד. ומשם באר״ה גם בענין מטה אהרן שקדיה ופרחיה מ״ש הראשונים ע״ש ובדברי הרב הנתנין למעלה:

פרק יט

פסוק ב

זאת חקת התורה אשר צוה ה׳ לאמר. פירוש שיאמר שהיא חקה אבל למשה רבינו ע״ה נגלה הטעם. ואמרו במדרש הביאו הרב כלי יקר דהפרה בת שבע אם שלמה מתקריא ע״ש ואפשר דלכך בקש מאד שלמה הע״ה להבין טעמה וירא כי לא יכול ואמר אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני והיינו תמיהתו בהיות שהפרה נקראת בת שבע אם שלמה וחשב דודאי ישיג טעמה דעל דרך השאלה היא אמו וז״ש אמרתי דודאי אתחמה והי״א גם שהיא בחינת בת שבע אם שלמה רחוקה ממני שאני שלמה בן בת שבע:

פרק כ

פסוק ח

ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו והוצאת להם מים מן הסלע. בתרגום המיוחס ליונתן תרגם ותומון תרויכון ית כיפא בשמא רבא ומפרשא כד אינון חמיין ונתן מוהי ואין יסרב לאפוקי מחי אנת ביה בחוטרא דבידך ותהנפק מיא מן כיפה ותשקי וכו׳. ונראה דדייק קרא דברישא כתיב ודברתם ונתן מימיו. ואח״כ והוצאת להם מים. וכבר אמר ודברתם ונתן מימיו. ואחר שיתן מימיו למה חזר ואמר והוצאת בלשון יחיד מים מן הסלע. ולזה פירש ודברתם דמשה ואהרן ידברו בתחילה ויתן. ואם לא יתן משה רבינו ע״ה יכהו ועל ידי הכאה יוציא. ואפשר דלהיות דכביכול נתן הבחירה ביד האדם לכן אמר שניהם. דאם יזכו ישראל יוציא המים בדבור. ואם לא יזכו דביני ביני יחטא איש ויכריע ח״ו אז יכה. ולפ״ז נמצא דכבר ה׳ אמר מיהא להכות. אלא דמשה ואהרן היה להם לדבר מקודם ואם לא יוציא להכות. וכשהכה פעם אחד ולא נתן הכהו פעם שנית על דרך מה שאמר לו שאם יסרב יכה ודוק ועמ״ש אני עני בראש דוד פרשת נצבים דף קנ״ד. ורז״ל אמרו בילקוט שכנס לתוך הסלע שמן מים דבש אש ור״ת ארבעה דברים אלו גימטריא שמה כמספר מים מן הסלע. גם אם תחשוב מים מן הסלע והשקית בגימטריא עוד מים שמן דבש אש. הרב המגי״ן ז״ל:

פסוק יג

המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה'. פירשו הראשונים דעל ידי הכאת הסלע גרם השכחה והיה מחלוקת וכמו שפירשו רבני אשכנז דרך הלצה מלה בסלע משתוקא בתרין כלומר אם היה דיבור בסלע ולא הכאה וזהו מלה בסלע. אז היה משתיקא בתרין דלא היה שכחה ולא היה מחלוקת והיו לאחדים וז"ש משתוקא בתרין. ומזה נמשך בתנורו של עכנאי שאמרו לא בשמים היא וח"ו נמצא כביכול שחלקו על ה' וז"ש המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה' שאמרו לא בשמים היא זהת"ד לפ"ז יש לדייק מ"ש אשר רבו בני ישראל את ה' את שהוא כינוי לשכינה כמ"ש האר"י זצ"ל וחלקו כביכול עם השכינה וזהו את ה' ודוק:

פסוק יד

וישלח משה. לרמוז שעשה משה לפנים משורת הדין סמוך ללא תביאו תלה השליחות במשה ולא בישראל שלא אמר וישלח ישראל. כה אמר דיבור דרך כבוד אחיך ישראל. וכן אמר בדבר הזה בכבוד תדברון אל עשו כה אמר. אתה ידעת שנבהלו אלופי אדום. לא תעבור בי עלי עיני אתה דש. ונתתי מכרם אפילו ירבה בסך המכר. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירוש התורה שלו כתיבת יד:

פרק כא

פסוק יז

אז ישיר ישראל וכו' עלי באר ענו לה. אפשר לרמוז דידוע דאין התורה נקנית אלא בשלום וכמש"ה ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום ושלום לא יתכן אם לא יהיה לו ענוה וכמו שהאריך בזה הרב עיר וקדיש מהר"ר יעקב יוסף בספר בן פורת יוסף דף ט"ל ע"ש. והנה צור"ף לזה שיהיה תורה לשמה ואז מכוין להלכה והיינו דאמרינן פ"ק דעירובין מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן מפני שהיו נוחים ועלובים ובזה על ידי הלמוד יתבררו ניצוצי הקדושה של התורה. וידוע שהתורה היא באר מים חיים והשירה הזו מתפרשת על התורה. וזה רמז עלי באר להעלות ניצוצי התורה ולזה צריך שתי תנאים והם ענו לה. ענו אותיות ענו שיהיה הלומד תורה ענו. לה שילמוד לשמה. ואפשר לרמוז כי ר"ת עז לעמו יתן ה' יברך את גימטריא ענוה כי על ידי הענוה זוכה לתורה וה' יברכהו בשלום ואז אין סט"א שולט בו דעשו גימטריא שלום וכשיש שלום אין עשו וסט"א שולט. והיינו דאמרו בש"ס דר"מ השתדל שיהיה שלום להנהו דהוו מינצו כל בי שמשי ושמע קלא ווי דאפיקיה ר"מ מביתא. וכן ענוה גימטריא קל"א כמספר ס"מ לומר שאינו שולט בו וכמ"ש הרב עיר וקדיש מהר"א הלוי ברוכים ז"ל דזה רמז דהע"ה ליסד לא גבה לבי במזמור קל"א. והיינו דאמרו רז"ל דבית שני נחרב בעבור שנאת חנם וכשאין

שלום גבר עשו הוא אדום והחריב הבית. וכן יוסף הוא יסוד והוא שלום ומאבד עשו. ולכן יוסף הצדיק במדתו הרבה שלום עם אחיו והיה מושל אותיות שלום. וס"ת עז לעמו יתן ה' יברך גימטריא אני ה' עם הכולל שהוא רחמים כמ"ש הרב ש"ך ז"ל דבזה היה יציאת מצרים:

פסוק יח

באר חפרוה שרים כרוה. ר"ת בחשך רמז מ"ש גורי האר"י ז"ל כמשז"ל במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי שאז הבירור היה קשה יותר להוציא לאור תורה וזה רמז בחשך כרוה נדיבי העם שע"י הלימוד הם מעלים אור התורה מהחשך. וזה בזכות משה רבינו ע"ה שניצוציו מאירים בחכמים וז"ש במחוקק במשענותם ודוק כי קצרתי:

פרק כב

פסוק ב

וירא בלק בן צפור. כתב הרמ"ז ז"ל והובא בהגהת הזהר ריש פרשת בלק דף קפ"ד ע"ב דבלק היה בן יתרו ונקרא צפור בגיותו ומשו"ה לא כללוהו רז"ל בשבע שמות של יתרו. ואני הדל כתבתי שם בהגהת הזהר (דפוס ליוורנו) דיש להשיב ובפרט דלקמן בזהר אמר מבני בניו דיתרו. ועתה ראיתי לרבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים שכתב דבלק היה מבני בניו דיתרו ויתרו נקרא צפור טהור עכ"ד. והרמ"ז ז"ל לא שלטו מאורי אור עיניו בדברי הרב ז"ל הנאמרים באמת. ואפשר דשבע שמות אשר אמרו רז"ל הם שהיה ניכר בהם לכל אדם או רובם. אבל שם צפור לא היה רגיל וניכר בו כמו השמות אחרים ודוק:

פסוק יח

לא אוכל לעבור את פי ה' לעשות קטנה או גדולה. אפי"ל כי בלק שלח לומר לו לכה ארה לי והוא ברשעו אמר לכה קבה לי שהוא קללה יותר גדולה מארה. והקב"ה אמר לו לא תאור את העם אפילו ארה. וז"ש לא אוכל לעשות קטנה כמו שאמר בלק והיא ארה. או גדולה כרצוני לומר קבה. א"נ על דרך זה דבלק אמר ואגרשנו מן הארץ. והוא הוסיף לומר ואגרשנו מן העולם כמו שפירש"י ז"ל וז"ש לעשות קטנה לגרשו מהארץ כמו שאמרת או גדולה כמו שאני רוצה לגרשו מהעולם. והגם כי באומרו שלא יוכל לעשות קטנה ממילא ידוע דמכ"ש שאינו יכול לעשות גדולה. מ"מ אמר כן להראות לבלק כי הוא שונא יותר וחשקו להרע הרבה. א"נ אפשר לעשות קטנה כמו שפירש גדול אחד מאמר ועתה לכה ארה לי כפשוטו שיקללו שלא יוליד כדי שלא יצא מזרעו דוד המלך ע"ה שישחית למואב עכ"ד. וז"ש לעשות קטנה לקלל לבלק שלא יהיה לו זרע כדי שלא יבא דוד הע"ה. או גדולה לקלל לכל ישראל בפשיטות כמו שראה בלק:

פרק כג

פסוק ד

את שבעת המזבחות ערכתי. ערכתי נר למשיחי. הנה נא ערכתי משפט. כן הוא במסרה. ופירש הרב הגדול כמהר"ר משה בירדוגו ז"ל בספר ראש משביר כ"י ותורף דבריו בקצ"ר אמ"ץ הוא כי על ידי שבע מזבחות ערכתי נר למשיחי שיצא ממנו דוד הע"ה מרות המואביה כמ"ש בנזיר דף כ"ג. ועל ידי מ"ב קרבנות ערכתי משפט למ"ב ילדים בימי אלישע כי נעשקו מ"ב נפשות בקליפה והם אלו הילדים שנתעברה אמם בי"הכ והיו מסיבת מ"ב קרבנות אלו כמ"ש המקובלים ז"ל זהת"ד. ואני ברגליו אעבורה במה שכתבתי בסמוך שפירש גדול אחד דמ"ש בלק לכה ארה לי היינו שיקללנו שלא יהיה לו זרע שלא יצא דוד הע"ה ממנו ויקלל לישראל. וזה רמז המסרה דבשתים לא עלתה לו הגם שהעריך ז' מזבחות כי ערכתי נר למשיחי שיצאת רות וממנה יצא דוד הע"ה. ולישראל לא הועילו רק מ"ב ילדים שהם נפשות שעשקה הסט"א והחזירם אלישע לקדושה שהרג גופם שהיה מסטרא אחרא ובשם מ"ב העלה נפשם לקדושה כמ"ש האר"י זצ"ל ועמ"ש בילקוטי בס"ד בענין זה:

פסוק יט

לא איש אל ויכזב. פירוש האיש שהולך בשליחות האל נקרא איש אל ואם כן צריך שיהיה איש אמת ולא יכזב. וכן בן אדם אלהי שיתנחם. והנה אמרתי אשר ידבר ה' אדבר לא נכון לכזב. כעת יאמר ליעקב מה פעל אל פירוש מהעת הזו יראה לישראל כמה חיבה נודעת להם מהאל והוא על דרך שאמר עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב וכו' הרב הגדול כמהר"ר וידאל הצרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק כא

ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו אל מוציאם ממצרים וכו'. בלק אמר הנה עם יצא ממצרים כלומר מעצמו ולזה אמר אל מוציאם כמ"ש רז"ל. ואפשר כמשז"ל דאחד מהטעמים שהיה יציאת ישראל ממצרים בחצי זמן שעבודם היינו דכ"י השכינה עמהם ובזה נתכפר להם חצי שעבוד. וזה כוונת בלק הנה עם יצא ממצרים ברעות נפשיה נפק דאכתי פשי שני שעבוד. ועל זה השיב בלעם ה' אלהיו עמו ובודאי דלא יצאו מעצמם דאם חטאו ונתקו מוסרות ויצאו מעצמם לא היה ה' עמם. ודעת לנבון נקל ותרועת מלך בו. ותרגם אנקלוס שכינת מלכיהון ביניהון וכיון דהשכינה עמם היא השלימה החשבון ולא יצאו מעצמם כדקאמרת אלא אל מוציאם ממצרים ומאת ה' היתה זאת. אי נמי על דרך זה בהקדמת שתי שטרות שכתבתי בכמה מקומות דמתנת הארץ בבין הבתרים היה על תנאי הגלות וזה שטר א'. ובמילה נאמר לאברהם אע"ה מתנת הארץ על תנאי קבלת

האלהות והם שתי שטרות. ודעת רש"י והריי"ף דאי בעי בהאי גבי ואי בעי באידך גבי. ודעת הרא"ש דבי קיימין ובלק היה סובר הכי דבקבלת האלהות לא נפטרו מהגלות ולז"א עם יצא ממצרים וא"ל בלעם אל מוציאם והוא לימדם שיקחו השטר משני. כתועפות ראם לו דתוקפא ורומא דיליה והוא לימד דדינא הוא אי בעי בהאי גבי אי בעי בהאי גבי:

פרק כד

פסוק ה

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל. אפשר דלהיות שאמר כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו על האבות ואמהות כמשז"ל. עתה אמר על רחל ולאה נשי יעקב אע"ה דלא תימא דעבר איסור שתי אחיות ח"ו לא היא דכיון שנתגיירו הו"ל כקטן שנולד ואין כאן איסור. ואדרבא יש לשבחן רחל על שמסרה הסימנים שלא תתבייש אחותה. ולאה שכיוונה וטהרה רעיוניה מאד ובזה הוכשר ראובן ואינו בן תמורה ח"ו כמ"ש במ"א וז"ש מה טובו אהליך יעקב אהליך תרתי רחל ולאה מה טובו ומה עצמו ראשיהם נשי יעקב ונתפרסם טוביותן. וכי תימא אעיקרא יש איסור שתי אחיות לז"א משכנותיך ישראל דייקא שנתגיירו ויש להם דין ישראל:

(ב) **א"נ יעקב נקרא הגוף ישראל הנשמה כמ"ש ילקוט ראובני פרשת ויחי והצדיקים על עניני הגוף עושים עראי.** ועניני הנשמה קבע וכמו שפירשו בפסוק ויבן לו בית בע"הב ולמקנהו קניני הע"הז עשה סוכות דרך עראי. וז"ש מה טובו אהליך שהם עראי באהל רועי יעקב עניני הגוף ובודאי טעון הלל בעשיית עניני הגוף יעקב עראי באהל. משכנותיך ישראל עניני הנשמה תורה ומצות בקבע כמו משכנות מבטחים. והוא שבח גדול וזהו מה טובו על דרך מה רב טובך מה גדלו ומה עמקו עניניך:

ג א"נ ירמוז על נשי ת"ח שמשתדלות שבעליהן ילמדו בתורה ונטרן לגברייהו עד דאתו מבי רב וגם בהיותם אצלם טורחות שיהיה להם ישוב ללמוד וזה רמז מה טובו אהליך נשיך יעקב כי הם סיבה שאתה במשכנתיך בתי מדרשות:

(ד) **א"נ דהעוסק בתורה הוי כמקריב קרבנות כמשז"ל וז"ש מה טובו אהליך יעקב רמז לבתי מדרשות שעוסקים בתורה ע"ד יושב אהלים.** כי נחשב משכנותיך ישראל שמקריב קרבנות במשכן:

(ה) **א"נ אפשר לרמוז דידוע דעל ידי הענוה מכוונים להלכה כמו שאמרו פ"ק דעירובין דלזה זכו ב"ה שהלכה כמותן מפני שהיו נוחין ועלובין וכו' ומרן ז"ל בכללי הגמרא פירש דבזכות הענוה יאר ה' פניו בתורה.** וזה רמז מה טובו מה על דרך ונחנו מה. ר"ל על ידי מה שהוא הענוה טובו אהליך יעקב טובו לשון אורה שמאירים בתורה באהלה

של תורה בין בתחילת למודו דעדיין אינו קבוע באהל. בין אח"ך בהיותו קבוע לתורה כמו משכן. הענוה היא עיקר לכוין לאמת:

ו א"נ אז"ל למה נסמכו אהלים לנחלים מה נחלים מעלין מטומאה לטהרה אף אהלים וכו' כמ"ש בברכות דף ט"ז ורמזו בזה שהנחל מטהר בלי כוונה דאפילו אם נפלה נדה בלי כוונה עלתה לה טבילה וזאת התורה גם כן מטהרת גם בלי כונה:

ז א"נ מ"ה הויה דאלפין טוב יסוד ו' ת"ח בהליך גימטריא אדני עם הכולל יחוד קב"ה ושכינתיה וראשי תיבות מה טובו אהליך גימטריא חמשים רמז לחמשים שערי בינה ויו"ד יעקב רמז לחכמה בסוד גדלות וכיון שהוא כתוב בתורה ודאי יש בו כמה בחינות פרד"ס ודוק כי קצרתי וא"ש ההי"ב:

פרק כה

פסוק ט

ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף. אמרו בזהר הקדוש פרשת פנחס דף רצ"ז ע"א דלא מית חד מישראל אלא כד אתו ערב רב אתערבו בנשין דשבטא דשמעון בתר דאתגיירו ואולידו מיתו ומנהון מיתו בעגל ומנהון במותא ואחרנין מיתו הכא אינון דאשתארו עכ"ל ע"ש באורך ועיין בזהר פרשת תשא דף קצ"א ודף קצ"ב וכמ"ש הרב עיר וקדיש מהר"ם זכות ז"ל בהגהתו שם:

פסוק יא

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. על דרך כל שהוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת כיון שהוציא זה את זה תהיה לו כהונת עולם. המוכה אשר הוכה. על דרך ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה בע"הז ובע"הב. וכן המוכה בע"הב אשר הוכה בע"הז. ואמרו פרק טבול יום לא נתכהן פנחס עד ששם שלום בין השבטים ז"ש הנני נותן לו את בריתי שלום שיעשה שלום בין השבטים ואז והיתה לו ולזרעו כהונת עולם. ואמרו פרק הנשרפין בעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש וכו' ולא יהיה לו בן מגיש מנחה אם כהן הוא ולזה המקנא עליו ניתן כהונה לזרעו. הרב הגדול מהר"ר וידאל הצרפתי ז"ל בפירושו כ"י: בסנהדרין פרק הנשרפים אמרו רז"ל התחילו השבטים מבזין אותו מי שפטם אבי אמו עגלים לע"ז יהרוג נשיא שבט מישראל בא הכתוב ויחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן א"ל הקדוש ברוך הוא למשה הקדם לו שלום שנאמר לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. הלא במאמר הלז הלא מר"אש בס"דר דברתי אני עני. איכו השתא אמינא מילתא בדרך אפשר במ"ש בספר שבלת של לקט כ"י והוא ספר שסידר הרב הרמ"ז ז"ל מגורי האר"י ז"ל שחקר כמה חקירות ותריץ יתיב ותורף דבריו בק"צר

אמיץ. דפנחס כולל שתי נפשות דיוסף ויתרו והיה צריך לתקן שני דברים הא' מצד יוסף על טפין דאזדריקי. והא' מצד יתרו שפטם עגלים לע"ז. וראה פנחס בזמרי שבא על כזבי והיה ע"ז דפעור. והנה גם נדב ואביהוא היה בהם מעין דוגמא שלא רצו לישא אשה ודומה לענין יוסף. והב' שהקריבו אש זרה ודומה ליתרו שהקריב לע"ז ופנחס היה מוכרח לתקן דברים אלו וגם נדב ואביהוא היו מוכרחים לתקן עצמם מאלו הב' דברים לכן נתעברו בפנחס כדי שיהיה לו כח לתקן התקון שלו ושלהם ביחד בפעם אחד. וז"ש וירא פנחס ר"ל בעין שכלו ראה ברוח הקדש שעליו מוטל לתקן אשר עיות בראשונה לכן קם מיד מתוך העדה עד כאן קיצור דבריו והוא האריך בהקדמות נוראות. ולפי דבריו יש לרמוז ויק"ם מת"ך גימטריא יתרו. ואע"ג דכתיב מתוך ביו"ו ראיתי בספר כנפי יונה בריש חלק ב' במדות שהתורה נדרשת על דרך האמת ואחד מהם הוא תמעיט אעפ"י שיש לו כגון ו' של חולם יו"ד של חירק עכ"ל ואם כן יש לרמוז במאי דקמן כי ויק"ם מת"ך גימטריא יתרו. והבן יקיר החכם השלם עצום ורב כמה"ר אברהם זלה"ה רמז כי ויקם גימטריא יוסף עכ"ד ז"ל. וזהו הרמז וירא פנחס מה שפגמו אבותיו ויקם מתך שרמוז בגימטריא יוסף יתרו. וממילא מובן מאמרם ז"ל שהשבטים ר"ל נשיאי השבטים היו ע"ד מש"ה וישלח משה וישלח ישראל ואמרו רז"ל שהעם הם הגדול. והגדול הוא העם. והתחילו הם מבזים שאבי אמו פטם עגלים לע"ז ואיך יהרוג נשיא על שעבד ע"ז וכו' בא הכתוב ויחסו אחר אהרן כלומר מטעם זה עצמו שפטם אבי אמו עגלים לע"ז הוצרך לעשות זה לתקן ונתקנו גם נדב ואביהוא והראיה שנתעברו בו וזה רמז באומרו בא הכתוב ויחסו אחר אהרן בן אהרן הכהן שהוא עצמו נדב ואביהוא דתרין כחד תרין פלגי גופא. וא"ל למשה הקדם לו שלום דגם משה היה בו מבחינת יוסף כמ"ש הרב הנשי"א ז"ל. ועתה שנתקן הקדם לו שלום בחינת יסוד שתקן ככל הדברים אשר דברנו. וזה אפשר להבין מאמרם ז"ל פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן בדין הוא שיטול שכרו דהיה ס"ד דמאחר דנתעברו בו נדב ואביהוא לסייעו להרוג זמרי אימא דמגרעות נתן לשכרו דגדולי ישראל היו בגר"ם המעלות. לז"א בדין הוא שיטול שכרו דאלמלא הכין עצמו וגמר למסור עצמו בקנאתו לה' לא נתעברו בו ונמצא דהוא מסר עצמו על ק"ה. ולא מיבעיא ששכרו אתו על הריגת זמרי ואביזריה והצלת ישראל אלא גם על נדב ואביהוא שנתקנו נוטל שכר וז"ש פנחס וכו' בן אהרן שנתעברו בו נדב ואביהוא גם על זה נוטל שכרו כי הוא יסוד המעלה:

פרק כו

פסוק ה

החנוכי הפלואי. אמרו רז"ל שם י"ה מעיד עליהם שלא חטאו. יש לחקור לפי מ"ש אני הדל בדרושים דמהריבוי שהיו יולדות ששה בכרס אחד. טובה תוכח"ת מגולה דהיו כשרות דאם העובר עבירה מוליד ממזר היינו שעולם כמנהגו נוהג ודרך טבע בחיבורם להוליד אך זהו כדרך העולם. אבל אם יהיה נס כמצרים שיולדות ששה בכרס אחד זהו דרך נס ולא עביד ניסא לשקרי ומוכרח דהכל זרע קדש זרע כשר וזה מופת חותך. והא תו למה לי החנוכי הפלואי דשם י"ה מעיד עליהם. ואפשר לומר דהגם שהמופת גלוי שהיו כשרות במה שהיו יולדות ששה בכרס אחד. מ"מ עדיין אפשר שאיזה נשים ישראליות היו אנוסות מגוים ושריותא נינהו וגם בניהן כשרים דרוב בעילות הלך אחר הבעל והם כשרים. ולהכי אתא קרא החנוכי הפלואי דשם י"ה מעיד עליהם שלא היה צד זנות כלל בשום אופן. ומה שאמרו רז"ל שבדקן כסוטות במרה היינו להודיע לישראל כשרות נשיהם לבל יחשדום שהיה צד זנות אפילו באונס דמשפט הסוטה הוא דאם נקיה היא אשה כי תזרי"ח ופניה מאירות וזהו דוקא כשהיא טהורה לגמרי. אבל אם נאנסה היא כנשים שאינן זהירו"ת ואינה משבחת כמו שכתבנו בעניותנו בה' סוטה והכא כל הנשים השביחו והאירו זר"ח העודף. והן עתה נמצא דבמוט"ב תלתא כחדא גילה צדקת הנשים על ידי רבוי בדיקה עדות החנוכי הפלואי ראשי תיבות רבע ריבוי בדיקה עדות וזה רמז ומספר את רב"ע ישראל ואמרו רבותינו ז"ל דכב יכול מונה רבעיותיהן. ורמוז בתיבת רבע צדקתן כאמור:

פסוק כג

לפוה משפחת הפוני. לכאורה הול"ל הפווי. ויש לרמוז כי הפוני רמז ה' שהיא מלכות פ"ו גימטריא אלהים נ' רמז לן' שערי בינה י' חכמה ודוק כי קצרתי:

פרק כז

פסוק ב

ותעמדנה לפני משה. מאן דאמר שלא היו יחדיו בבית המדרש. לפני לפני דייק וקשה איך סדרם הכתוב למפרע. ותירץ רשב"ם ז"ל שהכתוב לכבוד משה הזכירו קודם. א"נ יש לומר דאף בתחילה שעמדו לפני הנשיאים סדרו דבריהם כאלו היו לפני משה. לאמר נראה שקרבו לעמוד נגדו כאומרו ותקרבנה רק לא דברו הן רק על יד מורשה שליח זהו לאמר. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירוש כ"י:

פסוק ז

כן בנות צלפחד דוברות נתן תתן להם וכו'. לכאורה נראה יתר ח"ו מאמר כן בנות צלפחד דוברות ומה חסר המקרא אי הוה כתיב ויקרב משה את משפטן לפני ה' ויאמר נתן תתן וכו' ואני בעניי כתבתי בספרי הקטן ראש דוד על הסדר שדבריהן מיוסדות על אדני פז ובכלל מ"ש כי בחטאו מת דכיוין להודיע דחייבין במצות במדבר והוא צדיק ואינו חילול שבת דהוי מלאכה שאינה צ"ל או גדולה עבירה לשמה ועל זה אמר ה' כן בנות צלפחד דוברות דמה שאמרו על אביהם אמת ולכן הזכירו ה' ואמר בנות צלפחד כי בזה הורה דאביהם בג"ע כמ"ש בזהר הקדוש וה"נ אמרו פרק חלק דאמר בר ליואי דהבטיחו לו ולאביו לע"הב ע"ש. והרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י פירש כן בנות צלפחד לפי שאמרת והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי בדין הוא שתענש בנות צלפחד דוברות ולא אתה. נתן תתן להם דרשו חלק בעבר הירדן וחלק בארץ י"ל יאיר בן מנשה לקח בגבורתו חוות יאיר גם בספר יהושע מכיר איש מלחמה ולקח בגבורתו בעבר הירדן מזה הצד זהו גם בעבר הירדן א"נ כי בעבר הירדן היה רב לבני ראובן וגד הוסיף עליהם משבט מנשה כי יוסף נחלק לשנים נטל אותו שבט היתר המחודש וחילק החצי בעבר הירדן והחצי בארץ ישראל ולא הספיק לכדי הבנות עד שהשלים להם חלק בארץ ישראל עכ"ד הרב ז"ל הנזכר:

פרק כח

פסוק ד

את הכבש אחד תעשה בבקר. פירש"י ז"ל דאע"ג דכתיב בפרשת תצוה הו"א דהוא אזהרה ליומי המילואים וכאן צוואה לדורות. והקשה הרב חזקוני ז"ל בפרשת תצוה כתיב לדורותיכם ותירץ דמיעוט דורות שנים ולא יותר לכך צריך האי קרא דכתיב צו דמשמע זירוז מיד ולדורות עכ"ד ודבריו קשים דרש"י כתב דהוא אזהרה לימי מילואים משמע דוקא. ועוד יש לגמגם ואפשר לומר דבפרשת תצוה כתיב עולת תמיד לדורותיכם והו"א דלדורות תסגי בעולת הבקר כמו שיהיה לעת"ל כמ"ש רד"ק ז"ל ביחזקאל סימן מ"ו. ואפשר דלהכי כתיב התם עולת תמיד לדורותיכם לרמוז דעולה אחד היא תמיד גם לעת"ל. אם כן היה מקום לומר דשני כבשים הם בימי המלואים דוקא להכי כתיב האי קרא ודוק:

פרק ל

פסוק ב

ראשי המטות. סמך לפרשת רגלים לומר שהרגלים נקבעים על פי ראשי המטות. א"נ סמך פרשת נדרים לרגלים רמז שלא יאחר נדרו יותר משלש רגלים. מפרשים:

פסוק ג

לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה. מלבד גופיה דקרא יש לרמוז דאם האדם ישמור לשונו מלדבר שום דבור אסור ויהיה נשמר מדברים בטלים ויקדש פיו אז כל אשר יבקש מה' ישמע תפלתו. וז"ש לא יחל דברו לא יעשה דברו חולין שלא ידבר דברים בטלים ומכ"ש דברים האסורים. אז ככל היוצא מפיו יעשה ה' וישמע תפלתו ולא עוד אלא אפילו בלי תפלה כל אשר יאמר יתקיים כמו רבי חנינא בן דוסא. והרב עיר וקדיש רבינו מהר"ר חיים ויטאל ז"ל פירש משם הרב מהר"ר שמעון טירנו ז"ל לא יחל דברו לא יעשה דברו חולין הלא תראה ככל היוצא מפיו יעשה כי כל אשר ידבר הוא פועל למעלה אם לטוב אם למוטב שאם ידבר דברי תורה ודברי קדושה מעורר ברוחניות ובקדושה למעלה. ואם ח"ו מדבר ל"הר ודברים האסורים הוא פועל בסט"א ח"ו וז"ש ככל היוצא מפיו יעשה למעלה אם טוב או לאו עכ"ד ואפשר לרמוז בהקדמת ששמעתי דלא יפלא האדם איך מדבר בעה"ז השפל למטה ודיבורו עושה רושם למעלה הלא תראה היין שהוא במרתף ומונח בחבית סתומה בעת שדורכים הענוים אף שהוא רחוק מאד היין שבחבית מתנועע והוא פלא ומזה נקח ראיה על הדבור שהוא פועל למעלה ולרמז זה לא יחל דברו ככל היוצא ר"ת גימטריא יין עם הכולל דמן היין נלמד. עוד יש לרמוז לא יחל דברו ככל ס"ת אלול שצריך לשוב באלול כמ"ש רז"ל וס"ת היוצא מפיו יעשה הוא אוה דבשמירת הלשון יבא משיח ויהיה שמו וכסאו שלם שהוא אותיות או"ה דהכל תלוי בלשון:

פסוק יד

אישה יקימנו ואישה יפרנו. בגימטריא דכמו הבעל מפר החכם יתיר. פענח רזא. ואפשר דרצה לרמוז מ"ש הרב כלי יקר ז"ל דטעם דהחכם מתיר נדר לעם הארץ שהוא כבעל דמפר נדרי אשתו כן החכם שליט ומושל על עם הארץ ובזה נתן טעם הרב עיר בנימין בשם הגאון מהר"ש ז"ל דלכן לא רצה פנחס לילך אצל יפתח להתיר לו נדרו שאמר הוא צריך לי ואני אלך אצלו וגם לא יפתח רצה לילך ובין כך ובין כך אזלת בת יפתח. וזו היא שקשה על גדול הדור פנחס איך יצאה שגגה כזו מלפני השליט. אכן כיון דטעם שהחכם מתיר לעם הארץ היינו שהוא מושל ושליט עליו היינו דאמר פנחס הוא צריך לי שטעם ההתרה שאני מושל עליו ואם כן איך אני אלך אצלו זהת"ד ולרמז זה באה

גימטריא זו להשוות החכם לבעל כי הוא מושל על עם הארץ. ובמ״א כתבתי אני הדל דמ״מ נענש פנחס על זה כמו שאמרו רז״ל על פסוק לפנים היה ה׳ עמו. דעדיין היה צריך פנחס ללכת אצל יפתח ולומר לו דע שלא מסיבת גדולה אני רוצה שתבא אצלי להתיר לך. רק שעל פי הדין צריך כך. ואז ודאי יפתח היה הולך אצלו להתיר לו נדרו:

פרק לא

פסוק ב

נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך. אמרו רז״ל שתלה אסיפתו בזה ויש להבין מה צורך לומר לו דיה לצרה בשעתה. ואפשר דהיה זה להודיעו דישראל הם מצטערים באסיפתו ומכירים כי הוא עמוד הימני הושיעם כמש״ה וימסרו וארז״ל על כרחם וכו׳ ועוד להגדיל שכרו דאע״ג דידע דתלוי בזה אסיפתו נזדרז תכף לקיים מצותו יתברך וכמ״ש במדרש רבי תנחומא על הסד״ר. ושמעתי מהחכם השלם הרב כמהר״ר שלמה מזרחי זלה״ה שפירש כמ״ש רז״ל דנקבר שם משה רבינו ע״ה דקליפת פעור רוצה לקטרג ורואה קברו של מרע״ה ונכנעת וז״ש נקום נקמת המדינים אף אחר שתאסף דהיות קברו שם מכניע קליפתם וזהו נקמתם:

פסוק נ

ונקרב את קרבן ה׳. כלומר אם נקריב קרבן שמורה שאנחנו חטאנו והנה אמרנו לא נפקד ממנו איש ולא נפרד אם כן אין כאן עבירה. אין זה כי אם מחשש הרהור לכפר על נפשותנו. הרב הגדול מהר״ר וידאל צרפתי ז״ל בפירושו כ״י. ואפשר לרמוז דז״ש את קרבן ה׳ דהיינו לכפר על הרהור שאין מכיר בו אלא ה׳. והוא בחלקו יתברך שנתן באדם השכל והידיעה דג׳ שותפין באדם וזה חלק אדם מאל הידיעה והמחשבה ובזה חטאנו וז״ש קרבן ה׳ כי חטאנו בחלקו. וכתבנו בעניותנו במ״א דזהו מדת רחמיו דמי שחוטא בחלקו שהיא המחשבה מתכפר ומחשבה רעה אין הקב״ה מצרפה למעשה וזש״ה ולך אדני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ולא כמחשבתו והארכנו בעניותנו שם בס״ד:

פרק לב

פסוק מב

ויקרא לה נבח בשמו. הרב זרע ברך רמז במדבר לשון הרע דשתים רעות עשה ובספר ילקוט ראובני רמז לה נבח לה ר״ת לשון הרע נבח שמדבר לשון הרע יבא בכלב נובח ואני הדל בנחל קדומים רמזתי בהקדמת הרב זרע ברך ע״ש. ואפשר לרמוז דראשי תיבות לה נבח בשמו הוא נבל דהמדבר לשון הרע הוא נבל. ואם נשמר מהלשון הוא נקרא חסיד שהוא גימטריא נבל. דשומר הברית נקרא צדיק:

פרק לג

פסוק א

אלה מסעי בני ישראל וכו'. אפשר לרמוז בעירוב פרשיות מה כתיב למעלה ויקרא לה נבח וכתב בספר ילקוט ראובנו דמדבר לשון הרע יבא בכלב נבח כמ"ש לעיל. וישראל במצרים לא היה בהם דלטורין. וכבר ידוע דמדה טובה מרובה ואפשר דמשום הכי זכו ולא יחרץ כלב לשונו דלא היה לקליפת כלב אחיזה בהם והיא נכנעת לפניהם. וזה רמז הסמיכות ויקרא לה נבח שמדבר ל"ה יבא בכלב נובח. וכל קבל דנא אלה מסעי בני ישראל שנשמרו מלשון הרע יצאו מארץ מצרים ולא יחרץ כלב לשונו שקליפת כלב לא היה להם אחיזה ונכנעה לפניהם:

אשר יצאו מארץ מצרים לצבאותם. כלומר בעבור ריבויים כמו שאמרו ז"ל דבשביל ריבויים יצאו לפני זמנם וזה רמז לצבאותם. ובקונטריס פני דוד רמזתי באורך כל הפסוק הזה ע"ש. ובתיבת אש"ר יצאו מארץ מצרים אשר גימטריא דצ"ך עד"ש באח"ב שלקו המצריים ובזו יצאו ממצרים והיה בכח סטרא דיובלא הרמוז כתיבת אשר. וזכו לזה בעבור האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב אשר ימי חייהם תק"ב כמספר אשר עם הכולל וכל זה רמוז במ"ש בני ישראל אש"ר יצאו מארץ מצרים וכבר הארכנו בהקדמות האלו בדרושים בס"ד:

פסוק ב

ואלה מסעיהם למוצאיהם. רמז למסעות שחזרו לאחוריהם. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי בפירוש כ"י:

פסוק יג

ויחנו באלוש. בנחל קדומים כתבתי משם גאוני קמאי בספר רבינו אפרים ז"ל כי באלוש ירד להם המן בזכות שרה ושרה זו יסכ"ה בגימטריא המ"ן ע"ש ועתה ראיתי שכן כתב בספר פענח רזא ע"ש:

פרק לד

פסוק ד

מנגב לקדש ברנע. תרי קדש ברנע היו. עיין פענח רזא באורך:

פסוק יט

למטה יהודה כלב בן יפונה. מה שלא הזכיר נשיא ובפני דוד הבאתי תשובת רב נסים גאון ע"ש ועיין בפענח רזא:

פרק לה

פסוק יא

והקריתם. לשון הפעיל מקריאה כי מקלט היה כתוב על פרשת דרכים שש הערים האלה למקלט הלמ"ד מורה אף בלי כיוון קליטה. ולא כן הארבעים ושתים עיר. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל ודבריו חיים:

דברים

פרק א

פסוק א

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל. אל"ה ר"ת אבק לשון הרע דבזה נכשלים כלן כמ"ש רוב בגזל ומיעוט בעריות וכלן באבק לשון הרע וזה רמז אלה אבק לשון הרע. אל כל ישראל דכלן נכשלים באבק לשון הרע. מפרשים. ואפשר לרמוז הדברים אשר דבר משה לרמוז על דברי תורה דשתים זו עיקרי הדת לשמור הלשון מל"הר וכל דיבור אסור ולעסוק בתורה דבעוה"ר בשביל ביטול תורה נחרב הבית כמש"ה על עזבם את תורתי ומוכח בז"ח דגם חרבן בית שני בעון ביטול תורה וגלות זה המר והארוך לתקן ל"הר וז"ש הקול קול יעקב הקול לעסוק בתורה קול שלא לדבר ל"הר וכבר כתבנו בדרושים דהקנה של אד"הר לא נפגם וע"כ עסק התורה מועיל מאד וכלפי לייא הפוגם בלשון חמור מאד כי הוא פוגם אבר שלא פגם אד"הר ובזה תלוי פגם היסוד וזה רמז קנ"ה עם הכולל בגימטריא יוסף שהוא יסוד:

פסוק יב

איכה אשא לבדי. בדברים רבה חד אמר בעת יתרו. וחד אמר במתאוננים. ויש להבין למ"ד במתאוננים הרי ה' לא אמר אלא אספה לי שבעים איש לא דיינים שרי אלפים וכו' ויש לישב:

פסוק כט

לא תערצון. כי בציור חוזק הפועל וחולשת המתפעל יגדל הפחד. ובדבר הזה ברוב האותות העשויים אינכם מאמינים סיבה שלא תאמינו רק אשר תראו נס. וישמע ה' את קול דבריכם לרבות הבכיה כד"א וישאו כל העדה ויתנו את קולם מילא אחרי ה' כי היה לו אומץ לב ויהס כלב לא כן יהושע רק אחר כך קרע לזה לא הזכירו בפרשת שלח וגם כאן לא סמכו רק אחר גם בי התאנף כאלו אף הוא בכלל כעס זהו העומד לפניך לא בזכותו לזה אותו חזק כי חלש הוא הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י. ואני ברגליו אעבורה דאדרבא הכתוב גלה צדקתו של יהושע שהיה לו טעם מה שלא

עשה כמו כלב. והטעם כי כבר ידעו כל ישראל מנבואת אלדד ומידד שיהושע מכניסם לארץ לזה לא היה יכול לבא בחזקת היד כמו כלב כי יאמרו שלכבודו עושה להשתרר בארץ. וז"ש זולתי כלב וכו' יען אשר מלא אחרי ה'. ויהושע נסוג אחור והיה טעמו גם בי התאנף וכו' יהושע וכו' ולהיות נוגע בדבר לכן לא התאמץ כמו כלב:

פסוק לח

יהושע בן נון העומד לפניך הוא יבא שמה. אפשר דרמז דזכה בשביל ששמש אותו וגם שהוא עניו וגם שתלמידו של משה הוא והו"ל כאלו הוא בא וכמ"ש רש"י ז"ל ידעתי כי אחרי מותי דכל ימי יהושע היו כשרים אך תלמידו חשוב כגופו וכל זמן שיהושע חי היה נראה כאלו הוא חי עכ"ד רש"י ז"ל. וז"ש יהושע בן נון זכה על שהוא עומד לפניך והיה שכרו ור"ת הוא יבא י"ה דמי שהוא עניו שם י"ה שומרו כמ"ש גורי האר"י ז"ל ובזה פירשתי בעניותי מ"ש בתרגום המיוחס ליונתן ובגין דחמא משה ענותנותיה קרא שמיה יהושע דהענוה שכרה דשם י"ה שומרו ולכן קראו בשמו יהושע. ותיבת שמה אותיות משה דחשיב כאלו אתה תבא. ור"ת הוא יבא שמה גימטריא שדי עם הכולל כי שדי בעזרו:

פרק ב

פסוק ה

עד מדרך כף רגל. אפשר דהכוונה עד שיתבררו הרגלים מהסט"א על דרך מה שכתב רבינו החר"י זצ"ל בכוונת משז"ל בעקבות משיחא חוצפא יסגא. וזה רמז עד מדרך כף רגל לברר ניצוצי הקדושה ועוד כתבתי בלקוטי רמזים וגימטריאות בפסוק זה בס"ד:

פרק ג

פסוק כא

ואת יהושע צויתי בעת ההיא לאמר וכו'. צריך לדעת מה ציוה ליהושע. וגם לאמר שפירושו לאמר לאחרים. והרב החזקוני כתב כענין שנאמר פרשת פנחס ויסמוך את ידיו ויצוהו ע"ש ואינו מתישב. והפשוט הוא שציוהו שיאמר לישראל תדיר כמו שאומר לו עתה לא תיראום וכו'. ואפשר לומר כמ"ש רז"ל שעמדה לו חמה למשה רבינו ע"ה במלחמת סיחון כשם דעמד ליהושע ע"ה וכתבתי בעניותי בפני דוד דלא נכתב בפירוש רק בג"ש דאחל אחל דלמרע"ה לאו רבותא היא דפני משה כפני חמה. אך יהושע ע"ה דהוא כפני לבנה ויגזור על החמה הוי רבותא. וזה רמז ואת יהושע ונכתב מלא דביום שעמדה חמה ליהושע יתגדל שמו וזה רמז ואת יהושע צויתי בעת ההיא לאמר שהוא

יאמר שמש בגבעון דום והיינו דקאמר עיניך הרואות את כל אשר עשה לרבו שעמדה חמה כן יעשה לכל הממלכות כלומר דבמלחמות ההם כה יהיה שתעמוד חמה:

פסוק כג

ואתחנן. כתב הרב פני יהושע בחידושי שבת דאמרו במדרש פליאה דמשה רבינו ע"ה התפלל תקט"ו תפלות כמנין ואתחנן ע"ש ונעלם מהרב ז"ל דהוא מדרש רבה פרשת וזאת הברכה:

פסוק כו

רב לך. לפי מה שפירשתי בפני דוד מאז"ל את גדלך זה מתן תורה דחש שמא בשביל שבא מיוכבד לכך לא נכנס לז"א את גודלך שנתת תורה וא"ל רב לך דהמצות משפט אלהי הארץ עש"ב אפשר לרמוז רב לך ר"ת רחל בבואה לארץ כשלה. גם אתה הגם שקבלת התורה לבא לא"י חמור יותר ודוק כי קצרתי:

פרק ד

פסוק ט

והודעתם לבניך ולבני בניך. רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל בפרפראותיו כתב שלשה נונין הפוכין לומר כל מי שהוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מזרעו עכ"ל ובספר דרוש שמואל סוף פרשת דברים הביא מ"ש התוספות דהיינו ברואין זה את זה וכתב וז"ל לכן סמך יום אשר עמדת ר"ל שעמדת בעולם עמהם. ומ"ש בעל הטורים שלשה נונין הפוכין צ"ל שלשה בנים דק' שלשה בנים והפוכין בלשון בני בניך בני בנים קודמין לאביהם דהול"ל ב"פ לבניך ולבניהם אלא לומר שלשה דורות ועוד האריך. ועמו הסליחה דמ"ש דלהכי סמך יום אשר עמדת ר"ל שעמדת בעולם עמהם. אתמהא אמאי צריך סמך לזה הרי כתיב והודעתם לבניך ולבני בניך שהוא יודיע לבניו ולבני בניו א"כ הם בעולם שהאב מצווה להודיע לבניו ונכדיו. גם מה שהגיה בדברי ר' בעה"ט הגהתו לא נהירא ודיוקו אינו דיוק וישוב אין זה מן הישוב. וסוף דבר שפירושו היינו דבהיות בנים הפוכים נר' שהם ג' דורות רואין זא"ז וכבר כתבתי דלהכי לא אצטריך כמפורש בכתוב ברואין זה את זה דכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך וכמש"ל ויש מי שאמר דמ"ש ר' בע"הט צ"ל תכופין שהג' נונין סמוכות זו לזו לרמוז ברואין זה את זה עכ"ד ולא נהירא דרבינו בעה"ט לא בא אלא לרמוז דאין התורה פוסקת. אבל ברואין זה את זה בהדיא כתיב ואפשר לפרש דג' נונין הפוכין ר"ל כי אות נו"ן נקרא נו"ן ביושר ונקרא נו"ן למפרע והוא רמז שבהיותם ת"ח גם כשיפטרו לבית עולמם. עוד יחזרו זרעו למפרע להיות חכמים וז"ש ג' נונין הפוכין כלומר דאות נו"ן גם אם תהפך היא נו"ן למפרע והוא רמז דאין התורה פוסקת כמו נו"ן דאחר שהיא נו"ן אם תהפכנה היא נו"ן וכן הם יהיו

ת"ח אחרים בזרעם כמותן והם ג' נונין הפוכין ע"ד הפוך בה והפוך בה ובתלתא הויא חזקה ואם נאמר דבס"ת שלהם היו אלו הנונין הפוכין או איזה שינוי. כמו שיש ס"ת שיש להם אותיות עקומות ומלופפות ואין בס"ת שלנו. אתי שפיר ורמז בהפוכות על דרך שכתבתי דאחריהם עוד נהפכים דזרעם כמותם ואין התורה פוסקת. גם רמוז מ"ש בספר חסידים דאם אחר דהוחזקה התורה בהם נזדווגו בניהם בזווגים שאינם הגונים התורה פוסקת ומ"מ אחר הזמן תחזור התורה בהם כמ"ש שם סימן תקנ"ז ועמ"ש אני הדל בקונטריס ברית עולם דף קכ"ב ע"ב. ולכן נוני"ן הפוכין דזמנין דאחר שהוחזקו בתורה ע"י זיווג שאין הגון התורה פוסקת. ומ"מ נונין הפוכין שעוד שיתהפך שיחזור הדבר כמו שהיה ודוק היטב:

פסוק לג

השמע עם קול אלהים וכו' או הנסה אלהים וכו'. יש להרגיש דהוי"ל לומר ברישא או הנסה ואח"כ השמע עם. ואפשר דרמז די"מ היה בזכות התורה ולכך הקדים השמע עם דזה גרם הנסה וכו' לבא לקחת לו דייקא:

פסוק מב

אשר ירצח את רעהו בבלי דעת וכו' וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל. אפשר דרמז דלישראל הדין הוא שוגג רעהו. ואך משה רבינו לעצמו היה מקלט אף שהיו גוי ומזיד כמו שאמרו רבותינו ז"ל ורבינו האר"י ז"ל:

פרק ו

פסוק ט

ובשעריך. כי פתחי המדינות חייבין במזוזה והוא כמו באחד שעריך שפירושו עיר. או כפי הפוסקים דצריך דלתות לחיוב המזוזה וזהו ובשעריך. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כתיבת יד ועוד האריך בזה:

פרק ז

פסוק יב

והיה עקב. מה כתיב למעלה לא מרובכם וכו' לא מפני שאתם מקיימים המצות וכו' אלא בזכות שאתם ממעטין עצמכם וכו' עד כאן לשון מדרש ר' תנחומא עיין שם באורך. ויש לדקדק אמאי לא דרש זה לעיל בפרשת ואתחנן בפסוק לא מרובכם. ואמאי המתין לדורשו בפרשתנו פרשת והיה עקב. ואפשר דרוצה לדרוש פרשת והיה עקב בזה. ודריש עקב שאתה ממעטין עצמכם כעקב שהוא סוף. וגם כתיב עקב ענוה. וז"ש והיה עקב בעבור שאתם ענוים דין גרמ"א וסב"ת עשויה תשמעון את המשפטים האלה ונתן לכם התורה בעבור הענוה. ואפשר לרמוז במ"ש המשפטים האלה כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל

בפסוק לשפוט את הארץ ר"ת לאה כי ממנה המשפט עכ"ד וזה רמז המשפטים האלה. האלה אותיות ה' לאה כי ממנה המשפט. ואפשר לקשר והיה עקב דרומז לענוה כמו שאמרנו ולכן זכו את המשפטים בחינת ה' לאה וידוע דלאה נקראת ענוה כמ"ש רבינו האר"י זצ"ל בסוד עקב ענוה ואמרו רז"ל מה שעשתה ענוה וכו' ובזה אתי שפיר. ואפשר זה טעם מ"ש בב"ר פרשת ויחי דרוב הסנהדרין היו משבט יהודה כי הוא בן לאה בחינת לאה ממנה המשפט. וכן לוי בן לאה כתיב בו יורו משפטיך ליעקב. ואמרו רז"ל לא משכחת צורבא מרבנן דמורה אלא מלוי וישכר דשניהם בני לאה. וז"ש דהלכה כבית הלל מפני שהם ענוים דהמשפט בלאה הנקראת ענוה ודוק כי קצרתי:

עקב תשמעון. אותיות שבת סמוכות וסמוך ליה את המשפטים האלה לומר לך ששקולה שבת ככל התורה רבינו מהר"ר אליעזר מגרמיזא ז"ל בכ"י. ואפשר לרמוז לפי דרכו דרך הקדש כי אותיות קע הנשארות מעקב גימטריא ימנע. ואותיות הנשארות מתיבת תשמעון הם מעון כי השומר שבת מתרחק מהעבירה כמ"ש רז"ל בילקוט פרשת בשלח וזה רמז שבת ימנע מעון. הם תיבות עקב תשמעון על דרך האמור. ובמדרש רבה ריש סדרין אמרו וז"ל אימתי שמרו ישראל את השבת כשם שראוי לה תחלה כשנתנה להם באלוש וכו' ואת סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת לא נתתי לך אלא לטובתך כיצד אר"ח בר אבא את מקדש את השבת במאכל ובמשתה ובכסות נקיה ומהנה נפשך אני נותן לך שכר וקראת לשבת ענג וכו' מה כתיב אחריו אז תתענג וכו' עכ"ל ויש להעיר מה ס"ד שהשבת נתנה לרעה ח"ו. ואפשר לומר כמ"ש בזהר חדש דגלות מצרים היה על מכירת יוסף ולכך ישבו רד"ו שנה וכשבאו למרה קטרגה מדת הדין שהיו צריכים לישב בגלות שבעה פעמים רד"ו שבע כחטאתם וה' ברחמיו נתן להם השבת לכפר עליהם דההוא צדיקא בשביעאה אחיד ובזה ניצולו ממדת הדין. וז"ש אימתי שמרו ישראל את השבת כראוי בתחילה כשנתנה להם דהיינו שנצטוו במרה ע"י קטרוג מד"הד. והיינו דקאמר את סבור שמא לרעתך נתתי לך את השבת פירוש בשביל רעתך שנתחייבת בקטרוג מד"הד ולהצילך מהשעבוד נתתי לך את השבת. לא נתתי לך אלא לטובתך כלומר דמלבד דהשבת אגוני מגנא ואצולי מצלא עוד בה שהיא לטובתך וליטול שכר:

פסוק יט

המסות הגדולות וכו'. כתב בספר פענח רזא בפסוק זה ימצאו כל אותיות אלפא ביתא חוץ מהב' וכן בכל פסוקי אותות של מצרים נעלמה מהם ב'. מפני כי ב"פ יעשה הקב"ה כזאת דהיינו במצרים ולעתיד כדכתיב כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צור עכ"ל וכן כתב רבינו בע"הט ברמזיו. ונראה שכוונתם דאין צורך שיהיה ב' דכבר יש ב' במעשה

רב במצרים ולעת"ל וזה עולה במקום ב'. וכפ"ז אפשר לרמוז שנגאלו בזכות משה ואהרן שהם ב' והם במקום ב'. א"נ לפי מ"ש בקונטריס בתי הנפש דהשעבוד עלה לגזרת בין הבתרים ולעון מכירת יוסף ובזכות אברהם אע"ה ויוסף ע"ה נקרע הים כמשז"ל ולכך היו ב' ביזות בזכותם ולכך זכות ב' אברהם יוסף עולה במקום ב' ודוק כי קצרתי:

פרק ח

פסוק ט

ארץ אשר אבניה ברזל ומהרריה תחצוב נחשת. הראשונים אמרו ארבעה האמהות ר"ת ברזל. בלהה רחל זלפה לאה עכ"ד ואפשר לרמוז בפסוק כי ארץ ישראל בחינת מלכות ואמרו ברעיא מהימנא דכל נשי ישראל אחידן במלכות. וזה רמז ארץ אשר אבניה אבן בסוד מלכות גימטריא שם ב"ן עם הכולל. נשים באות מאירו"ת ברז"ל ארבעה אמהות. ובזכותן וזכות אבות שנקראו הרים וז"ש ומהרריה תחצוב נחש"ת להכרית נחש ת' גינדא דיליה ס"א ת' איש דעשו. ובקדושת ארץ ישראל וזכות אבות ואמהות אם נזכה יכרת עשו שהוא נחש ות' סט"א שלו וזה רמז תחצוב נחשת:

פסוק יד

ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך. אפשר דיש מחלוקת באחרונים אי שכחה הוי אונס או לא. אבל כשהשכחה נמשכה מפשיעה אפילו למ"ד דשכחה הוי אונס מודה דחייב דקי"ל תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב וז"ש ורם לבבך שפשעת בגאוה ומזה ושכחת את ה"א ובא לך מחמת פשיעת הגאוה ותחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב:

פרק י

פסוק יב

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה. רז"ל אמרו אין ועתה אלא תשובה. כי בהיות אדם חוטא נאחז בסבך הפלונית נוקבא אשר היא יותר גשמית וגימטריא תפ"א עם הכולל היא וחיילות דידה שהיא גימטריא ועת"ה תפ"א. וזה אמרו אין ועתה כמספרו שהוא שם הפלונית. אלא תשובה ובזה הוא מכניע היצה"ר ומבטלם ובתשובה מיחד קבה"ו והרמז ועתה ו' רמז לז"א עת היא מלכות לחברם עם ה' עילאה וזהו התשובה ולכן אמרו אין ועתה אלא תשובה ובזה מבטל פלונית וכחותיה שהם תפ"א כמנין ועתה. והתשובה יפה ע"י הענוה והכנעה והוא העיקר הגדול כי ע"י הענוה נמחלים עונותיו והוי כאלו הקריב כל הקרבנות ונעשה מרכבה לשכינה וניצול מכל גזרות רעות וכהנה רבות כמשז"ל. וז"ש ועתה ישראל שתשוב בתשובה וכי תימא מי יוכל לעמוד בתשובה שצריך סיגופים ותעניות. לז"א מה ה' אלהיך שואל מעמך. מה

הוא על דרך ונחנו מה. ואם אין בך כח לסיגופים ותעניות מה שואל מעמך שתהיה בעיניך כלא חשיב ובזה מתכפרין עונותיך. והענוה לא תהיה אלא ליראה את ה' לא להפך שיאמר מה אני אם אעבור עבירה אין מעשה קטן כלום. ולכן אמר מ"ה וכו' כי אם ליראה שהענוה תהיה לטובה דוקא:

פרק יא

פסוק ו

ואשר עשה לדתן ולאבירם וכו'. ולא הזכיר קרח ובפרשת פנחס הזכיר קרח ושמעתי בשם הרב המקובל כמהו' יעקב פינטו ז"ל דבני קרח עלו והולידו ולכך במשנה תורה לכבוד בני קרח ובניהם שהיו צדיקים לא הזכיר קרח שלא לביישם עכ"ד. וצ"ל דבפרשת פנחס כותב התורה כתב מה שאירע לקרח. אבל הכא משה רבינו ע"ה היה מדבר לישראל. א"נ התם הזכיר קרח שרצה לכתוב ובני קרח לא מתו לכן הוכרח להזכיר קרח:

פסוק כו

ראה אנכי נתן. סופי תיבות גימטריא אדני. וראשי תיבות ראה אנכי נותן לפניכם גימטריא פאר כמו שאמר ישראל אשר בך אתפאר. א"נ ר"ת פאר רמז להקב"ה כב יכול בסוד תפארת וס"ת גימטריא אדני כמו שכתבנו והוא יחוד קבה"ו. וגם הוא רפא כי התורה והמצות רפואת הנפש וזכיתם לזה בזכות אע"ה שאמר עפר ואפר:

פסוק כז

את הברכה אשר תשמעו. כתב רבינו יעקב בע"הט ז"ל בפרפראותיו א"ת הברכה רמז מאל"ף עד תי"ו אם בחוקותי עד קוממיות והקללה מוי"ו עד ה' ואם לא תשמעו עד ביד משה עכ"ל והרב צידה לדרך כתב עליו ואני שמעתי ולא אבין דא"א לפרש דהברכה והקללה הם האמורות בפרשת בחקתי ונשנו בפרשת תבא דהא בהדיא כתיב והיה כי יביאך וכו' ונתתה את הברכה על הר גריזים וכו' עכ"ל ואני תמיה על הרב ז"ל דזהו רמז בעלמא לומר כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל ודרך אגב רמז דברכות בחקתי הם מאל"ף עד תי"ו. משא"כ קללות מו' לה'. ומשם ישמעו וילמדו דהברכות הם בעין טובה. מה שאין כן הקללות. וכן עתה יותר תתחזק הברכה והקריב מן הטורי"ם ברכה שלימה לא כן הקללה וזה פשוט. ורבינו אפרים ז"ל כתב הקללה גימטריא העץ לרמוז כל שהוכה בעץ נתחייב קללה וכאלו קללוהו מן השמים עכ"ל ואפשר לרמוז כפי אשר לימדנו הרב ז"ל דכל זה הוא בעון העץ של אדה"ר שנתקלקלו העולמות ומשם יפרד כל זה. ואמר והקללה בויי"ו לדרוש על דרך שאמרו רז"ל ויתן יתן ויחזור ויתן. וה"נ קללה והקללה רמז עון אדה"ר מתוקן בקבלת התורה וחזרו וקלקלו בעגל והביאו פעם אחרת הקללה לעולם. ולפחות עתה שמע ישראל והיה ברכה. את הברכה אשר תשמעו ס"ת תורה.

כ"כ רבינו בע"הט ז"ל בפרפראותיו ועוד כתב ראה אנכי עשרת הדברות שתחלתם אנכי. ואפשר במ"ש המפרשים דטעם שכר מצות בהאי עלמא ליכא היינו משום שנצטוינו על ידי שליח ואינו עובר על בל תלין דהמשכיר פועלים ע"י שליח אינו עובר וכפ"ז אנכי ולא יהיה לך אשר מפי הגבורה שמענום אוכלים שכר בע"הז. וז"ש ראה אנכי כלומר מה ששמעת אנכי ובשכר זה נותן לפניכם היום דייקא בעה"ז. והקללה אם לא תשמעו דהקללה נפרע בעה"ז. ובנימוקי רבינו אפרים ז"ל כתב אנכי גימטריא כסא. ואפשר דכסא רומז לעו"הב ורמז לבריאה. והתורה נתנה לנו מבריאה. וז"ש אנכי גימטריא כסא ורמז בריאה ומשם התורה הרמוז בס"ת את הברכה אשר תשמעו כאמור:

פרק יג

פסוק ה

אחרי ה' אלהיכם תלכו. כי זו הוא המעלה הגדולה לילך אחר השכינה כמ"ש והי' הולך לפניהם יומם כמ"ש בזהר הקדוש. ואת מצותיו תשמורו ובקולו תשמעו כמשז"ל אבדתם נעשה שמרו נשמע למטרונא שהי"ל שתי מרגליות וכו' ובקולו תשמעו שאתם שמעתם מפי אנכי ולא יהיה לך ומה ששמעתם מפי א"א לשמוע לנביא בהפך ואותו דוקא תעבודו. ובו תדבקון והנו"ן יתירה רמז לחמשים יום אחר יצ"מ ששמעת יום מתן תורה אנכי כמו שאמר הכתוב תעבדון את האלהים בנו"ן יתירה כמשז"ל וז"ש ובו תדבקון. וגם רמז שהיה ע"י ן' שערי בינה כמ"ש בזה"ק:

פרק יד

פסוק א

לא תתגודדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת. הלמ"ד בקמץ. ופירש הרב החסיד מהר"ר יהודה הכהן ז"ל במ"ש בזהר הקדוש משל למלך ששלח בנו וכו' וז"ש בנים אתם ולכן לא תתגודדו והטעם למת קרי לא מת פירוש כי הוא לא מת והוא בג"ע לאור באור החיים:

פסוק כב

עשר תעשר. אמרו רז"ל עשר בשביל שתתעשר וצריך להבין כי תעשר הוא בשי"ן שמאלית והול"ל אל תקרי תעשר בשי"ן שמאלית אלא בימני"ת שהוא לשון עושר כמ"ש אל תקרי שם אלא ושם וכתבו משם הראב"ד ז"ל דהכא מילת תעשר כמות שהוא לשון מעשר והכונה אם עשר עוד תעשר ותמיד תוציא מעשר ומוכרח שתתעשר ובזה תוציא מעשר תמיד:

פרק טו

פסוק ז

כי יהיה בך אביון. שלא לבזותו כי עני הוא קראו אביון מלשון אב. לא תאמץ את לבבך כי הלב מטבעו הוא להשפיע ועושה ישראל רחמנים אלא הוא מאמץ לבו ומכריעו שלא לתת שמהרהר אתן או לא אתן לא תכריע לכך ותחזקהו שלא לתת. או לא תאמץ לבך מלהתנדב ואת ידך מלפרוע לא תקפוץ ידך. או כי נתינת הצדקה או פת או מעות די מחסורו במעות כי בגלל הדבר הזה נתינת פת יברכך כי לזה צדקת האשה יותר מרובה. הרב הגדול מהו' וידאל ז"ל בפרישתו כ"י:

פסוק ח

כי פתח תפתח וכו'. מי שקבל לעשות צדקה וחסד משפיעין עליו מלמעלה ע"י השכינה שם אדני שמנהגת העולם וז"ש פתח תפתח את ידך את יודיך כי מא' עד ט' עולה מ"ה ויו"ד ך' הם ס"ה כמנין אדני הגאון מהו' נפתלי כ"ץ ז"ל בספר סמיכת חכמים דף ט"וב משם המקובלים ז"ל. ועוד לאלוה מילין ציצים ופרחים בלקוטי בס"ד:

פסוק י

נתן תתן לו. ר"ת גימטריא ת"ף רמז שעל ידי הצדקה מיחד קבה"ו ובזה נכנעת הפלונית שהיא גימטריא ת"ף:

פרק טז

פסוק יז

איש כמתנת ידו כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך. כפל הכפי"ן עני"א דרשוני יחיו. ואפשר במה שכתבנו בסמוך משם הגאון מהו' נפתלי ז"ל דמי שקבל עליו לעשות צדקה תכף משפיעין עליו מלמעלה על יד השכינה קודם שיתן וז"ש כי פתח מלמעלה ואח"כ תפתח. וז"ש איש כמתנת ידו וזה כולל למי שנותן לצדקה או למצוה זהו כברכת ה' אשר נתן לך כבר מעת שחשבת לעשות. וזאת לפנים רמזתי בעניותי ואוסיף נפך במאי דקי"ל דהאומרת הילך מנה ואתקדש אני לך אם הוא אדם חשוב מקודשת דלקיחת אדם חשוב שמה נתינה והוי כנותן לה פרוטה לקדושין ובזה פירשו הראשונים ויקחו לי תרומה שלוקחים ממנו כאשר מאת כל איש אשר ידבנו תקחו דלקיחתי הויא נתינה וחשיב כאלו יקחו לי תרומה עכ"ד ולהבדיל אלפי רבבות מאדם חשוב. האדם חשוב מצד חשיבותו לקיחתו הויא נתינה וכמה וכמה יתרונות הכא דמה שהתנדב זה הוא שלו יתברך דקדים ויהיב ניהליה. וז"ש איש כמתנת ידו זה חשוב כאלו אתה לוקח וז"ש כברכת ה' דלקיחתו חשיבה נתינה על דרך אדם חשוב ועוד אשר נתן לך כי אעיקרא הכל שלו. ועוד אפשר להסמיך ולרמוז כאן מה שחקרו המפרשים דכתיב להי' הארץ

ומלואה ובשלמא בדבר שמברך קנאו בברכה כמאמר רבי לוי דאחר ברכה כתיב והארץ נתן לבני אדם וא"כ איך יכול האדם להקדיש דבר או לתת צדקה והרי אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו ויש ליישב בכמה אופנים ואני בעניי תירצתי דפסק הרמב"ם פ"ו דשגגות דהבעל חייב כל קרבנות שהיא חייבת. ואנו יש לנו דין אשה ובעלה עם הקב"ה כב יכול כידוע א"כ הוא מביא כל קרבנות שהיא חייבת וגם נדרים ונדבות דהגם דכתבו התוספות דהבעל אינו חייב בנדרי אשתו ה"ט שאם יקניטנה תדור אלף נדרים וכו' ע"ש ולגבי השי"ת כב יכול לא שייך זה וא"כ יכולים להקדיש ולידור והוא כביכול משלם ולכן אף כי להי' הארץ ומלואה משלו אנו משלמים. וזה יש להסמיך ולרמוז ולא יראה פני ה' ריקם איש כמתנת ידו. וכי תימא אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. לז"א כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך. כלומר כמו שע"י הברכה אתה קונה הדבר ונעשה שלך. כן הדבר הזה דכ"י הוא משלם החובות והנדרים שלך שיש לך דין אשה וס"ת ידו כברכת ה' אלהיך אשר הוא בתורה דהכי הלכה כרבי יהודה כמו שפסק הרמב"ם וכמו שאמרו בפסיקתא ודלא כדעת החולקים. א"נ אפשר איש כמתנת ידו כלפי מי שהוא נדיב ופזרן בעניניו גם לגבוה יעשה כמעשהו בנדיבות. וכלפי מי שהוא קמצן בעניניו ובצרכיו אמר דבשלו הוא רשאי אבל לגבוה צריך שיתן כפי עשרו כעובדא דבן בוסיין בירושלמי דפסחים ואסתר רבתי ומעין דוגמא בצד מה אירע לגדולי ישראל עם אחיו של רבינו עובדיה ז"ל בברטנורא כמ"ש בספר בן שמואל. וז"ש כברכת ה' אלהיך שאם אתה כילי בצרכיך. לגבוה צריך שתעשה כפי עושרך כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך:

פסוק כ

צדק צדק תרדוף וכו'. צד"ק צד"ק גימטריא למשיח דבזכות הצדקה נזכה לימות המשיח. רבינו אפרים בפירושו. ואפשר לרמוז כי צדק צדק גימטריא חש"ף דבזכות הצדקה נזכה להבטחת חשף ה' את זרוע קדשו. ואחר זמן רב ראיתי בספר שבלת של לקט שכתב חש"ף גימטריא צדק צדק אימא עילאה ותתאה עלץ לבי שכיוונתי באיזה גרגיר. ואפשר לרמוז צדק צדק תרדוף כמ"ש חכמי המוסר דנתינת הצדקה מהרה חשובה כשתי צדקות. וזה רמז צדק צדק יחשב לך שתי צדקות אם תרדוף ותמהר נתינת הצדקה דהזריזות לבד מצוה בפני עצמה למען תחיה בעה"ז וירשת לע"הב. אפשר דצריך לכוין בצדקה לעילוי השכינה הנקראת צדק ליחדה עם דודה ואז תבא הגאולה בב"א וז"ש צדק תעשה צדקה בעבור צדק שהיא השכינה ואז למע"ן גימטריא קץ שבזה יהיה קץ הגאולה למען תחיה כי בגלות אינם חיים וירשת את הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך כמשז"ל דעתידה א"י להתרחב מאד מאד וז"ש וירשת וכו'. א"נ כמ"ש במדרש משלי סימן יו"ד שהתורה

נקראת צדקה. ואמרו רז"ל בקהלת רבתי אם בקשת לעשות צדקה עשה אותה עם עמלי תורה. ואמרו בסוף כתובות דע"ה אינם חיים ויש להם תקנה אם יתנו ת"ח מנכסיהם וז"ש צדק שהיא צדקה. עשה עם צדק כינוי לתורה כלומר עם עמלי תורה. למען תחיה שבזה תזכה לתחיית המתים. וירשת את הארץ ארץ חיים אשר ה' אלהיך נותן לך במתנה דזכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע והוא נותן בהוה דלפי זכותו הוא יורש חלק חבירו בג"ע וכל שמרבה זכיות יתרבה חלק הירושה שוב ראיתי במדרש שוחר טוב סימן י"ז שאמרו תורה שכתוב בה צדק צדק תרדף. ולדרכנו אפשר לפרש הכפל כאשר כתבנו בס"ד. א"נ אפשר במה שכתבנו בעניותנו בראש דוד על הסד"ר דפליגי פ"ק דבתרא רבי יצחק ורב נחמן בר יצחק דמר דריש ממציא לו מעות לעשות צדקה ומר דריש ממציא לו בנ"א המהוגנים כפלוגתא דר"מ ור' יהודה בר יצחק דר' יצחק סבר כר"מ דבכל אופן ישראל נקראו בנים ולכן יכול לעשות צדקה גם לשאינם מהוגנים דגם הם נקראו בנים ואמטו להכי דריש שממציא לו מעות לעשות צדקה. ורב נחמן בר יצחק סבר כר' יהודה דשאינם מהוגנים אינם נקראים בנים והצדקה אינם אלא מטעם בנים ומשו"ה דריש שממציא לו בני אדם המהוגנים שיעשה עמהם צדקה והנה יש להרגיש בש"ס דרבי יצחק מאי דריש בכתוב ויהיו מוכשלים לפניך ואמאי לא פריך בגמרא דרבי יצחק מאי דריש בהאי קרא כי אורחיה דהש"ס בכיוצא בזה ואפשר לומר דפשיט"ל לש"ס דהגם דרבי יצחק סבר דשרי לעשות צדקה עם שאינם מהוגנים היינו דוקא שמכוין לעשות צדקה לקיים מצות ה' ועושה צדקה למהוגנים וזמנין גם לשאינם מהוגנים. אבל אם עושה צדקה דוקא עם שאינם מהוגנים ולא לשם ה' אלא אדרבא עושה עמהם צדקה בשביל שאינם מהוגנים אז פשיטא דקללה תחשב לו. וז"ש ויהיו מוכשלים שתמיד ישלוט בהם יצה"ר הנקרא מכשול עד שגם הם סטרא דיליה קראו בשמותם מוכשלים ובזה הצדקה יעשו דוקא לשאינם מהוגנים מפני שהם שנואי ה'. ורבי יצחק מצי למדרש קרא בכי האי גוונא. ובאופן אחר אפשר לומר דסבר רבי יצחק דאיברא דצדקה לשאינם מהוגנים חשובה צדקה דגם אלו מיקרו בנים. אמנם אותה מעלה שצדקה מהפכת מדת הדין למדת רחמים אינה אלא כשיעשה צדקה עם אנשים הגונים. וירמיה אחר שקללם חש שמא בצדקה יהפכו מדת הדין למדת רחמים ואין הדין שולט בהם לזה התפלל שיעשו צדקה עם אנשים שאינם מהוגנים דבצדקה כזו מדת הדין אינה מתהפכת ופועלת הדין. ומשו"ה הש"ס לא פריך רבי יצחק מאי דריש בהאי קרא דהוה פשיטא לש"ס דגם לרבי יצחק א"ש האי קרא אך הוא דוקא לענין להפוך מדת הדין למדת רחמים. ולפי העלות מפום ממלל רברבן הרב פרשת דרכים ז"ל במאז"ל שהמתים שהחיה יחזקאל לא היה בהם

לחלוחית מצוה להורות שהם בנים כסברת רבי מאיר דתחיית המתים אינה אלא מטעם בנים ואין לומר עבד שמכרו רבו וכו' עש"ב. אפשר לומר צדק צדק תרדוף כמ"ד דממציא לו מעות דאפילו לשאינם מהוגנים הויא צדקה. ומיהו כבר כתבנו בסמוך דהיינו דוקא כשיעשה לכל להגונים ולאינם הגונים וז"ש צדק צדק תרדוף ולא תמתין להתבונן אם הוא הגון דצדקה היא גם לשאינו הגון. למען גימטריא קץ כי בזה שאתה עושה צדקה לכל מוכח דגם שאינם הגונים הם בנים ויהיה קץ הגאולה ויבא משיח כמספר צדק צדק דהוא גימטריא למשיח. כלומר הצדקה אהניא למשיח דכיון שהם בנים אב שמחל על כבודו כבודו מחול ויגאלנו. גם צדק צדק גימטריא לנחש לרמוז דאין עבירה מכבה צדקה כמ"ש גורי האר"י זצ"ל כלומר צדק צדק גם דיש נחש אינו שולט בצדקה. וזה אחד מהטעמים דצדקה מקרבת הגאולה דהיא מצוה גדולה ואין עבירה מכבה אותה ויכולה היא שתגן להביא הגאולה. וגם תחיה דזה מועיל לתחיית המתים. וירשת את הארץ דהקדוש ב"ה זורע צדקות ונותן הפירות והוי מתנה דמן הדין אינו חייב ליתן הפירות כמ"ש במ"א וז"ש אשר ה' אלהיך נותן לך תדיר הפירות ובכסא דוד סוף דרוש כ"ד הוא בסגנון אחר:

פרק יז

פסוק טז

לא ירבה לו סוסים. פירש"י אלא כדי מרכבתו. והיא משנה פרק כ"ג וכן אמרו בספרי וכתיב בד"ה סימן י"ח ויעקר דוד את כל הרכב ויותר ממנו מאה רכב ופירשו המפרשים דכדי מרכבתו מותר. ומ"ש בתרגום המיוחס ליונתן לא יסגין ליה על תרין סוסוון תמוה וגם שארית הלשון צריך ישוב:

פסוק כ

לבלתי רום לבבו מאחיו. ולא משל הקדש זהו לשון ספרי וצריך ביאור ואני בעניי פירשתי בעניותי בקונטרס פני דוד ע"ש ועתה מחדש נדפס פירוש ספרי להרב המופלא מר מחותני כמהרד"ף ז"ל וראיתי שכתב משם הרב מהר"א נחום ז"ל קצת ממה שפירשתי בפי"ד וכתב עליו שהוא דוחק והרואה יראה שמה שפירש הוא ז"ל אח"כ אינו מחוור ואין להאריך:

פרק יח

פסוק ג

וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת וגו'. פירוש הטבח שאף שהוא כהן חייב לתת. ונתן לכהן התחיל לשון רבים וסיים לשון יחיד. הדין הוא שאם הוא שה יתן

לו זרוע או לחיים. אבל בהמה גדולה יתן הזרוע לחלקים רבים ואמר הכתוב. משפט הכהנים אם הוא שור. ואם הוא שה יתן לכהן אחד לבד הזרוע כי אין בו דין חלוקה. הרב הגדול מהו' וידאל צרפתי ז"ל בפירוש כ"י. והראב"ע ז"ל בפירושו כתב שהכהן שוחט השלמים זרוע כנגד שכר זרועו בשחיטה והלחיים שכר הברכה והקיבה שכר הבדיקה ע"ש וקשה דמדינא שחיטה כשרה בזר. ותו כששוחט בשאר א"י שאינו בירושלם א"צ שיהיה שלמים וחייב במתנות אף ששוחט לאכול. גם מ"ש כי אלה טובים משאר בשר ל"נ דיש בשר טוב מהם. ועוד יש להעיר וכבר רבותינו ז"ל נתנו טעם:

פרק יט

פסוק יט

כאשר זמם לעשות לאחיו. רז"ל אמרו הרגו אין נהרגין וכתבו ז"ל טעמים לדבר זה. ועיין בשו"ת בשמים ראש שנדפס מחדש בסימן ש"א עיין שם באורך:

פרק כא

פסוק ג

ולקחו זקני העיר עגלת בקר וכו'. כתב רבינו אפרים ז"ל שאין לך מורדת בכל הבהמות כעגלה שהכניסה לפטמה ואין לך מורד כש"ד עכ"ד ואפשר לרמוז כי עגלה גימטריא גיהנם דבזה יצולו מגיהנם. ור"ת עגלה ע"ז ג"ע להי"ר הריגה שהוא ש"ד שהם ד' עבירות היותם חמורות וזו מכפרת על הריגה וכן יש תקון לכל כי רחום הוא ומקבל שבים:

פסוק י

כי תצא למלחמה. מה כתיב למעלה כי תעשה הישר בעיני ה'. אפשר לרמוז מה שאמרו רז"ל במדרש דארבעה מלכים היו חלוקים בענין המלחמה דוד הע"ה הוא עצמו הולך ולוחם. ואסא היה יוצא ולא היה נלחם. יהושפט לא היה יוצא אבל היה אומר שירה. וחזקיה היה יושב בביתו. וכן אמרו בזה"ק וכל ארבעה בחינות אלו רמוזות בתורה. כי תעשה הישר אותיות שירה כמ"ש יהושפט כי תצא למלחמה רמז לאסא דהיה יוצא לבד. וס"ת תצא למלחמה על הוא אהל רמז לחזקיה שהיה יושב באהל ונתנו ה' אלהיך בידך דלכלם ה' ילחם לכם. ושבית שביו. ל?מז לדוד המלך ע"ה שהיה יוצא ונלחם. אי נמי רמז כי תצא למלחמה על אויביך ס"ת אהליך רמז לבתי מדרשות כמו שפירש רש"י ז"ל בברכות ריש דף י"ו ולפי פשוטו רמז מ"ש במכות פ"ב על פסוק עומדות היו רגלינו במלחמה בשעריך ירושלם שהיו עוסקים בתורה. וזה רמז כי תצא למלחמה צריך אהליך בתי מדרשות שיעסקו בתורה. ולפי מדרשו שדרשו רז"ל והמפרשים על מלחמת היצה"ר רמז אהליך שתקון היצה"ר בעסק התורה כמשז"ל אמר הקב"ה בראתי יצ"הר בראתי לו

תורה תבלין. וזה רמז כי תצא למלחמה מלחמת היצה"ר החזקה אימתני ותקיפא. אהליך פירוש שקוד בתורה ואז ונתנו ה' אלהיך בידך. ורמז זה בס"ת בדרך נסתר לרמוז שצריך שילמוד בסתר שאז היא תורה לשמה. א"נ אפשר בכללות ענין זה במה ששמעתי משם המקובלים פירוש מאמר רז"ל מוטב היה לשלמה לגרור ביבין וכו' כי הנה כתב הרב עיר וקדיש מהר"א גאלנטי ז"ל דף צ"ה מספר קול בוכים. דטעם שלמה הע"ה שנשא בת פרעה שרצה לגיירה ולהכניסה ולמתקה תחתיו וטעה כי עדיין לא הגיע זמן אל מיתוק הקליפות ואדרבא היא היתה בעוכריו עכ"ד. והנה בעת נפילת אפים הכוונה ששולח נפשו אל הקליפות ומבררת ניצוצי הקדושה אבל שלמה הע"ה הביא הסט"א לביתו בכבוד ויקר וגדולה ודא עקא וז"ש מוטב היה לו לשלמה לגרור ביבין דהיינו שישלח נפשו לסט"א וילקט משם ניצוצי הקדושה וזהו גורר ביבין עכ"ד וכיוצא בזה ענין יפ"ת כי הנה כתבו גורי האר"י ז"ל שחשק בה מסיבה דיש בה ניצוץ קדוש השייך לשרש נשמתו. ולכך הותר לו ביאה ראשונה במלחמה לדעת ר"ת בקדושין דף כ"ב כמ"ש שם התוספות. ושם במלחמה הוא דומה לנפילת אפים שנפשו הולכת אל הקליפה ומבררת וזהו עיקר מצות יפ"ת. אבל אם אח"כ הביאה לביתו הוא מסוכן להביא הסט"א לביתו. וכן אמרו בספרי וז"ל אביו של זה חשק יפ"ת והכניס שטן בתוך ביתו נעשה בנו בן סורר ומורה וכו' ע"ש דמה שהביאה לביתו גרם רעה לעצמו ולכן צוה הקב"ה והסירה שמלת שביה כדי לנוולה ובכתה וכו' כדי להכניעה. ועם כל זה אינו תקון גמר ויצא בן סורר ומורה. וכ"ש ששלמה הע"ה הביא בת פרעה למלכה בביתו ואחריה רעותיה מובאות המה מלכות ויצא תקלה גדולה. ולכללות הענין הזה יש רמז בפרשת יפת תואר ודוק היטב כי קצרתי:

ונתנו ה' אלהיך בידך. כאיש אחד ושבית שביו של הקב"ה כי הקב"ה גרשם ויאמר השמד ולא כחך עשה חיל. ואתה אינך נותן לב על זה רק נצחת וזחה דעתך וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה מכח היצה"ר הארור. אני יודע כי ולקחת לך לאשה עכ"פ לזה אבקש לך היתר. והבאת גירות אף על פי שהוא מזוייף והסירה שמלתה מעליה לבד לא מתוכה כי עודנה לא לבשה מצות דת יהודית. הרב הגדול מהו' וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י. ועיין מ"ש בכללות הענין בספרי הקטן ראש דוד ע"ש:

פסוק טו

כי תהיין לאיש שתי נשים וכו'. כ"ה הגדול מהר"ם ן' חביב ז"ל (ה"ה גט פשוט וכו') בדרשותיו כ"י יש לדקדק דאי בן השנואה הוא הבכור היכי קאמר ברישא וילדו לו בנים האהובה והשנואה דמשמע דהאהובה ילדה תחילה. ותו דמאי ס"ד לעשות כבוד

למי שאינו ויראה דיובן במה שהוא הדין (הרמב"ם הלכות נחלות פ"ב דין ב') דאם יצא פדחתו בחיי אביו אף על פי שלא הוציא כל ראשו לאויר העולם אלא אחר מיתת אביו ה"ז נוטל פי שנים וה"ה למי שיש לו שתי נשים והראשונה התחילה לילד תחילה דהולד הוציא פדחתו ונשתהה מלצאת עד שהאשה השניה ילדה לגמרי טרם נגמר לידת הראשון. אפ"ה הבן הראשון שהוציא פדחתו תחילה הוא הבכור אף על גב דהאשה השניה ילדה לגמרי קודם גמר לידת הראשון וזה רמז הכתוב וילדו לו בנים האהובה וכו' כלומר דהוא סבר דסדר לידת הבנים הוא האהובה תחילה ואח"כ שנואה מפני שנגמר לידת בן האהובה תחילה ולז"א הכתוב דטועה בדין ולא יוכל לבכר בן אהובה על פני' בן השנואה כלומר כיון דבן השנואה הוציא פניו ופדחתו תחילה לא יוכל לבכר את בן האהובה אף על גב דנגמר לידתו תחילה כיון דפני בן השנואה יצאו תחילה וז"ש על פני' בן השנואה דייקא ודוק:

פסוק יח

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה. מדה כנגד מדה שזה האיש אבי בן סורר איננו שומע בקול אביו ובקול אמו שלו. ולזה היה לו גמולו בן סורר. הרב הגדול הנזכר ז"ל בפירושי כ"י:

פסוק כג

כי קבור תקברנו. שבתחילה היה נקבר בקבר ב"ד ולבסוף כשיתעכל הבשר בקבר אבותיו כדתנן במשנתנו. וזהו כי קבור תקברנו. הרב הגדול הנזכר זלה"ה בפירושו כ"י:

פרק כב

פסוק ז

תשלח את האם. תשלח חרונך תשלח רוחך יבראון ותחדש פני אדמה כן הוא במסרה. אפשר לומר דידוע כי לא כלו רחמיו וברגז רחם יזכור ושפך חמתו על עצים ואבנים ויש מקוה לישראל וכשנשוב בתשובה ירחם עלינו ואליו נשוב כראשונה. וזה רמז תשלח את האם הגם כי בעונותינו כב יכול שלחה אמנו וז"ש תשלח את האם. עם כל זה ברב רחמיו יתברך שפך חמתו על עצים ואבנים וניצולו ישראל וזה רמז תשלח חרונך. ובעזה"י נשוב בתשובה ויעשנו בריה חדשה וז"ש תשלח רוחך יבראון ויגאלנו גאולה שלימה למען שמ"ו ויתיחדו הדודים וז"ש ותחדש פני' אדמה במהרה בימינו. ועוד אפשר לרמוז מ"ש בתקונים דמצות שלוח הקן היא מסייעת לגאולה וז"ש תשלח את האם ובשכר קיום מצוה זו תשלח חרונך על א"ה ואז תשלח רוחך יבראון שיעשנו בריה חדשה ויגאלנו ותחדש פני אדמה:

פסוק ח

כי תבנה בית חדש. רמז כשתשוב בתשובה ותבנה בתי הנפש אשר הרסת ועשית מעקה עיקר התשובה לעשות גדר וסייג שלא ליגע באיסור והכל לשמו יתברך גנך גימטריא שם המיוחד וכשיש גדר לא תשים דמים בביתך שלא תפגע באיסור. כי יפול הנופל שאם יעבור יהיה ממנו מהסייג:

פסוק ט

לא תזרע כרמך כלאים. שלא תעשה מצוה ועבירה כגון לתת צדקה ולדבר להי"ר לענג שבת במאכל ולדבר דברי חול ללמוד תורה ולהתגאות וזה וכיוצא כלאים פן תוקד אש כי טרף יטרף המצוה מהסט"א ובדרושי הארכתי וזהו קצ"ר אמיץ:

פרק כג

פסוק טז

לא תסגיר עבד אל אדוניו. עיין בספרי ובמה שפירש הרב הגדול מהרד"ף ז"ל בפירושו ובקונטריסי אני בעניי כתבתי על דבריו ז"ל ויש להרגיש שלא הזכיר דברי הרא"ם ז"ל ודברי הרב משנה למלך ז"ל ואבע"ל:

פסוק כב

כי תדור נדר לה' אלהיך. רמז כי תדור נברא מלאך במצוה זו ונקרא נדר להי"א והוא תלוי ועומד ולא נגמר עד שתשלם ויש צער למלאך. לכן לא תאחר לשלמו למלאך כי דרש ידרשנו. אחד על הנדר ואחד על צער המלאך. וזה בקצור נמרץ:

פרק כה

פסוק ג

ארבעים יכנו. אמרו רז"ל מספר הסמוך לארבעים. והכאת המלקות ט"ל כמספר אחי"ך והי"ל ללקות מ"ב שהוא דין שבו קלל אלישע לתנוקות וה' ריחם שלא להלקותו עוד מכה רבה שהם ג' כד"ש ימים רבים שלשה. והכא מכה א' רבה ב' הם ג' וזהו פן יוסיף להכותו על אלה מכה רבה. הרב הגדול מהו' וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י:

פסוק יז

זכור את אשר עשה לך עמלק. אמרו במדרש הביאו רבינו בעל הרקח סימן רל"ד אמר הקב"ה בני בזמן שאתם קוראים פרשת עמלק מעלה אני עליכם כאלו מתיחס שמי. ועיין בתנחומא ובמה שכתבתי בעניותי בקונטריס דבש לפי מערכת זיי"ן אות יו"ד בס"ד:

פרק כו

פסוק ב

ולקחת מראשית כל פרי האדמה. הקשה הרב הגדול מהר"ם ן' חביב ז"ל (ה"ה גט פשוט) בדרושותיו כ"י דהוי"ל לומר פרי העץ דהבכורים הם משבעה מינים ותירץ דכשרואה תאנה שבכרה כורך עליו גמי ואז הוא בוסר ועל הבוסר מברך פרי האדמה והאריך הרבה ועוד תירץ דחטה פרי האדמה עכ"ד ותירוץ ראשון לא נחה בו דעתי הקצרה. ותירוץ שני מלבד שהוא דחוק הרי רבי עקיבא ורבי יהודה ס"ל דחטה עץ כמבואר בר"ה דף ט"ז ע"ש ולי הדל אפשר לומר דצריך לומר הנה הבאתי את ראשית פרי האדמה אשר נתת לי על מתנת ארץ ישראל ולא א"ש פרי העץ דרוצה להודות להי' על מתנת הארץ ולהכי נקט ברישא נמי הכי. ועוד אפשר לכפר על אדם הראשון שנברא מהאדמה וכתיב ארורה האדמה ועל ידי מצוה זו הויא כפרה וברכה:

פסוק ה

וענית ואמרת. רמז לשיר והחליל שמכה לפניהם. או וענית שבתחילה צריך לשאול לכהן אם הדין הוא שיקרא ואחר כך כתיב וענית. ובתחילה היתה ההגדה על ידי אמצעי ואח"כ המצוה סייעתו והגיד הוא בעצמו ולהורות דיש בכורים בלי קריאה אמר ולקח הכהן והניחו הראשון. ולבכורים שיש קריאה אמר והנחתו האחרון. או שכהן שאכל בכורים קודם הבאה לעזרה לוקה אבל קודם קריאה לא אכפת וזה רמז ולקח הכהן שאפשר שיקח הכהן קודם קריאה דאינו מעכב. והנחתו והשתחוית כטעם עלינו לשבח אחר תפלה כי על הכל לא יחשוב האדם שכבר עבר והשלים חקו. אבל עודך חייב להלל על בחירתו אותך לחלקו שתעבדהו. הרב הגדול מהר"ר וידאל צרפתי ז"ל בפרישתו כ"י:

פסוק יא

ושמחת בכל הטוב. אמרו רז"ל אין טוב אלא תורה. ואפשר כמ"ש פרק י"ג דכתובות כל המביא דורון לת"ח כאלו הקריב בכורים והתוספות שם הביאו תנא דבי אליהו שדורון לת"ח מכפר העונות ע"ש. ועתה אחר גמר מצות בכורים רמז הכתוב ושמחת בכל הטוב כלומר שאם יחרב הבית ולא יהיה בכורים תשמח בתורה שאתה יכול לתת דורון לת"ח והוו בכורים. א"נ אפשר דרמז מ"ש בש"ס על נשי ת"ח מי לא פלגן בהדייהו וכתב הרב כוס הישועות ז"ל דהקב"ה משלם לת"ח החצי שלו והחצי של אשתו כי הקב"ה נותן לו במתנה החצי שלוקחת אשתו וזה רמז ושמחת בכל הטוב כל חלקך בתורה אתה וביתך כי החצי נוטלת אשתך מאת ה' ואתה תשמח בכל הטוב:

פסוק טז

היום הזה ה' אליך מצוך לעשות. אמרו בתנחומא זש"ה בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו צפה משה ברוח הקדש שבית המקדש עתיד ליחרב והבכורים עתידין להפסק עמד והתקין להם לישראל שיהיו מתפללים ג"פ בכל יום לפי שחביבה תפלה לפני הקב"ה מכל המעשים ומכל הקרבנות וכו' ע"ש. ואפשר לרמוז כי הנה פסוק זה באחד עשר מזמורים שאמר משה רבינו ע"ה. ויש לרמוז כי תיבת נברכ"ה בגימטריא בכורים עם הכולל:

פסוק יז

את ה' האמרת. בנחל קדומים פירשתי האמרת הגדלת והוא על פי פירוש הראב"ע ז"ל. העוד לנו כפתור ופרח עד"ה כמ"ש במקומו בס"ד:

פרק כח

פסוק י

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך. אפשר לרמוז כי שם רומז לשכינה נקרא עליך נתיחד על דרך שפירש הרמ"ע ז"ל ויקרא ה' אלהים לשון זיווג. עליך בשבילך. ויראו ממך ודוק כי קצרתי:

פסוק יג

והיית רק למעלה. פירשו הראשונים דהברכה שלא יעלה עליה רבה מעל דמעל שאחריה תבא ירידה ולכן והיית רק למעלה. רק מיעוט שלא תעלה כל כך ובזה יהיה לך קיום. וכלפי זה כתיב הגר אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה דכיון שיהיה מעלה מעלה ודאי ירד:

פסוק טו

והיה אם לא תשמע וכו'. אמרו רז"ל דהתוכחות הללו נתקיימו בחרבן בית שני ואפשר לרמוז דהתוכחות הללו הם צ"ח ואמרו רז"ל דבית שני חרב בעון שנאת חנם. וצ"ח כמספר חנם ולכן נתקיימו צ"ח תוכחות כמנין חנם. וזה פירשתי בעניותי פסוק חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו. כלומר אף שנקיים הרבה מצות אין מועיל לגאולה כל זמן שלא נתקן שנאת חנם שבעבורה גלינו. וז"ש חנם נמכרתם בעון שנאת חנם ולא בכסף מצות כמשז"ל על פסוק אוהב כסף לא בקיום מצות תגאלו כל זמן שיש שנאת חנם. ולכן העיקר תלוי לעקור שנאת חנם מן הגזע ומן השרשים ואז תבא הגאולה במהרה בימינו אמן:

פרק כט

פסוק ט

אתם. אותיות אמת בזכות יעקב אע"ה דכתיב תתן אמת ליעקב. ובזכות אבות במעמד שלשתן אברהם יצחק יעקב ס"ת קמ"ב גימטריא נצב ובזכותם בא שפע מן ש"ב כמספר ים להגין עליכם וזהו אתם נצבים שיש לכם מצב והעמדה בזכות אבות וגם בזכות קבלת התורה שנקראת אמת שבזכות שקבלו ישראל התורה על הקבלה לבד נתקיים העולם כמ"ש התוספות פ"ק דע"ז ומדה כנגד מדה שהעולם מתקיים בשבילכם אתם נצבים ורמז אתם אמת שהיא התורה הנקראת אמת:

פסוק יד

ואת אשר איננו פה. אמרו רז"ל שהנפשות היו שם בעת קבלת הברית. וא"ת תינח לנפש והרי הגוף יתרעם שהוא חובה לו דאין לומר דאין לשער רק כפי השכל והאמת הוא דזכות לו הא קי"ל דקטן שהגדיל משנתגייר יכול למחות אלמא דאין לשער אלא כפי סכלותו. יש לומר דבערך הגוף הרי שרשי האבות היו שם והענפים הם בכח כי גוף הבן מהאב ואם הוא וראה שצריך לעמוד הנפשות שם לפי שאין יחס אבות ובניות לנפש כי הנשמה להי' היא ולזה הוצרך להמצא בפועל כיון שאי אפשר להמצא בכח אבל הגוף הרי נמצא בכח לזה יתחייבו הבנים שאין ב"ד מבטל דברי ב"ד עד שיהא גדול ממנו. וכן הדין אבות שנהגו איסור בדבר חייבים הבנים לנהוג איסור וכן המגילה קיימו וקבלו עליהם ועל זרעם והנשמה הרי קבלה עליה בסיני כל שיקבלו עליהם האבות לחזק התורה. ולא נתירא אלא פן יש בכם שרש פורה ראש:

פסוק יח

כי בשרירות לבי אלך. דמאן דלביה אטעייה אנוס הוא כסברת הראב"ד ז"ל פ"ג מהלכות תשובה. הרב הגדול מהו' וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כ"י ועוד האריך. ובדרושים כתבתי בעניותי שזה טעם דמשביעין הולד במעי אמו דהנפש עמדה ונשא"ת במעמד הר סיני ועתה שנוצר הגוף במעי האם משביעין לגוף ורוח חיוני אשר בו ושם הארכתי בסייעתא דשמיא:

פסוק כז

וישליכם אל ארץ אחרת. למ"ד גדולה בתיבת וישליכם. וכשתסיר למ"ד מתיבת וישלכם האותיות הנשארות גימטריא עשו שם רמז כשנסתלק הלימוד יבא עשו כמשז"ל אין הקול קול יעקב הידים ידי עשו:

פסוק כח
הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו לעשות. רמז בקיום המצות יתבטל עשו ת' איש גונדא דיליה וזה רמז לעשות. את כל יחוד קב"ה ושכינתיה את מלכות כל יסוד דברי זיווג התורה קודשא בריך הוא הזאת מלכות ודוק כי קצרתי וא"ש ההי"ב:

פרק ל

פסוק יב
מי יעלה לנו השמימה. אמרו בזהר הקדוש ובתקונים ר"ת מילה ס"ת הויה וכתב רבינו אפרים ז"ל דשאר האותיות גימטריא ישראל עם הכולל עכ"ד. ואפשר לרמוז דתכף שנימול הילד נקרא ישראל והוא אחוז כ"י בשם הוי"ה כמ"ש בזה"ק. ויתן אותם אלהים ברקיע השמים. א"נ אפשר דעל ידי המילה מיתוק הדינים ומתגלים החסדים וזה רמז מי יעלה לנו השמימה ר"ת מילה ועי"ז יעלה לנ"ו גימטריא אלהים שיתמתקו הדינים ויתגלו החסדים וזה רמז ס"ת הוי"ה גלוי החסדים:

פסוק יד
כי קרוב אליך הדבר מאד וכו'. אפשר לומר כי הנה יקשה מאד על האדם עניני התורה והמצות כי רבים הם ויצר לב האדם מתגרה בו מאד וכמה כחו גדול. אך יש תקון נקל מאד וסגולה גדולה לקיים הכל והוא להיות עניו באמת ובזה אין הפ' שולט בו ונעשה כ"י מרכבה לשכינה ומעלה עליו כאלו הקריב כל הקרבנות ואז נקל לו לעסוק בתורה ולקיים המצות. ומצינו גדולי עולם שהיו מוכתרים בכל הכתרים והיו ענוים הרבה. אברהם אע"ה. דוד המלך ע"ה ר"ת מאד משה אברהם דוד. גם מא"ד ר"ת מרה אפר דם. וז"ש כי המצוה הזאת מצות התשובה כמו שפירשו ז"ל לא נפלאת היא ממך וכו' כי קרוב אליך הדבר מאד שם רמז לקנות הענוה ולהכיר האדם שהוא מרה אפר דם ר"ת מאד והוא אותיות אד"ם. ולזכור גדולי עולם משה אברהם דוד ר"ת מאד ולהיות עניו באמת וזה שאמר בפיך ובלבבך פיו ולבו שוין. לעשותו לקבל לעשות כל מצוה שתבא לידו. ובזה תכון עבודת ה' כדת מה לעשות ואם כן הדבר קרוב מאד לקיים התורה ולעבוד ה' בנקל. וממילא שצריך לקיים המצות במחשבה דיבור מעשה והוא ר"ת אד"ם אמירה דעת מעשה וזהו בפיך דיבור ובלבבך מחשבה ודעת כי החכמה היא בלב כמ"ש שלמה הע"ה וא"ל דוד הע"ה בני אם חכם לבך וכו'. לעשותו מעשה:

פרק לא

פסוק ו
אל תיראו ואל תערצו מפניהם כי ה' אלהיך הוא ההולך עמך. פתח בלשון רבים וסיים בלשון יחיד לומר דאם יהיה להם אחדות גמור שכלם נחשבים כאיש אחד אז כ"י

השכינה שורה עליהם כמשז"ל על פסוק והוא באחד והוא אחד לא כתיב אלא והוא באחד דכשישראל הם באחדות כ"י שוכן בקרבם. וז"ש אל תיראו ואל תערצו. והסגולה לזה הוא האחדות והיינו דקאמר כי ה' אלהיך הוא ההולך עמך שתהיו באחדות כאיש אחד ואז ה' הולך עמך לא ירפך ולא יעזבך ואחר זמן ראיתי בספר קרבן מנחה להרב הגדול מהר"י חאגי"ז ז"ל סימן שמ"ו ששאלוהו דקדוק פסוק זה דפתח בלשון רבים וכו' והשיב דמשמע בילקוט לפסוק פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם התפלה נשתיירה להם שהם מתפללים בר"ה ויה"כ אל תבזה אותה מהם ויש המצאה שנשמעת תפלת היחיד בכל זמן כגון שיתפלל עם הצבור בר"ה ויה"כ ויאמר קבל צלותין ובעותין בעידן עקתין וכשיצטרך היחיד בכל עת לדבר אל הקב"ה הקב"ה פונה אליו מכח התפלה דנשתיירה ממה שהתפללו הצבור באותם הימים כיון דרבים הם והם בקשו על תפלת היחיד שתקובל בכל זמן וז"ש חזקו ואמצו ברבים כי אח"כ לא ירפך ולא יעזבך וז"ש פדה בשלום נפשי וגו' עכ"ד ובפסוק שלנו הוא אסמכתא בעלמא אך ההמצאה מחודשת ודוק והאריך בתולדות חדשות ובמ"א נאריך בס"ד:

פסוק יא

תקרא את התורה הזאת. רלב"ג קאמר דכ"ג קורא אם אין שם מלך והיינו תקרא דעם הכהנים ידבר. וכן התחיל ויצו אותם לאמר. אבל בתלמוד לא נזכר אלא מלך. ובמסכת סוטה קראוה פרשת המלך ויפרשו שחוזר כינוי תקרא ליהושע שהיה מלך וכן התחיל ויקרא משה ליהושע. הרב הגדול מהו' וידאל הנזכר ז"ל. ומ"ש כי תקרא קאי ליהושע. כ"כ הרב תוספות י"ט ז"ל. והסמ"ג בעשין סימן ר"ל כתב דמדברי קבלה למדנו דכתיב ביאשיהו ויקרא באזניהם את כל דברי הברית:

פסוק יב

הקהל את העם. ציוה לקרות כריתת הברית מימים ימימה מקץ שבע שנים ביום הראשון לחול המועד של סוכות זהו במועד היינו חול המועד כמו המחלל המועדות וכן סיים קרא ופירש בחג הסוכות. והא דקרא לח' שנת השמיטה ה"ט דאין שביעית משמטת אלא בסופה בבין השמשות ושייך אותו בין השמשות לשביעית ולשמינית והטעם שאז באים כל ישראל לראות ואנו צריכים להקהיל העם אם כן נרויח חצי הטורח או כלו. הרב הגדול מהו' וידאל צרפתי ז"ל בפירושו כתיבת יד:

פסוק יז

ומצאוהו רעות רבות. בפני דוד הבאתי משם הרב פנים מאירות שכתב שתקנו ק' ברכות לבטל מאה תוכחות עיין שם ומצאתי שכן כתב רבינו בעל הרקח ז"ל סימן ש"ך עיין

שם ונעלם מהרב פנים מאירות דכתבה מדנפשיה וכיון בדעתו הרחבה לחד מרבוואתא קמאי:

פרק לב

פסוק א

האזינו השמים ואדברה. אפשר כמ"ש פ"ק דע"ז שמים וארץ נוגעין בעדותן והקשו התוספות שם שהרי ממה שקיימים שמים וארץ מוכח שקיימו התורה. ותירצו שהם קיימים על הקבלה. והרב פרח מטה אהרן בשו"ת ח"א סימן מ"ז הקשה על התוספות דאי הכי אינם נוגעים בעדותן דעל הקבלה בלבד הם קיימים. ואני בעניי תירצתי לזה דכשהם מקיימים ישראל המצות מתוסף בהם חוזק ואומץ ומטי להו הנאה ונוגעים בעדותן הם וכמו שכתבתי במקומו. אמנם יש לומר דזה דעת אומות העולם אבל לפי האמת לא נקראו נוגעים בעדותן וכדמוכח ממאי דאמר רחמנא יבואו שמים וארץ ויעידו אך כשטענו דהם נוגעים להפיס דעתם לא אמר להו ולא מידי על זה דאינם נוגעים. גם נודע דישראל היה להם טענת מודעא. וא"כ הגם שהוא מעיד השמים והארץ ויאמר להם כל דברי השירה והם שתקו יכולים לומר טענת השטאה. אבל אם אמר אתם עדי אין כאן טענת השטאה כמ"ש בח"מ סימן פ"א ולכך בסוף פרשת וילך אמר ואעידה בם את השמים ואת הארץ והוי כמו אתם עדי דאין כאן טענת השטאה. וכדי שלא נאמר שהם נוגעים בדבר לז"א האזינו השמים ואדברה והיינו על דרך שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק שמעה עמי ואדברה שאמרת נעשה ונשמע וע"ד זה י"ל בקראין. ואדברה שרומז על הקבלה שאמרו נעשה ונשמע ואם כן על זה הם קיימים ואינם נוגעים יערוף כמטר לקחי תורה שבכתב. תזל כטל אמרתי תורה שבע"פ כמשז"ל ואם כן אין כאן מודעא דאמר אתם עדי ושתיקה כהודאה דמיא. וזה יש לרמוז בפסוק שמעה עמי ואדברה שאמרת נעשה ונשמע כמו שאז"ל ובזה קיימים שמים וארץ על הקבלה. ואם כן ואעידה בך דאינם נוגעים כמדובר אי נמי אפשר לרמוז האזינו השמים על תורה שבכתב שקבלו ברצונם ושמים רומז לתורה שבכתב בסוד ואתה תשמע השמים שם הוי"ה ואדברה דיבור קשה אם יעברו שקבלוה ברצונם כמ"ש בתנחומא כי המודעא על תורה שבעל פה ותשמע הארץ תורה שבע"פ סוד אדנ"י ואמירה בתורת ע"פ כמ"ש הש"ך ואמירה רכה דבצד מה יש מודעא אף שאינה אמת יערוף הריגה לקחי תורה שבכתב שאם עוברים ח"ו תזל כטל אמרתי תורה שבע"פ. כי שם וכו' לאלהינו וזה ביטול מודעא. הלא הוא אביך ואתם חייבים. קנך ע"מ כן בראך. הוא עשך וקבלת טובה וקי"ל תלויה וזבין וכו' זכור וכו'

ירכיבהו ובא״י ליכא מודעא כמ״ש הרשב״א. וא״ת מוחזקת ויאכל תנובות שדי דהגוי יש לו במה שזרע וזהו המתנה כמ״ש בראש דוד פרשת תבא ודוק היטב כי קצרתי:

פסוק ג

כי שם ה׳ אקרא. אפשר לרמוז כי שם ה׳ מלכות אקרא אזווג כמ״ש הרמ״ע ז״ל ע״פ ויקרא ה׳ אלהים. הבו גימטריא אחד יחיד עליון גודל לאלהינו בסוד גדלות. א״נ כמ״ש בזהר הקדוש ע״פ גדול ה׳ ומהולל מאד בעיר אלהינו אימתי אקרי גדול כשהוא בעיר אלהינו. וז״ש כי שם ה׳ אקרא אזווג הבו גודל לאלהינו דאז אקרי גדול ואקרי מהולל כמ״ש בזהר הקדוש:

פסוק ו

עם נבל. שנולדו בשפל המערכה ולא חכם בתחבולה לתקן ולשדד המערכה. עשך ועם כל זה אתם כפויי טובה. אנקלוס תרגם עם נבל עמא דקבילו אורייתא ולא חכימי. אינו תרגום נבל אלא תרגום ולא חכם כי דעתו בתרגום נבל טפש כמ״ש על בגוי נבל אכעיסם טפש ר״ל נופל ואפל ושפל בשכלו הכבוי ואינו ער להוציא פרי ודקדק מכפל ולא חכם אלמא נבל הוא טפש הפך חכם וקושית הכפל תקנה באומרו שאף על פי שעשה לו תקון ללמדו תורה עכ״ז לא היה חכם. הרב הגדול מהו׳ וידאל צרפתי ז״ל בפירושו כ״י:

הלה׳ תגמלו זאת. פרשת בשלח רבי שישא היה כותב ה״א למטן ולמ״ד למעלן פירש שהה״א הוא ה״א רבתי ונמשכת למטן לרמוז מ״ש בספרי אפילו חלש למעלה וגבור למטה נוצח כלומר זכור שפלותך ורוממות האל ונרמזו שניהם בשם למעלה ולמטה במילת לה׳. גם שהתמיהא היא גדולה. הרב הגדול הנזכר בפירושו כ״י:

פסוק כ

אסתירה פני מהם אראה מה אחריתם. פירש הרב החסיד מהו׳ יעקב מולכו ז״ל בדרושותיו כ״י במשז״ל דזמנין דהאב ניצול בשביל דנפיק מיניה זרעא מעליא או יחזור בתשובה לעתיד ז״ש אראה מה אחריתם אולי הם יחזרו בתשובה לעתיד או יצאו בנים הגונים מהם. ואראה כי דור תהפוכות הם ואין תקוה שיחזרו בתשובה גם הבנים לא אמון בם דמעשה אבות יעשו בנים. א״נ בדין הבא במחתרת דקי״ל דאב אינו הורג לבנו דכתיב כרחם אב על בנים אבל אלו הם דור תהפוכות בנים לא אמון בם כאבות שאינם מרחמין על בניהם:

פסוק לט

ראו עתה כי אני אני הוא. אפשר במ״ש המפרשים דישראל יש להם תשובה דיש להם דין בנים ואב שמחל על כבודו כבודו מחול. והוינן בה בעניותין דכתבו הפוסקים דהאב אין בזיונו מחול וח״ו כתיב כי דבר ה׳ בזה ובזהר הקדוש על איזה עונות אמרו עבדין קלנא

לשכינתא. וניחא לן דישראל מודים דכ״ע דיליה ויכול למחול דדוקא במלך פרטי אין כבודו מחול דבעינן שתהא אימתו עליך. ולגבי הקב״ה לא שייך זה. וז״ש ראו והתבוננו עת״ה שהיא תשובה לשוב. וכ״ת איכא ח״ו עונות דבזיון ואב אין בזיונו מחול לז״א כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי וכ״ע דילי ויכולני למחול:

פרק לג

פסוק א

וזאת הברכה אשר ברך משה וכו׳. אפשר לרמוז דהאבות חיו בעה״ז תק״ב שנה וכל ימיהם עבדו את ה׳ בדבקות גמור מאד מאד. ואפשר דמשה רבינו ע״ה רמז חיי האבות שחיו תק״ב שנה כמספר אש״ר עם הכולל והפליאו בעבודת ה׳ וזה רמז אשר שהם חיי האבות מכח זה ברך משה להניח ברכה לישראל בזכות אבות. א״נ כמ״ש רבינו אפרים ז״ל פרשת חקת דמספר כ״ב אותיות התורה הוה גימטריא אל״ף ת״ק כמ״ש אני עני בפני דוד שם ויש רמז וזאת הברכה אשר גימטריא אלף ת״ק כי א׳ רומז אלף ש״ר גימטריא ת״ק ר״ל בזכות התורה שקבלו כמו שרמז אח״כ. א״נ עד״ז כמ״ש כי ישראל ר״ת יש ששים רבוא אותיות לתורה וששים רבוא ישראל כלם אחוזים באותיות התורה וזכות זה רמז כי ראוים הם לברכה:

פסוק ה

ויהי בישורון מלך. שהקב״ה היה מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל שאמר להם אביהם האספו ואגידה לכם יחד שבטי ישראל ולא כאברהם ויצחק שלא הושוו בניהם לעבוד ה׳ אבל הם קבלו עול מלכות שמים עליהם לזה יחי ראובן. והראיה שהיו אנשיו מספר על הר עיבל אלה יעמדו על הקללה ראובן גד ואשר ענה ואמר ארור שוכב עם אשת אביו ואם היה בידו שמץ דבר לא היה אומר כך אלא בלי ספק מוצל הוא מאותו עון. או ויהי מתיו לעתיד כמספר השבטים ונשא אהרן את משפט האורים וכו׳ ואז״ל שקודם היתה אבנו כהה ומעתה שהתפלל עליו היתה אבנו מבהקת אולי מספר מספיריות. תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב ויהי בישורון מלך וכו׳ יחי ראובן וכו׳ פירש הרב הגדול מהו׳ יעקב חאגיז ז״ל בשו״ת הלכות קטנות ח״א סימן רל״ט ובספר קרבן מנחה סימן קט״ו דתורה נתנה ליעקב כמשרז״ל ולא נתנה בפרסום שצריך חופה ויהי בישורון מלך משה רבינו ע״ה בהתאסף ראשי עם ברוב עם הדרת מלך ולזה יחי ראובן שהיה לו דין ישראל ולא חטא בבלהה. זהו תורף דבריו ז״ל בקצור ע״ש באורך. ואפשר במה שכתב בספר ילקוט דוד שהוצרך גלות מצרים להתיש החומר כדי שיוכלו לקבל התורה שהיא רוחנית. ועוד כתבו המפרשים דמשה רבינו ע״ה היה שליח לקדושין משום דכלול

מכל נשמות ישראל דאי לא"ה היה דומה לאומר לאשה התקדשי לחציי כמו שכתבנו בעניותנו באורך במקום אחר בס"ד והרי שני טעמים למה שלא נתנה התורה בפרסום. וז"ש כל קדושיו בידך שכבר היה להם דין ישראל. וכי תימא אמאי לא נתנה התורה בפרסום בו בפרק ואשתהויי אשתהי כל כך זמן. לזה אמר והם תוכו לרגליך והיו בגלות כדי להתיש החומר ויהיה נכון ישא מדברותיך שהתורה רוחנית ועוד תורה צוה לנו משה שהיה כלול מכל ישראל. ויהי בישורון מלך משה רבינו ע"ה בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל שהיה כלול מכלם. אמנם היא מורשה קהלת יעקב דליעקב נתנה תורה. ובזה תבין יחד שבטי ישראל על דרך ויהיו בני יעקב שנים עשר שהיה להם דין ישראל ולא חטא ראובן וז"ש יחי ראובן וכו' כמו שאמר הרב הנזכר ז"ל:

פסוק י

משפטיך ליעקב ותורתך. ר"ת מלו רמז שמלו בניהם במצרים ובמדבר כמו שאמרו רז"ל וכדכתיב ובריתך ינצורו. ובפסוק ישימו קטורה יש ט"ס כמ"ש בנחל קדומים ולכן אכתוב פה הלשון כתקנו ס"ת ישימו קטורה באפך היא כ"ו ה' רמז בו שם הוי"ה וימתקו דיני המ' הרומזת לה' תתאה והיא באמצע שם הוי"ה כצ"ל:

פסוק יא

ברך ה' חילו. פירוש חיל המלאכים שנעשו מהמצות שקיימו שלא יכבס הסט"א ופועל ידיו תרצה אפילו שלא כיונו כראוי אלהים יראה לו פועל ידיו שמעשה המצוה כתקנה. מחץ מתנים קמיו המקטרגים סט"א למעלה ובזה משנאיו למטה לא יקומון (מן בלשון יון האמיתי פירוש לא כן שמעתי):

פסוק טז

ורצון שוכני סנה. פירש"י רצונו של הקב"ה הנגלה עלי בסנה. אני בעניי כבר בראש דוד כתבתי בזה בס"ד. ואפשר לומר בסגנון אחר במשז"ל דבמה שנמכר יוסף לעבד כיפר העבדות מגזרת ועבדום וענו אותם ולא נשאר אלא העינוי. וא"כ אלמלא יוסף היה מתקיים גם גזרת ועבדום בישראל והיתה יותר השכינה בגלות ח"ו. ועתה יוסף כפר העבדות וכל השעבוד היו קי"ו שנים כמ"ש בסדר עולם. וכל זה גרם יוסף שלא היה גלות לשכינה כי אם קי"ו שנים כמנין סנ"ה עם הכולל. וזהו זכות ליוסף ובזה יכלו לצאת שאם לאו היו נטמעים ועי"ז זכו לארץ ישראל וא"כ דין הוא שתהיה מבורכת ה' ארצו ודוק כי קצרתי:

פסוק יח

שמח זבולון בצאתך. למלחמה כמו שתרגם אנקלוס שמח שאתה נוצח שהרי ישששכר באהלך עוסק בתורה וכמ"ש פ"ק דמכות עומדות היו רגלינו במלחמה בשערים

המצויינים בהלכה וכו'. א"נ נקרא זבולון רמז שעתיד הקב"ה לעשות צל וחופה לבעלי מצות כמשז"ל. וישששכר נקרא דלא יסבור דהחצי שלוקח זבולון הן נגרע מחלקו אלא הקב"ה נותן לו מתנה וגם לנשי יששכר דפלגן בהדייהו בטח בה לב בעלה ושלל לא יחסר כמ"ש הקדמות אלו בדרושים. וזה רמז שמח זבולון וכו' וישששכר ישמח גם כן וגם באהלך זו אשתו כי הכל נשבעי"ן ונוטלין. ושמותם הקדושים מורים על מעלתם ושכרם כי ה' שם שמות לכל אחד כראוי לו ורמוז בהם כל עניני נפשם וגופם כידוע ודוק:

פסוק כג

נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה'. אמרו בפסיקתא שיהיו קוראים לפני הקב"ה ונשמעים כענין שנאמר רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם. ואני בעניי בראש דוד פירשתי במ"ש שבחא דצבורא היכי הוי אמר משיב הרוח וכו' והקשה הרב דת ודין ממ"ש זכה תאות לבו נתת לו. ותירץ הרב מהר"ם בן גאמיל ז"ל דהכא נמי טרם השאלה אמר משיב הרוח שהוא מזכיר שבחיו יתברך. וע"פ זה פירשתי מאמר פסיקתא הנזכר ע"ש. ועפ"ז יובן והיה טרם יקראו כי עד שלא שאלו הגשמים אני אענה והיינו עוד הם מדברים משיב הרוח דאינו שאלה. ואני אשמע אך יש להעיר על מהר"ם הנזכר דעדיין יקשה דשם כתב תאות לבו נתת לו תאוה לבד בלי שום דבור. והכא צריך שיאמר משיב הרוח. ולקבל תענית הוא וכל הקהל והתחילו להתענות. ולכן נראה לתרץ הקושיא מעיקרא דתאות לבו מיירי בצדיק יחידי. אך אם ח"ו נגזרה גזרה צריך לקבל תענית ולומר משיב הרוח וז"ש רצון יראיו כל אחד יעשה רצון דייקא תאות לבו. אך כשיש גזרה ח"ו ואת שועתם ישמע וז"ש הפסיקתא שבע רצון ביחיד תאות לבו. ומלא ברכת ה' שיהיו קוראין כשיש גזרה ח"ו ונשמעים שנאמר רצון יראיו וכו' כדפירשנו ובזה אפשר עיני ה' אל צדיקים לתת תאותם ואת שועתם ישמע כשמתפללים על הצבור כי לא כלו רחמיו מלך חפץ חיים: